

سَمْعَصْر نَوْرِن اَوْن اِيكِي نَسِي
آذربايجان دموقراست فرقه سنين پرتخي ايل دونومي
۱۳۲۴ ۱۳۲۵
مناسبتيله

مرکزی تبلیغات شعبة نئین نئیر نئیر
۱۳۲۵-۱۳۲۶
لیمنی ییر له م

آذربايجان میلی حؤکومتی نین ایلدؤنومو مناسبتيله

صحيفه كيتايب ديزيني

5	اون ايكي شهريور نجه تشكيل اولوندو
8	بيزيم شو عار لاريميز بونلاردير
10	تشكيلات نجه ويجودا گلدی؟
11	بیرینجی کونقره
11	تهران مورتععلری نهضتیمیزه زمينه حاضیر لادیلار
12	تهران بارماغی
13	دموکرات دؤولترى نین دیپلوماسی مامور لارینا و ایران صلاحیتدار مقاملارینا گوندهردیگی آچیق مکتوب
14	بیرینجی کونقره نین تاثیرى
15	تهران تیترهدی، صدر بیخیلدی
15	میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا
16	فیضولی موقوف
17	ایکینجی دؤور نین شو عار لاری
17	قرار لار
18	بؤیوک خلق بیغینجاقلاری
21	آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرار لاری
23	هئیات میلی
26	مجلس میلی میز
۲۱۰	آذر
31	آذربایجان میلی حؤکومتی
32	آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی
34	میلی حؤکومت
35	آذربایجان میلی حؤکومتی نین اعلامیه سی
36	بؤیوک مسولیت قارشیسیندا
37	تاریخی بیر سند
38	آذربایجانین داخلی دؤولت ریسی ایله تبریز پادیگانی فرماندهی آراسینداکی قرار ددین متنی

39	تبریز پادگانى اۆز اسلحهسىنى بئره قويدو
39	-اوجونجو لشگر سربازلارى نين قاچماغى و موتواری اولماغى
40	دونن گنجهكى آتیشمالار
40	میلی حؤكومتين موفقیتلری نين تاثیرى
40	تاریخی موفقییت!
41	میلی دؤولتین قرارلاری
41	تبریزده آذربایجان دؤولت دارولفونونى
42	دیل حقینده آذربایجان میلی حؤكومتی نین قرارى
43	یئتیم و صاحبسيز اوشاقلارین تربیهسى حقینده (آذربایجان میلی حؤكومتی نین قرارى)
44	آزادلیغین مودافیعهسى اوغروندا «فدایی تشکیلاتی»
45	خلق قوشونلاری
46	میثلی گورونمه میش بیر گون
48	فقط توپلارین آغزیندان چیخان سؤز حقیقتدیر! (آقای پیشهورى نین میلی نیظام ایدار هسینده، میلی نیظام خیدمتی حقینده سؤیله دیگی نیطقین خولاصهسى)
52	ماعاریف ساحه سینه
53	اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور
55	نهضتیمیز و دنیا سیاستی
57	توپراق مسالهسى
57	ایران آذربایجانى میلی حؤكومتی نین کند تصرفاتی سیاستی و تدبیرلری
61	مجلس میلی نین فعالیتی
62	فیرقه نین تشکیلات ایشلری
63	فیرقه میز و کارگر طبقهسى
64	میلی حؤكومت خلقه حساب وئریرکن
65	میلی مجلسین عومومى ایجلاسیندا آقای پیشهورى نین آ.م.ح. - نین ایندییه قدر گؤردوگو ایشلر حقینده وئردیگی گوزاریش
73	مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری
74	اونودولماز تاریخی بیر گون
75	مؤحترم هموطنلر

76	سۆز یوخ عمل گؤستر مک لازیمدیر
77	مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری
77	آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایران ایشیقلا ندیر اچاقدیر
79	آذربایجان نوماینده لرینین تهران حؤکومتی ایله آپار دیقلاری موداکیر ملر باره سینده
	اعلامیه
80	دؤولتین آذربایجان باره سینده اییلا غیه سی
84	آذربایجان نوماینده لری هئیاتی نین پیشناهادی
86	لایحه نین متنی
88	آقای پیشه وری نین آذربایجان خلقی نین صلاحیتدار شخصیتلری نین کونفرانسیندا
	انتدیگی بیانات
92	قطعنامه
93	دؤولت و آذربایجان نوماینده لری آراسیندا مووافقیت اولونموش قراردادین متنی
	آقای پیشه وری نین رادیو موقابلینده سؤیله دیگی تاریخی نیطقی
99	آقای پیشه وری نین آذربایجان مجلس میلسی نین آخیرینجی ایجلاسیندا کی نیطقین
	خولاصه سی
102	بیر قدر ده ایرانین عومومی وضعیتی نین دانیشماق لازیمدیر
104	بیر نچه کلیمه ده مووافیقتنامه حقینده دئمک لازیمدیر
105	یئنی دؤور، یئنی شو عارلا

اون ایکی شهر یور نجه تشکیل اولوندو

آقای پیشه‌وری و آقای شبستری آراسیندا آپاریلان اوزون موذاکیره و موکاتیبه‌دن سونرا نهایت آقای پیشه‌وری آژیر روزنامه‌سینی مووقتین یولداشلارینین ایختیارینا قویوب، شهر یورین اوللرینده تبریزه گلمکله فیرقه‌میزین تشکیلی اوچون بیرینجی قدم گؤتورولموش اولدو.

بو گون فیرقه‌نین ارکانینی تشکیل ائدن بو ایکی سیما مملکتین وضعیتینی جیدی صورتده موذاکیره ائتدیکدن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، او وقت حیزب توده تشکیلاتی‌نین صدری اولان آقای بادکانی دا جلب ایتسینلر.

آقای بادکان اوزون مودت آپاردیغی سیاسی مباریزه‌لرده آلدیغی تجربه‌لری نظرده توتوب آقای پیشه‌وری و آقای شبستری‌نین میلی شوعارلارینی تصدیق، اولنار ایله بو شوعارلار اوزه رینده فداکارلیق گؤسترمگه حاضر اولدوغونو گؤستردی.

او وقت آذربایحاندا حیزب توده و جیبه‌هی آزادی‌دن باشقا سیاسی بیر تشکیلات یوخ ایدی. کارگرلر ایتیحادیه‌سی ایسه کامیلن حیزب توده‌نین تحت تاثیرینده ایدی.

جیبه‌هی آزادی ایسه آقای پیشه‌وری و آقای شبستری واسیطه‌سیله تشکیل اولدوغونا گؤره اولنارین نظرینه شریک اولاجاغی احتمالی چوخ قوونلی ایدی. او وقته دک حیزب توده تشکیلاتی اطرافیندا توپلانان عوضولرین بؤیوک فداکارلیقلارینا و ایرتیجایی عنصرلر ایله آپاردیقلاری شدید مبارزه‌یه باخمایارق عملی بیر قدم گؤتوره بیلیمه میشلردی. بوندان علاوه حیزب طبقاتی شوعارلار آلتیندا چالیشدیغی اوچون عموم اهالینی اطرافینا توپلاماغا قادیر اولمامیشدی.

حالبوکی فیرقه‌میزین موسیسلری میلی نهضتیمیزی ویجودا گتیرمک اوچون عموم طبقاتین موعین میلی شوعارلار واسیطه‌سیله جلب ائتمک لوزومونو جیدی بیر صورتده درک ائتمیشدیلر، اونا گؤره اوچلر یعنی آقای پیشه‌وری، آقای شبستری و آقای بادکان اوچ گونلوک موذاکیره‌دن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، آقای پیشه‌وری و آقای شبستری اول دموکرات فیرقه‌سی نامیله میلی بیر تشکیلات ویجودا گتیرسینلر. آقای بادکان ایسه توده تشکیلاتلارینی باشچیلاری ایله موذاکیره ائدیپ ایکی فیرقه‌نین بیرلشمه‌سینی وساییلینی فراهم ائتسین. بو تصمیمدن سونرا آقای پیشه‌وری ایله، آقای شبستری دموکرات فیرقه‌سینی تشکیلینه باشلادیلار. اولجه آزادبخاه شخصلردن موسیسلر تاپماق لازیم ایدی.

بو ایسه موشکول بیر مساله حساب اولونوردو، چونکی خلق سیاسی تشکیلاتلاردان نتیجه آلماییب سؤزدن و تظاهوردن باشقا عمل گؤرمه دیکلرینه گؤره چوخ چتینلیک ایله ایشله‌مگه حاضر اولوردولار، مخصوصن فیرقه رهبرلرینی تعقیب ائدیگی اوچون میلی شوعارلار داها بؤیوک فداکارلیق طلب ائدیردی. او وقته دک فارس متعصبلی‌نین آپاردیقلاری تبلیغات سایه‌سینده، آذربایجانلی اوزونون میلی خصوصیاتینی ایظهار ائتمگه جورات نیشان وئر بیلیمدیگی اوچون مساله فؤوق العاده جیدی بیر مساله ایدی خلق عمومیتله ایسته دیگینی آشکار صورتده دیله گتیره بیلیردی. اونا گؤره ساده بیر صورتده خلقه یاناشیب، فیرقه تشکیلینه دعوت ائتمک نتیجه وئر بیلیردی. بونو نظره آلدیقدان سونرا آقای پیشه‌وری فیرقه‌میزین بیرینجی کتبی مدرکی، فعالیت‌میزین بونؤره داشی اولان معروف ۱۲- ماده لی «اون ایکی شهر یور موراجیعتنامه» سینی آذربایجان و فارس دیلرینده قلمه آلدی کی، بو موراجیعتنامه بیر عیده آزادبخاهلارین ایضاسینا یئتیشدیکدن سونرا شهر یورین ۱۲- سینده موننتشر اولسون.

ایمضا توپلاماق اوزو موشکول بیر ایش ایدی. بونولا بئله فیرقه یاراتماق ایسته‌ین رهبرلر مایوس اولماییب، تانی‌یب- بیادیکلری آزادبخاهلارا موراجیعت ائدیرک موراجیعتنامه‌نی اولنار اوچون اوخویوب، اوز مقصدلرینی بیان ائدیلر.

ایش اولده دندیگیمیز تکین آغیر و قدم خطرناک ایدی، اونا گؤره هنوز اعلامیه موننتشر اولمادان اول بعضیلری موتوحیش اولوب، اوز ایضالارینی گئری گؤتورمک ایسته‌دیلر، باشچیلارین تصمیمی ایسه قطعی ایدی، اونا گؤره قیرخ سکیز نفرین ایضاسیله ۱۲- شهر یورده موراجیعتنامه‌میز اینتیشار تاپدی.

موراجیعتنامه‌نین اینتیشاری آذربایجان بؤیوک حادیته ایدی، شهر یوردن اول اونون اوزو اطرافا گونده ریلدیگی اوچون آذربایجانین هر طرفیندن تفرافلار سنل کیمی آماغا باشلادی. ایلر بویو آزادلیق عشقینده یانیب یاخیلان خلق کوتله‌ری تفرافلار واسیطه‌سیله اوزلری‌نین دمورات فیرقه‌سینه ایحاق‌لارینی اعلام ائتدیلر. بو تفرافلار فؤوق‌العاده ماراقلی سندلردیر. اونلارین بعضی‌سینده، یوزدن زیاده ایضا واردیر. بوتون شهر، قصبه حتا کندلریمیزده بنله همان شهر یور گونلرینده بؤیوک حرکت وجودا گلدی. موراجیعتنامه‌نین اینتیشاریندان ایکی گون سونرا مونتشر اولان آذربایجان روزنامه‌سی‌نین صحیفه‌لری تبریک تفرافلاری ایله د و لماغا باشلادی، مثلن بو روزنامه‌نین بیرینجی شماره سینده اهر، جولفا، مرنددن گلن تفرافلاردا ۸۷- ایضا وارایدی. هاما روزنامه‌نین ایکینجی شماره سینده گلن تفرافلارین ایضاسی ۲۰۱ - دانا یا، روزنامه‌نین اوچونجو شماره‌سینده ایسه بو ایضالار ۷۵۰ - یه چیخدی. بو نحو ایله تفرافلارین گونلوک ایضالاری مینلره بالیغ اولدو.

بیلدیگیمیز کیمین ایکی گون موراجیعتنامه‌دن سونرا آذربایجان روزنامه‌سی اینتیشار تاپدی، بو روزنامه سابق، آذربایجان جمعیتی‌نین اورقانی اولوب آقای شبرتری‌نین مودرلوگو ایله مونتشر اندلمیشدی، اونا گوره هاما آد، هاما مودیریت ایله ایشه باشلاندی. آذربایجان روزنامه‌سینی بو دؤوره ده آقای پیشه‌وری شخص یازیب اونا مستقیم رهبرلیک ائتدیگی اوچون فیرقه‌نین گونده‌لیک ایشلری‌نین آیناسی اولایلمیشدی. خلق هامی بو واسیطه ایله فیرقه‌نین ایشلریندن ایطیلاع تاپیر، فیرقه عوضولری ایسه اونون مقاله‌لرینی اوزلری‌نین تبلیغات ایشلرینده موضوع قرار وئریدیلر.

مخصوصن مقاله‌لرده اعلامیه‌نین موادی تشریح ائدیلمیش، اونلار ان ماهیرانه بیر صورتده سیاسی و تبلیغاتی نتیجه‌لر آلتینیر، بو واسیطه ایله خلقین افکاریندا بؤیوک اینقیلاب یارادیلیردی. مثلن بیرینجی نومره‌نین باش مقاله‌سینده آقای پیشه‌وری «فیرقه‌میز ایشه باشلادی» سرلوحه‌سی آلتیندا بنله یازیر:

دوشنبه گونو فیرقه‌میزین موراجیعتنامه‌سی اینتیشار تاپدی. بو موراجیعتنامه خلقیمیز طرفیندن گنیش توجه و بؤیوک رغبتله قارشیلاندی. مینلرجه آذربایجانلی آذربایجان شهرلرینده، موراجیعتنامه یاپیشدیرلمیش دیوارلارین قاباغیندا توپلانیب اورک دؤیونتوسو ایله اونو اوخودو، دوشوندو، آلفیشلادی، بو واسیطه ایله سعادت و آزادلیگی اوچون یول آچیلدیغینی حیس ائتدی.

موراجیعتنامه‌میزین دلی اولدوقجا آیدین و صریح ایدی. بورادا خلقین ایستکلری- آرزولاری، احتیاجلاری چوخ آیدین بیر صورتده گؤسترلمیشدی.

بیز ایرانین ایستیق‌لینا علاقه‌دار اولدوغوموز ایله برابر آذربایجان خلقی‌نین فرهنگی ایختیاراتی و اوز موقدراتی‌نین اوز گوجو ایله تعیین ائتمه‌سینی آرزو ائدیریک.

بیز اوز دیلیمیزده فرهنگ، بهداشت و دولت، ایدارسی طلب ائدیریک. اوز دیلیمیزده کیتابیمیز و ادبیاتیمیز آزاد بیر صورتده وجودا کلمه‌سینه خلقیمیزین موترقی ببر خلق اولماسینا ایمکان وئرلمه‌لیدیر.

بیز بیرینجی نؤوبه‌ده اوز ائومیز اولان آذربایجاندا باشلاب بورانین ترقی‌سینی تامین ائتمگه چالیشیریک. بونون اوچون چوخ ساده و طبیعی بیر تشکیلاتی وجودا کئیرمگی جیدن طلب ائدیریک، بو تشکیلات ایران قانون اساسی پایه‌سینی تشکیل ائدن ایالت و ویلایت انجمنلری دیر. ایالت و ویلایت انجمنلری تازا بیر تشکیلات دگیلدیر، اونون بؤیوک و تاریخی گنجمیشی واردیر، ایران خلقلری مشروطه و آزادلیق آلماق ایشینده آذربایجان خلقی‌نین ایالت انجمنی‌نین فعالیتینه و فداکارلیغینا بورجلودور، اونا گوره ده مستبیدلر و آزادلیق دوشمنلری بیرینجی نؤوبه‌ده بو تشکیلاتی اورتادان چیخارماغا موفق اولموشدور.

فیرقه‌میز میلی بیر فیرقه اولدوغو اوچون صنیف و طبقه نظرده توتمایب عموم جماعتی اوز بایداغی آلتیندا چاغیریر، بو واسیطه ایله مرکزی حؤکومت و بئرلی مامورلارین لیاقتسزلیگی نتیجه سینده منیدانا چیخان نیفاق و بعضی یاراماز عونصورلرین ناروا حرکتلری سایه سینده تورهنن هرج و مرج و شولوقلواغا خاتیمه وئرجهکدیر.

بنه هاما شماره‌ده آقای پیشه‌وری «ایکی یول آیریمیندا بیزیم آخیر سوزوموز» عنوانی آلتیندا ایرانین عمومی وضعیتینی تشریح ائدکن فیرقه‌نین یولونو تعیین ائدیرک یازیر:

بیز دموکراسی و آزادلیغی وار قوه میز ایله سا خلاماغا آند ایچمیشیک، تازا بیر هیئتله مؤیدانا چیخسا دا اونون آذربایجانا یولو اولایلمز. تازا رضاخانلیق فیکیرینه دوشن خابنلرین آذربایجانا حاکمیت سورمک آرزو سو اورکلرینده قالاجاق» آذربایجان اؤزو اؤز ایشلرینی ایداره ائتمگه قادیردیر. اگر تهران حوقابازلاری لندندن آلد یقلاری ایلهام اوزره آزادلیغی محو ائتمکده دوام اندرسه، بیز بیر قدم ایرلی قویوب تامامیله اورادان قطع رابیطه ائتمگه مجبور اولاجاییز.

تهران حؤکومتی گرک بیلسین کی، او ایکی یول آیریحیندا دایانمیشدیر، آذربایجان اؤز یولونو اینتیخاب ائتمیشدیر، او آزادلیق و دموکراسی اوصولونا دوغرو گندهجکدیر. اگر تهران ایرتیجاج یولونو اینتیخاب اندرسه خوداحافیظلیق بو یوروب آذربایجانسیز یولونا دوام ائتسین.

«بو دوربیزیم آخیر سؤزوموز!»

بئله لیکله آذربایجان روزنامهسی فیرقهنین کسگین دیلی و قودرتلی تبلیغات و اسیطهسی اولوب خلقی. و فیرقهنی هدفه دوغرو سووق ائتمگه باشلاییر.

آذربایجان روزنامهسی نین مقالهلری خلق ایچریسینده بؤیوک تاثیر بوراخیر و اونون قوی منطیقی اوخوجولاری دوشونمگه و ادار اندیر. عئین حالدا روزنامه ۱۲- شهر یور اعلامیهسینی بیر آن بئله نظر دن اوزاق سالمیر. مثلن ایکنجی نومره سینده ایالت انجومی باره سینده یازیلان قیسا، معنالی مقالهلرده آشاغیداکی صریح جوملهلره تصادوف اند یریک:

«کومیتهمیز. چوخ تنز بیر صورتده بؤیومگه باشلامیشدیر. بو بیزیم آزادلیغیمیزین ضامینی اولو بیلر. لاکین بو کافی دگیلدر. فیرقه سیاسی و ایجتیماعی بیر تشکیلاتدیر، او خلقی هیدایت و تشکیل انده بیلیر، لاکین اونا حؤکومت انده بیلمز، خلقه حؤکومت انده بیلن تشکیلات ایالت انجومی اولاجادیر. بو انجومن گرک دموکراتیک اوصول ایله عموم خلق طرفیندن اینتیخاب اندیلسین، بوتون دؤولت ایدارملری و اونلارین باشیندا دورانلار اؤز ایشلرینده بو میلی تشکیلاتا تابع اولوب اونون دستورلارینی ایجرا ائتمگه مجبور دولار. آذربایجان ایالت انجومی نین بؤیوک سیاسی معناسی واردیر. بو انجومن تهران و ایرانین آیری شهرلرینده باش قالدیرمیش ایرتیجاج و ضد دموکراسی جریانینا مؤحکم بیر یومورق و دیش سیندیران بیر جواب اولاجادیر.»

«تهران ایرتیجاجی بیزیم انجومن آدینی ائشیتدیکده تیترهیب ال آیاغینی ایتیرمگه مجبور اولاجادیر.»

همان بو مقالهده فیرقه صدری نین بو گونکو شوعارلاریمیزی پیشبین لیک ائتمهسی آیدین صورتده مؤیدانا چیخیر. آقای پیشهوری نین یازدیغی او مقالهده آشاغیداکی جوملهنی مخصوصن اوخوجولاریمیزین رهبرلری بوگونکو مووفقیتلری چوخ آیدین صورتده گؤرورموشلر: «آذربایجان ایالت انجومی تک آذربایجان مسالهسی نین حلی دگیل بلکه بوتون آزادلیق مسالهسی نین حلی دئمکدیر.»

۱۲- شهر یور موراجیعتنامهسی چوخ حرارتلی بیر قلم ایله یازیلیب اورادا آذربایجانین وضعیتینی آچیق بیر صورتده تشریح اند یلمیشدیر. موراجیعتنامهده آذربایجان خلقی نین دوچار اولدوغو اسارت و فلاکتلرین سببلرینی تشریح اندرکن اونلارین اورتادان قالدیریلماسی عملی یوللار دا گؤستر یلمیشدی.

موراجیعتنامهده آذربایجان موختاریتی نین لوزومی متین و مؤحکم دیلر ایله ایثبات اندیلمیش، بو موختاریتین انجومن ایالتی و اسیطهسیله تامین اندیلمهسی اورتالیغا سورولموشدور.

بو موراجیعتنامهنی دیقتله اوخودوقدا آشکار صورتده گؤروروک کی، فیرقه ایشه باشلادیغی وقت وضعیتینی جیدی بیر صورتده موطالیعه ائتمیش، اؤز شوعارلارینی اونون اوزرینده قرار وئرمیشدیر. بوگونکو مووفقیتلریمیزین اله اندیلمه سینده هامان موراجیعتنامه نین بؤیوک تاثیرلی اولمیشدور. کئچن ۱۲- شهر یورده قبول ائتدیگیمیز هدفه تامامیله یئتیشدیگیمیزی ایثبات اوچون موراجیعتنامه نین ۱۲- بند دن عیبارت اولان شوعارینی بوردا تکرار اندیریک:

بیزیم شو عار لاریمیز بونلار دیر

۱- ایرانین ایستقلال و تمامیتینی ساخلاماقلا برابر آذربایجان خلقینه داخلی آزادلیق و مدنی موختاریت وئرلمه لیدیر کی، انده بیلسین اوزونون فرهنگی یولوندا و آذربایجانین آبادلاشماسی و ترقی سی اوچون عموم مملکتین عادیلانه قانونلارینی گوزلمه کله برابر اوز سرنوشتینی تعیین ائتسین.

۲- بو منظوری حیاتا کئچیرمک اوچون چوخ تنزلیکله ایالت و ویلایت انجومنلرینی اینتیخاب اندیپ ایشه باشلامالیدیر. بو انجومنلر فرهنگی، بهداشتی و ایقتیصاد ساحه سینده فعالیت گؤسترمکله برابر قانون اساسی موجبینجه تمام دؤولت ایشچیلرینی نین عملیاتی تفتیش اندیپ اونلارین تغییر و تبدیلینده ایظهار نظر انده کدیر.

۳- آذربایجانین اینتیدایی مکتبلرینده اوچ کیلاسا قدر درس لر فقط آذربایجان دیلینده آپاریلمالیدیر و اوچ کیلاسدان بوخاری دؤولت دیلی اولماق اوزره فارس دیلی ده آذربایجان دیلی ایله یاناشی تدریس اندیلمه لیدیر. آذربایجاندا میلی دارو الفونون تشکیلی دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیری دیر •

۴- آذربایجان دموکرات فیرقه سی صنایع و فابریکالارین گنیشلنمه سینه جیدی چالیشاجاق و سعی انده کج کی، موجود فابریکالاری تکمیل اتمکله برابر ایشسیرلیگی رفع اتمک اوچون، ال و ماشین صنایعینی گنیشلندیرمک اوچون وسیله لر یارادیب تازا فابریکالار وجودا کتیرسین.

۵- تیجارتین گنیشلنمه سینی، آذربایجان دموکرات فیرقه سی چوخ لازیم و جیدی مساله لر دن حساب اندیر. بو گونه قدر تیجارت یوللارینی باغلی قالماسی چوخلو کندیلرین، مخصوصن باغدارلارین و خیردا مالیکلرین ثروتلرینی اللریندن چیخماسینا و اونلارین دینچی حالینا دوشمه سینه سبب اولموشدور. بونون قاباغینی آماق مقصدی ایله دموکرات فیرقه سی بازار تاماق و آذربایجان امتیعلرینی نین خارجه چیخاریلماسی اوچون ترانزیت یوللاری آختارماق ایشینه جیدی ایقدام اتمگی و بو وسیله ایله عمومی ثروتین نوقصانی نین قاباغینی آلماسینی نظرده توتموشدور •

۶ - دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیری ده آذربایجان شهرلرینی نین آبادلاشماسیدیر. بو مقصودا چاتماق اوچون فیرقه سعی انده کج کی، چوخ تنزلیکله شهر انجومنلرینی نین قانونو تغییر تاپیب شهر اهالیسینه مستقیل بیر صورتده شهرین آبادلیغینا چالیشیب اونلاری آپیرومند و موعاصیر حالا سالماغا ایمکان وئرلیسین. مخصوصن تیریز شهری نین سو ایله تامین اندیلمه سی آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین چوخ فوری جاری مساله لریندن دیر •

۷ - آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین موسیسلری گوزل بیلرلر کی، مملکتین ثروت تولید انده نی و ایقتیصادی قوه سی کندیلرین قوتلی قولودور. اونا گوره بو فیرقه انده بیلمز کی، کندچیلر آراسیندا وجودا گلن حرکتی نظرده آلماسین. بونا گوره ده فیرقه سعی انده کج کی، کندیلرین احتیاجلارینی تامین اتمک اوچون اساسلی قدملر گوتورولسون. مخصوصن کندلی ایله اربابلارین آراسیندا موعین بیر حدود تعیین اتمک و بعضی اربابلار طرفیندن ایختیراع اندیلمیش غیر قانونی وئرگیلرین قاباغین آماق دموکرات فیرقه سی نین فوری وظیفه لریندن دیر. فیرقه سعی انده کج بو مساله انله بیر صورتده حل اندیلسین کی، هم کندیلر راضی قالسین و همده مالیکلر اوزلرینی گله جگیندن ایطمینان حاصل اندیب، رغبتله کندلرینی نین و اوز مملکتلرینی نین آبادلیغینا چالیشسینلار. خالیسه یئرلری و آذربایجان ترک اندیپ قاچان و آذربایجان خلقی نین زحمتلرینی نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف اندن اربابلارین یئرلری، اگر تنزلیک ایله آذربایجانا موراجیعت اتمه سهرلر، دموکرات فیرقه سی نین اساسنامه سینه موافیق اولاراق کندیلرین ایختیارینا وئرلمه لیدیر. بیز اوزلرینی نین عیش و نوشیدان اوتری آذربایجانین ثروتینی خارجه آپارانلاری آذربایجانلی حساب اتمیریک. اگر اونلار آذربایجانا قایتماقدان ایمتیناع اتمه سهرلر، اونلار اوچون آذربایجاندا بیر حاق قائل دگیلیک. بوندان علاوه فیرقه چالیشاجاق کی، چوخ سهل و ساده بیر صورتده آذربایجان کندیلرینی نین اکثریتی تورپاق و اکین آلتری جهندن تامین اتمسین •

۸ - دموکرات فیرقه سی نین موهوم وظیفه لریندن بیری ده ایشسیرلیکله مباریزه اتمکدیر. ایندیدن بو خطر چوخ جیدی بیر صورتده اوزونو گؤسترمکده دیر.

گلهجکده بو سئل گوندن - گونه قوونلنهجکدیر. مرکزی دؤولت و محلی مامورلار طرفیندن بو خصوصدا هئج بیر ایش گورولمهمیشدیر. اگر ایش بو مینوال ايله داوام ائدرسه، آذربایجان خلقینین اکثریتی فنا بیر حالا دوشمگه محکومدور. فیرقه چالیشیر بو خطرین قاباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر گورولسون. هلهلیک فابریکلارین تاسیسی، تیجارتین گنیشلنمهمسی، اکینچی تشکیلاتلارین تاسیس ائدیلمهمسی، دمیر و شوسه یوللارین چکیلهمسی کیمی تدبیرلر، مومکوندور بیر قدر فایدالی اولسون *

۹- اینتیخابات قانونندا آذربایجانین حقینده بویوک ظولم ائدیلمیشدیر. دقیق ایطیلاعاتا گوره بو اولکده دؤرت میلیوندان یوخاری آذربایجانلی یاشاماقدادیر. بو غنیر عادیلانه قانون موجیبینجه آذربایجانا مجلس شورای ملیده، ۲۰- وکیل یئری وئرلمیشدیر. بو قطعین مونتاسیب بیر بؤلگو دگیلدیر. آذربایجان دموکرات فیرقهسی سعی ائدهجک آذربایجان نوفوسونا نیسبت وکیل اینتیخابات ائتمه حقی اولسون. بو تقریبین مجلس نومایندهلرینین اوچده بیرینی تشکیل ائده بیلر.

آذربایجان دموکرات فیرقهسی مجلس اینتیخاباتینین مطلقن آزاد اولماسی طرفداریدیر. او، دؤولت ایشچیلرین داخیلی و خارجی، همچنین پولولارین قورخوتماق و آداتماق یولو ایله اینتیخابات ایشینه قاریشمالارینا جیدن موخالیفت ائدهجکدیر. اینتیخابات گرک تمام ایراندا آن واحیدده باشلانیب، چوخ سریع بیر صورتده قورتارسین *

۱۰- آذربایجان دموکرات فیرقهسی فاسید، موختلیس و روشوه آلان شخصلر ایله کی دؤولت ایدارلرینه سوخولموشلار، جیدی مباریزه ائدهجک و دؤولت مامورلاری آراسیندا صالح و دوروستکار شخصلردن قئبردانلیق ائدهجک. مخصوصن فیرقه چالیشاجاق اولارین ماعاشلاری و زیندگانلیق شراییطلری ائله ایصلاح اولسون کی، اولار اوچون اوغورلوق و خیانت ائتمگه باهانا قالماسین. اولار ائلییه بیلسینلر کی، اؤزلری اوچون آبیرو حیات و یجودا گنیر سینلر *

۱۱- دموکرات فیرقهسی سعی ائدهجک آذربایجاندا آلیان وئرگیلرین یاریسیندان یوخاریسی آذربایجانین اؤز احتیاجلارینا صرف ائدلسین و غنیر مستقیم وئرگیلر جیدی صورتده آزالسین *

۱۲- آذربایجان دموکرات فیرقهسی بوتون دموکراتیک دؤولتلر، مخصوصن موتفیقلرله دوستلوق ساخلاماق طرفداریدیر و بو دوستلوق داوام ائتدیرمک اوچون چالیشاجاق مرکزده و شهرلرده ایران ایله موتفیق دموکراتیک دؤولتلر آراسیندا دوستلوق پوزماق ایستهمین خاین عونصرلرین اللرینی ایجتیماعی، سیاسی و دؤولتی ایشلردن کنار ائتسین *

بودور دموکرات فیرقهسینی یارادانلارین اصل مقصدلری •
بیز اومیدواریق کی، هر بیر وطنپرست آذربایجانلی ایستر آذربایجانین داخیلینده و یا آذربایجانان خاریجده بو موقدس مقصد چاتمق اوچون بیزیمله همصدا و ال بیر اولاجاقدیر. طبیعی دیر کی، اینسان اول اگر اؤز ائوینی ایصلاح ائتمهسه محله، شهر و یا مملکت اوچون ایشلهیه بیلمز.
بیز اول اؤز ائویمیز اولان آذربایجانان باشلابیرق و اینانیریق کی، آذربایجانین ایصلاح و ترقیسی ایرانین ترقیسینه سبب اولاجاقدیر و وطنیمیز بو واسیطه ایله قولدورلارین و مورتجیلرین چنگالیندن نیجات تاپاجاقدیر •

یاشاسین دموکرات آذربایجان!

یاشاسین مستقیل و آزاد ایران!

یاشاسین ایران و آذربایجان آزادلیغینین حقیقی مشعلداری اولان آذربایجان دموکرات فیرقهسی!

تشکیلات نجه ویجودا گلدی؟

موراجیعتنامه دن سونرا آذربایجاندا بؤیوک تشکیلاتی فعالیت باشلاندی. شهرلر و کندلرده جماعت دسته دسته بیغیلیب فیرقه نین شؤعه سینی تشکیل وئردیلر. موسیسلر سیرا سینا داخل اولان عوضولر بو تشکیلاتا سر و صورت وئرمک اوچون موقتی موسیسلر هنیاتی طرفیندن اطرافا گونده بیلدی. بوتون اولکهمیزی شدید فعالیت بورودو. هر یئرده موسیسلر کومیته لری تشکیل اولونماقلا تشکیلاتین پایه سی قورولماغا باشلادی.

بؤیوک حرارت و یورولماقسیزین جیدیتله ایشه باشلایان فیرقه رهبرلری تنها تبلیغات ایله ایکتیفا ایتمه ییب تشکیلاتی مرکز یلشدیرمکله قازانیلان گنجیش تبلیغات نتیجه لریندن عملی ایستیفاده ائتمگه باشلادیلار.

بو مقصد ایله موراجیعتنامه اینتیشار بیدان سونرا ۲۲- شهر یورده موسیسلرین عمومی ایجلاسی دعوت اولونوب اون بیر نفر دن عیبارت بیر موسیسلر کومیته سی تشکیل وئرمگه موفق اولدولار. بو کومیته یه اکثریت آرا ایله آقای پیشه وری صدر، آقای شبستری موعاوین اینتیخاب اولوندولار. همان گون آقای بیریا شورای متحیده ی کارگرانین صدری، کارگرلر ایتحادیه سی نین دموکرات فیرقه سی نین رهبر لیگینی رسمن قبول ائتدیگینی کتب ن کومیته یه خبر وئردی. یئنه هاما ن گونون آخشامی آقای بادکان و آقای قیامی توده تشکیلاتی نین عمومی گنجیش کونفرانسی نین تصمیمینی خبر وئردیلر. بو تصمیم واسیطه سیله حیزب توده نین آذربایجان دموکرات فیرقه سی نه مولحق اولماسی قرارا آلینمیشدی. شورای متحیده وتوده تشکیلاتی نین بیرلیک تمایولو دموکرات فیرقه سی نی حثرت آور بیر طرزده قوتلندیردی و قرار اولو کی، توده، تشکیلاتی نین کومیته عوضولریندن بیر نچه نفر فیرقه نین موسیسلر کومیته سی نه داخل اولسونلار، بو تدبیرین نتیجه سینده سیرالاریمیز اینانیمیش و موجب کادرلارلا مؤحکملمگه باشلادی.

موراجیعتنامه میز موننشیر اولان کیمی تهران روزنامه لری علنیه میزه شدید بیر صورتده حمله یه گنجیب توهمت و ایفتیرا قالمادی کی، بیزیم اوستوموزه آتاسینلار. درین ایمان و قطعی تصمیم اوزره فعالیتله باشلایان فیرقه رهبرلریمیز اونلارا جواب وئرمک عوضینده اوز ایشلرینه ایدامه وئردیلر.

موعین نقشه اوزره اولدوغو اوچون ایش چوخ سریع صورتده پیشرفت ائتمکده ایدی.

فیرقه گیزلتمه و اورت باسدیر سیاستینه موخالیف اولدوغو اوچون اوز مقصدلرینی ساده صورتده آچیب خله بیان ائتدی، ایشیمیزین باشلانغیجی قیزیل اوردونون اولکهمیزده اولدوغونا تصادوف ائتدیگی اوچون دوشمنلریمیز خلق آراسیندا سو تفاهوم ائتمک اوچون نهضتیمیزی تجزیه و یا آیری بیر اولکهمیه ایلحاق عونوانیله لکه لندیرمک ایستیردیلر.

بو سو تفاهومی رفع ائتمک اوچون شهریمیزین عموم طبقاتی نین باش بیئلریندن گنجیش بیر ایجلاس دعوت ائدیلدی. بو ایجلاسا آقای پیشه وری بیر ساعات یاریم سورن نیطقینده فیرقه نین شو عارلارینی شرح وئرکن ایله هاوادا ایران نقشه سینی ترسیم ائتدی. بو جمله ایسه بوتون نهضت دؤوره سی فعالیت میزین مشعلی اولدو: سول و ساغ جریانلارین هر ایکسی ایله مباریزه اندرکن آقای پیشه وری نین، ۱۹- شهر یورده سؤیله دیگی بو تاریخی جمله نظرده توتولماقلا فیرقه ایچری سیندن چیخابیلن عموم سهو جریانلارین قارشسی سینی مسد و ائتدی. تیریز شهر تشکیلاتی نین اساسی ایسه چوخ تنز بیر زاماندا یعنی مهر آیینی بنشینده ویجودا گلدی. ایگیزی اوچ گونلوک فعالیت نتیجه سینده دموکرات فیرقه سی نه یازیلانلارین سای (حیزب توده تشکیلاتیندان علاوه) مینلری تجاوز ائتمیشدی. مهر آیین ۹- دا تشکیل تاپان کونفرانسیدا بیرینجی فیرقه کونفره سی نه ۵۹ نفر نوماینده اینتیخاب ائدیلدی. بویله لیک ایله شهر تشکیلاتیمیزین اساسی قویولوب، مونظم صورتده ایشه باشلاندی.

بو دؤوره ده آذربایجان روزنامه سی بؤیوک رول اویناماقدا ایدی. خلق اونو سئوینج ایله اوخور و فیرقه نین سیاستینی درک ائدیردی. آقای پیشه وری اوزون مودت سورن یازچیلیق تجروبه سینی و سیاسی معلوماتینی تمامیه اونا مونحصیر ائتمیش ایدی. مقاله لر چوخ قیسا، آتشین و حرارتلی ایدیلر. ایستر روزنامه ایستر ایسه شیفاهی تبلیغات اثرینده خلق ایچری سینده بؤیوک فیکری نهضت باشلابیب گوندن گونه یوکسلمکده ایدی. شاعیرلریمیز میلی نهضتدن ایلهام آلیب چوخ درین معالی و اولو شعرلر یازماغا باشلادیلار.

«آذربایجان» روزنامه‌سی‌نین شهر یور و مهر آیلا ریندا چیخان نومرلرینه دیقت اندیلیرسه تقریبین بوتون شاعیرلریمیزین قیمتلی شعرلرین او دؤورده یازیلماش اولدوغو چوخ آیدین گؤرونر. آقای اعتماد، آقای علی فطرت، آقای آذر اوغلی، مدینه خانیم علی اکبرزاده، مظفر درفشی و عاشیق حسین جوان او گونلرده وطنی شعرلر یازماقدا بؤیوک شووق و هوس گؤستریردیلهر.

فداییلریمیزین نؤوق و شووقیله قولاقلا ریمیزی، نوازش ائدن: «همیشه لیک یاشا آذربایجان» سورودونو دا آقای نجم تبریزی هامان: شهر یور آییندا یازیب، آذربایجان روزنامه‌سی ایدارمه‌سینه گؤنرمیش و مهرده چاپ اندیلیمیشدی.

دئمک خلقدن درین احساسات و یجودا گنیریلیمیش ایدی. فیرقه‌نین صحیح رهبرلیگی بو احساساتی ایسته‌نیلن مقصدده دوغرو سوروب اوندان تشکیلات و سیاسی نتیجه آماغی تامین ائتدی.

فیرقه‌میزین فعالیتی بیزه بو جهتن یاخشی نتیجه وئریمیشدیر کی، باشچیلار اؤز ایشلرینی تصادوفه واگوزار ائتمه‌یب، موعین نقشه اوزره حرکت ائتمگه چالیشمیشلار.

بیرینجی کونقره

قاباقدان موعین اندیلیمیش پروگرام اوزره، مهر آیین ۱۰- دا فیرقه‌میزین بیرینجی کونقره‌سی تشکیل تاپدی. بو کونقره‌ده آذربایجانین بوتون شهر، قصبه، و کندلریندن نوماینده‌لر اینتیخاب اولونموش ایدیلر. کونقره فیرقه‌نین تشکیله رسمیت وئرملکه (حیزب توده ایران) تشکیلاتی ایله دموکرات تشکیلاتی‌نین بیرلشمه‌سینی عملن ایجرا ائتدی. بو اوچ گون دوام ائدن کونقره چوخ بؤیوک و اساسلی مسالهلرین حلینه موفق اولدو. بونلاردان ان موهمی فیرقه‌نین مرام و نیظامنامه‌سی‌نین تصویبی ایدی.

شهر یور آیین ۱۳- ده اینتیشار تاپان مرامنامه دوز بیر آیدان سونرا یعنی مهر آیین ۱۲- سینده قبول ائدیلن فیرقه مرامنامه‌سی تشکیلینده داها موکمل بیر صورتده رسمیته کئچدی. کونقره موختاریت، بئر بؤلگوسو و میلی دیلیمیزین رسمیتی کیمی بؤیوک شوعارلاریمیزی اساس اولاراق مرکزی کومیتیه تاپشیریب قطعی اومید و جیدی تصمیم ایله خاتیمه تاپدی.

بو کونقره‌ده قیرخ بیر نفرلیک بئر «مرکزی کومیتیه» سئچیلیب، آقای پیشه‌وری فیرقه صدرلیگینه، آقای شبستری ایله آقای بادکان صدر موعاونلیگینه اینتیخاب اولوندولار.

تهران مورتلعلری نهضتیمیزه زمینه حاضیرلادیلار

بیزیم میلی نهضتیمیز یوخاریدا یازدیغیمیز سورعتله گنیشلندیکجه تهران اوزونون ایرتیجعی رفتاریندا جیدیلاشمگه باشلاپیر.

ایران مشروطه‌سینده جلالیق وظیفه‌سیله مشغول اولان «صدر الاشراف» نهضتیمیزی بوغماق اوچون «سید مهدی فرخ»- ی فؤوق‌العاده ایختیارات ایله آذربایجانا والی تعیین ائدرکن فیرقه ده بونا جواب اولاراق بؤیوک بیغینجاق چاغیریر و اورادا فرخی قبول ائتمک اوچون قطعنامه صادر اولونور.

مجلس شورای ملی ایسه تاممیله اؤز ماسقاسینی بیرتیب، ایرتیجای سیاستینی بیروزا وئریر. ملک مدنی لر و امیر تیمور کلالی لر کیمی موستبید و فاشیست عنصورلری ریاست هیئاتینه اینتیخاب ائدیر. بو واسیطه ایله آذربایجان نهضتی نین داها دا ووسعتلنمهی اؤچون موساعید زمینه وجودا گلیر.

همین بو دؤوره ده تهراندا آزادیخاها لارین تعقیب و توقیفینه ایقدام اولونور. مخصوصن کارگرلر ایتیجادیهی باشچیلاریندا «روستا، و شمیده» توقیف اولونور. تهراندا تعقیبه واقع اولان افسرلر ایسه تهرانی ترک ائدیپ خوراسانا و اورادان دا صحرا یا قاقماقلا جانلارینی خیلاص ائتمگه چالیشیرلار.

تهران رادیوسو آذربایجان سورودونو چالماقلا عموم ایران خلقینی علنیه میزه تحریک ائتمگه چالیشیر. بونلار ایسه ایرتیجای سیاستمدارلارا عکس نتیجه لر وئریر و اونلاری اؤز باشلارینی ایتیرمگه وادار ائدیر.

تهران بارماغی

آذربایجان روزنامه سی نین ۲۰- مهر تاریخی شماره سینده «تهران بارماغی» عنوانلی مقاله آذربایجاندا اولان تهران مامورلاری نین او گونکی خابینه سیاستلری نین اوستونو آچیر، مقاله نین بو جومله لر ی شایان دیقتدیر:

«تهران ایرتیجای نین قارا بارماغی آذربایجان کندلرینده گورنمگه باشلانیر، بو ایسه کندلرده سایسیز- حسابسیز ژاندارملاردان عیارتدیر.

کندلیلری گوج ایله چکیب فیتنه و فسادا سؤوق ائدیرلر. اربابلارین املاکینی حیفظ ائتمک و بهره آلماق باهانا سیله کندلیلری دؤیور، ازیر، اینجیدیر و ناراحات ائدیرلر. بیز چوخ گؤزل بیلیریک کی، آذربایجان مالیکلری نین بؤیوک بیر قیسمتی صلوح و آرامیش طرفداریدیرلار. ولی موقتینلر اونلارین آدیندان خلقی ناراحات ائدیر و جور به جور باهانالار ایله کندلرده حوقوقی ایشلره قاریشیرلار.

فیرقه میز وار قووه سیله سوکوتو ساخلاماغا چالیشیر ولی فیتنه کارلار اؤز منحوس سیاستلریندن ال گؤتورمک ایسته میرلر.

گورورسوز کی، میلت و مملکتین موقدراتی کیملرین الینده دیر؟ او دئییر: بیز حوقوقی ایشلره قاریشا بیلیمیک، کیم گوجلی ایسه اؤز ایشینی قاباقدان آپارمالیدیر.

ژاندارم و امنیه تشکیلاتی نین باشیندا دورانلارین لیقوان حادیشه سینده بؤیوک جینایتکارلیقلاری اولموشدور.

اگر اوگون بونلار مسولیته جلب ائدیلسه ایدی، بو کیمی حرکتلر اولونمازدی و بو گون عدلیه ریسی و مودعی العموم کندلرده باش وئرن جینایتلری اؤز بویونلاریندان آتماقلا تازا بیر شوریشین منیدانا چیخماغینا یول وئرمزدیلر.

بیز بونیه خلقیمیزی تحمله، صبره و متانته دعوت ائدیریک و عئین زماندا فیتنه و فساد تولید ائدنلرین سیمالارین گؤستریمک اؤچون اونلارین نه کیمی ایشلر گوردوکلرینی مداریک و اسناد اوزره یازیب تشکیلاتیمیزا وئریمه سی تؤوصیه اولونور. پ.»

بو گونلردن سونرا ژاندارملارین وحشیلیکلری آرتیر. نهایت ایش او بئره گتیریر کی، فیرقه بو خصوصدا بو جینایتلری ایفشا ائدن بیر موراجیعتنامه نشری ایله ایرانین صلاحیتدار ایدارملرینه و ها بنله خارجی کونسولخانالارینا جینایتلرین تفصیلاتینی اونلارین نجه بیلاتعقیب قالماسینی گؤستریر.

بیز آبان آیین ۲۵- ده یازیلان او سندی بورادا ایکینجی دفعه تکرار ائدیریک:

دۆلت مامورلارینین کندلرده یاراتدیقلاری فجایعی ایفشا ائتمک اوچون آذربایجان دموکرات فیرقهسینین آذربایجاندا دموکرات دؤولتلیرینین دیپلوماسی مامورلارینا و ایران صلاحیتدار مقاملارینا گوندهردیگی آچیق مکتوب

دۆلت مامورلارینین آذربایجاندا گوندن- گونه آرتماقدا اولان وحشیانه فاجیعهلره و بئچارلارین شیکایتلرینه صلاحیتلی مقاماتین توجه ائتمهسی، آذربایجان دموکرات فیرقهسینین مرکزی کومیتهسینی، آذربایجاندا اولان دموکرات دؤولتلیرینین سیاسی نومایندهلرینی خلقیمیزین فجیع و اورک یاندیرجی وضعیتیندن مطلع ائتمگه، بو وسیله ایله خلقین دیلسوز فریاد و نالهسینی موتمدین دونیانین قولاغینا، هانسی کی، ظولم و وحشیلیگی کؤوندن قازماق اوچون فداکارلیق و جانبازلیقلار ائتمیشلر، یئتیرمگه وادار ائتدی.

بؤیوک دؤولتلیرین باش کونسول و ویس کونسوللارینی مملکتیمیزده یاندیریلان اود و آلودان موستحضر ائتمک اوچون دموکرات فیرقهسی الینده اولان بیر چوخ اسناد و مداریک اوزوندن بیر نئچه سینی گؤستریمک ایستیر.

آذربایجان دموکرات فیرقهسی چارسیز اولراق بو تاسوفآور ایقدامی ائدیر، اوندان اؤترو کی، حؤکومت هنج اوز موتجاویز مامورلارینین احجافاتیندان جیلوگورلیق ائتمگه حاضر اولمور، برعکس هر گون اونون شیدتینی آرتیریر. ایندی باش وئرن فجایع گؤستریر کی، اولار بو وسیله ایله آذربایجان خلقینی آرادان آپارماق یا اونو اورتا عصیرلرده اولان قوللار کیمی ساخلاماق ایستیرلر. دوداق کسمک، داغ قویماق، قارین بیرتماق و بو فجایع ایله قتل و غارت ائتمگین اورتا عصیرلرده بئله آز سابقهسی واردیر.

آقارلار! سیز موتمدین دونیانین نومایندهلری و دموکرات خلقلرینین گوندهرمه لری بو قضایانین شاهیدی اولون و اینتیظاریمیز بودور کی، آذربایجانین مظلوم میلیتینین سسینی دموکراسی دونیاسینی آزاد مطبوعاتیندا اینتیشار وئرسیز.

اگر بیر نفر بو مظلوم و سیتمدیلرین بیر نئچه نفریله صؤحبت ائدیب و بونلارین حقیقده عملگن فاجیعهلرین یوزده بیریندن مطلع اولورسا حتمن موتاثر اولوب شکسیز اوز دموکرات میلیتینه یئتیره جکدیر کی، هله ده دونیادا انله بیر دؤولت واردیر کی، اونون مامورلاری مملکتین قانونلارینی آیق آلتینا آلیب و اوز میلیتینه دونیادا اولان بوتون اینسانیت قانونلارینین خیلافینا اولراق رفتار ائدیر و اورادا قانون، محکمه- مودعی العمومی بیر اوج موستبید خودسر و ایستیفادهچی اشخاصین الینده ائدیر. ایرانین ایندیکی وضعیتینی دونیا دموکراسی سینا عاریدیر. قوی دونیا بیلسین کی، بیر عیده مظلوملار کی، چاره سیزلیکدن اولارا اوز مظلومیلرین ایظهار ائدیرلر جواب وئرسین.

بودور بیر قیسمت دؤولت مامورلارینین کندلرده یاراتدیغی فجایع و اولارین قانونسوزلوقلاری و ظولوملری حقیقده عدلیه و ساییر صلاحیتدار ایداره لره یازیلان شیکایتلردن کی، حقیقته خارواردان بیر اووچدور و ایندییه قدر ده بونلار ترتیب اثر وئریمه ییبدیر.

«۱- ۹، ۷، ۲۴- ده «هشترود» ماحالینین «عجمی» کندینده مالیک محمد صادق مجتهدی و موباشیر عبدالحسین ساسانی بیر عیده موسلح ژاندارملا کندلیله حمله ائدیر، ژاندارملاردان بیری نولفعلی آدیندا بیر کندلینی قولوندان یارالیر و حسن آقا، غلام، فتحعلی و مشهدی عبدالله آدی دورد کندلینی گوناھسیز یئره گوله ایله وورور و بنش نفر کندلینی آغیر صورتده یارالایرلار، بئله کی، ایندی ده یاتاقدا دیرلار. بونولا برابر قاتیلر هله ده تعقیب اولونمامیشلاردیر. لاکین گوناھسیز کندیلردن بیر نئچه نفر توتولوب و حبس ائدیلمیشلردی.»

۲- «کاغذ کنان» ماحالیندا «قوشا بولاق» و «یام بولاق» کندلرینده ۷، ۷، ۲۴- ده محرم و قنبر آدی ایکی نفر کندلی اصلان همایون و استوار ابراهیمی نین الیه آزادیخاهلیق جورمیله قتله یئتیشیلر و ژاندارملارین موسلحانه حملهسی نتیجهسینده کندیلر اوز عایله لری ایله چؤلره قاچیرلار.

۳- «سراب»- بِن «شربیان» کندینده بئر عیده ژاندارم گوروهیان مقدسین باشچیلیغینا کندیلیرین ائوینی و اموالینی غارت و اؤزلرینی دؤیوب حبس ائدیرلر، بئر کندلی اؤلور و نچه آرواد، اوشاق سیقت ائدیر.

۴- «تیکمه داش»- دا ژاندارملار آزادیخاھلارین ائولرینی غارت ائدیرلر و ایکی نفره قدر کندیلر اؤز آرواد و اوشاقلاری ایله چؤلره قاچیرلار.

۵- «اممند» کندینده ایگیرمی نفر ژاندارم سروان دیبانین باشچیلیغی ایله کنلیرین مال و جانلارینا تجاوز ائدیرلر کی، یوز اللی نفر کندلی اونلارین ظولموندن دلی کیمی قاچاراق اؤز جانلاری اوچون تبریزه آذربایجان دموکرات فیرقهسینه پناهنده اولورلار.

۶- «سلطان آباد» کندینده حسن ژاندارم و علی آدلی بیرسی بئر نفر آروادی توفنگ قونداغی ایله او قدر دؤیورلر کی، اونو اولوم حالینا سالیرلار و هامان آروادین ایکی یاشلی اوشاغی توفنگ قونداغی ضربهسی آلتیندا اؤلور.

۷- «گول تپه» کندینده سروان عابدینی بئر بؤیوک عیده ژاندارملارلا آزادیخاھلاری آغا باغلابیب و اونلارین قاباغا گلنلرینی حبس ائدیب و «مردانقیم» کندینده مورتجع خانلار ژاندارملارلا بئرلیکده بوتون آزادیخاھلارین ائولرینه حمله ائدیرلر. اونلارین ماللارینی و اثاثیلرینی غارت ائدیکدن سونرا اونلارین باشینا او قدر ایشکنجهلر گتیریرلر کی، بئر عیده بؤیوک کندیلردن چؤل و منشلره قاچماغا مجبور اولورلار. ژاندارملارین و بعضی محلی مورتجعلرین یاراتدیقلاری فجایعدن عدلیه وساییره قانونی مرجعله اولونان شیکایت و اعلام جورملرین سایبی بو گونه قدر یوزی کئچمیشدیر.

بوتون او کیمی مؤوقعلرده خلقین مسول مقاملاردان مورتکیبلری قانون اساسی حودودوندا و جزایی محکمهلرین اوصولیلا تعقیب ائتمک، ژاندارم مامورلارینین غنیر قانونی اولاراق حقوقی ایشلره موداخیله ائتمکدن جیلو و گیرلیق اولونماسی تقاضا اولونموشدور. (قضایی قوهنین اجرایی قوهدن آیری اولدوغونو عدلیهنین ۳۵۳۶- نومره و ۱۱، ۵، ۲۴- تاریخلی ژاندارم ایدارهسینه یازدیغی بخشنامه موجیبینجه، ژاندارم ایدارهسینین حقوقی ایشلره موداخیله ائتمه‌سی تقاضا اولونموشدور. چونکی او ایدارهنین مامورلاری خلقین آسایشینی تامین عوضینده خلقین قتل و غارت ائدیلمه‌سینین و آسایشینین یوزولماسینین سببی اولموشلار.)

(آذربایجان دموکرات فیرقه‌سینین مرکزی کومیته‌سینین ایجتیماعی ایشلر شؤعبه‌سی)
(«آذربایجان» شوماره ۵۶، آبان ۲۵، نوایر ۱۶)

بو جینایتلری یارادان تهران بارماغی ایسه خلقی، مخصوصن کندلینی تنگه گنیریر و اونو قانلی و شدید مباریزه و ادار ائدیر. یئری گلمیشکن بونو دا قنید ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه ۳۰- مهردن ۲۰- آذره قدر همیشه کندیلری سوکوتا دعوت ائدهرک آزادلیغین صلوح یولیه الده ائدیلمه‌سینی لازیم گورموشدور. تهران بارماغی اؤز جینایتینده او قدر ایصرار و سماجت گؤستریش کی، بیلاخره فیرقه کندیلره اوزونوزو دیفاع ائدین فرمانینی وئرمگه مجبور اولموش، بو فرمانین نتیجه سینده فدایی دستلری مؤیدانا چیمیشدیر.

بیرینجی کونقره‌نین تاثیر

بیرینجی کونقره‌نین تاثیر خلقین ایچریسینده چوخ بؤیوک اولدو. بو واسیطه ایله میلتمیز اؤزونه بئر مرکز ثقیل، بئر ملجا، داها دوغروسو حقیقی رهبرلیک ائدیجی قوهه تاپدیغینی درک ائتمگه باشلادی. اونا گوره بو موناسیبت ایله بننه ده فیرقه‌میزین ایلك تشکیلی گونلرینده اولدوغو کیمی آذربایجانین هر طرفیندن یوزلرجه تبریک تلقرافلاری آخیب گلگه باشلادی.

كونقره نين قرارلاريني واورادا تصويب اولان مرانامه میزی نظره آساق گؤره ریک کی، بو ساده بیر بیغینجاق دگیل ایمیش. بو گون دوست و دشمنلریمیزی تصدیقی ایله بوتون دونیادا سس سالان بؤیوک نهضتیمیزی نقشه و تدبیرلرینی تهیه ائتمک، واقیع حربی و اینقیلابی بیر ارکان حرب ایشینی گؤرموش اولدو.

بو جهته دئییه بیلریم کی، کونقره نین خاتیمه سیله میلی نهضتیمیز باشلانیب، مونظم بیر صورتده خلقی تشکیلات آلتینا آماغا موفق اولدو.

تهران تیتره دی، صدر بیخیلدی

«فرخ»- ون تبریزه گلکدن مایوس اولماسی فیرقه میزی گونده لیک ایشلرینده پیشرفت ائتمه سی، تهران موحیطینده شدید بیر صورتده قورخو تولید ائندی. نتیجه ال- آیغینی ایتیرمیش مجلسی مورجعلری «صدر»- ی ایش باشیندان کنار ائتدیلر. ایرتیجای هنیات حاکیمه آراسیندا ایکی شدید موباریزه باشلادی. بیر دسته ایستهمیردی نهضتیمیزی سیلاح و پولیس تشکیلاتینی تقویت ائدرک، بو واسیطه ایله بیر طرفدن خلقی مرعوب ائتمک، او بیر طرفدن فورصت اله گتیریب فیرقه باشچیلارینی اورتادان آپارماغا چالیشیردیلار. ایکینجی دسته ایسه حیل و نئیرنگه موتوسیل اولوب، خلقیمیزی ایغفال ائتمگی لازیم گؤردوکلری اوچون بیزه یاخشی بیر والی گؤندرمک و دادلی و عدلر وئرمگی ایرلی سورموشدولر. اینتیفاقن هر ایکی گوروه دولت تشکیلاتیندا درین نوفوذا مالیک اولدوقلاری اوچون اوز فیکرلرینی موعین مامورلار واسیطه سیله انجام وئرمگه موفق اولدولار. بو ایسه آذربایجاندا فارسار دئمیشکن «کوسه و ریش پهن» شکیلده ظاهر اولدو. مثلن بیر طرفدن سرهنگ «ورهرام»- لار، «پرویزی»- لر و «زنکنه»- لر واسیطه سیله کند و شهر اهالیسینی ازیر، دؤیور، آقاندان سالیردلار، او بیر طرفدن مولایمتلی لیک ایله معروف اولان «حسام السلطان بیات»- ی والی تعیین ائدیپ اونا تاپشیریدیلار کی، نهظت باشچیلاری ایله سازیش ائتسین. خلقین گوزونون قاباغیندا پرده آسماق اوچون بؤیوک ایصلاحات و عدلریله ایشه باشلا سین. بو «کوسه و ریش پهن» سیاست ایسه خلقه گیزی قالمادیگی اوچون فیرقه میزی تبلیغاتی و تشکیلاتی فعالیتینی داها دا قوتلندیرمگه باعیث اولوب و موحیطیمیزده شدید بیر تشنوج و وجودا گتیردی.

میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا

ایش ساده بیر چارچووادا دایانا بیلمزدی. میلی و دموکراتیک شوعارلار ایله خلقی آغا قالدیران فیرقه سوزه قناعت ائدیپ دورا بیلمزدی. تهران ایسه عملده گؤذشت ائتمک ایستهمیردی. «صدر الاشراف» کابینه سی نین یئرینی «حکیمی» کابینه سی تیریزدن قاچان مورجعلر ایله ال بیر اولان تهران ایرتیجای قوه لری نین تحت تاثیرینده قالان، بو سؤزلریمیزی ائشیتیمک بئله ایستهمیردی. حتا قانون اساسیده صریح بیر صورتده قنید ائدیلمیش ساده انجومن ایالتی قانونو بئله سفسطه ایله آرادان آپارماغا چالشیردی.

بو وضعیتی نظرده توتوب تهران هنیات حاکیمه سی نین ایشلرینی دقیق صورتده تعقیب ائدن مرکزی کومیتة، فیرقه مرامی نین ایجراسی اوچون سؤزدن عمله گنچدی.

بیر طرفدن ژاندارملارین فشار و تضییقیندن جانا دویموش کندیلرین آراسیندا فدایی دستهلری تشکیل ائتمک، او بیر طرفدن خلقین آرزولارینی یئرینه یئتیرمک اوچون میلی دولت تشکیلاتی یاراتماق لوزومو مئیدانا چیخدی و بو فیکرین تاخیر ائدیلمه دن ایجراسی آقای پیشهوری نین مستقیم مسولیتی ایله آغاز اولوندو و بوتون فیرقه باشچیلاری بو هدفه یئتیشمک اوچون شدید بیر صورتده فعالیتیه باشلادیلار. بو فعالیتین نتیجه سینده آذربایجاندا اولان دولت تشکیلاتی موتزلزیل اولوب گوندن گونه ضعیفلنمگه باشلادی. نهایت عملده ایکی حؤکومت مئیدانا چیخدی کی، اونلاردان بیر

گوندن گونه نوفوذ و قودرت كسب ائدن دموكرات تشكيلائي، او بيري سي اوز سنگرلريني بيري بيري نين داليسينجا ترك ائتمك مجبوريتينده قالان چوروموش دؤولت تشكيلائي ايدي.

آخيره ايش او يئره گلدي كي، فيرقه عوضولريني صبيره، متانته و عاقيلانه رفتار ا عادت وئرمك اوچون فيرقه صدري آشاغيداكی مقاله نی يازيب، آذربايجان روزنامه سينده اينتیشار وئردی:

فيضولي موقوف

ائشيتديگيميزه گوره چاغريلماميش قوناقلاردان شهرداري رييسي بويوك قانونسوزلوقلارا باشلاميش. قانوني صورتده خلق طرفيندن سئچيلميش شهر انجومي عوضينده سگكيز آي بوندان اول وقتي قورتارميش كوهنه انجومن اعضاسي نين اليه بعضي ايشلر گورمگه اقدام ائتميشدير.

بو كي مي فيضوللوقلارين وقتي گنچميشدير. رييس شهرداري اولماسين اوندان داها يئكهي اولسون، ديكتاتورلوق و قانونسوزلوقا آذربايجان خلقی يول وئره بيلمز.

آقاي شهردار بير دفعه آنلاسين كي، بورا آذربايجاندير، ديكتاتورلوقو بورادان يعني آذربايجانين مركزيندن باشلاماق اولماز. وقتي گنچميش انجوملرين و يا مجلس شورانين واسيطه سيله ميلت ماليدان بير دينار خرج ائتمك قانون اساسيميزي آياقلاماق دنمكدير.

بو ايشي گورنلر كي م اولورسا اولسون خاين و موجوم تانينماقلا محكمه يه جلب اولماليديرلار. بيز دادستان و قانون موجيبينجه صلاحيتدار مقاملارين نظريني بو جيدي و بويوك اوغورلوق و خيانتته جلب ائدير. ويزارت كيشورين باباسي دا شهر انجوملريني اينستيفاليني پوزا بيلمز. اگر صلاحيتدار مقامات بو قولدور موستيب عونسورو محكمه يه جلب ائتمگه فؤوريتله تشبوث ائتمزسه اوندان داها صلاحيتلي اولان خلق اوز حوقوقوندا مودافيعه ائدر. فيضولباشيلار آنلاسينلار كي، بو آسانليق ايله بويوك بير شهرين حوقوقونو پايمال ائتمك اوچوز باشا گلمز. «فرخ»- ون نقشه سيني اجرا ائتمك بو ساده ليك ايله باش توتماز. شهر يميز اوز ايشلريني ايداره ائتمك اوچون انجومن اينتخاب ائتميش، نزاكت ماييل ليغي دن وئرمه ييب بو گونه ك اونون ايشه باشلاماسينا موننتظير اولموشدور. موستيبدر، مورتعيلر و خاينيلر و خاينيلر اينده اولان ويزارت كيشور ايسه كجدار مريض واسطيه لر ايله ايتلاف وقت ائديب، آخيره گونده ريديگي توحفه، قانوني پوزماق و خلقين حقيني پايمال ائتمك دن عيبارت اولموشدور. بونو نظره آليب مركزي كوميته ميزين فعاليتده دوام ائدن عومومي ايجلاسيندان جيدي صورتده قانوني شهر انجومي نين تشكيلى تقاضا ائدير. قوي تهران بير دفعه اوز تكليفيني دوشونوب بو كي مي فيضوللوقلارين آذربايجاندا باش توتماي اجاغي يقين ائتسين » پ.

بو مقاله آبان آي نين ۱۸- ده يازيلميشدير. مقاله نين لحن ايبثبات ائدير كي، فيرقه سون درجه قودرت و ايقتيدارا ماليك اولدوغو حالدا حؤكومت مامورلاري فؤوق العاده بير صورتده ضعيف و بئچار اولموشلاردير. اون سگكيز آبان ايله ايگيرمي بير آذر آراسيندا بويوك بير فاصيله اولماديغيني نظره آلساق آيدين صورتده احساس ائدير. كي، فيرقه ميز نه ميقياسدا اوزونو داها بويوك قديملر گؤتورمگه آماده ائديب و گؤتورمك ايسته ديگي قديملرين موفقيتيني ده يوزده يوز تامين ائتميش ايميش. بو مقاله دن ايكي گون سونرا يعني آبان آي نين ۲۰- ده همان روزنامه ده بنله بير مقاله يه بننه ده تصادوف ائدليلر.

ایکینجی دؤورهنین شو عارلاری

بو عنوان آلتیندا قلمه آلینان مقالهنین نهایتینده بئله یازیلیر:

((بو گونکو شو عارلاریمیز انجمنلرین تشکیلی و اون بئشینجی مجلس سئچگیلرینین سیرع بیر صورتده باشلانماسیدیر. بو ایش بؤیوک سیاسی بیر ایشدیر. او، فیرقهنی خلق ایله یاخینلاشدیریب، اونون حقیقی رهبری مقامینا یئتیرمبیلن بیر ایشدیر. هنج بیر سیاسی فیرقه تک اوز عوضولرینین ایله ایستدیگینه نایل اولایبیلمز. داها آرتیق خلق ایشلرینه قاریشیب خلقین آرزولارینی داها دا گئنیش داییره ده آنلایب اونلارین عملی اولماسینا چالیشارسا، او فیرقه خلقه داها یاخینلاشیب، اونون بیتمز- توکنمز قودرتیندن ایستیفاده ائدهبیلر.))

«ایکینجی دؤورده فیرقه ایشچیلریمیزدن بونو طلب ائدیریک.»

« بؤیوک میتینقلر و گئنیش کونفرانسلار واسیطهسیله انجمنلر و مجلس اینتیخاباتینین معناسینی آنلادیب و اونلاری بو یولدا موباریزه حاضیرلاماقان عیبارتدیر.»

«بیر سؤزله قورولوش دؤورهسی خاتیمه تاپیب و تبلیغات و عمل دؤورهسی باشلانمیشدیر. بو گوندن اعتبارن فیرقه سیاسی قودرت کسب ائتمک یولوندا موباریزه ائدیر. سیاسی قودرت انجمنلر و مجلس نومایندهلرینین آزادیخاه و دموکرات شخصلردن اینتیخاب اولونماسی سایه سینده کسب ائدیلهبیلر. بونو هنج بیر فیرقه عوضو اونودا بیلمز.»

«پ.»

بئلمیکله فیرقه حاضیرلیقلاری حملیه گنجیر، فیرقه دیلی اولان آذربایجان روزنامهسی اوز لحنینی تاممیه دیشدیریب خلقی قیاما و عملی موباریزه چاغیریر:

«آذربایجان ثروتی آذربایجاندا قالمایدیر» و «کارلار انشیتسین، کورلار دا گورسون» عنوانلی مقالهلردن تمام معناسیله بؤیوک نهضتین عملن باشلاندیگی آشکارا چیخیر. مخصوصن آخیرینجی مقالهده آقای پیشهوری یازیر کی، ایش تبلیغات و مقالهده دگیلدیر، مقالهلر فقط فیرقه فعالیتینی مطبوعاتدا اولان اینعیکاسی حساب اولونا بیلر.

بو دؤوره یعنی آبان آخیر گونلرینده فیرقه آرتیق مو عین نقشه اوزره حرکت ائتمگه باشلیر.

آبان آیین ۱۷- ده تشکیل تاپان کومیتهمیزین عومومی ایجلاسی آرتیق سوزدن عمله گنجمگی قرارا آلیر. بیر طرفدن فدایی دستهلرینین حملهسی او بیر طرفدن دولت تشکیلاتی یاراتماق وسیلهلری تامین اولونور. نهایت ۲۱- آذر قیامی قطعی اولاراق تعیین ائدیلهبیلر. عومومی ایجلاسین قطعنامه سینده ایسه صریح بیر صورتده تهرانا مونظیر اولمادان انجمن ایالتی و محلی اینتیخاباتینین باشلانماسی قرارا آلینیر.

قرارلار

۱- فیرقهنین مشهور بیاننامهسی و بیرینجی کونفرهسینین اعلان ائدیگی شو عارلاری عومومیتله ایراندا خصوصیه آذربایجاندا درین تاثیر باغیشلایب و دموکراتلیق جریانینی قوتلندیرمیشدیر. بونو عومومی ایجلاس چوخ شادلیقلا قنید ائدیپ، شو عارلارین عملی صورتده باشلانماسینی قرارا آلیر. بو شو عارلار آذربایجان خلقینین میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون ایالت و ویلایت انجمنلرینین تشکیل و مجلس شورا اینتیخاباتینی تاخیره سالینماز صورتده باشلانماسی واسیطهسیله اولایبیلر.

۲- فیرقه قورولوش دؤورەسینه خاتیمه وئردیگی اوچون ایندی گنیش تبلیغاتی ایشلره باشلابیب خلقی فیرقەنین اطرافینا توپلاماق اوچون بۆیوک بیغینجاقلار و میتینقلر تشکیل وئره بیلیر و بو میتینقلری ایداره ائتمک اوچون حاضیرلانان فیرقه فعاللارینین فعالیتە گیریشمەلرینی تامین ائدە بیلیر

۳- ایالت و یلایت انجومنلرینین ایتیخاباتینی خلقین اوز گوجیلە باشلاماسی لوزومونو قنید ائدیپ، کومیتە یاخین بیر زاماندا بوتون آذربایجان خلقی آراسیندا اینتیخاب اولونان خلق نوایندهلریندن بۆیوک بیر کونفرانس تشکیل ائتمەلیدیر.

۴- فیرقەیه یازیلانلاری تاممیلە تشکیلاتا باغلاماق اوچون عوضویت ورقەلری چوخ تنز بیر صورتدە پایلانمالی و مرکزی کومیتە طرفیندن تھیە ائدیلمە تمبر اسیطەسیلە حق عوضویتلری بیغماغا ایقدام ائتمەلیدیر.

۵- جوانلار آراسیندا ایشلری مؤحکم لندیرمک اوچون بعضی مسول شخصلر تعیین ائتمک تا جوانلار آراسیندا جیدی ایش آپاریب اولنلاری گلەجک ایشلر اوچون حاضیر ائتسینلر.

۶- کندلردە قانونسوز اولاراق کندلیلره هوجوم ائدن ژاندارملارین، عوموم جماعتینین قوروسیلە قاباغی آلینسین.

همین بو تاریخده آذربایجان روزنامەسینده بو مقالهیه ده تصادوف ائدیریک:

بۆیوک خلق بیغینجاقلاری

شهرلریمیزده ایالت و ویلایت انجومنلری تشکیلی و مجلس سنجگیلرینین باشلانماسی خصوصوندا بحث ائتمک اوچون بۆیوک خلق بیغینجاقلاری دعوت ائدیلمیشدیر. بو بیغینجاقلاردا خلقیمیزین دوغما رهبری اولان فیرقه تشکیلاتی نظارت ائدیر. آدیغیمیز معلوماتا گۆره قصبه و کندیستانلاردا بو بیغینجاقلار نظره چارماقدادیر.

بونولا آذربایجان خلقی اوزونون دیری بیر میلّت اولدوغونو ثبوت ائتمکده دیر. تهران حؤکومتینین جاهیل و نادان مامورلاری فیرقه تشکیلیندن سونرا اونون کندلرده قول-بوداغینی کسمک اوچون اینسانلیغی تحقیر ائدن وحشیانا تدبیرلره ال آندیلار. خوشبختانا اولنلارین تشیوئو فیرقەمیزین خئیرینه تمام اولوب، کند جماعتینی بیزه یاخینلاشدیریر و بو واسیطه ایله فیرقەمیز داها سریع بیر صورتدە کندلرده کۆک سالماغا دوام ائدیر.

دوغرودور کی، یوزلر ایله کند زحمتکشلری ژاندارم ظولموندن داغلاردا یاشاماغا مجبور اولموشلار. یئنه ده دوغرودور کی، اهل و عیالینی گۆتوروب فیرقەمیزین قاپیلارینا پناه گنیرن کندلیلره بۆیوک کۆمکلرک ائده بیلمه میشیک. لاکین کندلی دوشونوب آنلامیش کی، اونون فلاکت و بدبختلیگی موقتیدیر. ایالت و ویلایت انجومی وجودا گلیرسه بو کیمی جینایتلره چوخ تنز بیر زماندا خاتیمه وئریلە بیلیر. اونا گۆره ده کندلی ده وار قوروسیلە بو ایشین چوخ تنز بیر زماندا باشلانماسینی طلب ائدیر.

بیز بیلیریک کی، خلقیمیزی اسارتده ساخلایان مورتجع قوملر وار گوجلری ایله اونون بیر میلی تشکیلات اطرافینا توپلانماسینی قارشى سینی آماغا چالیشماقدان صرف نظر ائتمییه جکلر. لاکین فیرقەمیزین گۆتوردوگو دوزگون و متین خط حرکتی سایه سینده اولنلارین آرزولاری اورەکلرینده قالیب اومیدلری یاسه موبدل اولاجاقدیر.

ایندی بوتون آذربایجاندا ایکی جریان وجودا گلەمیشدیر: بیرى خلقی اوزوب، بوغوب، مال- مکنّت کسب ائتمک ایستەمین دؤولت مامورلاری، دیگرى ایسه آزادلیق، دموکراسی اوصولونی عملی صورتدە دیریلتمگه چالیشان میلی قوملر، بیرینجی جریان ظولم و بیدادگرلیگه دایاندیغی اوچون گوندن گونه ضعیفلشیب منیداندان چیخیر. ایکینجی ایسه اینسانلارین سعادت و خوشبختلیگینی تامین ائتمک یولوندا آپاردیغی قهرمانانه موباریزه نتیجەسینده قوت و قدرت کسب ائدیپ، ایرلی گندیر و خلقی اوزونون اطرافیندا تولاماقلا گلەجک میلی قودرتین بیناسینی مؤحکم لندیریر.

بؤیوک میلی حرکت آرتیق باشلانمیش آزادلیغی تامین ائتمک یولوندا مؤیدانا قویولان شوعلارلارین ایجراسی وقتلی گلیب چاتمیشدیر. ایندی آرتیق تۆهمت و ایفتیرالارا قولاق آسان یوخدور، ایکی آی یاریملیق جیدی فعالیت بۆهتان دئییلرین سیماسینی آشکارا چخاریب فیرقه‌میزین گۆتوردویو یولون دوغرو بیر یول اولدوغونو ایثبات ائتمیشدیر.

ایندی هامی بیلیر کی، دموکرات فیرقه‌سی دوشمنلرین دئدیکلرینین خیلافینا اولاراق ایران ایستقلال و تمامیتی‌نین نفعینه چالیشان بیر فیرقه دیر. ایندی دوست و دوشمن آنلامیشدیر کی، میلی موختاریت تجزیه دگیلدیر. کیمسه آذربایجانلی ایراندان آیرماق ایسته‌مز. اونو بو، یا باشقا بیگانیه ساتان یوخدور. بو سۆزلرین هامیسی آزادلیغی بوغماق اوچون مورتجعلر طرفیندن مؤیدانا آتیلان خایانه تۆهملردیر.

آذربایجان خلقی چوخ ساده و طبیعی صورتده اؤزونون سیاسی، ایقتیصادی و ایجتیماعی ایشلرینی ایداره ائتمک ایسته‌ییر. اؤز قولونون گوجیله اؤز میلیتی‌نین اؤزونه ترقی و تکامل یوللارینی آچماغا چالیشیر.

بوتون آذربایجانلی بوروموش میتینقلر، بیغینجاقلار و ایجتیماعلارین هدفی ایسه بودور. بو وقته قدر آزادلیق، بیرلیک و دموکراتلیق باره سینده دادلی سۆز چوخ دانیشیلیب و شیرین وعدهلر چوخ وئرلمیشدیر. خلق ایندی سۆزه اینانا بیلمیر. او، چوخ حقلی اولاراق عمل ایسته‌ییر. بوگونه قدر جور بهجور آدلار ایله اورتایا چیخان فیرقه‌لر ایسه خلقه عمل نیشان وئره بیلمه‌میشلر. فیرقه‌میز ایسه بؤیوک شوعلارلاری عملی ائتمک ایسته‌ییر، میتینقلردن مقصد بودور.

خلق چوخ آچیق بیر صورتده ایالت و ویلایت انجمنلرینین تشکیلینی طلب ائدیر. قانون اساسیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه‌مک اوچون ۱۵- جی مجلس سئچگیلرینین باشلانماسینی تقاضا ائدیر. بو ایشه رهبرلیک ائتمگی فیرقه‌میزدن گۆزله‌ییر.

ایندی آذربایجاندا دوام ائدن میتیق و نوماییشلرین معناسی بودور. «پ»

بنله‌لیکله بوتون آذربایجان خلقی آیاغا قالخیر، کندلر، قصبه‌لر و شهرلرده ۱۰- مین، ۲۰- مین و ۵۰- مین نفرلیک میتینقلر تشکیل اولونوب کتبی صورتده قرارلار چخاریلیر و بو قرارلاردا دموکرات فیرقه‌سیندن فؤوری صورتده ایالت انجمنی‌نین تشکیلی و میلی موختاریتیمیزین تامینی طلب ائدیلیر. خلقین اکثریتی تشکیل ائدن بو بیغینجاقلار اؤز ایشلرینی قطعنامه ایله محدود ائتمه‌ییب عمله گنچیریر و حقلرینی آلماق و دئدیکلرینی حیاتا گنچیرمک اوچون نوماینده‌لر اینتیخاب ائدیپ تبریزه تشکیل اولونان کونقرمه‌یه گۆنده‌ریلر.

بو واسیطه ایله آذربایجاندا بؤیوک خلق کونقره‌سی تشکیل تاپیر. کونقره آبان آیینین ۲۹- دا سحر ساعات ۱۰- دا تبریز شهری‌نین شیر خورشید صحنه‌سینده سردار میلی ستارخان قارداشی‌نین سینی ریاستی ایله ایفتیتاح اولونور.

ان قدیم موجهیلردن آقای «سعید دیوان» آذربایجان آزادیخواه‌لاری نامیندن کونقره‌نی تبریك ائدیر.

سونرا آذربایجانین آیری شهرلریندن آخیب گلن نوماینده‌لر حرارتلی و آتشین سۆزلرله کونقره‌نی سلاملا دیقدان سونرا بیرینجی جلسه تبریكلره و اعتبارنامه کومیسسیونون گوزاریشینه حصر ائدیلیر. گون اورتادان سونرا آقای پیشهوری عمومی وضعیتی‌میز و کونقره‌نین وظیفه‌سی حقیقده موفصل بیر نیطق ائدیر. اونون نیطقی سککیز یوز نفردن تشکیل تاپمیش خلق نوماینده‌لری طرفیندن دفعه‌لر ایله آقیشلانیر، بنله‌لیکله نوماینده‌لر فیرقه‌میزین سیاستینه اینانیدقارینی ایثبات ائدیرلر.

آقای پیشهوری‌نین نیطقی ایسه بو جومله‌لرله قورتاریر:

«بیز آرتیق اؤزوموزو ایداره ائتمک ایسته‌ییریک. بیز آذربایجانلی ایراندان آیرما ییب فقط آذربایجانین داخلی موختاریتینی ایسته‌ییریک.»

آذربایجان هیندوستان دگیل، بورا آذربایجاندیر. اونون موشتع تاریخی واردیر، بو میلّت دیریدیر. آذربایجان میلیتی تاریخه ستارخان، باقیر خان و شیخ محمد خیابانلی وئرلمیشدیر. اونون ایفتیخارلی تاریخی واردیر. بیز میلی موختاریت صؤحبتی ائدیریک، تيجار تیمیزی، بهداشت تیمیزی، معارف تیمیزی، پوست و تلفرافیمیزی و بوتون ایشلریمیزی

خلقیمیز ایداره ائتمه لیدیر. آزادلیغی آلالار، اونو وئرمز لر. اگر بیزیم خلقیمیزین قاباغینا سیلاح ایله چیخسالار، قوی بو میلی کونقره اؤز میلی هئیاتینی دیفاع ائتمک اوچون جوانلاریمیزین سیلاحلی میلی قوملرینی یاراتسینلار.»

(بوتون سالون آباغا قالدیر، آراسی کسيلمهين گورولتولو شورانگيز اوورا سسلری نچه دقیقه دوام اندیر.)

بو اوورا سسلری، بو آباغا قالدیر ایسه، قیام و نهضتیمیزده خلقین حقیقی صورتده ایشترراکی و حقیقت حالدا بو نهضتین باشلانماسی دئمک ایدی. میلی قیامین معناسی دا انله بودور.

بو کونقره اؤزونون تاریخی موراجیعتنامه سیله ایرانین صلاحیتدار مقاماتینا و آذربایجاندا اولان خارجی دؤولترین نومایندهلرینه موراجیعت اندیر. اگر بو موراجیعتنامه یه دیقت اولونار سا بیزیم بوگونکو سیاستیمیزین اساسینی تشکیل ائدیگی آشکارا چیخار.

موراجیعتنامه نین عئینی بودور: عونانلار.....

بو ایل آبان آیین ۲۹ - ۳۰ - جو گونلرینده تبریز شهری نین شیر خورشید سالونوندا ۱۵۰ - مین نفرین ایضاسیله عموم آذربایجان شهر و حومه لریندن توپلانان عمومی میتینقلر طرفیندن سئچیلیمیش یئددی یوز نومایندهلرین شیرکتی ایله تشکیل تاپان بؤیوک خلق کونقره سی اؤزونون دوردونجو ایجلاسیندا ایتفاق آرا ایله اؤز طلباتی نین اساسی مسالهلرینی آشاغیداکي ماده لرده قئید اولونان اعلامیه و اسیطه سیله ایران مرکزی حؤکومتینه بیلدیرمگی قرار اآدی:

«- آذربایجان خلقی بوردا یازیلما سینا یئر اولمایان ساییز تاریخی سببلره و حادثه لره گؤره اؤزونه مخصوص ملیت، دیل، آداب- روسوم و سایر خصوصیاتا مالیکدیر. بو خصوصیات اونا حق وئیر کی، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی موراعات ائتمکله برابر بوتون دنیا میلترلی کیمی آتلانتیک اعلامیه سی موجبینجه اؤز موقدراتینی تعیین ائتمک اوچون آزاد و موختار اولسون.

۲- کونقره آذربایجان خلقی نین ایرانین باشقا ایالت و ویلایتلریله اولان مدنی، ایتصادی و سیاسی رابیطه سینی نظره آماقلا برابر، بو خلقین ایندیکی ایران دؤولتی نین تاسیسی حقیقده گؤستردیگی فداکارلیقلاری (واقیع ایندیکی ایران دؤولتی آذربایجانلیلار و اسیطه سیله تاسیس اولونموشدور) نظره آلیب هنجوجه ایله راضی دگیل اونون مشروع و قانونی تقاضالارینی کی، میلی موختاریتدن عیبارتدیر، ایرانین سرحدلرینه خلل گئیریب، اونون تجزیه سی اوزهرینده قرار وئرسین.

۳- آذربایجان خلقی وار قوه سیله ایراندا مشروطه شکلی آلمیش دموکراسی اوصولونون طرفداری دیر. آذربایجان میلی ایرانین تمام ایالت و ویلایتلری کیمی ایرانین مجلس شورای میلی سینه نوماینده گونده رمجک و عادیلانه مالیات وئرمکده شیرکت ائده جکدیر.

۴- آذربایجان خلقی رسمن و علن اعلان اندیر کی، بوتون دونیانین دیری میلترلی کیمی (ایرانین تمامیت و ایستقلالینی گؤزله مکله برابر) اؤزونون داخلی ایشلرینی ایداره ائتمکدن اؤترو میلی حؤکومت یاراتماغا حقلیدیر. و او باجاریغی قدر ایرانین تمامیت و ایستقلالینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان دموکراسی و حاکمیت میلی اوصولی ایله ایداره ائده ییلر.

۵- آذربایجان خلقی آزادلیق و دموکراتلیق یولوندا بؤیوک زحمتلر چکیب چوخلو قوربانلار وئردیگینه گؤره ایستیر اؤزونون موختار حؤکومتینی حقیقی دموکراتلیق اساسی اوستونده قورسون. بونا گؤره ده کونقره طرفیندن تصویب اولونموش داخلی نیتظامنامه اوستونده اؤزونون مجلس میلی سینی اینتیخاب اندیب و لازیم گؤرور کی، آذربایجانین میلی و داخلی حؤکومتی بو مجلسین نومایندهلری نین آراسیندا اینتیخاب اولونوب اونون قاباغیندا مسول اولسون.

۶- آذربایجان خلقی نین اؤز میلی و آنا دیلینه مخصوص علاقہسی واردیر. اؤزگه دیلین تحمیلی، اونو ترقی و تمدون کروانیندان دالی سالمیش و اونون میلی فرهنگ و ماعاریفی نین یولونو باغلامیشدیر. بو ناروا تحمیلین قاباغینی آلماق و آذربایجان ترقی سینه لازیم گلن بوتون وسیلهلری وجودا گتیرمک اوچون آذربایجان خلقی نین میلی کونقرهسی هنیات میلییه دستور وئریر: چوخ تئز بیر زماندا آذربایجان دیلی نین بوتون دؤولت ایدارملرینده مرسوم و اونون تدریسی نی تمام مدرسهلرده (ایستر دؤولتی ایسترسه میلی) عملی ائتسین.

۷- یوز الی مین نفرین ایضاسی و یئددی یوز نفر نو ماینده نین ایشتیراکیله تشکیل تاپان میلی کونقره آذربایجان میلی نین ایراده سیله اؤزونو موسیسلر مجلسی اعلان اندیب، آذربایجانین داخلی ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون ۳۹- نفرین عیبارت بیر میلی هنیات اینتیخاب ائدمک اونلارا ایختیار وئریر کی، میلی نین میلی ایستکلرینی عملی ائتمک اوچون لازیمی تدبیرلر گؤروب، صلاحیتدار مقامات ایله موذاکیره یه گیریشسینلر، عین زماندا آذربایجان مجلس میلی سی نین و هابئله مجلس شورای ملی اینتیخاباتینی ایجرا ائله سینلر.

آخیرده کونقره ایران دؤولتی نین و دونیانین بؤیوک دموکراتیک دؤولتلری نین نظری نی یوخاریدا یازیلانلارا جلب اندیب ایظهار اندیر کی، بو مطالبین ایجراسی اوچون فقط تبلیغ و تشکیل واسیطه سیله ایقدام اندیب نیزاع داخلی و قارداش قانی تۆکمگه ایجازه وئرمیه جک، ولی اگر مرکزی دؤولت ایسترسه اونون و قانونی طبیعی حقیقی سیلاح گوجو و قهر- غلبه ایله اورتادان آپارسین او وقت ناچار هر قیمته اولورسا اولسون، اؤز حقوقوندان موذافیعه ائدمک و تا بیر نفر آذربایجانلی قالانادک اؤز میلی موختاریتی اوغروندا مباریزه آپاراجاقدیر.

مجلس موسیسان (میلی کونقره) میلی هنیاته ایختیار وئریر کی، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون صلاحیتدار مقامات ایله علاقیه گیریشسین. مسالهنی صلوح و موسالیمت یولیه حل ائتسین، ولی میلی هنیات هنجوجه ایله آذربایجانین موختاریتی و میلی حؤکومتی حقیقده صرف نظر ائتمک و ایرانین تمامیت و ایستقلالینی پوزماق ایختیارینا مالیک دگیلیر.

بیز آرزو اندیریک کی، بوتون دموکراسی عالم بیلسین کی، دونیادا بیر میلّت واردیر کی، حاضر اولوب اؤزونون وار قوه سیله اؤز حقوقوندان موذافیعه اندیب، آسیانین بیر گوشه سینده آزادلیق و دموکراتلیق بایداغینی قالدیریب ایستیمیر فقط اؤز کؤمگیله اؤزونون آزادلیغینی تامین ائتسین.

اومید اندیریک ایرانین صلاحیتدار مقاماتی و بؤیوک دموکراتیک دؤولتلر بیزیم میلی منظوروموزون ایجراسی اوچون نؤوعیروانه کؤمکلیکلردن کی، منشور آتلانتیک اونون اساسی اوزرینده قویولموشدور، موضاییقه ائتمیه جکدیر. احتیارات فایقه ایله.

«(میلی کونقره) مجلس موسیسانین ریاست هنیاتی»

موراجیعنا مهن داها جالیب- توجه، کونقره نین قرار لاریدیر کی، بیز تبلیغاتچیلاریمیزین ایستیفادهسی اوچون بورادا درج اندیریک:

آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرار لاری

سه شنبه گونو، آبان آیین ۲۹- دا آذربایجان خلقی نین بؤیوک میلی کونقرهسی، آقای پیشهوری نین عمومی اؤوضاع حقیقده وئریدیگی معلوماتی موذاکیره ائندیکدن سونرا اشاغیداکی قرار لاری ایتیفاق آراء ایله قبول اندیر.

۱- بؤیوک دموکراتیک میلنلرین فداکارلیغی نتیجه سینده دیکتاتورلوق، زورگولوق و نژاد اوستونلویو تبلیغ اندن قوه لرین ابدی اولاراق بیخیلدیغی و بوتون میلنلره اؤزونو ایداره ائتمک، اؤز موذراتینا حاکیم اولماق ایمکانی وجودا

گلدیگی حالدا، آذربایجان خلقی تمام معناسی ایله بیر میلّت کیمی آیاغا قالخیب اؤز طبیعی و قانونی حقیقه، اؤز گوجو ایله مالیک اولماق ایستهیر .

۲- خلقیمیز سوء تفاهم و توهمنلره یول وئرمهک اوچون اوز موقدراتینی اله آلدیگی حالدا، اولکه میزین ایراندان ایریلماغینی اعلان ائدیر و بوتون ایران خلقلی ایله قارداشلیغینی حفظ ائتمگی اؤزونه وظیفه بیلیر .

۳- میلی کونقره آزادلیق دشمنلرینین ایفتیرا و توهمنلرینین ایندین قاباغینی آلماق اوچون آچیق و آیدین صورتده آذربایجانین ایراندان ایریلماسی و یا اونون آیری مملکته ایلحاق انتیشاراتینی جیدی صورتده تکذیب ائدیر .

۴- آذربایجان خلقی مشروطه اصولونا صادیق قالیب، قانون اساسینین دموکراتیک اصللرینی ایجرا ائتمگه چالیشاجاقدیر .

۵- عمومی مشروطه قانونلارینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان خلقی اؤزونون داخلی ایشلرینی ایداره و میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون قانون اساسیدان ایستیفاده ائدیپ، انجمن ایالتی تشکیلاتینی بیر قدر گئنیشلندیریب، اونا مجلس میلی آدی وئیریر. ایران داخلینده ایرانین تمامیت و ایستقلالینی هنجوجهله خللدار ائتمدن، اؤزونون میلی حؤکومتینی وجودا کتیریر .

۶- بؤیوک خلق میتینقلرینین قرارینا گؤره خلق کونقرهسی آذربایجان دموکرات فیرقهسینین رهبرلیگی ایله، مجلس میلی و ویلایت انجمنلری و مجلس- شورای میلی انتخاباتینی فوریتله باشلانماسینی قرارا آلیر .

۷- هر بیر میلّت اوز موقدراتینا حاکیم اولماسی او وقت ایمکانپذیر اولایبیلر کی، او میلّت یاشادیگی اولکهنی ایداره ائتمک اوچون اساسی قانونلارا مالیک اولایلسین. بیز چوخ یاخشی بیلیریک کی، تهراندا تمرکز تاپمیش مورتجملر خلقیمیزه بو ایختیاری وئرمیهچکلر. بلکه اؤزلرینین خاین ایرادملرینی خلقه و مملکته تحمیل ائتمک اوچون بیزیم قاباغیمیزا انگلر ده چیخارتماقدان گوز یومماق ایسته مییهچکلر. اونا گؤره بؤیوک کونقره خلقیمیزین آرزو و طلباتینی عملی ائتمک اوچون جیدی قدم گؤتوروب، اؤزونو موسیسلر مجلسی اعلان ائدیر. میلی موختاریتیمیزی مؤحکم پایه اوستونده قورماق اوچون مجلس میلی وجودا کتیریر .

۸- طبیعی دیرکی سیاسی، میلی، ایقتیصادی و مدنی موختاریته مالیک اولمادان میلی موختاریت بوش سوزدن عیبارت اولوب، قالار. بو نوقطه نظرده مجلس- موسیسان، میلی بیر حؤکومت یارانماسینی و مستقیم داخلی ایشلریمیزین بو حؤکومت واسیطهسی ایله ایداره ائدیلمهسینی تاخیرسیر بیر صورتده لازیم گؤرور .

۹- مجلس میلی انتخاباتی قورتاریب، میلی حؤکومت رسمیت تاپان گونهدک، کونقره اؤز نمایندهلریندن ۳۹ نفرلیک هئیات- میلی نامی ایله بیر هئیات اینتیخاب ائدیر و قبول ائدیگی قرارلارین ایجرا سینی بو موقتی هئیاته تاپشیریر .

۱۰- بو هئیات، مجلس میلی تشکیل تاپان گونه قدر آذربایجان خلقینین میلی ایشلرینی ایداره ائدهچک، مجلس میلی تشکیل اولان کیمی اونون وظیفهسی خاتیمه تاپمیش اولاجاقدیر .

۱۱- مرکزده و شهرستانلاردا باشلانان اینتیخاباتی تامین ائتمک و هئیات- میلینین امنیتی حیفظ ائتمک اوچون میلی کونقرهیه هر نؤوع تدبیر گؤرمگه گنیش ایختیار وئریلیر .

۱۲- میلی کونقره، دؤلت ایدارملرینین باشیندا دوران مامورلاردان میلی هئیاته تابع اولوب، اونون گؤستریشلرینه و نظارتینه ایطاعت ائتمگی طلب ائدیر و بونون خیلافینا رفتار ائدیپ، اؤزونو حاکیم مطلق گؤستریمک ایسته ییلرین تنزلیکله دؤلت ایدارملریندن ایخراجینی لازیم گؤرور .

۱۳- میلی کونقره بوتون دؤلتی مدرسهلرده آذربایجان دیلینی، مجبوری صورتده تدریس ائدیلمهسینی میلی هئیاته تاپشیریر و بو میلی وظیفهنی انجام وئرمگه مانع اولانلاری آذربایجان خلقینین دشمنی حساب ائدیپ، اولارین ایرتیجاعی فیکیر و خایانه حرکتلرینه مانع اولماق اوچون، جیدی تدبیرلر گؤرسون .

۱۴- کونقره پلیس، ژاندارم و ارتش تشکیلاتی‌نین ترکیبینی پوزماق فیکیرینده دگیلدیر. اونلار اؤز رسمی لیباس و درجه‌لرینی حیفظ و وظیفه‌لرینی انجام وئرمکده داوام اندیرلر. لاکین اگر اونلاری ایداره ائندلرین، بیزیم میلی موختاریتیمیزین علنیهینه بیر ایش باش وئرسه، میلی هئیاته ایختیار وئرلییر کی، اونلارین خیانتلری‌نین قباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر کؤرسون.

هئیات میلی

بوتون خلق طرفیندن گئنیش ایختیارات ایله اینتیخاب اولونان ۸- یوز نفرلیک بؤیوک کونقره، فؤوق العاده مونظم ولی گورولتولو گئچدی، دردلری دئشیلیمیش خلق نوماینده‌لری شدید احساسات ایله ایسته دیکلرینی دئمکده بیر- بیرینه سبیقت اندیردیلر.

کونقره ده منیدانا آتیلان شوعارلار خلق حاکیمیتینی یاراتماق اوزرینده ایدی. جوشا گلن احساسات بعضن کونقره‌نی اساسی شوعارلاریمیزین چارچوواسیندان کنارا چکمک تمایولو ایجاد اندیردیسه، فیرقه رهبرلری فیرقه‌نین تاکتیکی اوزره یانلیش افکار و احساساتین قباغینی آلیب ایشی دوزگون مجرایا چکمگه موفق اولوردولار.

مثلن قیرمیزی اینقیلابدان دانیشان بیر نوماینده‌نین یانلیش فیکیرینه آقای پیشه‌وری بئله جواب وئردی کی: «من گئچن گونکو شوعارلاری و ایسته دیکلریمیزی تکرار اندیرم. بیز اؤزوموزو ایراندان موجزا بیلیمیریک. بیز مشروطه‌نی دیریلتمک ایسته‌ییریک. بیزیم دانیشان یولداشلاریمیزین بو موضوعی موراعات ائتمگی لازیمدیر. بیزه دوشمنلریمیز جور بجور تهمتله آتیرلار. مثلن تورکیه رادیوسو دئییر کی: تبریزده عوصیانچیلار ایداره‌لری ایشغال ائدیلر.»

«بیزیم رادیو ایستگاهیمیز یوخدور کی، دونیایا بیلدیرک کی، بونلار هامیسی موزخرف و ایفتیرادیر. بیز ایران ایستقلالینا علاقمندیک، بیز فقط آذربایجان میلی موختاریتینی آلماقدان اؤترو ایقدام اندیریک و بو باره ده بیر نفریمیز قالینجایا قدر موباریزه دن یورولمایاجایق، ایندی دانیشانلاریمیز بو موضوعی کامیلن موراعات ائتمه‌لیدیلر.»

کونقره‌نین فعالیتیندن بیر نمونه اولماق اوزره اونون اوچونجو جلسه‌سی‌نین موداکیراتیندان بیر قیسمتی بورادا درج ائدیلر:

«آقای الهامی- مشروطه مملکتی مجلس و انجمنلردن تشکیل تاپار و بونلاری اساسلاندیران موسیسان مجلسی دیر.»

((بیزیم بو کونقره میزین اینتیخاب اولوب و تشکیل تاپمادی کی، عوموم ذربایجان میلیتین طرفیندن مجلس موسیسانین وظیفه سینی داشیماق دئمک اولور. بیزیم بورادا حاضر اولان مؤخترم نوماینده‌لریمیز اؤز موهوم و آغیر وظیفه‌لرینه واقیف اولمالیدیلر. نئجه کی، بیزیم مؤخترم رهبریمیز آقای پیشه‌وری اؤز نیطقینده دئدیلر: هر بیر فرد آذربایجانلی آیری بیر ایراندان آرتیق ایران ایستقلالینا و بایراغینا علاقمنددیر. من سؤزومو خولاصه ائدیب دئییرم کی، بو کونقره‌ده بیز انله تصمیملر توتمالی‌بیق کی، گله‌جک نسلیمیز بیزه نیفرت ائتمه‌سینلر و بیزه رحمت اوخوسونلار. یاشاسین ایرانین ایستقلالی! یاشاسین آذربایجانین حق موطالباتی! (القیشار))

«سونرا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین مرکزی کومیته‌سی‌نین عضوو و قوجامان رهبرلریمیزدن آقای شبستری‌یه سؤز وئرلیدی.»

((آقای شبستری- ایران کیمی ساحه‌سی و یئری بؤیوک اولان بیر مملکتده ۲۰۰- میلیون قدر نفوس یاشایا بیلر. ایراندان عدالتسزلیگین نتیجه‌سینده ۱۰ و یا ۱۵ میلیون آرتیق نفوس یوخدور، قیرخ ایل قاباق ایراندان آذربایجان میلیتین قیام ائدیب و ایران میلیتین اوچون آزادلیق آلدی. او مؤوقعه‌ده آزادلیق مرکزی آذربایجان ایدی، اوندان آیینان آزادلیق و مشروطیت بیر اندازه دیری اولوب، خلقیمیز اوندان بیر اندازه ایستیفاده ائتمگی بیلیردیلر. اوندان سونرا کی، مشروطه و آزادلیغین البته رنگی دیشیلدی کی، ایستیب‌داد دؤورمه‌سیندن داها آرتیق خلقه ظولم و فیشار وارید اولدی. شهرپوره قدر میلتمیز په‌لوی‌کیمیلرین و اونون دؤورمه‌سینده ییغیلان جوجه دیکتاتورلارین نهایت فیشاری ائتیندا یاشاییردیلر. شهرپوردن بو طرفه په‌لوی طرفدارلاری مملکتی وئران و میلیت اسارته چئویریب امنیتیمییزی گؤرورسوز کی، نه فلاکت حالینا سالدیلار.»

«دموکرات و آزادیخواه خلقیمیز دؤرد ایل شهريوردن سونرا اينتيظار حاليندا ياشاييب و بير نتيجه آلماديقلارينا گؤره اول بيرينجي دموکرات فيرقهسینين بيانیهسیني وئرديلر، بوگونکو گون ده اؤز حقلريني طلب انتمکدن اؤترو خلق کونفرمسی تشکیل اولوب و خلقیميزين آرزولاريني عملی ائدهجکدير.» (آلقيشلار)

«آقای افتخاری - سردرود نومایندهسی: مؤحترم آقالار، ۴۸- کندی ۳۶- مین طرفیندن سیزه سلام بینتیریب و خلق کونفرمسين تبریک اندیرم. ایران اینتیخاباتینين اولی غلط اولموشدو. میلت مجلیسینده قند، شکر، یومورتا، یئرآلما، لاستینق آلئوری اولماز. مجلیسده میلت قایغوسو چکن اشخاص لازیمدير. بونلار اؤزلری ده بیلیرلر کی، غلط ایشلهینلر همان نومایندهلرین ده عملیاتی نتیجه سینده دیر کی، ژاندارملارین توفنگ قونداقلاری بیزیم باشلاریمیزدان یاغیر. بیز ایرتیجاعین بو طولومکار حؤکومتینين جینایتلرینه سون قویوب اؤز ایالت و ویلايت انجومنلریمیزی وجودا گنیرمهجیک.»

«خلیل آذر- ملک کندی طرفیندن: ملک کندی و اونون حؤومهسی طرفیندن بو کونفرمیه آتشین سلام عرض اندیرم. بیز قانون اساسی نین اجرا اولونماسینی ایستیهیریک. ایرتیجاعی دؤولت آذربایجان میلتی نین یخهسیندن الینی چکسین. بو فجایع و طولوملرین رفعی نی بو خلق کونفرمسی نین چیخاردیغی قرارلاریندان گؤزلهیریک. ملک کندی ده نئچه گون قاباق اولدورولن ۲۰- یاشیندا بیر جوانین اینتیقامین و اونون قاتیللری نین میلی محکمیه وئرلمهسینی بیز بو کونفرمدن ایستیهیریک.»

«یاشاسین ایران ایستیقلالی! یاشاسین آذربایجان میلتی نین گلهجک سعادت و خوشبختلیگی!»

«آقای یزدانی- خوی نومایندهسی، قوجا آروادین آقای پیشهورییه گؤندردیگی بیر جوت جوراب بارهسینده صؤحبت ائدیپ او قوجا آروادین تاپشیریقلا رینی ایظهار ائتدی.»

«او قوجا آرواد دندی کی، سیزین رهبریزدن خاهیش اندیریک او ژاندارملارین طولومندن بیزی و بیزیم بالالاریمیزی خیلاص ائتسین. خاتیمهده علاوه ائتدی: یاشاسین آذربایجان خلقی نین میلی موختاریتی.»

«آقای پیشهوری، قوجا آروادین جوراب گؤندرمهسینی تذکور وئریب دندی: من ایفتیخاراندیرم بو جورابی آذربایجانین گلهجک موزهسینه گؤندریب و آذربایجان آنا- باجیلاریمیزین احساساتینی دیریلدک، قوی گلهجک قیزلاریمیز، میهندیس و دوکتور قادینلاریمیز ساوادسیز خوی باجیلاریمیزین توحفهسینی گؤروب و اونون احساساتیندان سرمشق آلینلار.»

اردیبل نومایندهلریندن آقای جودت صؤحبت ائتدیلر.

«صفویلرین امانگاهی بارهسینده کی، کدوک ده ۳۰۰- ایلدن قاباق دوزه لیبیدیر و ایرانین بدبخت و وئران حالدا قالماسینا ایشاره ائدهرک اوچ گون کدوکدا قالمالارینی دئدیلر. آذربایجان میلتی تمام اؤز دردلرینی بیلیرلر و بو کونفرمدن فقط عمل گؤزلهیرلر. من آخیره دئیریم یاشاسین ایران و آذربایجان!»

«آقای فتاحی- مشگین نمایندهسی دئدیلر، صمیم قلبه بو کونفرمی تبریک اندیرم. بیزیم آذربایجانین ناموسلو اوغلو مرحوم دوکتور ارانی دئیر: بیر میلت یاشاماغینا گؤره اؤز ایجتیماعی محیطینی ایطلاح انتمگه مجبور دور. بیزه ماعاریف، بهداشت لازیمدير، بیزه فیرقه لازیمدير کی، میلتیمیزین احتیاجاتینی تامین ائتسین. من بئله خیال اندیرم کی، آذربایجان میلتینه ایندی مجلس میلی، انجمن ایالتی و ویلایتیلردن افضل و لازیمراقدير. من دئیریم یاشاسین آذربایجانین ایگیت جوانلاری کی، اؤز میلتینی ایستیهیر فلاکتدن نیجات وئرسین.» (آلقيشلار)

«آقای اسحق- ماکو نومایندهسی: سلام یولداشلار (آلقيشلار) خوشوقتیم آذربایجان آزادیخواه لار ایله بیر جلسهده شیرکت اندیرم. بئقولی سعدی:

سر که نه در راه عزیزان بود بار گرانست کشیدن بدوش

باش گرک میلت یولوندا گنتسین. میلی حؤکومت بارهسینده دانیشدی لار، حضرت علی نین کلاملاریندان دئییب و نتیجه آلدی لار کی، آدم اؤز پنجهسی سایهسینده اوجالا بیلر. وقت قورتارماسینا گؤره آقای اسحقین سؤزونه خاتیمه وئریلدی.

آقای خرمدل- کبریت‌سازی نواینده‌سی: انجمن ایالتی و ویلایتی مرکز دین آیریلماق دگیل. بیز مجلس شورایا دا نواینده گۆندهرجه‌ییگ و قطع رابیطه ده مجلسدن انتمیریگ. ولی منیم نظریمه انجمن ایالتی و ویلایتی بیزیم دردلریمیزه چاره انده بیلیمز. آخیره دنیریم: یاشاسین آذربایجانین میلی مجلسی! بیز اوز میلی مجلسیمیزی آجمالی‌بیق.

آقای خورشیدی- منیم سۆزوم دوشمنلریمیزه خیطابدیر. بیز ایراندان آیریلیمیه‌جاییق. ایران بیزیمدیر و بیز ده ایرانین. ولی انجمنلر قانون اساسیده یازیلان ماده‌لردندیر. دؤولتین میلته تکیه‌سی اولماسی لازیمدیر، بیزیم دؤولتیمیزین ابدن میلت تکیه‌سی یوخدور. یاشاسین ایران ایستقلاللی و آذربایجانین دموکرات فیرقه‌سی!

آقای پیشه‌وری: بو جلسه میلت کونقره‌سیدیر. بو کونقره ده فقط قرار و تصمیم آلینمایدیر بو کونقره ده ژاندارم سرنئیزه‌سیندن مظلوم اولانلار ایشتیراک اندیرلر. تورکیه رادیولارینین تۆهمترینه باخماییب بو کونقره آذربایجان میلتنین آزادلیغینی آماق ایسته‌ییر. بیز گۆرک بیزیم شوکارلاریمیز دوزدور یا یوخ، گۆرک بیزه موختاریت لازیمدیر یا یوخ، بورادا کارگر و کندلی اوز سۆزلرینی دنیه بیلیرلر ولی مجلسیده بیزیم وکیللریمیز قویون کیمیدیرلر، بیزیم کادریمیز وار و بو جلسه اونو ایثبات اندیر، گونون جریانی رهبرینی یارادار.

آقای زمانی - هشتروند ماحالی طرفیندن تبریک عرض اندیریم. انجمن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلی لازیمدیر. یاشاسین ایران و آذربایجان. (آلقیشلار)

آقای پنبه- حسن علی خیراللهی شمس تبریزی‌نین شعرینی اوخودو و پیشنهاد ائله‌دی کی، بو ایستیداد موجسمه‌سینی گولستان باغیندان گۆتورسونلر. بیزه موختاریت لازیمدیر. بیز اونو آلا بیلیریک و بیزه مانع تۆره تمک اولماز.

آقای سعیدی اورومیه نواینده‌سی تبریک و سلام عرض ائله‌دی، موختاریته راجع دانیشدیلار و دندیلر: بیز انومیزی اوزگهن یاخشی ایداره انده بیلیریک. بیزه تۆهمت و ایفترا دئینلرین نظری فقط آذربایجان میلتنینی بوغماقدیر. من اوزوم افشار طایفاسیندانام، آذربایجان دیلینه راجع صؤحبت ائله‌دیلر، من بو عقیده‌ده‌یم کی، آذربایجان اوزونو ایصلاح اندندن سونرا ایرانی دا ایصلاح ائله‌سین و ایرانی بیر آبرومند مملکت ائله‌سین. آذربایجان ایرانین باشیدیر، یاشاسین آذربایجان و موختاریتیمیز!

آقای بیریا - مؤحترم نواینده‌لر و کارگرلر ارسباران طرفیندن منه سفاریش ائدیبلر کی، بو کونقره‌نی تبریک اندم. صفوی کیمی فرماندارلار و دوکتور قاسم خان کیمی کثیف عونصورلرین ظالیم پنجه‌لری آلتیندا آرادان گندن ارسباران زحمتکشلری طرفیندن بو عظمتلی کونقره‌نی تبریک اندیریم. سونرا آقای بیریا پنبه‌یی‌نین پیشنهادینا گۆره ده قدیم بیر شعر اولان (شاه قاجیر ها) شعرینی اوخودو: «وزدور اولو دالینجا دانیشمازلار آما او مرحوم باشیمیزا ائله بیر اویون گتیریب کی، قیامته تک یادیمیزدان چیخمایاجاق.»

هلال ناصری - مجلس موسیسان بیزیم اساس- مشروطه‌میز دیر. سیز اونا اهمیت وئرین. بودا مجلس موسیسان کیمی جلسه دیر و سیز ۵- میلیون نوفوسون نواینده‌سی‌سینیز، سیزه من پیشنهاد اندیریم بو مجلس موسیسان، انجمن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلینی تشکیل وئرسین، بیزه آزادلیق وئرمه‌ییلر، اونا گۆره [کی]، اوندا موختاریت ده وار. بیز بورادا گرک قطعی تصمیم آلاق و کندلیله بزازین مساله‌سینی دندیکده جماعات گولدولر. یاشاسین کونقره‌میز! مسلح قونشولاریمیز کوردلردن بیزه نواینده وارید اولوب ولی موتاسیفانه قاردا - سو یوقدا مریض اولوب مریضخانادا یاتیبلار و او نواینده آقای داوودی دیر کی، نوبری‌نین وسیله‌سیله تبریک دئیرلر.

آقای نوبری - آقای حاجی مصطفی داوودی کوردلر طرفیندن بیزه نواینده گلوب و بیزه سۆز وئریرلر کی، تمام قول و شرافتله هر دقیقه آذربایجانا هر پی‌آمد اوز وئریرسه بیزلرده اونا کۆمک ائتمگه حاضریریق. (اوزون آلقیشلار)

چشم آذر- ۳۹ ایل اول انجمن ایالتی و ویلایتی ایراندا تشکیل اولوبدور. بیز بو مجلسی، میلی مجلس آدلاندیراق، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون آذربایجانین میلی سیلاحلی قوه‌سی اولسون. (آلقیشلار)

آقای داوودی اوز میلی دیلینده یعنی کورد دیلینده دانیشماق ایسترکن آقای پیشه‌وری دندیلر: چوخ خوشحالیق بو یورون دانیشین. آقای داوودی دانیشماغا باشلادیلار. (اوزون آلقیشلار)

آقای نوبری: آقای داوودی‌نن فرمایشاتینی ترجمه اندیرم- دئیهرک ترجمه‌یه باشلادیلار: اوزونو و یولداشی میرزا مناف کریمخانی موعریفلیک ائتدیلر. «بیز ایرانلی‌بیق و ایران تجزیه‌سینه ده راضی دگیلیک. بیز دؤولت مامورلاری‌نین طولموندن و فیشاریندان مجبور اولوب میلیمیزی آزاد ائتمک اوچون، کوردوستان دموکرات فیرقه‌سی آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی ایله برابر تشریک مساعی ائتمک اوچون همیشه همفیکر اولاجاقدیر.»

آقای پیشه‌وری: تهران حؤکومتی ایشی بیر وضعیت سالیب کی، کونقره‌میز گرک جیدی قدماتر گؤتورسون. تهران حؤکومتی عوض-اینکی آذربایجان میلینه رجوع ائله‌سین خاریجی مقاملارا موتوسیل اولور. آذربایجان مساله‌سی تیززده حل اولونمالیدیر، بیر میل اوز حقیقی دیریلتمگه گرک قادیر اولسون.

لندنده، تورکیه ده آذربایجان موقدراتی حل اولماز. فقط بیزیم ایشیمیز آذربایجاندا و بو کونقره‌ده حل اولایبیلر. بیز موافیق دؤولتلر ایله دوستوق ولی نجه کی اولار اوز ایشلرینه داییر هچکسه دخالت ایختیاری و نرملر بیزده هچکسه ایختیار و نرملر کی. بیزیم ایشلریمیزه دخالت ائله‌سینلر. بیزیم احتیاجیمیز تک دیل دگیل. بیز ایقتیصادیات، ماعاریف و صنایع و باشقا جهتلردن ده احتیاجاتیمیز واردیر. بیز آذربایجان آدی داشییان میلتن موختاریتینی کی، زجان و همدان اطرافی دا اونا شامیلدیر، ایستهبیریک. بیز قاشقایی و مشهده یاشایان آذربایجان دیلی دانشانلارا عایید صؤحبت ائتمیریک. منیم اوز ائومه علاقم وار و بو ائوین ده ایداره اولونماسی، قیزدیریلماسی، آغاریلماسی و پنجره‌سی‌نین دوزلمه‌سی اوز عؤده‌مه دیر. بیز ایستهبیریک بیزیم آتالاریمیزین قیبرلری اوستونده خاریجیلر گزیب و بیزه حاکمیت ائتسینلر. سیز هر آد قویوسوز قویون، بیز ائله مجلس دوزلمه‌لی‌بیق کی، آذربایجانلیدان اولسون. مورتجیلرین تانک-توپلاری گرک بیزیم جنازملریمیزین اوستوندن گنجیب و بیزیم آزادلیغیمیزی اوندان سونرا پوزسون.

ایندی پیشناهاد وارکی، ۵- نفرلیک بیر کومیسین اینتیخاب اولوب قرار چیخارتسین و گون اورتادان سونرا قرارلاری کونقره‌یه وئرسینلر. منیم فیکریمجه ۳- قرار اولمالیدیر:

- ۱- مجلس اینتیخاباتینا موراقیبت ائتمک،
- ۲- دنیا دؤولتلرینه و ایران خلقینه مخصوص آذربایجان خلقینه ایستهبیگیمیزی خبر وئرمک،
- ۳- گله‌جک مجلسین یا انجمنین نیظامنامه‌سی و نجه اینتیخاب اولاجای و وکیللرین حسابی و محلی گرک بورادا تعیین اولسون. موستقیم بیر میلیون یاریم خلق بو کونقره‌ده شیرکت ائدیبلر. بو کونقره آذربایجان میلتنین ایراده‌سیدیر. بورانین چیخاردیغی قرارلار آذربایجان میلتنین قرارلاریدیر. گرک نهایت دیقت اولونسون کی، بیزیم گرک بیر میلی کومیته یا هیات اولسون، هر بیریندن مودافیه ائتمگه و ایشکالاتی رفع ائتمک لازیمدیر. سونرا مجلسره گندن نوماینده‌لریمیز خلقیمیزه خبر وئرسین، بیز دئدیگیمیزی مؤوقع عمله قویمالی‌بیق. آیری ایش لازیم دگیل. بیز ده اینتیخابات مساله سیدیر.

قرارلاری یازماق اوچون بئش نفرلیک بیر کومیسین اینتیخاب ائدیلدی. سونرا کورد نوماینده‌لری‌نین تبریگ جوابینی آقای پیشه‌وری وئریب دئدیلرکی، کوردلر آذربایجانیمیزین بیر عایله‌سیدیر. بیزله اولارین آراسینا نیفاق سالماسینلار. آقای قاضی محمده و کورد میلتنه بیزیم سلامیمیزی یئیرین.

بنله‌لیکله خلق کونقره‌سی مجلس موسسانا چئوریلیب گله‌جک نهضتیمیزین پایاسینی قویوش اولدوق.

مجلس میلی‌میز

بؤیوک خلق کونقره‌سی خاتمه تاپان کیمی، بیلافصیله آذربایجان مجلس میلی‌سی اینتیخاباتینا حاضرلیق باشلاندی. هیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولونان نوظار هیاتی، آقای قیامی‌نین ریاستی آلتیندا موعین پروگرام اوزره ایشی اله آلدی.

آذربایجانین هر بیر یئرینده بئش گونون مودتینده ایش باشلانیب خاتمه تاپمالی ایدی.

فیرقه ساده بیر صورتده بو اینتیخابات موباریزه‌سینی تشکیل ائتدی. هر یئرده کومیتهلر و اشخاص طرفیندن نوماینده‌لیگه کاندیدلر گؤستریلدی. فیرقمنین تبلیغات و تشکیلات قودرتی او اندازه ایدی کی، کیمی ایستسه ایدی اینتیخاب انده بیلردی.

بونونلا بئله اینتیخابات آزادلیغینی نظرده توتاراق فیرقه عوضو اولمایان اشخاصا دا ایجازه وئردی کی، اؤزلرینی کاندید گؤسترسینلر. حتا فیرقه عوضولرینه ده دستور وئریلدی کی، اینانیدقلاری بیطرف کاندیدلره ده رای وئرسینلر.

مجلس میلمیزین اینتیخاباتی بؤیوک سیاسی بیر اقدام ایدی. بیز ایللر بویو آپاریلان چوروموش اوصولو بیر دفعه‌لیک کنار آتیب یینی نظامنامه اوزره دموکراتیک بیر سئچگی ایجرا ائتدیک.

بو سئچگیده عموم خلقین ایستر قادین، ایستر کیشی اولسون شیرکت ائتمه‌سینی همان نظامنامه موجیبینجه تامین ائتدیک.

خلق حق و ایختیاردان محروم ائتمک اوچون او وقته قدر مرسوم اولان پول، تهید و تطمیع ایمکانینی اورتادان قالدیردیق.

دؤولت مامورلاری نین الینی اینتیخاباتا قاتماغا ایمکان وئرمه‌شیدیک. بو سئچگیلرین آزاد، مستقیم، مساوی و موتناسیب اولماسی اوچون بوتون اینتیخابات حؤزملرینده تجدید نظر ائتدیک.

هر بیر شهر، هر بؤلوک، هر قصبه حتا هر محله‌ده یاشایان اهالییه ایمکان وئردیک کی، مستقیم و آزاد صورتده اؤز رای‌لرینی وئرسینلر.

خلق فیرقهمیزین چاغیریشینی بؤیوک شووق- شغف ایله ایستقبال ائتدی. او گونه قدر هنج بیر اینتیخاباتا شیرکت اتمه‌ین آدمالار دا دسته- دسته گلیب رای وئرمکله، اؤزلرینی میلی فیکیریمیزه شریک اولماقلا، نجه میلی شعورا مالیک اولدوقلارینی ایثبات ائتدیلر. مخصوصن خانیملارین هوسی داها دا آرتیق ایدی. جوان، قوجا، فقیر و دؤولتلی هامی اؤز سعادتینی دوزگون یول ایله آپاریلما سیندا گوروب رای وئرمک اوچون بیر- بیرینه سیبقت ائدیردیلر. ائلمیز رای حؤزملرینه سنل کیمی آخیب گلکده ایدی.

او شانلی گونلردن بیر نمونه اولماق اوچون، آقای پیشه‌وری نین آذربایجان روزنامه سینده ۱۲- آزرده یازدیغی بیر مقاله‌سینی بورادا درج ائدیریک:

فیرقهمیزین تزلزلوناپذیر عزم و ایراده‌سی سایه‌سینده ائل ترپندی. خلقین هر بیر ایشه تردید و سوظن ایله باخان طبقه‌سی، یعنی بازار و ایداره خیدمتچیلری ده میلی مجلسیمیزین سئچگیلرینده شیرکت اوچون نظامنامه موجیبینجه و میلی هنیاتیمیزین رسمی اعلانی ایله تعیین اولونان مودتین آخیر گونلرینده اینتیخابات صاندیقلا رینا هجوم ائدیب رای‌لرینی وئرمگه باشلادی.

اگر بو مودتی ایکی گون تمدید ائتمک مومکون اولسایدی، فقط تبریز شهرینده یوزمیندن زیاده رای وئریله‌جک ایدی.

ظرافات دگیل فقط شنبه گونو خلق سککیز مینه بالیغ رای سالمیشدی. بو ایرانین مشروطه تاریخینده گورولمه‌میش بیر ایشدیر.

شنبه گونو صاندیقلا رین قاباغینا توپلانانلاری گوردوکده ایسلامین فتح و ظفر گونلری خاطریره گلیر (اذا جا نصراله) آیه شریفه‌سینی حقیقی معناسی نظرده موجسم اولوردو. خلق غلبه‌میزه اینانیدیغی اوچون آخین- آخین، دسته- دسته گلیب رای سالیر و آدیغی تعریفه‌نی بیرینجی مجلسیمیزدن یادیگار اولماق اوزره بؤیوک خوشحالیق ایله موراجیعت ائدیردی.

بو موفقیته ایکی بؤیوک سبب گؤستره بیلرک. اولن فیرقه عوضولرینده وجودا گلن درین ایمان و اونون نتیجه سینده ایراز اندیلن قهرمانلیق، ایکینجیسی خلقین ایچریسینده تولید اولان اعتماد و اینامدان عیبارتدیر. بو ایش هنوز تشکیل تاپیب گوندن گونه مؤحکملمکده اولان جوان فیرقه تشکیلاتی اوچون بؤیوک بیر ایمتاحان ایدی. فیرقه بو ایمتاحاندان فخر و موباهات ایله چیخماغا موفوق اولدو.

تهراندا بؤیوک ایشیمیزی اوزاقدان تاماشا اندیب موخالیف روزنامه لرین های- کوی سالماسیله موتاثر اولان آزادیخاه دوستلاریمیز بعضن بیزه کؤمک یئتیرمک فیکیرینه دوشوب بو یا بیر آیری آزادیخاهی تشویق اندیب تبریزه یولا سالیب و ائله فیکیر اندیرلر کی اونلارین رهبرلیگینه فیرقه میزین احتیاجی واردیر. بونيله شهریمیزه وارید اولان آزادیخاهلار ایشیمیزی باخیندان گوردوکده اوزلری نین ضعف رینه اعتراف اندیرلر. بو اوچ آی مودتینده فیرقه نین موباریز و آتش ایچینده یارادیب تربیت انتدیگی فعال قوه نی (کادری) آلقیشلاماق، اونلاردان ایش اویره نمگه اوزلرینی مؤحتاج گؤرورلر.

فیرقه میزین وجودا گتیردیگی فعال (کادر) سنجگی ایشینده اوز قودرت و ایستعدادینی بوروزا وئردی. دونن مرکزی صاندیق محلینده یاشلی بیر دموکراتین ۴۸- ساعات تمام اوز پوستوندا دوام انتدیگی آشکارا چیخدی. بو آدم پوستی تحویل وئردیکده گولومسونوب، اوز وظیفه می اینجام وئردیگیم اوچون خوشبختم، دئییب ایستیراحت اوچون ائوینه گتدی.

بیزده ایندی هامیمیز چالیشیر، هامی فعالیت گؤستریر، هامی اوزونون عورضه، لیاقت و غئیرتینی بوروزا وئریمگه چالیشیر. قوجا، جوان، اوغلان، قیز، یاشلی خانیم، بنلی بوکولوب قوجالمیش کؤهنه مواهید، بیلاخره هرکس اوز وارلیغی ایله عوموم خلق ایشینی آخیرا یئتیرمک ایستیر.

فیرقه میزین ایچینده عظیم بیر قودرت - اینسانی، حئیرته سالان بیر اینتیظام وجودا گلیمشیدیر. عوضولر آرتیق تردید و تزلزوله ایمکان وئریمه ییب فیرقه نین رهبرلیگینی جان و دیل ایله بنیمسه ییب، ایمان و عقیده اوزره مرکزی کومیته نین تصمیم لرینی اجرا اندیر. ایسلامیتین اول گونلرینده گورولموش تعصوب اوزره وظیفه لرینی انجام وئریرلر. فیرقه دن فقط ساده بیر تبسوم آدیقلارینا ایفتیخار اندیرلر.

ایندی بیزده اولومه گنتمک امری آماغا ایفتیخار ائدن جوانلار تاپیلماغا باشلامیشدیر. حقیقی فداییلر، ایجتیماعی حیاتی میزین هر بیر قسم تینده اوز لیاقت و فداکارلیقلارینی ایثبات اندیرلر.

فیرقه آرتیر، ووسعئلیر، مؤحکم لیشیر، بوتون خلقی اوز رهبرلیگی آلتینا آماغا قودرت تاپیر.

بو قودرتی، بو لیاقت و بو ایستعدای گورن مغرور باشلار دا اگیلیب خلقین عزم و ایراده سینه تسلیم اولور. میلن یولوندا اولمگه حاضر اولان فداییلرین اللرینی سیخیر. گنجه گوندوز فیرقه اوچون چالیشماق و اونون بؤیوک هدف و مقصدلرینی اله ائتمگه حاضر لاشیرلار.

ایشیمیز خلق ایشی اولدوغو اوچون خلقین گؤستردیگی حوسن توجه بیزیم اوچون بؤیوک فتح و موظفیت حساب اولمالیدیر.

آهنین قلعه لر و بیخیلماز سنگرلرین هامیسیندان مؤحکم، خلقین اورمگیدیر. اورکلری فتح ائدن قوه نین موقابیلینده هنج بیر قلعه موقاویمت انده بیلمز. فیرقه میز خلقین اورمگینی فتح ائتمیشدیر.

بونو مجلس میلی اینتیخاباتیمیز ایثبات ائدی اونو، یعنی او جلب ائدیلمیش اورمگی، ساخلاماق اونون ایسته دیکلرینی وئریمک زمانی گلیب چاتمیشدیر.

بو جهتن فیرقه میزین یولو موشکول و وظیفه سی آغیردیر، عشقی قازانماق آسان اونو ساخلاماق موشکولدور. بیز ایندی خلقین عشقینی قازانمیشیق، اونو ساخلاماق اوچون داها بؤیوک زحمنلره تحمل ائتمه لی بیک. «پ»

این‌تیخابات تبریز شهرینده داخی بؤیوک موفقیتله خاتیمه تاپدی. کئچن دؤوره بورادا اون گونون عرضینده فقط زوراکي اون‌بیر مین رای آنجاق توپلانمیشدی. حالیو کی، ۶- آزدن ۱۰- آذره قدر فقط ۵- گونون عرضینده بیزیم میلی سئچگیمیزده رای وئرلرین سایي ۲۳۹۵۱- نفره یئتیشدی.

دئمک کئچن دؤورهده، گونده میندن داها آز رای وئرلیدیگی حالدا بیزیم میلی این‌تیخابات جریانیندا ایسه همان خلق بعضی گونلرده سکیز مین رای وئرملکه اوز میلی علاقہسینی گؤستریب، درین بیر مفکوره ایله تکان یئدیگی بوروزا وئریدی. او گؤستردی کی، پول، طاماح و قورخو واسیطه‌سیله گؤرونمہسی ایمکانپذیر اولمایان بیر ایشی، خلقین ایمان و اعتقادینی جلب ائتمک سایه سینده آسانلیقلا وجودا گتیرمک اولارمیش.

فیرقه‌میزین خلق ایچریسینده کؤک سالمیش حورمت، علاقہ و احتیرامینی ایثبات ائتمک اوچون تبریز نوماینده‌لری‌نین آدیقلاری رایلرین سایي شایان دیقتدیر. تبریز شهرینین وئریدیگی ۲۳۹۵۱- رای دن ۲۳۵۵۰- سی آقای پیشه‌ری‌نین آدینا چیمیشدی. بو ایسه نظیری گؤرونمہ‌میش بیر اعتیاددیر. ان آخیریجی رای آلان تبریز وکیلریندن آقای محمد عظیم‌نین آدینا ایسه ۲۱۲۷۳- اوخونموشدو.

دانیشتیق‌لردان سونرا چیخاریلان قراری یوخاریدا قئید ائتمک، بو قرار ایله حؤکومت میلی‌میزین پایاسی قورولموش اولدو.

فیرقه‌میز اولکه‌میزی ایداره ائتمک اوچون قانونی بیر موسیسه وجودا گتیردی. بو موسیسه ایسه آقای شبستری‌نین تحت ریاستینده تشکیل تاپان هئیات میلی‌دن عیبارت ایدی.

فیرقه بو هئیات واسیطه‌سیله کونفرمین قرارلارینی حیاتا گنجیرمگه باشلادی، هئیات میلی واقعه حؤکومت میلی ایشینی گؤرمگه موزطف ایدی.

آبان آیی‌نین ۳۰- دا کونفره طرفیندن این‌تیخاب اولونان ۳۹- نفرلیک هئیات میلی همان گون ایشه باشلادی. اونون قاباغیندا دوران موهم وظیفه آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین این‌تیخاباتی ایدی.

هئیات میلی همان گون ایشه باشلابیظ نظارت هئیاتی این‌تیخاب ائدهرک مجلس میلی این‌تیخاباتین فرمانینی صادر ائتدی. میلی کونفرمین تاپشیریگی، هئیات میلی‌نین جیدیتی و فیرقه‌نین مودبیرانه رهبرلیگی نتیجه سینده چوخ سریع بیر صورتده ایجرا ائیلدی. کونفره هئیاتینه مجلس میلی تشکیلی اوچون بیر آی وقت وئرلیدیگی حالدا این‌تیخابات ۲۱- گونده خاتیمه تاپیب، میلی قورولوشوموزون باشلانغیجی اولان بؤیوک تاریخی گونده، یعنی ۲۱- آذره، مجلس میلی‌میز تاریخی ایفتیخار و شرفه مالیک اولماقلا خلقین درین سئوینجی و احساساتی ایله تشکیل تاپدی.

بو موسیسلر مجلسی‌نین تنظیم ائدیگی تاریخی سندلردن بیرسی ده آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین این‌تیخابات قانوندور. همین بو این‌تیخابات قانونو واسیطه‌سیله دیر کی، خلقیمیز بوتون ایراندا دموکراتیک نهضتی‌نین علمداری اولماغا موفق اولدو. همین قانون واسیطه‌سیله دیر کی، بوتون ایران خلقی بیزی حقیقی دموکرات تانییب باشلادیغیمیز بؤیوک ایشه اعتیاد گؤزو ایله باخماغا باشلادی.

این‌تیخابات قانونو، فیرقه‌میزین مرانمہ‌سی‌نین اساسی اوزره قلمه آلینمیشدیر. بو قانونون اوچ سطرین عیبارت اولان ۸- جی ماده‌سی واسیطه‌سیله فیرقه موتہویرانه و قهرمانلارا یاراشان بؤیوک بیر قدم گؤتورموش اولدو.

۸- جی ماده بو ایدی:

«۸- ایگیرمی یاشینا چاتمیش بوتون آذربایجانلی آرواد و کیشیلرین این‌تیخاب ائتمه حقی واردیر.»
بو ماده قادینلارا و جوانلارا این‌تیخاب حقی وئرملکه خلقین بو گونه قدر فلج حالدا یاشایان گنیش کوتله‌سینی سیاسی حیاتا جلب ائدیر و دموکراسی اساسی‌نین مؤحکملنمہ‌سینه ایمکان یارادیر.

مجلس میلی این‌تیخابات‌لاریندان علاوه هئیات میلی‌نین گؤردوگو تاریخی ایشلردن بیرسی ده معروف «دکلاراسیون»- ون ایران صلاحیتدار مقاملارینا و خارجی نوماینده‌لره گؤندهریلمہ‌سی و ایکینجیسی ایسه آذربایجان والیسی حسام السلطان ایله آپاریلان موداکیره‌لردیر. بو موداکیره آقای پیشه‌ری، آقای شبستری و آقای بیریا توسطیله عمله گلدی. آقای بیات، تهران حؤکومتی‌نین اونا فقط دانیشتیق ایختیارینی وئریدیگی قئید ائدهرک دندی کی: من فقط جاری موقررات اوزرینده ائده بیلرم آذربایجانلیلارلا دانیشتیم. بو دانیشتیق‌دان معلوم اولدو کی، او فقط بیزه اندرز وئرتمک

و نصیحت انتمکله ایشه خاتیمه وئرمک ایسته‌بیر، بو ایسه گولونج بیر ایش اولدوغوندان بیر نتیجه‌یه مونجر اولای بیلمزدی. اونا گوره ظاهرده بویوک ایختیارات ایله گلن والی مجلس میلی‌میزین تشکیله بیر نجه گون قالمیش آذربایجانلی ترک اندیب. طیاره ایله تهران موراجیعت ائتدی. اوردا وئردیگی گوزاریشن بیزیم ائله دقیق معلوماتیمیز یوخدور. لاکین شایعاتنا گوره نهضتیمیزین وجودونو اینکار انتمگه موفق اولمامیشدیر.

هئیات میلی دؤوره‌سی فیرقه‌نین ان شدید فعالیت دؤوره‌سی اولموشدور. هئیات میلی اینتیخاباتی دیگر طرفدن ده فدایی تشکیلاتی یارتماغا مشغول ایدی.

۲۱ آذر

۲۱- آذر فیرقه و نهضتیمیزین تاریخینده بویوک بیر یئر توتور، بو گونده فیرقه‌نین تشکیل ائتدیگی ایکی بویوک سوتون بیر- بیرینه یئنیشمکله نهضت قطعاً بیر شکل آلدی.

بو سوتونلاردان بیریسی فدایی تشکیلاتی ایدی. فیرقه‌میز کندلرده طبیعی صورتده باشلانان فدایی نهضتینی تشکیل انتمگی بیر ای اولدن قرارا آلمیشدی. بو تشکیلاتا مستقیم صورتده فیرقه‌نین صدری آقای پیشه‌وری اوزو شخص رهبرلیک ائدی. بعضی یئرلرده فیرقه‌نین ان فعال، ان جیدی و ان شهامتلی کادرلاری بو ایشی تشکیل انتمگه موظف اولموشدولار. ایش فؤوق العاده سریع اولدوغونا باخمایاراق، سریع بیر صورتده ایرلی گئتمگه ایدی. مرکزی کومیته‌نین بو ایشده فداکارلیغی چوخ بویوکدور. بو کومیته ساده رهبرلیگه قناعت انتمه‌یب اوزونون ان گورکملی عوضولرینی فدایی دستلری باشچیلیغینا تعیین ائتمیشدی. مثلاً تبریز فداییلرینی آقای ژنرال کاویان، مراغا فداییلرینی آقای ژنرال کبیری، میانا و سراب فداییلرینی آقای ژنرال غلام دانشیان، میاندا فداییلرینی آقای سرهنگ قولی صبحی، اوسکو فداییلرینی آقای سرگرد کلانتری و اورمیه فداییلرینی آقای آزاد وطن تشکیل انتمگه مامور اولموشلاردی کی، بونلارین هامیسی فیرقه‌میزین مرکزی کومیته‌سی‌نین عوضولریدیرلر.

بنله لیکله دئمک اولار کی، مرکزی کومیته‌میز فدایی نهضت‌نین ارکان حربی وظیفه‌سینی انجام وئرمیشدیر.

بونلاردان علاوه فیرقه آکتیولریندن سرهنگ آرام، سرهنگ غلامرضا جاویدان، فرضی دهقان، میر کاظم، میر خلیل، پیشنامازی، میر ابوالفضل هاشمی، تیزفهم و خلیل آذر و باشقالاری‌نین فدایی رهبرلیگینده بوروزا وئردیکلری شهامت و فداکارلیق شایان دیقندیر. بو اینکار اندیلمه‌نین حقیقت ایثبات ائدیر کی، فیرقه‌میز فدایی تشکیلی و اونون رهبرلیگینده مستقیم صورتده چالیشیب و حیرت آور بیر صورتده لیاقت بوروزا وئرمیشدیر. اگرچی الهه صحیح بیر صورت یوخدور ولی بیرینجی گورونوشه ایستینادن دئییه بیلیریک کی، ایله سیلاح آلیب اولوم- دیریم موبارزه‌سینه حاضر اولان قهرمان فداییلرین یوزده دوخساندان یوخاریسی فیرقه عوضولری اولموشدور.

ایران خلقینی ایللر بویو ازیب اسارت آلتیندا ساخلایان تهران ایرتیجائی‌نین باغرینا قورخو سالان بو بویوک تشکیلات ۲۱- آذرده بیر آیدان یوخاری سایبقه‌سی یوخ ایدی. اونون عملیاتی ایسه مجلس اینتیخاباتی باشلادیقان سونرا ظاهره چیخمیشدی، سراب، میانا و مراغا فداییلرینه مخصوصن امر وئریلمیشدی کی، اینتیخابات قورتاراندا سونرا عملیاتا گیریشتیریلر.

بونلا بنله مجلس میلی‌میزین آچیلیش گونو، اونون امنیتی‌نین تامین انتمک و تصمیماتینی مؤوقع اجرا یا قویماق اوچون اطرافدا اولان فدایی دستلری مونظم صورتده حرکت ائده‌رک شهری مواصیره‌یه آلمیش و شهر فداییلری ایسه اوز وظیفه‌لرینی انجام وئرمک اوچون حاضر باش حالینا گلمیشلردی.

ایکینجی سوتون ایسه یئنه مرکزی کومیته‌نین ایکینجی دسته‌سی و اسیطه‌سیله ایشه باشلایب موفقیتله ایجتیماعی و سیاسی سنگرلری بیر- بیرینه دالینجا ایشغال اندیب ایرلی گلمیشلردی.

بو سوتوندا فیرقه صدری و اونون موعاونلری آقای شبستری و آقای بادکان باشدا اولماق اوزره، یئنه ده مرکزی کومیته عوضولری بیرینجی صفده موبارزه اندیب، بویوک و حیرت آور ایشلر گورمگه ایدیلر.

بو سیاسی و ایجتیماعی موباریزه صفینده داها آرتیق فعالیت گؤسترن مرکزی کومپته عوضولری آقای بیریا، آقای قیامی، آقای ولایی، آقای خلیل آذربادکان، آقای جودت، آقای شاهین، آقای چشم آذر، آقای رفیعی، آقای زفری، آقای پیشنامازی و آقای هاشمنیا و ساییرلرینی گؤستریمک اولار کی، گنجه- گوندوز یاتماییب خلقی تشکیل و افکار عومومونو حاضرلاماقلا مقصد و هدفی یاخینلاشدیرماغا موقوف اولموشلار.

نهایت هر ایکی سوتون ۲۱- آزرده تبریز شهرینده، مجلس میلی تشکیلی گونو تعیین اندیلن هدف و محلهه بیر- بیرینه یئتیشمیش، بو واسیطه ایله دونیا سس سالان میلی حؤکومتیمیز وجودا گلیمیش و نهضتیمیزین ایکی ارکانین بیرلشمهسیله بؤیوک بیر تاریخی حادیهه مئیدانا چیخمیشدیر.

مجلس میلی تشکیلی، ۲۱- آذر شراییطینده آغیر و بؤیوک بیر ایش ایدی. او گون هنوز سرتیب درخشانی نین نظامی قوهسی خلع سیلاح اندیلمهه میش، پولیس و ژاندارم تشکیلاتی تمامیهه بیزیم الیمیزه کئچمهه میشدی. شهرین اوزونده هر ساعات تصادوم گوزله نیلیر و بعضی فدایی باشچیلاری نین ناشیلیغی جهتیندن توفنگ و موسلسل آتیشمالاری دا بعضن ایتفاق دوشوردو.

بونولا بئله فیرقه رهبرلری قبلن تهپیه اندیلن نقشه اوزره ایله ایشلرینه دوام اندیب، گنجه- گوندوز چالیشاراق مجلسین نظامنامه و تشکیلاتینی وجودا کتیرمکن چکینمهه ییردیلر.

مجلسیمیزی، ۲۱- آزرده نومایندهلرین ان یاشلیسی حساب اولونان آقای رفیعی، سینی رییس سیمتیهه ایتتیاح ائندی. سونرا ایسه تشکیلاتی ایستهنیلن کیمی قوروب نظامنامه نی کئچیریمک اوچون آقای پیشهوری ریاسته ایتتیخاب اولدو.

اوگون مجلس فؤوق العاده عظمتلی ایدی. بعضی خارجی دؤولتلر نومایندهلری و شهر اهالیسی نین موختلیف طبقه لری نین گؤرکملی باشچیلاری نین بیر چوخو تاماشاچی صفتیهه حاضر اولموشلاردی.

آقای پیشهوری تاریخی جلسهنی ایداره ائدهرک نظامنامه نی مشروح بیر صورتده تؤولوضیح ائدهرک مجلسین تصویبینه یئتیردی. موسلسل و توفنگ سسلری نین شدید بیر صورتده دوامینا باخمایاراق مجلس کمال سوکوت و آرامیش ایله فعالیتینه ایدامه وئریب، اوزونون ریاست هئیاتینی ایتتیخاب ائندی.

هئیات ریاست ایتتیخاب اولوندوقدان سونرا آقای پیشهوری ریاست کورسوسوندن آشاغی ائنیب آقای شبسترینی ایتتیخاب اولدوغو ریاست وظیفه سینی انجام وئریمگه دعوت ائندی. ایش باریک بیر یئره چاتدیغی اوچون جیدی بیر قدم داها گؤتوریمک لازیم ایدی. آقای شبسترینی ریاست وظیفه سینه ایتتیخابی میلی حؤکومت تشکیلی پیشناهادی ایله باشلاندى. موختصر موذاکیره دن سونرا بوتون دموکراتیک اولکلرده اولدوغو کیمین مجلسده اکثریت قازانان فیرقه لیدرنی نین حؤکومت تشکیل انتمه سی قرارا آلیندی. بو طریق ایله آقای پیشهوری باش وزیر ایتتیخاب اولوندولار.

ایشی بیر آن تاخیره سالماق مقصدی ایله آقای پیشهوری مرکزی کومپته نین تصمیمی اوزرینه گون اورتادان سونرا مجلسده حاضر اولوب آشاغیداکی تفصیل و ترتیب ایله میلی حؤکومت اعضاسینی و اونون پروقرامینی مجلسه تقدیم ائله دی.

آذربایجان میلی حؤکومتی

آذربایجان مجلس میلی سینی نین دونن گون اورتادان قاباقکی جلسه سینده آذربایجان دموکرات فیرقه سینی ریسی آقای پیشهورینی آذربایجان میلی دؤولتینی تشکیل وئریمگه نامزد و مامور ائندی.

آقای پیشهوری گون اورتادان سونراکی جلسه ده اوز کابینه سین آشاغیدا قئید اولونان ترتیب اوزره مجلس میلییه مو عریفلیک ائندیلر:

- ۱- باش وزیر
- ۲- داخله وزیر
- ۳- خلق قوشونلاری وزیر
- ۴- فلاحت وزیر
- ۵- معاریف وزیر
- ۶- صحیه وزیر
- ۷- مالیه وزیر
- ۸- عدلیه وزیر
- ۹- یول و پوست و تلفون وزیر
- ۱۰- تیجارت و ایقتیصاد وزیر
- ۱۱- ایش و زحمت وزیر تعیین اولونانا کیمی او ویزارتخانایا مربوط اولان ایشلره باش وزیر لیک نظارت اندهجکدیر.

کابینه معرفلیک اولدوقدان سونرا ایتفاق آرا ایله تصویب اولوب، سونرا مجلس طرفیندن آقای زین العابدین قیامی دیوان- تمیز ریاستینه و آقای فریدون ابراهیمی آذربایجان مودعی العموملو غونا اینتیخاب اولدولار.

آقای پیشهوری اوز دؤولتی نین برنامه سینی گنیش صورتده تشریح اندیب و آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامینی (برنامه سینی) آشاعیدا قئید اولان تفصیل اوزره قیرانت اندیلر.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی برنامه سی

آذربایجان میلی کابینه سی، آذربایجان خلقی نین ایلر بویو آرزو انتدیگی میلی موختاریتینی عملن و بجودا گنیرمک و بو واسیطه ایله آذربایجان خلقی نین میلی احتیاجلارینی رفع اندیب، اونو ترقی و تکامله سؤوق ائتمک اوچون آشاعیداکی وظایفی اوزنون یاخین هدفی و برنامه سی قرار وئریر؛

۱- میلی موختاریتیمیزی دونیایا تانیتماق، اونون داوام و بقاسینی تامین ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گوروب، صلاحیتدار مقامات ایله موداکیرهیه گیریشمک، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی خللدار ائتمدن میلی دؤولتیمیزی دموکراتیک اساسلار اوزره قورماق و بو یولدا قاباغا چیخاییلن موشکولاتی رفع ائتمک.

۲- میلی موختاریتیمیزی مؤحکم اساسلار اوزره قوروب، اونو خلقه یاخینلاشدیرماق مقصدی ایله چوخ تئز بیر صورتده ویلایت انجومنلری نین اینتیخاباتینا باشلاماق و یئرلی ایدارلرین نظارتینی اونلارین ایختیارینا قویماق.

۳- شهرلریمیزین عومران و آبادلیغی اوچون بیلاتاخیر شهر انجومنلرینی، دموکراتیک اساسلار اوزره اینتیخاب اندیب، اونلارین ایشلرینی دوزگون و صحیح بیر صورتده جریانا سالماق.

۴- یئرلرده موعتدید آزادیخه آداملاردان، فرماندار و بخشدارلار اینتیخاب اندیب، اونلارین واسیطه سی ایله کنچمیش ظالیمانه حرکتلر و خلقی تحقیر اندیجی عمللرین قاباغینی آلیب، بوتون اولکده امنیت و آسایشی تامین ائتمک.

۵- ژاندارم و پولیس ایدارلرینی خایین و خلقی ازیب فلاکته سؤوق ائدن اشخاصین الیندن چیخاریب، آزادیخه و میهن پرست اشخاصا تاپشیرماق و اونلارین ایشلرینی خلقین آرزو و احتیاجاتینا موتناسیب بیر حالا سالماق.

۶- مالیات قانونلارینی نظردن کنچیرمک و مالیه ایدارهی نین دخل و خرجینی تفتیش انتدیکن سونرا، چوخ تئز بیر صورتده میلی بودجه لایحه سینی مجلس میلییه تقدیم ائتمک. عومومیتله مالی سیاستین گلیر و مخاریج اساسینی مملکتین ترقی و تکاملی اوزرینده قرارلاشدیرماق.

۷- موختار بېتیمیزی، مجلس میلی میزی و میلی دۆلتیمیزی قورماق و اونون گلهجگینی تامین ائتمک اوچون کندلرده و شهرلرده وجودا گلن فدایی دسته لرینی بیر مرکز اطرافیندا تمرکز وئرمک، میلی خلق قوشونو وجودا گئیرمک و بو قوشونون تسلیحات و تنظیماتینی موعاصیر حالا سالماق مقصدی ایله جیدی تدبیرلر گۆرمک.

۸- فرهنگ و ماعاریف ساحه سینده دۆلتیمیزین قاباغیندا ایکی بؤیوک مساله دورور. بیرینجیسی اؤز میلی دیلیمیزی بوتون مدرسه لرده رسمی اولاراق قبول و ایجرا ائتمک، ایکنجیسی ایسه عومومیتله ساوادسیزلیغا قارشى موباریزه آپارماق، مجانی و ایجباری تحصیلی عملی یولونا قویماق. بونلارین هامیسیندان زیاده، میلی حؤکومتیمیز عالی تحصیل مساله سینده اهمیت وئریب، میلی دارالفنونو موزون اساسینی قورماغا چالیشمالیدیر.

۹- تیجارت و ایقتیصاد ساحه سینده میلی حؤکومتیمیز بیرینجی نؤبده میلی صنایعیمیزه اهمیت وئریب، موجود کارخانالاری دوزگون یولونا قویماق. ایکنجی نؤبده یئنی کارخانالار آچماقلا، مملکتین صنایعینه اولان احتیاجاتینی تامین ائدهجکدیر. تیجارت ساحه سینده دۆلتیمیز آذربایجان تیجارت مرکزی اولایلمه سی اوچون تدبیرلر گۆره جک و یوللار آریاچاقدیر.

۱۰- یوللارین تعمیر و احداثی، پوست و تلفراف و تلفون کیمی ایرتیباط و سایطی نین گنیشلندیریب، موعاصیر حالا سالینماسی حؤکومتیمیزین اساسی وظیفه لریندن دیر.

۱۱- کندلی ایله اربابلار آراسیندا تولید اولان ایختیلافاتی رفع ائتمک اوچون موتقابیل ریضایت شرطی ایله، جیدی قانون لایحه سی تنظیم اندیب، بو یول ایله کندلی و ارباب مساله سینین حل و تصویب ائلمک.

۱۲- کندلرده و شهرلرده گوندن - گونه آرتماقدا اولان ایشسیزلیگین قارشیسینی آماق اوچون خالیسه تورپاقلارینی فؤوریتله زارعلر آراسیندا تقسیم ائتمک. همچنین آذربایجان ترک اندیب اونون خاریجینده میلی موختار بېتیمیز علئیه نه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ضبط اندیب کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئرسیز کندلیلر آیاقلاندیریلمالیدیر. بوندان علاوه خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل ائدن کندلیلر اولدوغو اوچون گلهجکده باتک کشاورزینی ائله بیر صورتده قوولندیرمک لازیمدیر کی، انلییه بیلسین کندلییه اعتبار وئرمکله یئر مساله سینین حل ائتسین و اربابلار اؤز مئیل و رغبتلری ایله یئرلری کندلیلره عادیلانه قیمتله ساتا بیلسینلر.

۱۳- بئکارلیقلا جیدی موباریزه ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گۆرمک، ال صنایعی، یول ایشلری، کارخانالار تاسیسی، فلاحت و تیجارتین آرتماسی وسیله لریندن جیدی صورتده ایستیفاده ائتمگی لازیم گورور.

۱۴- کارگر و زحمتکشلرین معیشتینی دوزگون یولا قویماق اوچون ایش و زحمت قانونون لایحه سینین تهییه اندیب مجلسه تقدیم ائتمگی و عین زماندا ایشچیلرین بیمه ائدیلمه سینین ایجباری ائتمک اوچون تدبیرلر گۆرمه لیدیر.

۱۵- صحیبه ایشینه توجه اندیب بیرینجی نؤبده عمومی و موسری خسته لیکلرین قاباغی نین آلینماسی و مخصوصن کندلرده و آشاغی طبقه یه حکیم و داوا یئتیرمکله خلقین بهداشتینی تامین ائتمه لیدیر.

۱۶- مجلس شورایی میلی طرفیندن بو آنا قدر وضع اولونموش قانونلاری، آذربایجان خلقی نین حیاتی و میلی موختار بېتینه مونسایب بیر صورتده ایصلاح اندیب تازا موفید لایحه لر پيشناهاد ائتمک.

۱۷- خصوصی مالکیت حاقیندا آذربایجان میلی حؤکومتی، مملکتین بوتون ساحه لری اوچون خصوصی مالکیتی قبول اندیب، مملکتین و خلق ایقتیصادیاتی نین ترقی سینده و خلقین ریفاه حالینا سبب اولان هر جور خصوصی ایقدماتا کؤمک ائدهجکدیر.

۱۸- آذربایجان میلی حؤکومتی، اولکه ده یاشایان عموم اهالی نین و بجدان و عقیده آزادلیغینا احتیرام ائدهجکدیر.

۱۹- آذربایجان میلی حؤکومتی، آذربایجانلیلارلا بیرلیکده آذربایجاندا یاشایان بوتون هموطنلری خصوصی ایله کوردلری، اثرمنیلری، آسورولاری و باشقالارینی حقوق و قانون موقابلینده موسوی حساب ائدیر.

۲۰- آذربایجان میلی حۆكومتی، مرکزی ایران حۆكومتینی تانیماقلا برابر بو حۆكومتین آذربایجانین موختاریتینه موخالیف گلمهین، آذربایجان خلقی نین مجلس موسیسان و آذربایجان مجلسی نین موراجیعتنامه و قرارلاریندا قئید اولونان میلی حقوق و طلبلرینه ضید اولمایان تدبیرلرین حیاتا کئچیرمکدیر .

برنامه نین اطرافیندا موفصل صورتده بحث ائتدیکن سونرا رای آلینیب، آذربایجان میلی حۆكومتی نین برنامه سی ایتفاق آراء ایله تصویب اولدو .

ایگیری می بیر آذر، دنمک اولار فیرقه میزین شدید فعالیت گونلری نین ان بیرنجیسی حساب اولونمالیدیر. بو بیر گونون عرضینده گورولن ایشلری اگر شرح وئرسک اوزو بیر تاریخ کیتابی اولا بیلر. فداییلرین شهره ووردو، مجلسین یئنی آچیلیشی، اونون هئیات ریاستی نین اینتیخایی، نیظامنامه سی نین تصویبی، میلی دؤولتین تشکیلی و اونون یوخاریداکی تفصیل اوزریله تقدیم ائتدیگی برنامه نهایت تبریز ده اولان دؤولت موسلح قوملری نین باشچیلاری ایله و اولارین تسلیمی حقینده آپاریلان ۸- ساعاتلیق دانیشیق، انله ایشلردیر کی، عادی بیر زماندا اولارین ایجرا سی اوچون گونلر بلکه ایلار صرف ائتمک لازیم گلیردی.

مخصوصن میلی حۆكومتین وضعیته حاکیم اولوب بو بویوک تحولات نتیجه سینده منیدانا چیخا بیلن بوتون حادثه لردن برق آسا حرکت ایله جیلو و گیرلیق ائتمه سی، بیرنجی درجه ده قئید ائدیلمه لیدیر.

اوگون تبریز شهری موسلح فدایی قوملری ایله خینجا- خینج دولمشودو. ایستر شهرده اولان، ایستره اطرافدان گلن بعضی ماجراجو عونصورلر ساده بیر سو حادثه یه مونظیر ایدیلر کی، تۆکولوب خلقین ائولرینی و بازاری غارت ائتسینلر. فیرقه میزین جیدی گؤستریشی و یئنی قورولموش میلی حۆكومتیمیزین شدید تدبیرلری سایه سینده بو قورخولو ایشین قاباغی آلیندی.

نهایت تبریز آزاد بیر صورتده نفس چکیب، اوز دوغما دؤولت تشکیلاتینی محبتله باغرینا باسماغا موفق اولدو. فیرقه میزین دؤولت قورولوشوندا گؤستریدیگی لیاقت و امنیتی برقرار ائتمک بولوندا بوروزا وئردیگی قودرت، عموم طرفیندن سئوینج ایله قارشیلانیب خلقین گلجه گه اومید و ایطمینانی آرتماغا باشلادی.

آذر آیینین سون گونلرینده دوغرودان دوغرویا بوتون آذربایجان خلقی بویوک جشن و بایرام گونلری گئچیرمکه ایدی. بو نهضتین موفقیته قورتارماسی خلقی مسرته گئیردی. ایللر بویو اسارت بویوندوروغو آلتیندا سوروکله من جماعتین، نهضتیمیزین ایجاد ائتدیگی اومید نورو اثرینده اوزلری گولمگه و اولارین ۲۵- ایلیک دیکتاتورلوق دؤورسینده سیخیلیب، ازیلیب، یاس و بئچارالیغا محکوم اولان اورکلری آچیلیب فرح و شادلیقلا دولماغا باشلادی. ۲۱- آذر مستقیم خلق گونو، خلق بایرامی یئرینی توتدو، بوتون کندلر و شهرلریمیز بو بایرامدا اورکن شیرکت ائتدی.

میلی حۆكومت

فیرقه میزین گؤستریشی و فیرقه صدری نین مستقیم رهبرلیگی ایله تشکیل تاپان میلی حۆكومت همان گون ایشه باشلادی. اگر چه حۆكومتی تشکیل ائدن وزیرلرین هامیسی دؤولتی ایشلرده ناشی و سابقه سیز آدمالار ایدیلر، بونولا بئله اولاردا اولان صمیمیت و فداکارلیق نتیجه سینده قارشیدا دوران موشکولاتا باخمادان، دؤولت ریسیسی سیاسی معلوماتی و اوزون مودت آپاردیگی سیاسی و ایجتیماعی مباریزه لردن آدیغی تجروبه لرینه ایستینادن عؤده لرینه موحو ائدیلهن وظیفه نی لیاقت و شرافتله انجام وئرمگه باشلادیلار.

میلی دؤولت بیرنجی قدمدن اوزونو فیرقه، مجلس و بلکه عموم خلق قارشى سیندا مسول حساب ائتدیگی اوچون مجلسه تقدیم ائتدیگی پروقرامی اوزونه سرمشق قرار وئریب اونون ماده لرینین ایجرا سینا هیمت صرف ائتمگه باشلادی .

بیرینجی نۆبەدە دۆولت تشکیلاتینی موزیر و فاسید عونصورلردن تمیزلەمک و بو تشکیلاتی خلقین آرزولارینی بئیرنە بئیرمک وظیفەسینە او یغون بئیر حالا سالماق لازیم گلیردی. بو موشگول وظیفەنی بئیر یا نۆچە گوندە ایجرا ائتمک اولمازدی. اونا گۆرە ایتمام حوجت اولماق شرطیلە اونلارا خیطابن آشاغیداکی اعلامیهنین اینتیشارینا لوزوم گۆرۆندۆ:

آذربایجان میلی حۆکۆمتی نین اعلامیهسی

آذربایجان مجلس میلیسی نین اینتیخاب ائدیگی آذربایجان ملی دۆولتی ایرانین ایستقلال و تمامیتینی حیفظ ائتمکله برابر ایشه شوروع ائدیگی نی بو واسیطه ایله بوتون خلقه اعلام اندیر.

بو اعلامیه موننتشیر اولان گۆندن اعتبارن مالکیت خصوصی محفوظ اولماق شرطیلە بوتون آذربایجاندا اولان دۆولت ایدارلری تازا حۆکۆمتین تحت ایختیارینا گۆچدیگیندن عموم دۆولت مامورلارینا اۆز وظیفەلرینی دوزگونلۆک و صداقت ایله انجام وئرمەلری تاپشیریلیر. و تازا دۆولتین امرلرینە ایطاعت اندیب اونون دستوری ایله رفتار ائدن کارمەندلر اوچون مونسایب ایش شرایطی وجودا کئیریلەجک. ایشلەمکدن ایمتیناع ائندلر ایسه کمال احتیرام ایله ایستەدیکلری بئره گۆندەریلەجکلر.

آذربایجان میلی حۆکۆمتی خلقین سعادت و خوشبختلیگیندن اۆترو قورولدوغو اوچون عموم خلقی فعالیتە، دوزلۆگە، آسایش و امنیت حیفظ ائتمگە بئیر- بئریلە قارداشوار یاشاماغا دعوت اندیر.

امنیتی ایخلال ائدن و خلقین مال و جان، ناموس و حیاتینا تجاوز ائلەینلر همچنین دۆولت مالینا خیانت الی اوزادیب دۆولت ایدارلریندن سو ایستیفاده ائندلر و یا دۆولت ایدارلرینده خرابکارلیق، موسامیحه و اۆز وظیفەسینده کوتاهلیق ائتمک کیمی خابنانه تشبۆتلر بوروزا وئرنلر ایسه خلقین دوشمنی حساب اولونوب و میلّت و دۆولت یانیندا نیفرت و اینزجار قازانماقدان علاوه قانونی محکمه واسیطەسیلە موزازات ائدیلهجکلر.

هامیدان خلقه و اۆلکەیه و آذربایجانین گلەجگی یولوندا جیدیت گۆزلەنیر، دۆولت ایسه اونون شرایطینی وجودا کئیرمگە چالیشاجاقدیر.

آذربایجان میلی وزیرلر هئیاتی عئین زماندا آذربایجاندا ماموریتلری اولان خارجی دۆولتلرین دیپلوماسی نومایندەلرینە ابیطلاع وئیر کی، کمافی السابیق اونلارین بین المیلل قانونلار شرایطینده اولان حق و ایختیارلاری کمال دیقت و احتیرام اولوناجاقدیر. همچنین دموکراتیک دۆولتلرین اتباعی نین آسایش و امنیتینی حیفظ ائتمک یولوندا میلی دۆولت هنج بئیر فداکارلیقدان خوددارلیق ائتمیهجکدیر.

بوگۆندن اعتبارن دۆولته موتعلیق اولان منقول و غیر منقول اموال و همچنین نقد و جینس و اعتبار میلی، دۆولت ایختیارینا گۆچدیگدن اونلارین ساخلاماغینا موزوظ اولان دۆولت مامورلاری گۆچمیشده وئردیکلری تعهود و قبول ائندیکلری مسولیت اوزره اونلاری حیفظ و حراست ائتمگە مجبوردرلار. بو اموالی حئیف و مئیل ائندلر آغیر جزالار ایله موزازات گۆرچکلر.

آرتیق آذربایجان میلی حۆکۆمتی تحقوق تاپمیش، خلقین ایرادەسیلە داخیلی میلی دۆولتیمیز وجودا گلیب رسمی صورتده خلقیمیزین آرزو و آمالینی ایجرا ائتمگە باشلامیشدیر. خلق ایسه اۆز میلی حۆکۆمتینە وار قوه وسیلە موساعیدت گۆستریب اونون فعالیتی اوچون مونسایب شرایط وجودا کئیرمەلیدیر.

بوخاریدا قئید ائدیگی کیمی دۆولت وار قوه وسیلە امنیت حیفظ ائتمگە چالیشیر. اونا گۆرە خلق اوچون نیگارن اولماغا هنج بئیر دلیل بوخودور. هر کس اۆز ایشینە مشغول اولمالی، اۆز ایستەدیگی کیمی یاشامالیدیر. بازار ی باغلاماق، مدرسەلری تعطیل اندیب وحشت و ایظطیراب یاراتماغین معناسی بوخودور، حۆکۆمت اۆز برنامەسینی خلقین احتیاجاتی اوزرینده قورموشدور. اونا گۆرە خلقی ناراحات ائدن حادثەلرە یول وئریلمەیهجکدیر.

تصادوفی حادثه‌طره ایسه چوخ تئز بیر زاماندا خاتیمه وئریلهجک. ماجراجولار، آسایشی ایختیلال ائندلر عالی محکمهلر طرفیندن موحاکیمه و شدید بیر صورتده موجازات اولوناجاقلار.

هئج بیر پیس اینتیفاق دوشمهیهجک، هئج کسین حوقوقونا تعرض اولمایاجاقدیر. میلی حؤکومت نظمیهدار هسینی تازا قوولر، وسیع ایختیارات ایله گوجلندیرمیشدیر. هرچ و مرج و نامنلیگه آرتیق مئیدان وئریلمهیهجکدیر. مخصوصن مدرسهلریمیز همان سابق پروقراملارینی تعقیب انتمهلی، موحصیلریمیز وار قوولریله ایمتاحانلارا حاضرلاشمالیدیرلار.

کندلرده و شهرستانلاردا ایسه جیدی صورتده ایشه باشلانیب عادی حال و یجودا گلهجک و دؤولت مامورلاری فداییلرین غنرمسول اشخاصین دخالتی اولمادان اوز وظیفهلرینی انجام وئرمگه قادیر اولاجاقلار. فدایی دستهلری اینتیظام آلتینا آلینب موعن مرکزه تابع اولاجاق و بو واسیطه ایله هر بیر سو حادثه احتمالی نین قاباغی آلیناجاقدیر.

گندین چالیشین آسوده اولون، میلتمیزین گلهجگی و سعادتینی تامین انتمک اوچون قبول انندیگینیز وظیفهنی صداقت و ایمان ایله انجام وئرین. دؤولت عوموم هموطنلردن بونو طلب ائدر.

او گونلرده آذربایجان خلقی نین گلهجگی باره سینده هر کس بیر جور دوشونوردو. حتی فیرقه‌میزین رهبرلیگی سایه سینده و یجودا گلن میلی حؤکومه ایکی اؤرکللیکله ده باخانلار وار ایدی. آشاغیداکی مقاله او وقت فیرقه سیرالاریندا چالیشان بعضی مورد روشنکیرلرین نظریندن بیر نومونه اولماق اوچون بورادا درج ائدیلمیر. بو مقاله آذربایجانین ۷۹- جو نومره سینده «نوروز» ایسم موستعاری آلتیندا یازلمیشدیر.

بؤیوک مسولیت قارشی سیندا

دوننه کیمی میلتمیزین ضالالتینه دؤولت ایشلرینی مسول تائیردیق. دونن گنچدی، داها دوننکی ایش باشیندا اولان عونصورلرین عملیاتینی تقبیح انتمکن خوددارلیق ائدیلمه‌لیدیر، اولارین نا جوانمردانا ظولملری، احجاقلاری خلقیمیزین کاساسینی لیریز ائدیپ نتیجه سینده فداییلریمیز دسته‌سینی و یجودا گتیردی و آز مودتد ظرفینده حؤکومتی اله آلیب میلتمین دؤنمز ایراده‌سینی ایثبات ائدیلمیر.

بونا گؤره ده دوننکی شخصیتلری تحقیر، اینتیقاد انتمکله مملکتیمیزین اوموراتی حل اولمایاجاقدیر.

بوگوندن اعتیبارن آذربایجان اوز هنیات دؤولتینی و خلقیمیزه رهبرلیک ائدن فیرقه ایشچیلرینی میلتمین سعادتینه و اونو دوزگون یولا آپارماغا مسول تائیرلار.

آذربایجان دؤولتی نین قارشی سیندا مؤحترم صدریمیز آقای پیشهوری نین دئدیگی کیمی بؤیوک مسولیت دورور!

آذربایجان بی مؤوقع دؤولته تاپشیریرلار کی، اوندا ابدن آثار تمدون و تکامل یوخدور!

شهرلریمیز خرابا، کندلریمیز وئرانا، خلقیمیزین یوزده یوزو عصریمیزده اولان عولوم و صنایعدن بی بهره دیرلر!

بتله بیر مؤوقعه آذربایجان میلتمین حیاتی نی هنیات دؤولته تاپشیریرلار. بونا گؤره دؤولت چوخ بؤیوک مسولیت آلتینا گندیر، آیدیدیر کی، خلقیمیزین اومید و آرزوسو تازا دؤولته باغلیدیر.

آذربایجان خلقینی ایلر بو بو تهرانین یاراماز عونصورلری سویوب، چاپیب، ناموسونا، مالینا تجاوز ائدیپ. نتیجه ده بنش میلیونلوق بیر میلتمی بیخبر از همه چیز ساخلا میشدیرلار.

اونلار اوز نقشهلرینده ناپلئون و اترلودا یاغیشی اونودموش کیمی میلتمین ایستعمار ایداره‌سینی اونودوب نتیجه ده بو گونکو شیکسته معروض قالدیلار.

آذربایجان بیر یارالی آدام کیمی موستبید جلالدارین الیندن قورتولوب صدیق، موشفیق بیر طبییه مؤحتاجدیر. اونون یارالارینین ساغالماسینا چوخ بویوک فداکارلیق ایستهییر. بو ایشه عۆدهدار اولان فداکار شخصلر گنججه گوندوز یورولمادان ایشلهمهلیدیرلر.

میلت بویوک وظیفهنی آذربایجان دموکرات فیرقهسینین مؤحترم صدری آقی پیشهورینین عۆدهسینه قویوبدور.

آقای پیشهوریده اولان فعالیت، جیدیت، فداکارلیق بیزی بو بویوک امرین انجامینا اومیدوار ائتمکله برابر خلقیمیزه سعادتلی بیر گلهجک ایندیندین پیشبین لیک اولور.

آقای پیشهوری، سینین چوخلوغونا و وجودون ضعیف اولماسینا باخمایاراق زواللی میلتنی مودهیش اوچورومدان نیجات وئرمک وظیفهسینی بوینونا آلمیشدیر.

بیز بو فداکارلیغی صمیم قلبدن آقای پیشهورییه و خلقیمیزه کی، بئله بیر ایگید اوغول جامعیهه تقدیم اندیدیر تبریک ائتمکله برابر اونون مووفقیتنی آرزو اندیریک.

بوندان سونرا آقای پیشهوری آذربایجان مجلس میلیسینین قارشی سیندا آذربایجان دؤولتینده وجودا گلن غلط ایشلر باره سینده مسول اولاجاقدیر.

مجلس خلقیمیزین سعادتینی آقای پیشهوریدن گۆزله مکله برابر اونون هر جور ایشتیهااتا، میلتمیزین علنیهه انجام تاپان ایشلرده مسول تانییاجاقدیر.

بونا گۆره رییس دؤولت ایکی بویوک مسولیت قارشی سیندا واقع اولوب کی، هر ایکسی ده حایز اهمیتدیر، بیرنجی دفعه دؤولت و وطن خاینلری ایله جیدی مباریزه آپارماقدیر. بو پارازیتلری گرک تمام ایدارانندان توتوب محکمه میلی نین الینه تاپشیر سینلار. ایکینجی ایسه میلت قارشی سیندا خلقیمیزین سعادتینه مسول واقع اولوب ایلر بویو اسارت آلتیندا قالان میلتمیزی دوزگون یولا سؤوق ائتمهلیدیر. فعلن بو ایکی بویوک وظیفه هنیات دؤولتین قاباغیندادیر، لیکن هیمت و ایراده هر بویوک مسولیتدن یوکسک دیر، کیمسهده ایراده و وطن محبتی اولسا بویوک موشگولاتی حل ائده بیلیر. هنیات دؤولتده اولان ایراده و جیدیت و صداقت بیزی مووفقیته اومیدوار اندیر. بوندان سونرا بیز قاباقدکی اولان خاینلرین عملیاتینی اونودوب، حال حاضریدا اولان دؤولتمیزین عملیاتینی قدم بقدم تعقیب ائدهجهیک. «نوروز»

تاریخی بیر سند

۲۱- آزرده تشکیل تاپان میلی حؤکومت ایگیمی ایکی آزرده شهرده اولان نیظامی. پولیس و ژاندارم قورولمارینین تکلیفینی مو عین ائتمک و بو ایشی صولح یولو ایله انجام وئرمک اوچون، ۲۱- آزرده باشلانان موداکیرهه ایدامه وئردی.

اول پولیس اونون دالینجا ژاندارم قورولری قئید- شرطسیز تسلیم اولدولار. شهربانی مامورلاری میلی دؤولت طرفیندن تعیین اولونموش یئنی مامورلارین کؤمگی ایله شهرین امنیت و اینتیظامینی حیفظ ائتمگه مامور اولدولار. ژاندارملار ایسه تاممیله خلع سیلاح اولونوب ایدارلرینی تحویل وئرمگه مجبور ایدیلر.

قوشون فرماندهی ایسه تهراندان آلدیغی خایانه امر اوزرینه اوزون مودت موقاویمت گؤستریب مساله نین قانسیر بیر صورتده حل اولونماسینا ریضایت وئرمیددی. بو ایسه هم اوزونون همده نیظامی افرادینین محو و ایظمیحلالی دئمک ایدی. چونکی اگر ایش آتیشما و جنگه مونجر اولسایدی نیظامیهده محصور حالدا قالان مین ایکی یوز نفر سربازدان بیر نفر ده اولسون دیری قالما یاجاق ایدی. او زمان اوچونجو لشکرین فرماندهلیق وظیفه سینی داشیبیان سرتیب درخشانی هر ساعات تهراندان جواب گۆزله بییردی. نهایت اونون گۆزله دیگی جواب پنجشنبه گونو آخشام ساعات سککیزده ویصول اولدو. بو جوابدا دئییلیردی کی، افسرلر ایله مشورت اندیب پادگانین تکلیفینی اونلارین نظری ایله مو عین ائتمک لازیمدیر.

بو جوايبن ويصولو ايله آرتيق سرتيب درخشاني آغير نيظامي مسوليندن خيلاص اولوندو. بوندان سونرا اگر قان توكولموش اولسايدى گوناھى اونون اوز بوينونا اولاجاق ايدى، بو تلفرافين ويصولوندان بيخير اولمايان فيرقه و حوكومت ريبيسى ايشين نئز بير صورتده انجام تاپماسيني جيدي و قطعى بير لحن ايله طلب انديردى.

دوغروداندا اگر ايش تاخيره دوشسه ايدى ناگوار حاديلر اوز وئره بيلردى. آزادليق دوشمنلرى مخصوصن «ارفع»-ين بارماغي ايله اوينايب، آذربايجانى قان درياسينا دؤندهرمك ايستهين سرهنگ «ورهرام» كيمي خاين عونصورلر بؤيوك وطنداش موحاربيھسى ياراتماغا ايمكان تاپا بيلردى.

اونا گوره آقاي پيشهوى آقاي شبيسترينين ايشتيراكى ايله مسالھنى بير آن اول قورتارماغا چاليشيردیلار، بونونلا بئله دانيشيق ۱۵- ساعات دوام ائتدى. قطعى تصميم توتماغا جسارت اندهيلمهين سرتيب درخشاني بيلاخره اوز تحت فرمانيندا اولان افسرلردن بير نئچه سيني ايستهيب مسالھنى اولار ايله اورتالغا قويدو.

سونرا آقاي پيشهوى افسرلرين اكثر يتيني دعوت انديب اولار قضيھنين حقيقتيني آنلاتدى.

نھايت ساعات سكهيز ياريم گون اورتادان سونرا معروف «آلاقاو» بيناسيندا طرفينين ريشايى ايله آشاغيديكى قرارداد تنظيم و امضا انديلى.

آذربايجانين داخيلي دؤولت ريبيسى ايله تبريز پادگانى فرماندهى آراسينداكى قراردادين متنى

چون آذربايجان داخيلي دؤولتى آذربايجان ميلي مجلسى طرفيندن آذربايجاندا امنيتى حيفظ ائتمگه مامور اولموشدور، آراميشى حيفظ ائتمك نوقطهى نظريندن هئچگونه سورتاهوم تؤوليد ائتمهك و قارداش قانى توكمهك اوچون اوچونو لشگر فرماندهى ايله دفعات ايله موداكيرات و موشاويرلر اولموشدو.

بير نئچه گون تبادل افكاردان سونرا ۱ بيلاخره تاريخ ۲۲- آرمه سنه ۱۳۲۴- ده پنجشنبه گونو ساعات سكهيز ياريم گون اورتادان سونرا تيمسار سرتيب درخشاني اسلھنى يئره قويماق اوچون مووافيقت و تبريز پادگانى ايله همكارليق ائتمگه داير، آذربايجان دؤولت هئياتى ايله حؤومه ده اعلام انديب آشاغيديكى قرارين عقدينه مووافيق اولدوغونو ايظهار ائتديلر:

۱- تبريز پادگانى طرفيندن آقاي تيمسار سرتيب درخشاني و هئيات دؤولت داخيلي جانيبيندان آقاي سيد جعفر پيشهوى تعيين اولوب و شوروط مشروحنى امضا ائتديلر.

۲- تبريز پادگانى افراديندان هئچكس دستور ثانوى صادر اولمايىنجا سربازخانا موحوطه سيندن خارج اولمايىب و داخيلي دؤولت اولارين وسايل زندگانى سيني و اولارين ماعاشيني فراهم كئيرسين.

۳- سيلاحلارين كوليهسى انبارلاردا جمع اورليك اولونوب آذربايجان داخيلي دؤولت طرفيندن تعيين اولونموش اشخاصين موحافيطه سينده اولمايديلر.

۴- آقايان افسراندا هر هانكيسى اوز مسقطا و لاسلرينه و يا ديگر نوقطه لره گئتمك مئيللرى اولسا موسافيرت انده بيلرلر و دؤولت ميلي حاضيردير كى، ايمكان و وسايل حودودوندا اولارين موسافيرتيني فراهم كئيرسين.

۵- همكارليغا مابيل اولان و آذربايجانين ارتش ميلي سينده خيدمت ائتمك ايستهين افسرلر، تحليف و مراسيم سؤگند انجاميندان سونرا دؤولت اولارى خيدمته قبول انديب و اولارين زيندگانليق وسايلرينى تامين انده كئير.

۶- اوسوارلار و گوروه بانلار و ساير افراد پادگان مراسم تحليف و سؤگند وفادارليق انجاميندان سونرا، اسلھلر اولارا قايتاريلاجاق و اوز سربازليق خيدمتلرينى ايداميه مشغول اولاجاقلار.

۷- بو قرارداد ایکی نوسخده تهیه اولونوب آقای تیمسار سرتیب درخشانین فرمانده لشکر ۳- آذربایجان و دیگر طرفدن آقای سید جعفر پیشه‌وری رییس دولت داخلی آذربایجان طرفیندن ایضا اندیلیب، موبادیله اولونموشدور.

اوجونجو آذربایجان لشگرینین فرماندهی - سرتیب درخشان (ایضا)
آذربایجان داخلی دولت هنیاتینین ریسی - سید جعفر پیشه‌وری (ایضا)

همان ساعات آشاغیداکي اعلانی آقای سرتیب درخشان تبری پادگانینا خیطابین ایضا اندیب اونون اینتیشارینی میلی حکومتدن خواهیش ائتدی. اعلان صوبح ساعات ۱۰- دا اینتیشار تاپدی.

تبری پادگان اوز اسلحه‌سینی یئره قویدو

تبری پادگان افسر ارشدلریندن موتشکیل کومیسوندا اخذ اولونموش تصمیملر نظر قان تۆکمک و قارداش قیرقینی اولماماق اوچون، ایتلاف نوفوس دولت، توجار و سایر شخصلرین امالی داغیلماماق مقصدینه موافیق دستور وئیریم کی، کولیهی تبریز پادگان اوز اسلحه‌سینی یئره قویسون و صادیر اولموش اعلامیه موافیق رفتار ائتسینلر.

اوجومینجی آذربایجان لشگرینین فرماندهی - سرتیب درخشان (ایضا)

بونا باخمایاراق باشدا سرهنگ و رهبر اولماق اوزره افسرلردن بیر نچه‌سی شهرده اینتیظامسوزلیق تورهتمک مقصدیه بویوک بیر خیانتیه موتشکیل اولوب قرارداد ایجرا ائتمک عوضینده میلی حکومت نوامیندهلرینین باشلارینی قاتیب نظمیینه قاپیلارینی آچاراق سربازلار ائولرینه گئتمک فرمانی وئردیلر. بو واسیطه ایله گنجه ساعات ۱۲- ده مین ایکی یوز نفر سرباز و ایکی یوزدن زیاده افسر سربازخانانی غارت اندیب شهره داغیلدیلار. اگر فدایی باشچیلاری و فیرقه عوضولری ده غفلت ائتمیش اولسا بیدیلار شهرده بویوک هرج و مرج عمله گلهمیلهجک ایدی، خوشختانه فیرقه و حکومت وضعیته کامیلن اولدوقلارینا گوره بو هرج و مرجین قیاباغی آلبندی. لاکین سربازخانادا اولان بوتون ملزومات بو واسیطه ایله اورتادان گئندی. بو جینایتکارلار حتا سربازخانانین غارتینه کیفایت ائتمه‌یب بویوک اسلحه و نیظامی لوازیماتی مثلن موسلسل و رادیو و سایر شئیلری سیندیریب خراب ائتمیشلردی. بو حادثه‌نی نیشان وئرن خبری نمونه اوچون بورایا درج ائدیریک.

۳- جو لشگر سربازلارینین قاچماغی و موتواری اولماغی

آذربایجان میلی دولت ریسی و ۳- جو لشگر فرماندهی مابینینده اولان قراردادین ایکنجی ماده‌سینده صریحن قئید ائدیلیمیشدی کی:

«تبری پادگان افرادیندن هنجکس دستور ثانوی صادیر اولمایینجا سربازخان موحوطه‌سیندن خارج اولماییب...»

قرارداد ایضا اولاندان سونرا بیلافاسیله آقایی افسران سربازخانانی ترک اندیب، اوز منزیلرینه گئندیلر و سربازلار دا سرپرست‌سوز قالیب، بیلا تکلیف سربازخاناندا قاچماغا شروع ائندیلر. بدیهی دیر کی، بو خیلاف عمل سربازلیق مقامینه توهین اولماقدان علاوه مومکوندور کی، شهرین امنیتینه ده اساسلی لطمه ویرسین. بینا علیه هنیات دولت میلی آذربایجان بو امرین عاقبتیندن جیلو و گیرلیق ائتمک اوچون امر وئریلمیشدیر کی، فوری صورتده موثر اقدامات اولونسون و شهرین امنیت تامین و حیفظ اولونسون.

انله تصور واردیر کی، بو پیشامد مرکزی حؤکومتین دستورونداکی آخیرینجی جوملهنین نتیجہسیدیر.

دونن گنجہکی آتیشمالار

دونن گنجہ شہرین ہر یئریندہ کامل امنیت برقرار ایدی و اینتیظامات مامورلاری طرفیندن چوخ جیدی ایقدمات اولونوب شہرین امنیتی وجودا گلیمشدیر. دونن گنجہ بعضی نوقطہلرہ باش وئرن آتیشمالار فقط شادمانلیق نتیجہسی ایدی کی، ۳- جو لشگرین موقاویمتی قورتاردیغینا گۆرہ اندیلیردی.

میلی حؤکومتین موفقیترلی نین تاثیر

آذربایجان روزنامہسی نین ۲۳- آذر نومرہسیندہ بیر قدر تردید و مولا حیظہ ایله (اونودولماز لحظہلر) مقالہسینی یازان نوروز اسمی ایله حؤکومتین گۆتوردوگو جیدی قہملر نتیجہسیندہ وجودا گلن افکار- عمومی نین تاثیریندہ ایکی گون سونرا آشاغیداکی مقالہنی یازیب اینتیشار وئرمیشدیر کی، روشنیکیرلرین و افکار عامہنین تغییر و تحوولونو گۆسترک اوچون شایان دیقتدیر.

تاریخی موفقیات!

آزادیاھلیق جیبہسی دؤرد گون اول فیرقہمیزین مودبیر، جیدی، فعال رہبرلریندن حوسن سیاستی نتیجہسیندہ فاتح چیخدیغی حق صاحبینہ یئتیردی. خلقیمیزین نہضتینہ، آزادیاھلیق حرکتلرینہ گولن آداملار دؤرد گون بوندان اول فیرقہمیزین سینماز قودرتینہ موصادیف اولماقلا برابر حقیقتہ کامیلان ایمان کتیردیگر کی، «ظولم ایله آباد اولان ائو عدلیلہ بریاد اولار.»

اگر ایش باشیندا اولانلار ریاست، صدارت میزلیرینی ایشغال اندنلر بیر آز عاقیل، دوراندیش اولسالار، گرک بو تاریخی حادیثہدن عبیرت آلیب بیر داھا ظولم و احجاف دؤورہسینہ دولانماسینلار. فیرقہمیزین علنیہینہ آپاریلان زهرلی تبلیغات بوسوتون پوچا چیخدی. بیزلری مجهول الہوویہ، شارلاتان، اشرار آدلاندیران آچاقلار ایسہ خجالتلیگیندن خلقین اوزونہ باخا بیلمیرلر.

فداییلر دستہسی مونظم صورتہ شہرہ گلیب، آشوبطلب آداملارین آلدادیجی سؤزلرینہ آلدانمادان مونظم صورتہ اوز یئرلرینہ قاییتدییلار.

ائو تالاماق، بازار غارت ائتمک، خلقین ناموسونا تجاوز ائتمک کیمی فداییلرہ نیسبت وئرلن ایشلردن ابدن شہریمیزدہ بیر کیچیک آثار گۆرولمہمیشدیر. بوندان ماعیدن بیز فیرقہمیزین جیدی، مودبیر رہبرلرینہ و فداییلر دستہسی نین ایمان و عقیدہسینہ اومیدوار اولماقلا برابر مؤحترم صدریمیز آقای پیشہوری نین بو سؤزونو ہنچ وقت اونوتمامیشیق. او دئمیشدیر: «بازار تالایانلار، خلقین مال و ناموسونا تجاوز اندنلر گرک آذربایجان دموکرات فیرقہسی نین رہبرلری نین و اعضاسی نین نعلری اوستوندن گنجسینلر»، یعنی مادام دموکرات فیرقہسیندہ قودرت وار، کیمسہ خلقین جانینا و مالینا تجاوز اندہیلمز.

آقای پیشہوری نین فعالیتی و بو درین دستوراتی نتیجہسیندہ دیر کی، دونیانی مہبوت ائدن آذربایجان نہضتی بو قدر ماھارتلہ انجام تاپیب، نتیجہدہ بیر نفرین بئلہ بورونو قانامادی.

ایکی گون عرضینده روزنامه دفترینه واصل اولان تقدیرنامهلرین سایبای ایکی یوزدن آرتیقیدیر. خلق صمیم قلبدن فداییلرین آذربایجان دموکرات فیرقهسینین اعضاسینین قانونی و مهربان عملیاتیندان ایظهار تشکور اندیر.

قیشین بو موسیمینده آیاغیندا جورابی اولمایان بیر فدایی ۴۵۵۰ تومن پولال وورمادان خوددارلیق اندیب اونو ساغلام صورتده اوز مافوقونا تسلیم ائتمگی، هله دونیانین ان بویوک اینقیلابلاریندا دا گورونمیشدیر. بیز اوز فیرقه عوضولریندن بو فداکارلیغی سوراق آلدیقان سونرا بویوک نهضتیمیزه ایقدام ائتمیشیک. بیز خلقیمیزی نیجات وئرمدن اوترو وار قوومیزله جانیمیزی فدا ائتمگه حاضر لاشمیشیق. بونا گوره بیزه آشوبطلب آداملارین تبلیغاتی بی اثر قالماقلا برابر، موقدس مقصدیمیزی تعقیب ائتمگه داها دا تشویق اندیر. «نوروز»

میلی دؤولتین قرارلاری

۲۱- آزدن سونرا فیرقه حؤکومت رهبرلیک ائتمگه باشالاییر و اوزونون تدبیرلرینی بو واسیطه ایله حیاتا گنجیریر. هامی بیلیریک کی، ژاندارملارین ظولم و جینایتی نتیجه سینده یوزلرجه کند و شهر زحمتکشلری زیندانلارا دولوب اورادا طاقتفرسا بیر حیات گنجیرمکه ایدیلر. حؤکومتی آلان فیرقه باشچیلاری ایسه بو ایشه بیر آن خاتیمه وئرملی ایدیلر. هله حوکومت تشکیل اولمادان اول میلی هئیات زمانی بئله چوخلو زیندانیلر فیرقه کؤمگی ایله آزاد ائدیلیمیشلردی. بونولا بئله بئنه ده زیندانلار بیگونه زیندانیلر ایله دولو ایدی.

بو اسفاور حالا خاتیمه وئرکم اوچون، میلی حؤکومت عفو عمومی لایحه سینین تنظیم اندرک مجلس میلینین تصویبیدن سونرا بیلافاسیله اونو حیاتا گنجیردی. بو واسیطه ایله خایین ژاندارم و پولیس جلدلارینین قوربانلیقلاری خیلاص اولاراق حیاتا قدم قویدولار.

میلی حؤکومتین آلتی آی مودتینده گوردوگو ایشلر باره سینده آقای پیشهورینین مجلس میلییه وئردیگی گوزاریشلری درج ائتمدن اول، نومونه اولماق اوچون میلی حؤکومتین بیر گونده اعلان ائدیگی اوچ قرار یورایا درج اندیریک:

تبریزده آذربایجان دؤولت دارولفونونو تشکیلی حقیقده آذربایجان میلی حؤکومتینین قرارلاری

میلتمیزین آرزولارینی و آذربایجان میلی کونفرهسینین قرارلارینی نظره آلیب میلی و مدنی ترقیمیزی تامین ائتمک اوچون آذربایجان میلی حؤکومتی اوزوموزه گلن درس ایلیندن وطنیمیزین مرکزی تبریز شهرینده آذربایجان دؤولت دارولفونونو تشکیلینی ضروری سایدیگی اوچون آشاغیداکی قرار ی قبول اندیر.

۱- آذربایجانین معاریف و وزارت، دارولفونونو تشکیلی اوچون لازیم اولان بودجینی تنظیم اندیب بیر آیا قدر هئیات دؤولته تقدیم ائتسین.

۲- آذربایجان دؤولت دارولفونونو هله لیک اوچ فاکولته دن عیبارت اولمالیدیر. (۱)- طیب فاکولته سی، (۲)- فلاحت فاکولته سی. (۳)- پداقوژی فاکولته سی، کی، بودا تاریخ و دیل، ادبیات، فلسفه، حقوق، ریاضیات شؤعه لریندن تشکیل تاپمالیدیر.

۳- معاریف و وزارت اونی گونون مودتینده آذربایجان دارولفونونو اوچون لازیم اولان بینانی سنجیب هئیات دؤولته ایطیلاع وئرملیدیر.

۴- آذربایجان ماعاریف و وزارتى ایندی دن دارولفونونون اوستادلار هئیاتینی سئچمگه و دارولفونون اوچون آذربایجان دیلینده علمی وسایط حاضیرلاماغا باشلامالیدیر.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیرى «پیشهورى»

دیل حقینده آذربایجان میلی حؤکومتی نین قراری

خلقیمیزی دؤلت دستگاهینا یاخینلاشدیرماق و عمومون احتیاجاتینی ساده بیر صورتده آنلاماق و همچنین میلی دیلی و میلی مدنیتیمیزین ترقی و تکامل یوللارینی تمیزلیمک اوچون آذربایجان میلی حؤکومتی اوزونون ۱۶- دنی تاریخی جلسه سینده آشاغیداکى قراری قبول ائتمیشدیر.

۱ - بوگوندن اعتیبارن آذربایجاندا، آذربایجان دیلی رسمی دؤلت دیلی حساب اولونور. دؤولتین قرارلاری و رسمی اعلانلار، همچنین خلق قوشونلاری حیصه لرینه وئرلین فرمانلار و قانون لاییحه لرلی مطلقن آذربایجان دیلینده یازیلمالیدیر.

۲ - بوتون ایدارملر (دؤولتی، میلی، تیجارتی و ایجتیماعی) اوز ایشلرینی آذربایجان دیلینده یازماغا مجبور دورلار. بو دیلده یازیلمايان دفتر و مداریک رسمی حساب اولونمايماق دیر.

۳ - محکمه لرده ایشلرین جریانی تمامی ایله آذربایجان دیلینده آپاریلماي و بو دیلی بیلمه ینلر اوچون مترجم تعیین اولونمالیدیر.

۴ - آذربایجانین بوتون ایداره، موسیسه و تیجار تخانالاری نین تابلولاری مطلقن آذربایجان دیلینده یازیلمالیدیر.

۵ - رسمی ایجلاسار و یغینجاقلاردا، سوخنرانلیق و موذاکیره آذربایجان دیلینده اولمالیدیر.

۶ - آذربایجانلی اولماییب باشقا دیل ایله دانیشانلار و عمومی دؤولتی ایدارملرده خیدمت اندنلر آذربایجان دیلی ایله یازیب - اوخوماغی و دانیشماغی اؤیرنم لیدیرلر.

۷- ماعاریف و وزارتى ایداره مامورلارینی آذربایجان دیلی ایله آشینا ائتمک مقصدی ایله آیری دیلردن سوای، اونلار اوچون ایدارملرین جنبینده بؤیوکلر اوچون مخصوص کیلاسار آچمالیدیر. بو کیلاساردا حاضر اولانلارین ایش مودتی بیر ساعات آز مالیدیر.

۸ - آذربایجاندا یاشایان باشقا میلتلر اوز ایشلرینی اوز آنا دیلرینده آپارماغا حقلیدیرلر. لئیکن اونلار اوز رسمی اعلانلاری و یازیلاریندا اوز میلی دیللی ایله برابر آذربایجان دیلینی، رسمی دؤولتی دیل اولاراق، ایشلتمه لیدیرلر.

۹ - آذربایجاندا یاشایان خیردا میلتلرین خصوصی میلی مکتبلرینده کی تعلیم اوز آنا دیلرینده اولدوغو حالدا، آذربایجان دیلی نین ده تدریسی مجبور دیر.

۱۰ - آذربایجان میلی حؤکومتی ماعاریف وزیرى نین مکتبلرده درس لرین آذربایجان دیلینده اولماسی حقینده کی قرارینی تصویب و تاید ائدیپ، مدرس لرین میلی دیله کئچمه سینى بوتون موعلم و موعلمه لره بیر میلی وظیفه کیمی تاپشیریر.

آذربایجان میلی دؤولتی نین باش وزیرى «پیشهورى»

يئتيم و صاحابسىز اوشاقلارين تربيهسى حقينده آذربايجان ميلي حوكومتى نين قرارى

قرنلر بويو دوام ائدن ايستيبداد رژيمي و چوروموش ايرتيجاعى و ضعيتين ياراتديغى شرايط موجيبينجه ميلتيميزين ايستيقلايى و گلهجك نسيلميزين اساسيني تشكيل ائدن اوشاقلاريميزين موهوم بير حيصهسى يئتيم و سرپرستسىز قاليب اينسانليغى تحقير ائدن فلاكت و ديلنچي ليك حاليندا كوچه و خياوانلاردا آجلىق و ليباس سيزليق و جور بجور ناخوشلوقلار واسيطه سيله خزل كيمي ساراليب و محو اولوب گنتمكده ديرلر.

آذربايجان ميلي حوكومتى خلقين ايستيفاده و سعادتيني و همچنين گلهجك نسلين تمدون و صيحت جهتيندن ترقي سيني تامين ائتمك اوچون بو آجي حالا بير آن اول خاتيمه و نرمله ايقدام ائديب، يئتيم و بيكس جوانلاري كوچملردن بيغيب تربيت ائتمك اوچون آشاغيدايكي قرارى قبول ائتميش و اونون تنزليك ايله اجرا ائديلمه سيني لازيم گورموشدور.

۱- مجلس ميلي رييسى نين ايفتيخارى صدارتى آلتيندا ماعاريف و صحيه ويزارتي نين نوماينده لر بندن آذربايجانين خئييرخاه و ميلت سئون شخصلر بندن عيبارت بير هئيات اينتيخاب ائديلمه لي، يئتيم و بي سرپرست اوشاقلارين تربيهسى يولوندا جيدي و عملى تدبيرلر گورمك اونون عؤده سينه قويولمايدير.

۲- اوچدن ۱۴ ياشينا باليغ اولان و بي سرپرست قيز و اوغلان اوشاقلارين تربيت ائتمك اوچون بيرينجي نؤوبه ده تبريز شهرينده ايكي قيز و ايكي اوغلان تربيت خاناسى تاسيس اولونمالي و آيري شهرلرده ده بو موسيسه لر ين ميئلى وجودا گنيريلمه سي اوچون موقديمه وسايلي تهيه ائتمه ليدير.

۳- اوچ ياشيندان آشاغى اولان صغيرلري ساخلاماق و اونلارين حياتيني تامين ائتمك اوچون صحيه ويزارتي واسيطه سي ايله پروريش ائوى داها تاسيس اولونمايدير.

قئيد- ماعاريف ويزارتي نين تاسيس ائنديگي يئتيملر مكنينده ۴۰۰ فقيرين تحصيل و تربيه سينه ايمكان و نرمله لي، صحيه ويزارتي نين صغيرلر پروريش گاهيندا ۱۰۰ نفره باليغ كورپه قبول ائديلمه ليدير.

۴- صحيه و ماعاريف ويزارتي خانالاري بو موسيسه لر ين بودجه سيني اون گونه قدر تنظيم ائديب و دؤولت هئياتينه تقديم ائتمه ليدير.

۵- مجلس ميلي رييسى نين ايفتيخارى رياستي آلتيندا تشكيل ائديلن هئيات (خئييره انجومي) خئييرخاه، اينسانيت پرور و ماعاريف سئون اينسانلارين كؤمگي ايله اعانه توپلاييب بوتون يئتيم، بنچارا و صاحابسىز اوشاقلاري، همچنين آيري مدرسه لرده تحصيل ائدن يوخسول اوشاقلارين تحصيل و تربيت وسايليني تهيه ائتمه ليدير.

۶- آذربايجان ماعاريف ويزارتي نين نيزدينده تشكيل اولونان آذربايجان انجومن خئييره سي آذربايجانين بوتون شهر و قصبه لر ينده اوز شؤعه لر ين تشكيل ائتمگه چاليشمالي، خئييرخاه اينسانلارين كؤمگي ايله فقير و بنچاراليغا خاتيمه و نريلمه ليدير.

۷- آذربايجان انجومن خئييره سي جوان نسيلي فلاكتدن خيلاص ائتمك و اونون تعليم و تربيتي يولوندا بويوك اعانه لر و نرن و ديگر كؤمكلر گؤسترن اشخاصين آدلارين روزنامه لر واسيطه سيله مونتشير ائديب، ميلت نامينا اونلاردان قدير دانليق ائتمه ليدير.

۸- آذربايجان ميلي حوكومتى بوتون هموطنلري، ميلت اوچون ننگ و لكه اولان ديلنچي ليك ايله جيدي موباريزه پارماغا دعوت ائدير و آذربايجانين بويوك آدى و شرفلى شؤهرتيني خلدار ائدن بلانين چوق نئز بير زماندا رفع ائديلمه سي يولوندا ميلي حوكومت هاميدان هيئت طلب ائدير.

آذربايجان ميلي حوكومتى نين باش وزيرى «پيشه وري»

آزادلیغین مودافیعهسی او غروندا « فداایی تشکیلاتی »

فیرقه‌میزین دوزگون سیاستی نتیجه‌سینده، جوزیی محلی تصادوملردن باشقا، دئمک اولار کی، حؤکومت قان تۆکولمهدن ایرتیجاعی قوولرین الیندن چیخیب میلت الینه گنچدی. بو، اوزو- اوزلوگونه بویوک بیر موفقیت ایدی کی، فیرقه اوز تشکیلاتی آلتینا آماقلا اونا هدفه دوغرو سووق ائتمکله انجام وئردی. ولی بو کیفایت ائتمزدی. آلتینان آزادلیغی ساخلاماق، اوندان خلقین سعادتیی یولوندا ایستیفاده ائتمک لازیم ایدی.

فیرقه باشچیلاری چوخ یاخشی بیلیردیله کی. فدایلرین ضرب‌شصتی نتیجه‌سینده سوسماغا مجبور اولان مورتجعلر راحت دورماییب، خلقی اوز حالینا قویماقلا اقلار. بوندان علاوه نهضت ساده دؤولتی بیر تیدولاندان عیبارت اولوب قالماقلا اقلادی. اوندان خلق ایقتیصادی تدبیرلر گۆزله‌میر و اوز سعادتینی تامین ائتمک اوچون اوندان اومیدلر گۆزله‌میردی. بو ایسه موتکمین آداملارین، مخصوصن او گونه قدر ایرتیجاعی رژیمین سایه‌سینده خلقین قانینی سورروب ثروت و سامان صاحبیی اولان موفته‌خورلارین خوشلارینا گلن بیر ایش دگیل ایدی.

بوندان علاوه حؤکومت خلقین الینه گنچمکله، بو وقتهدک آذربایجان نامینا داخیله‌ده و خارجه‌ده موفقیت قازانیب بویوک سیاسی و ایقتیصادی ایستیفاده ائدن طوفیلی عنصورلرین توکانلاری بو واسیطه ایله باغلانمیش اولوردو. اولار بیر داها آذربایجان آدیندا ایستیفاده ائدیرک اوزلرینی دؤولت ایدارلرینه و یا مجلس شورای میلی‌یه تمیل ائدیمه‌جکلریدی. نهایت دره‌یگلیگین ان قابا و ان ووحشینا طرزی ایله رفتار ائدن بوینو یوغون اربابلار- ذولفقاری، یمین لشکر و غنیرلری کیمی خلق جلاللاری نهضت نتیجه‌سینده تسلوط و ایقتیدارلاری نین الدن گنتمه‌سینی حیس ائتمکله راحت دورمایاقلاریدی. بوندان باشقا آذربایجان نهضتی نین بوتون ایرانا سیرایت ائتمه‌سیندن وحشته دوشن تهران مورتجعلری و اولارین اربابلاری ایسه راحت اوتورماییب، آذربایجانین داخیل و خارجه‌سینده اولان قارا ایرتیجاع وسیله‌لری نین بیزیم علنییه‌میزه تحریک ائت مکن موضاییقه ائتمه‌جکلریدی. بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگینده چالیشانلار و میلی حؤکومت نظرین اوزاق توتا بیلمزدی. اونا گۆره میلی حؤکومت تشکیل اولونان گوندن فداایی دستلرینی اینتیظاما سالیب اولنلردان مونظم و موتشکیل بیر قووه و یجودا گنیریلیمه‌سی مساله‌سی مؤیدانا چیخدی.

نهضتین باشلانغیچیندا فدایلر گونولو اولاراق اوز لیباس و اوز خرچی ایله سیلاح گۆتوروب مؤیدان - موباریزمه قدم قویموشدولار. اگر بینا اولسایدی اولار اوز یئرلرینده موسلح حالدا یاشاییب ایستهنیلن وقت یاردیمدان اوترو حاضر اولسونلار، ایش او قدر چتین اولمازدی. لئیکن آلتینان آزادلیغی ساخلاماق اوچون سرحدلریمیزی مؤحکم‌لندیرمک و شهرلرده مونظم واحیدلر ساخلاماق لازیم ایدی. بونا گۆره میلی حؤکومت فدایلری ایکی قیسمته تقسیم ائدیرک، بیر قیسمته ایجازه وئردی کی، اوز یئرلرینده موسلح حالدا ایشلرینه مشغول اولسونلار. او بیرسی قیسمتینی ده مونظم واحیدلر ده تقسیم ائدیرک یوخاریدا دئییلن مقصود اوچون اوز ایختیاریندا ساخلادی. بو ایسه اوگونکو شرایطده چوخ موشگول بیر ایش ایدی. یئنی تشکیل تاپمیش دؤولتین صاندیغیندا دا تهران حؤکومتی بیر شئی قویمامیشدی. گنت- گنده شیدت‌لنمکده اولان قیش پالتارسیز، باشماقسیز و آزوقه‌سیز فداایی‌یه قارلی سنگرلرده موباریزه ایمکانی وئرمه‌یه‌جک ایدی. میلی حؤکومت فیرقه‌یه دایاناراق بو موشگولو ده رفع ائتمک اوچون جیدی قدملر گۆتوردو. او گونهدک تطیل اولان کارخانالاری ایشه سالدی. قهرمان کارگرلرین هیمتی سایه‌سینده خاروق‌العاده بیر صورتده فداایی‌یه لازیم اولان پالتار، باشماق و آزوقه تهییبه ائدیلب جیبه‌لر گۆندهریلدی. بو طریق ایله چوخ آز بیر زماندا چته و پارتیزان حالیندا اولان فدایلر موسلح قوشون حالینا گلیب، آزادلیغی مودافیعه ائتمگه باشلادی.

نهضتین باشلادیغی وقت مراغا، ساراب، اردبیل، مرند، خوی، تبریزده فداکارلیق ائدن فدایلر، بو گوندن سونرا تعجیلی مونظم صورتده تشکیل اولونوب آزادلیغیمیزی تهدید ائدن ایرتیجاعی دؤولت قوولرینی نین قارشسینا گۆندهریلدیله.

بو واسیطه ایله زنجان و سایین قالا جیبه‌لری و یجودا گلدی.

بو ایکی جیبه‌ده هنوز یاخشی پالتار، سیلاح و یاخشی آزوقه‌یه مالیک اولمایان فداایی قهرمانلار، دیشدن دیرناغا قدر موسلح اولان دؤولت قوولرله ووروشمایا حاضر لاندیلار. اولارین روحیه‌لری فووق‌العاده قیمتلی و یوکسک ایدی. هر ساعات تهران و همدانی ایشغال ائتمک اوچون ایجازه ایستهریلدیله. اگر او گونلرده عمومی و سیاسی وضعیت ایجازه وئرمیش اولسایدی، همین آیق‌بالین، یاری آج و یاری چیپلاق فدایلریمیز تهرانی آسان وجهیله ایشغال ائدیمیلریدیله. فدایلریمیزین زنجانا ووردو نتیجه‌سینده ایدی کی، تهران مورتجعلری چمدانلارینی باغلائیب آمریکایا دوغرو قاچماغا باشلامیشلار. فدایلریمیز زنجان و سایین قالا جیبه‌سینده ایکی طرفلی موباریزه مجبور

اولموشدورلار. زنجاندا بؤيوك قودرت و نوفودا ماليك اولان نولفقارى، اركان حرب ريبيسى «ارفع»- دن آلدیغى اسلحه و موهمات واسیطه سیله علئیهیمیزه بؤيوك بير جیبهه تشكیل ائتمیشدیر. رضاخان رژیمی سایه سینده ثروت و سامانا یئیتیشن «اسلحه دارباشی» و سایر پارازیتر ده اونا كۆمك اندیردیله. سایین قالادا ایسه اورانین ریشهلى فؤدالی حساب اولونان «یمین لشکر»-ی تجهیز اندیب علئیهیمیزه قالدیرمیشدیله. بولاردان علاوه قره داغدا ایلر بویو قاچاقچیلیق ایله عؤمور سورن خانلار دا سیلاح گؤتوروب نهضتیمیزی بوغماغا تشبوت ائتمکده ایدیله. میلی حؤکومت ایسه اؤزونه موخاليفت ائدن قوه لرین قارشى سیندا فقط فداییلرین اسلحه سینده دایانیردی. بو ایسه ایشتیباه دگیلدی، درین آزادیخالیق حیسی ایله موجهز اولان فدایی دستهلری قباغا چیخان چتینلیکلره باخمایاراق اعجازکارانه بیر صورتده بوتون قوه لرى ازیب مئیداندا چىخارتدی، بو وسیله ایله آزادلیغیمیز تامین اولوندو.

فداییلرین گؤستردیگی قهرمانلیق، خلق آراسیندا اولارا نیسبت بؤيوك محبت تؤولید ائتمکله برابر اولارین سیلاح نین سسی نه تک داخلی مورتجهلری، بلکه ایراندا اولان بوتون ایرتیجاعی عونصورلرین اومیدینی محو اندیب اولناری سوسماغا وادار ائتدی. فدایی تشکیلاتینی وچودا گنیرن باشچیلارین عومومیتی فیرقه عوضولری اولدوقلارینی یازمیشدیق. بو قهرمان دموکراتلارین اؤز ایشلرینده گؤستردیکلری فداکارلیق حقیقتن قاییل تقدیردیر. مخصوصن اولارین میلی حؤکومتین امرینی جیدیتله یئرینه یئتیریب. شدید بیر صورتده اینتیظاما تابع اولمالاری قنید اندیلمه لیدیر. فدایی باشچیلاری ایندی آذربایجان خلقی نین ان سؤمه لی اولادلاری اولونورلار. خلقین فداییلره اولان محبتی. اولارین مادی وضعیتلرینی یاخشیلادیرماق مقصدیله اولارا وئرین هدیه لرین قیاس ائتمک اولور. بو بؤيوك هدیه لره ایفتیخارن ایشتیراک ائدنلرین سایى آلتی میندن زیاده دیر. ۷-یاشینداکی اوشاقدان، ۷۰-یاشینداکی قوجالارا کیمی ایستر آواد، ایستر کیشی موسابقه اندرجه سینده یاغیش کیمی هدیه یاغدیрмаقدا ایدر. بو ایسه آذربایجانین ایفتیخارلی تاریخی نین ان حساس فصیله ریندیر.

خلق قوشونلاری

بیز ایراندان آیریلماق فیکیرینده اولمادیغیمیز اوچون رسمی قوشون و ویزارت جنگ تشکیل ائتمک ایسته میردیک. اونا گؤره ده قوشون ایشه ایله مشغول اولان ویزارتخانانین آدینی ویزارت جنگ قویمادیق، خاربیجه ویزارتی کیمی حربیه ویزارتیمیز ده یوخ ایدی. لاکین آزادلیغی مودافیعه و موحافیظه ائتمک اوچون میلی بیر قوشون وچودا گنیرمک ده اولمازدی. اونا گؤره میلی حؤکومت تشکیل تاپان کیمی خلق قوشونلاری تشکیلی مساله سی ده مئیدانا چیخدی. اول بنله بیر فیکیر وار ایدی کی، میلی قوشون داوطلبانه تشکیل اولونسون، سونرا خلقین آزادلیغا اولان علاقه سی و جوانلاریمیزین نیظاما اولان هوسینی نظره آلیب میلی وظیفه اوصولونو قبول ائتدیک.

بوش ایله قوشونو تشکیل ائتمک شاید آسان نظره گل سین و بونولا بنله بیز بو ایشی گؤرمگه موفق اولدوق. هر بیر ایشده سورعه مؤعتقید اولان فیرقه میز قوشون تشکیله نده ایلدیریم صورتله حرکت ائتدی.

قوشونوموزون شرفلی تاریخی ۱۸-بهمن ۱۳۲۴- دن باشلانیر. بو تاریخده آقای پیشه وری اؤزونون «هامی یا، هامی یا، هامی یا» عونوانلی موراجیعئنامه سیله جوانلاریمیزی میلی وظیفه ده شیرکت ائتمگه دعوت ائتدی، همان خلق قوشونلاری حقیقده میلی حؤکومتین قراری صادیر اولدو. بو قرار اؤزره مجلس میلی میزین سابقن تصویب ائتدیگی قانون ایجراهه قویولماغا باشلادی. مجلس میلی ایسه ۳۰- آذر یعنی میلی حؤکومت تشکیله ندن ۹- گون سونرا بو قراری قبول ائتمیشدی. قرارین ایجرا سی نین تاخیری بیر پارا سیاسی مولا حیظه لرین ایدی. فیرقه و میلی حؤکومت ایسته میردی کی، قوشون تشکیلی ایله ایفتیراچی دشمنلرین اللرینه باهانا وئرسین. گنت- گنده مباریزه نین دایره سی گنیشلنیر تهران حؤکومتی نین فیشاری علئیهیمیزه آرتدیگی اوچون، اؤزوموزون داها آغیر مباریزه مه حاضرلامالی اولدوغوموزدان بؤيوك قدمی فقط ۱۸- بهمند گؤتورمگه مجبور اولدوق. خلق میلی وظیفه چاغیریشینی چوخ سئوینج ایله ایستقبال ائتدی.

ماعاریف ساحه سینده چالیشان جوانلاریمیزین احساساتیندان بیر نومونه اولماق اؤزره میلی وظیفه اعلانی موناسیبتی ایله وئرین میتینگین خبرینی بورایا درج اندیریک:

میثلی گورونمه‌میش بیر گون! خلقین میلی نیظام خیدمتیندن ایستیقباللی نئجه اولدو؟

دونن آذربایجان خلق قوشونلارینین بیر گون اول نشر انتدیگی میلی نیظام فرمانی تبریز تاریخینده ستارخان و باقرخان نهضتیندن سونرا میثلی گورونمه‌میش بیر طرز ایله تبریز خلقی طرفیندن قارشیلاندی.

میلی حؤکومت طرفیندن نشر اندیلیمیش اولان قانون و قراری بوتون خلق کوتله‌لری بؤیوک صمیمیت و احساسات ایله ایستیقبال انتدیله.

هاوانین ناموساعیدلیگی، قار یاغاما و سویوغا باخماییب اولدن حاضیریلیق گورولمه‌دن خلق قوشونلاری چاغیریشینا گوره بیر بؤیوک میتینگ تشکیل انتدیله.

صوبح ساعات ۹- دا بوتون موتوسیطه مدرسه‌لرینین موحصیللری میلی حؤکومتین قرارینی ایستیقبال ائتمک اوزره اوز مخصوص بایراقلاری ایله نیظام وظیفه ایداره‌سینه گئتدیله. اورادا خلق قوشونلار وزیر آقایی، کویان، آقایی بیریا و نیظام وظیفه ایداره‌سی ایشچیلری طرفیندن قارشیلاندیلار.

ماعاریف وزیریمیز آقایی بیریا چوخ هیجانلی و موثر اولان نیطقینده ماعاریف ایشچیلری، موحصیل و موعلیم‌لرین گؤستردیکلری بو صمیمانه احساساتدان تشکور اندهرک یکشنبه گونوندا اعتبارن داوطلب‌لری نیظام وظیفه ایداره‌سینه آد یازدیرماغا دعوت انتدیله.

آقایی بیریانین نیطقیندن سونرا موحصیللر ترتیب ایله اوز مدرسه‌لرینه قاییتدیله. بو حئینده کارگرلر، اکینچیلر و باشقا صینیقلر طرفیندن تشکیل اندیلیمیش مو عظم بیر میتینگ خبری نیظام وظیفه ایداره‌سینه چاتدی.

بو میتینگ اولانلار دانیشراسی قباغینداکی وسیع مئیداندا تشکیل تاپمیشدی.

اون مینلرجه نوماییشچی مئیدانی ایشغال ائتمیشدیله. آغ پارچالار اوزرینه قیزیل و قارا خطلر ایله قئید اندیلیمیش:

آذربایجان میلی حؤکومتینی حیفظ ائتمک اوچون هامی میلی اوردویا!

وطنیمیزین دیفاع‌سی اوچون هر زمان حاضیریق!

یاشاسین آذربایجان خلق قوشونلاری!

یاشاسین میلی دؤولتیمیز و اونون میلی اوردوسو!

آذربایجان جوانلاری سیلاح آلتینا گیرمگی اوزلرینه ایفتیخار بیلیرلر!

شوعارلار مئیدانین هر سمتینده گوزه جارپماقدا ایدی. میتینگده آذربایجانین قهرمان آنالاری اولان قادینلار دا شیرکت ائتمیشدیله.

ساعات ۱۱- ده آقایی میر رحیم ولایی شهر کومیتة‌سی مسولو و میلی مجلس کاتیبی طرفیندن میتینگین آچیلیشی اعلام اندیلدی و سونرا ماعاریف وزیر آقایی بیریا جوشغون و حرارتلی بیر سسله آشاغیدا گؤستردیگیمیز نیطقی ایراد انتدیله:

آذربایجان اولدولار، آلولار اولکة‌سی ایللر بویو اسارت زنجیری آلتیندا یاشاییب، اونون آنالاری و باجیلارینین ناموسو آیاقلار آلتیندا تاپدالاناندان سونرا ۲۱- آدرده یاراتدیگی قیام نتیجه‌سینده اسارت زنجیرلرینی قیردی.

۲۱- آزرده آذربایجان قیزلاری و قادینلاری دا جان و دیل ایله شیرکت اندیب میلی حؤکومتی یاراتدیلار. نجهکی هر بئرده میلی حؤکومت قورولوب او حاکیمیتی گرک خلق حیفظ ائتسین و اوز میلی حؤکومتینی، مملکتینی ده خاینلردن و دوشمنلردن مودافیعه انلهسین.

عزیز قارداشلار آذربایجان خلقی ده اوز حاکیمیتینی حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان خلق قوشونلاری وزیرلیگی نین فرمانینا گؤره داوطلبانه خلق قوشونونا وارید اولاجاقدیر.

قوی بیز دوشمنلریمیزه ثابت ائدک کی، بیز آذربایجان خلقی اوز پولاددان مؤحکم سینهلریمیز ایله میلی اولکه میزین سرحدلرینی حیفظ اندهجه ییک.

قوی بوتون دموکراسی میلنلر بیزیم بو میلی و بؤیوک فداکارلیغیمیزدان خبردار اولسون.

قوی بیزیم آزادلیق حسرتی ایله چیرپینان سینهمیزدن چیخان آلولار دوشمنلریمیزی و تهران مورتح حؤکومتینی زلزلهیه کتیرسین.

عزیز قارداشلار، باجیلار، ماعاریف ایشچیلری، موعلیم و موحصیللر! من نجهکی آذربایجانین ناموسلو و فداکار بیر اوغلو کیمی اوز میلی بایراغیمیزین اؤنونده آند ایچیرم کی، وطنیمه خیدمت ائتم. من سوزومو قورتاریرکن دنیرم:

باشاسین میلی حؤکومتیمیزدن پوشتیانلیق انلهمین آذربایجان دموکرات فیرقهسی و اونون رهبرلری!
باشاسین آذربایجان خلقی نین قوردوغو حاکیمیت!
باشاسین خلقیمیزین ایراده سینی تمثیل ائدن مجلس میلی میز!
باشاسین اوز وطنینی دوشمنلردن حیفظ انلهمین و تاریخ بویو اوز شو جاعت و شرفینی دونیا یا گؤسترن قهرمان آذربایجان خلقی!

آقای بیربانین سؤیله دیگی آتشین نیطق موتوالی آلقیشلار و هورا سسلری ایله قطع ائدیلدی.

نیطقی گورولتولو آلقیش و هورا سسلری تعقیب ائندن سونرا آقای ولای، آذربایجان دموکرات فیرقهسی صدر موعاونی، آقای بادکانین نیطق انده جگینی اعلام ائندی و آقای بادکان خلقین هله لهسی آراسیندا بئله بیر نیطق سؤیله دیلر:

آذربایجانین عزیز کارگر، اکینچی، موعلیم و باشقا جوانلاری:
هامی میزین یادیمیزدادیر کی، همیشه نیطام خیدمتی انله مگه چاغیریردیلار. بو گون میلی حؤکومتین وئردیگی چاغیریشی سایه سینده بورا ییغیشانلار نیشان وئریلر کی، میلتمیزین نه قدر اوز ایستیقلا و موختاریتیندن دیفاع ائتمگه علاقہسی وار دیر. اودور کی، من آذربایجان دموکرات فیرقهسی مرکزی کومیتہسی آدینا سیزلرین گؤستر دگینیز بو عالی احساساتدان اؤترو تبریک ائدیرم.

عزیز و مؤحترم جوانلاریمیز بوتون دموکرات میلنلر آزاد. شرافت و ایفتیخار ایله یاشاماق اوچون فداکارلیق اندیب و قوربانلیقلار وئرمیشلر. بیز امینیک کی، بیزیم جوانلاریمیز وطن خیدمتینه علاقہ ایله حاضر الورلار اونلاردا گلہ جکده باشقا دیری میلنلر کیمی باش اوجا و ایفتیخار ایله یاشایاجاقلار.

بو صمیمی احساسات ایله کی، میلی حؤکومتی میزی، میلی مجلسی میزی و میلی فیرقه میزی ایستیقبال ائدیرسین، میلی حؤکومتی میز، میلی مجلسی میز و میلی فیرقه میز سیزه قول وئریر کی، سیزی گلہ جک موتمدین و موعاصیر میلنلر سویه سینه یوکسولتمک یولوندا باش و جان ایله فداکارلیق ائتسین.

باشاسین آزاد وطنیمیز و میلی حؤکومتی میز
باشاسین آذربایجان جوانلاری!

آقای بادکاندن سونرا آقای دیبایان میلی مجلسین هیات ریسه طرفیندن میلی مجلسین ریسی آقای شبستری نامینه میتینقه ایشتیراک و ایبراز احساسات ائندلردن تشکور ائدیله. اوندان سونرا میلی قوشونلار وزیر آقای کاویان ایشتیراک ائندلرین هله له و آلقیشلاری آراسیندا میلی حؤکومت و میلی قوشونلار و وزارتت نامینه حؤکومتین تصمیمیندن

بو جور صمیمیتله ایستقبال ائدن خلقیمیزدن تشکور ادیب و اونلاری صباح نظام وظیفه ایدارهسینده میلی قوشون سیرالارینا گیرمک اوچون آد یازدیرماغا دعوت ائتدیلر.

موخبیر

میتیق ساعات ۱۲ تامادا سونا یئتیشدی.

همین میلی وظیفه چاغریشی مونسبتله دعوت اولونان ضیافتده آپاریلان جریانی دا او گون خلقیمیزین و فیرقه رهبرلریمیزین احساساتیندان بیر نمونه اولماق اوچون شایان توجه اولدوغوندان بورایا درج ائدیلیر:

آقای پیشهوری نین میلی نظام ایدارهسینده میلی نظام خیدمتی حقیقده سؤیلهدیگی نیطقین خولاصهسی « فقط توپلارین آغزیندان چیخان سؤز حقیقتدیر! »

دونن میلی قوشونلار وزیرلیگی طرفیندن میلی وظیفه ایدارهسینده، آذربایجاندا میلی وظیفه چاغریشی مونسبیتی ایله بیر جشن مجلسی ترتیب ائدیلیمیشدی. بو مجلسده مجلسین ریسی، میلی حؤکومتیمیزین باش وزیر، وزیرلر و شهرین موختلیف طبقه‌لری نین نوماینده‌لری شیرکت ائتمیشدیلر. بوندان باشقا یوقوسلاو مطبوعات نوماینده‌سی ده مجلسده شیرکت ائتمیشدی. سحر ساعات ۹- یاریمدا میلی مجلسین ریسی آقای شبستری مجلسی آچراق میلی حؤکومتی‌میزین باش وزیر آقای پیشهوری‌یه سؤز وئردیلر. آقای پیشهوری آشاغیدا خولاصه‌سینی نشر ائدیگیمیز نیطقی سؤیله‌دیلر:

من ائله فیکیر ائلیرم کی، بو بؤیوک قدم کی، بیزیم میلی حؤکومتیمیز گؤتوروب بیزیم آزادلیغیمیزی و گله‌جک سعادتیمیزی تامین ائلمک اوچون بؤیوک بیر تضمین دیر. بیز اؤز میلی آزادلیغیمیزی موحافیظه ائتمک اوچون بؤیوک موطالبه‌لر و موباحیثه‌لردن سونرا بو نتیجه‌یه گلیب چیخمیشیق کی، آزادلیغی خلق گرك اؤز قوه‌سیله ساخلا سین. خلقین اگر اؤز قوه‌سی اولماسا آزادلیق موفته و زحمتسز ده وئریلسه اونو ساخلاماق اولماز.

ایندی بیزیم نهضتیمیزین ایراندا بؤیوک تاثیر اولموشدور، لاکین مومکوندور کی، بو آنی بیر تاثیر اولسون. بیز بو کیمی تاثیرلره اؤزوموزو دلیخوش ائدیبیلیمیک. هر حالدا خلقه بیر بؤیوک ایثیکا لازیمدیر. بو دا، میلی قوشوندان عیبارتدیر. خلقیمیز اؤز آزادلیغینی هر شکله اولور اولسون فقط اؤز قوه‌سی اولان میلی قوشون گوجو ایله حیفظ ائتمه‌لیدیر. قوی بوتون دونیا بیلسین کی، آذربایجان میلی یاشاماق اوچون اولمگه حاضر لانیمشدیر. خلقیمیزی ایدبار، فلاکت و بدبنیلگه ساخلاماق ایسته‌ین تهران مورجع حؤکومتی بونو حیس ائتمیشدیر کی، آذربایجاندا بیر میلی قوه وار، او بو قوه‌نی اورتادان آپارماق اوچون موختلیف وسیله‌لره ال وورموشدور. ایندییه قدر او مونظیر ایدی کی، بو نهضتی نظامی قوه ایله آرادان آپار سین. او یولدان مایوس اولاندان سونرا دیپلوماسی چارلره تشبوت ائدیپ خلقین باشی اوستوندن اؤز فیکرینی ایجرا ائتمگه چالیشیر. بیزیم جوا بیزیم ساده دیر، بیز او میلی قوشونوموزا دایانیب مسالهنی اؤز گوجوموز ایله حل ائده‌جیبیک.

بیز میلی قوشونوموزو یاراتمالی‌بیق. بو قوشون ایله آزادلیغیمیزی و داخلی امنیتی‌میزی حیفظ ائتمه‌لی‌بیق. ایندییه قدر بو ایشی فدایی قوه‌لری گؤروبلر و فداکارلیق ایله ده گؤروبلر. اما اگر تهران مورجع حؤکومتی ایسته‌یه کی، آذربایجان آزادلیغینی بوغا، اوندان آذربایجان خلقی او حؤکومتی ازیب و تهراندا آذربایجانی تانیماغا یارار بیر حؤکومت یاراتماغا چالیشاجاقدیر. (شیدنتلی آلفیشلار)

بیزیم قاباغیمیزدا ایکی بول دورور، یا گرک موافیقت اولونسون کی، بیز آزادلیقلا ایقتیصادی، معاریفی و میلی وظیفه‌لریمیزی ایجرا ائدک، اگر بو ایشی ایجرا ائتمگه قویماز سالار او وقت بیز اؤزوموز مجبوروق تهران گندک، اورانی آلاق، آزاد و دمکرات بیر حؤکومت قوراق و اؤز خلقیمیزین میلی آزادلیغینی بو یولیه تامین ائدک. بو بیزیم بؤیوک وظیفه‌میزدیر. (گورولتولو آلفیشلار) بورادا ایندییه قدر ایکی دفعه نظام وظیفه سابقه‌سی اولوبدور. بیری

رضاخان دؤور هسینده اولموشدور کی، خلق اونو بؤیوک نیفرت ایله قارشیلایمیش و بو ایش عولمامیزدان بیر نئچه سی نین ده توقیف و تبعیدینه باعث اولموشدور.

چونکی خلق او دستگاها اینانا بیلیمیردی و حقی ده وار ایدی، بیر ده بو اوخیرده اولموشدور کی، خلقی زور ایله نیظامی آپاریردی، ایندی شهرلر- کندلریمیزده هامی اورکدن میلی قوشونا گیرمک اوچون داوطلب اولوب قوجا کیشیلر بنله نیظاما داخل اولماق ایستیهیرلر، بورادا منیم یانیمدا یوقوسلاو مطبوعاتی نین نومایندهسی اوتورموشدور. اونون ایظهارینا گوره بیزیم خلقیمیز ایله یوقوسلاو یا میلی آراسیندا بیر اوخشارلیق واردیر. اورادا خلق آلمان ایشغالی دؤور هسینده مارشال تیتونون اطرافینا توپلانیب میلی آزادلیغی یارادیلار. اگرچی بیز او قدر قهرمانلیق گؤستره بیلیمیشیک ولی حقیقته بیزیم خلقیمیز بؤیوک و قهرمان بیر خلقدیر. اونون هنجوجه ایله تهران، ایصفاهان و باشقا ینرلرین اهالیسی ایله اوخشارلیقی یوخدور. او، یوقوسلاو خلقی کیمی اوز آزادلیغی اوغروندا مباریزمه قالمیشدیر. او فارس دگیل و فارس لاردان فرقلیدیر. دونکی تظاهرات نیشان وئردی کی، خلقیمیز اوزونو تانییب و اوز میلیتینی تشخیص وئریبیر. آزادلیغین معناسینی دوشونوب و اونون قدیر و قیمتینی درک ائله میشدیر.

گنچ گون من آقای ایپکچیان ایله صؤحبت ائلیردیم، او دئییردی کی، فدایی قوملری زنجانا وارید اولماق هامان تهران مورتجملری قاچماق تداروکو گؤروردولر.

ایندی ده اگر یوز نفر قزوینده تاپیلسا اونلارین هامیسی قاچاقچیلار. من تهراندان موعدد مکتوبلار آلمیشام. بو مکتوبلار یازیرلار کی. سیز حرکت ائتمک هامان تهرانین داخلینده بؤیوک اینقیلاب وجودا گلهجکدیر. مرکزی حؤکومت بیزی بو ایشه وادار ائدرسه بوتون ایران خلقلری اسارتدن خیلاص اولاجاقلار. اما بیلیملی سیز کی، بؤیوک آرزولاری غنیر مونتظم قوه ایله انجام وئریمک اولماز. بیزیم گرک توپوموز، طیاره میز و هر جوره سیلاحیمیز اولسون. بیز ائومیزین پالازینی ساتیب تانک، توپ و طیاره آلمالی ییق. ایران آزادلیغی آذربایجان آزادلیغیندان آسلیدیر.

خلقین مینلره تلقرافینا جواب وئریمگه حاضر اولمایان مورجع صدر و حکیمی حؤکومتی بیزیم نهضتیمیزین سایه سینده ایصفاهاندا و ایرانین باشقا شهرلرینده انجمن ایالتی و ویلایتی اینتیخاباتینا حاضر اولدو. حالبوکی. بوندان قاباق بو قانون ایجرا سینا آیری قانونلارین مانع اولدوغونو سؤیله میردی. بیز ایکی یول آیریجینداییز، یا گرک تهران حؤکومتی آزادلیق یولو ایله گنده و بیزیم آزادلیغیمیزا مانع اولمایا، اگر گنتمزسه بیز اونولا گنتمه یهجه مییک و اگر مومکون اولسا اونو بیخیب یئرینه بیر دموکرات رژیم یاراداجاغیز، (آلفیشلار) بیز مومکوندور نئچه گون موقتی حالدا چتینلیک چکک و ایقتیصادی فیشار دا گورک، ولی بؤیوک ایش گورمک ایستیمین میلّت گرک بو کیمی فیشارلارا تابلاشسین. محاربه مؤوقعینده گوردوک کی، روسیه میلیتی و باشقا میلّتله نه قدر فداکارلیق گؤستردیلر. بیز اونلاردان عبیرت آلمالی ییق.

دونکی میتینگ و اطرافدان گلن تلقرافلار و کاغازلار بؤیوک احساسات نیشان وئیردی. آذربایجان خلقی همیشه اوز آزادلیغینا علاقه نیشان وئر میشدیر. صفویه نهضتینی ایکی یا اوچ شئیخ وجودا گتیردی. اونا دموکرات فیرقه سی ده یوخ ایدی. بیزیم ایسه مونتظم قودرتلی بیر فیرقه میز اولدوغو حالدا داها بؤیوک اوردو یارتماغا قادیریک. میلیتیمیزین بؤیوک کنچمیشی واردیر و بیر داها دونیایا گؤستره جکدیر کی. صادق، صمیمی، فداکار، قودرتلی و دواملی بیر میلّتدیر. او قدیردان و صمیمی دیر، اونا فقط بیر باشچی لازیم ایدی و ایندی او باشچی فیرقه میز اولماق اوزره وجودا گل میشدیر. اعتراف ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه خلقیمیزی بو بنش ای مودتینده چتینلیکلردن و اگری- بوروق یوللاردان گنچیرتمیشدیر و گله جکده ده گنچیرمکدیر.

تهران حؤکومتی بیر گون فرخی بؤیوک ایختیارات و پول ایله گؤندردی. بیر گون ده بیاتی، بیات آقای سراجین ائوینده بیزه دئییردی کی، بیز سیزین موختاریتیزی تامین ائدیریک، بیز اونا دندیک کی، سیز بو گون دئییرسیز و صاباح اینکار ائده بیلر سیز. بیزه ایسه حقیقی تضمین لازیمدیر، او ایسه میلی خلق قوشونو اول بیلر.

« حقیقت ایسه همیشه توپون آغزیندان چیخار»، بیر میلّت حقیقتی فقط توپ و گولله وسیله سی ایله نیشان وئر بیلر. آه و ناله یه کیمسه باخماز. بیزیم حؤکومتیمیز دموکراتیک حؤکومتدیر. بوتون طبقه لری حؤکومتیدیر. قوی روحانیلر و بوتون طبقه لر ال- اله وئرسینلر و موختاریتیمیزی قوروسونلار.

قوی جوانلار میلی قوشوندا شیرکت ائله سینلر وقوجالار اولارا لیباس، پالتار و جوراب گؤندرسینلر. بیز بو یولدان خنیر گوره بیلریمک، نئجه کی میلی حؤکومت قورولان گون وعده وئر دیک کی، خلقیمیزین مال، جان و ناموسونو

حیفظ اندهجگیز. حتا دوکانلارین قاباغیندا یاتاچاغیمیزی دا وعده وئردیک، هامی بیلیر کی، وئردیگیمیز وعدهیه مردلیک ایله عمل ائتمیشیک.

ایندی ده خلقین مالینی و ناموسونو حیفظ انلهمگه قول وئریریک و سؤزوموزون اوستونده دوراچاغیز. بیز ایفتیخار ایله دئییه بیلریک بونو، خلق بیزیم آرخامیزدادیر. کندلینین و کارگرلرین هامیسی. شهرین متوسط طبقهسی، بلکه ده عالی طبقهسی عومومیتله بیزیم دالیمیزدادیر.

خلق بیرلشهجدیر، بیز بونا اینانیریق. بورادا گرک قانون حؤکم سورسون و قانونو حیفظ ائتمک اوچون ده توپ و توفنگ لازیمدیر. اودور کی. گرک میلی میلی قوشون سیرالارینا گیرمگه تشویق ائدک. بیز دئمیریکی کی، قاباقدا موحاریبه وار و موحاریبه اولمایاجاق آما اگر موحاریبه ائتمک ایستسهلر، بیز بیر نفر قالانا قدر مؤوقعبیت یولوندا چالیشاجاغیز.

ایندی ده فیکر ائلیرم کی، موحاریبه اولمایاجقدیر، آما بیز اؤزوموزو گرک حاضرلایاق، دالی چکیلیمک بوخدور. اگر بیزیم آزادلیغیمیزا تجاوز اولسا هامی میز گندیب ساواشاجاغیق، هامی میز گرک اؤزوموزو حاضرلایاق تا هنچکس بیزیم آزادلیغیمیزا و حقیقه تجاوز ائتمگه جسارت ائتمهسین. اودور کی، آقالاردان خواهش ائدیرم کی، هرکس اؤز یئرینده بیر موبللیغ اولسون، خلقی باشا سالیسین تا میلی قوشون یارانسین. قوشون کوچدن کئچنده خلق اونو گول دستلری ایله ایستیقبال انلهمسین.

قوی وطن آزادلیغی یولوندا فداکارلیغا حاضر اولان جوانلاریمیزین باشلارینا گوللر تۆکولسون. قوشوندا گرک قانون اوزوندن اولسون و بوتون قانونی یاشا چاتمیش اولانلار نیظاما گنتسین، قوی هامی نیظامی لیباس گنسیین.

من اؤزوم ده گنیهجگم. قوی هامی بیلسین دونیادا بیر میلّت وار کی، اونون بوتون افرادی آراد و کیشی اؤز آزادلیغینی مودافیعه ائتمک اوچون سیلاح گؤتورموشدور. حؤکومت ایله خلق آراسیندا ایختیلاف اولمالیدیر.

گرک خلق اؤزو حؤکومتین حیفظ ائتمسین. بیز مومکوندور ایشتیباھ ائدک ولی بو ایشتیباھلاری دوزملدهجگیز. قوی روزنامهده. تلفوندا، تئرفادا بیزیم ایشتیباھلاریمیزی دئسینلر تا دوزملدک. بیز باش اوچالیغی ایله دئدیکلریمیزی انجام وئریمیشیک، ایندی بیزیم دوشمنلریمیز بیزی نچه نفر ماجراجو آلدانلار بئله بیزه بیر ایراد تاپا بیلیرلر. اونلار فقط کیچیک باهانالار توتورلار. مثلن دیل مسالهسینی بیزه بیر گوناھ بیلیرلر. او آقالار بونو بیلملهیدیرلر کی، آذربایجانلی فارس دگیل و اؤزونه مخصوص دیلی واردیر. زور ایله ده اونو فارس انلهمک اولماز. بیز چوخ بؤیوک موفقیتر قازانمیشیق، بیزیم ایشلریمیز قاباقدان گندهجک. اولکهمیز ایستر ایسه طبیعی ثروتدن چوخ زنگین بیر اولکهدیر. جوغرافیایی نقطه نظرین تیجارتی یوللار اوستونده واقع اولموش بیر مرکز دیر. اولکهده داخلی آیری سئچگیلیک آرادان گندیب، واحد، متحد بیر خلق عمله گلمیشدیر. بو بیرلیگی حیفظ ائتمک اوچون بیئنه ده تکرار ائدیرم قوشون لازیمدیر. قوی بیز انومیزین فرشین. اسبابینی ساتمالی اولساق اسلحه آلاق و میلی قوشونوموزو وجودا گتیرک، آزادلیغیمیزی ساخلایاق. یئری گلرسه تهرانا گندیب آزادلیق علنیهینه موباریزه ائدن ابرتجاعین اوچاغینی داغیداق، تهرانلیلار اوچون ده دموکراتیک حؤکومت قوراق. (آلقیشلار)

آقای پیشهوریدن سونرا آذربایجان تیجارتینین آق ساققالاریندان آقای حاجی علی اکبر صدقیانی حاضرانی تبریک ائدیپ، بوتون خلقین بو بؤیوک ایشی خوشوقتلیک ایله ایستیقبالا حاضر اولدوغونو، سؤیلهدیله.

آقای صدقیانین سونرا آقای بادکان مرکزی کومیتهسی صدر موعاونینه سؤز وئریدی.

آقای بادکان: آقایان مؤحترم آقای پیشهورینین او قوی نیطقیندن سونرا من اؤزومه حق وئریم کی، دانشام، آما من ایستیمیرم دئییم کی، مؤولای متقیان علی بن ابی طالب علیه السلام بو یورور: الحیات تحت ظلال السیوف. دیریلیک قیلینجلارین سایهسینده دیر. نجهکی آقای پیشهوری بو یوردولار همیشه بورادا نیظام وظیفهیه چاغیریش اولاندا گؤروردوز کی، آزالار گندیب دیلر خلقی انونیدن چکیب گنیریدیلر. بونو دا مورتجملر ده گؤردولر کی، دونن اون بئش مین نفر دن چوخ آدم گلمیشدیله کی، ایستیمیردیله داوطلب یازیلینلار.

بیزه پیشناهادلار گلیبیدیر کی، قوجالار داوطلب اولورلار، یا خلقدن پیشناهاد گلیبیدیر و من بورادا رسمن پیشناهاد ائدیرم کی، هامی نیظامی پالتار گنسیین و ایدارهسینه، ایش باشینا گنتسین. اونا بینان من اومیدوارم و امینم کی. آذربایجان خلقی اؤز آزادلیغینی حیفظ ائتمکدن اوترو نه تک نیظاما گنتمگه بلکه اولمگه ده حاضریدیر. هابئله آقایان

توچار و عولما طرفیندن ده بو خصوصدا بؤیوک علاقه گؤرسنیر و آقای پیشهوری نین بو یوردوغو کیمی امینم کی. گلهجکده بؤیوک وحدت- میلی عمله گلهجکدیر. ایندیکی بؤحران موقتی دیر.

بو، رژیم دگیشدیرمک سایهسینده دیر. بو کیمی مؤقعلرده ایتقصادی رابطهلر قیریلار، بؤحران عمله گلر. اودور کی، بیز گرک بونا دؤزک و ال- اله و ترک و گلهجکده بو گونکی طبقهلر آسایش ایله یاشاسین. بیز هنج بیر طبقه ایمتیاز قایل دگیلیک. (آقیشارلار)

آقای بادکاندان سونرا سردار میلی ستارخانین اخوی سی آقای حاجی عظیمخان بیله دئدیله: من بو وقتیمده حاضیرم توفنگ گؤتورم و هر یئره بو یورسالار گندم. بیز اولنهجک میلته خدمت اندهجگیک. بیز میلین و او کنذلی قارداشلارین نؤکری بییک. (شیدتلی آقیشارلار)

میلی مجلسین ریسی مو عاوینی، آقای رفیعی (حاج نظام الدوله) قیسا بیر نبطقه دئدیله کی: بنده کمال ایفتیخار ایله بو فیرقه و حؤکومه و ارید اولماغا موفوق اولدوم. من اولیندن حیس انلهدیم و تمام عمل و قرابین ده نیشان و ئریر کی، منیم آنلادیغیم کامیلان دوروستدور. من ده ملاک طبقه سی و اؤز طرفیدن بونو تبریم اندیرم. من موتاسیفم کی. اؤز سینیم ایجازه و ئرمیر اما نولریم وار کی، بو قئیزی درک اندهجکلر.

آقای بادکاندان سونرا آقای قولیخان بورجالو قارا پاپاق انلی طرفیندن آذربایجان آزادلیغینی دیفاع ائتمک یولوندا او انلین حاضیر اولدوغونو بیان ائتدیله.

بو مؤوقعه میلی قوشونا آد یازدیرماغا گنلرین آدلارینی ثبت ائتمگه باشلاندى. ماعاریف وزیریمیز آقای بیریا مورتب سوتونلارلا موحوطه ده موتوقیف اولان داوطلبلر اوچون موهیج بیر نطق ایراد ائتدیله.

مجلس ساعات ۱۱- ده سونا یئتیشدی

بو گوندن اعتبارن بیر طرفدن جوانلار دسته- دسته میلی وظیفه یازیلیر او بیر طرفدن اونلاری تشکیل ائتمگه مامور افسرلریمیز اونلاری قبول ائدیرک و احدیلره و اولدن تهییه اندیلمیش نقشه اوزره میلی قوشون تشکیلاتینی و جودا گنیریرلر.

یئری گلمیشکن بونو دا قئید ائتمهلی بییک، میلی قوشونوموز تشکیلینده افسر مساله سی چوخ بؤیوک اهمیته حایز ایدی. ارفعین خایانه سیاستی نتیجه سینده اوچونجو لشکرین افسرلری اؤز درجه و مقاملارینی الدن و ئرمک قورخوسوندان آذربایجان ترک اندیب گنتمیشلردی. قالانلارین دا سایبی او قدر آز ایدی کی، اونلارین واسیطه سی ایله قوشون تشکیل ائتمک مومکون اولایلمزدی.

بو مؤوقعه «ایران آرتشی» تشکیلاتی نین فیسادی و ارفعین آپاردیغی خایانه سیاست اوزوندن تنگه گلیب فرارا مجبور اولان ایران افسرلری، نهضتیمیزین مؤحکملیگینی و ایرلی گنتمه سینی ائشیدیب دسته- دسته بیزه مولحق اولوردولار.

هله فدایی حرکتی باشلانان گونلرده بو افسرلردن بؤیوک ایستیفاده لر گؤرونموردو. عومومیتله بیزیم طرفه پناهنده اولان افسرلر ایران آرتشی نین ان فعال، ان صمیمی و ان فداکار کادر و صفی تشکیل ائدن یاخشی تحصیل گؤرموش جوانلار ایدی.

بونلار مخصوصن سیاسی مفکوره و آزادیخاهانه روحیه یه مالیک ایدیلر. اونا گوره بیزیم میلی قوشونوموزون تشکیلینده اورکدن چالیشماغا باشلادیلار.

بونولا بیله افسر آزلیغی شدید بیر صورتده احساس اولونوردو. بو احتیاجی رفع ائتمک اوچون تعجیلی بیر صورتده حربی مکتب یارادیلیب فدایی جریانیندا یارارلیق گؤسترن ساوادلی جوانلارین تحصیلینه ایقدام اولوندو. دیگر طرفدن اوزون مدت قوشوندا خدمت ائدن گوروه بانلارا افسرلیک وظیفه سی تاپشیریلماقلا، افسر مساله سی ده ساده بیر صورتده رفع اندیلمیش اولدو.

قوشونون لیباس و لوازیماقی ایسه میلی حؤکومتین کارخانا و صنایعه اولان علاقہسی سایهسینده چوخ تئز بیر صورتده تهییه ائدیله بیلدی.

بو ایش او قدر سورعت ایله انجام تاپدی کی، قوشون ایشی ایله مشغول اولان افسرلر اؤزلریده حئیرتده قالدیلار. زیرا دونن کئندن چاریق ایله گلن کئندلی بالاسی، بو گون قوشون پالتاری گئییب نئچه آی تعلیم گؤرموش بیر قوشون فردی کیمی رسمی گئچیدلرده ایشتیراک ائتمکله اؤزونون ایستعدادینی بوروزا وئردی.

معاریف ساحه سینده

معاریف ساحهسینده ده فیرقه بویوک قءملر گؤتورمگه موفق اولدو. ۱۲- شهر یور اعلامیهسینده دیل بارهسینده مئیدانا آتیلان شو عارلاری میلی حؤکومتیمیز هاما تشکیلینی نین اولیندن آرتیق فداکارلیق ایله ایجرا ائتمگه باشلادی.

بوتون ایداره و مدرسهریمیزده فقط اؤز میلی دیلیمیز رسمی اولراق قبول ائدیله. بئله بیر فرصتی اورک دؤگونتوسو ایله گؤزلهین خلق، حؤکومتین امرینی جان و دیل ایله ایستیقبال ائتدی.

خلقیمیزین موباریزه اورقانی اولان آذربایجان روزنامهسی دیل و معاریف اوغروندا بویوک یارارلیق گؤستردی. اونون صفهلری شاعیرلر و یازیچیلاریمیز اوچون گئنیش قلم مئیدانی اولماقلا یئنی یازیچی و شاعیرلر مئیدانا چیخیب اؤزلرینین ایستیعداد و هونرلرینی گؤسترمگه ایمکان تاپدیلار، مخصوصن میلی نهضتیمیزین نتیجهسینده یوکسلن عومومی روحیه شاعیر و یازیچیلاریمیزا بویوک ایلهام منبعی اولوب اونلاری یازیب یاراتماغا وادار ائتدیگی قئید ائتمک لازیمدیر. شاعیرلریمیزین کئچن شهر یوردن ایندیگی شهر یوره قدر یازدیقلاری جورات ایله دنمک اولار کی، اللی ایل مودتینده یازدیقلاریندان داها آرتیق اولا بیلر. بیر ده سؤز یازی نین و شعرین چوخلوغوندا دگیلدر، شعرین دگری اوندا تجسوم ائدیلن روحیه ده آرانلیر کی، بو جهتنن بیر ایلیک ادبیاتیمیز فؤوق العاده غنی و ثروتملی دیر. سابقهلی شاعیرلریمیزدن علی فیطرت، اعتماد، محزون، ساهیر و سایرلری دئییه بیلریک عؤمورلرینده یازیب اینتیشار وئردیکلری شعرلرین مونسبتیله او قدر شوهرت و حؤرمهت قازانا بیلیمیشلردی کی، بو بیر ایلین مودتینده قازانمیشلار. جوان شاعیرلریمیز ایسه دئییه بیلریک کی، اؤز شوهرت و یارادیشلارینی فقط میلی نهضتیمیزدن ایلهام آلمیشلاردیر. آذر اوغلو، علی توده، مدینه گولگون، محمد علی درفش و غنیرلری فقط نهضتیمیزین شاعیرلری حساب اولونا بیلرلر. بونلارین نهضتدن اول یازدیقلاری اشعار نهضت زمانی یازدیقلاری ایله قابیل موقایسه بئله اولا بیلمز. بونلارین هامیسیندان علاوه میلی دیلیمیزده مئیدانا چیخان روزنامهسیدیر. ایندی بیزیم اؤز دیلیمیزده ۸ روزنامه چیخیر. بونلاردان علاوه آلیق مجلهلریمیزین ده اساسی قویولموشدور. اومید ائدیریک تئز بیر زماندا اونلار دا اؤز اینتیشارلاری ایله گؤزلریمیزی ایشیقاندیراجاقلار. ادبی جهتنن بیر قدر ضعیفلیک وارسا دا لاکین اونون دا پشنگیری تک- تک نظره چارپامیش دگیلدر. بو بیر ایل نهضت زمانیندا فقط آذربایجان روزنامهسینده ۲۵۵- قیطعه شعر چاپ ائدیلمیشدیر کی. بو آذربایجاندا گؤرونمیش بیر ایشدیر.

سیاسی مطبوعاتا گلدیگه دئییه بیلریک کی، چوخ بویوک قءملر گؤتوره بیلیمیشیک. بو خصوصدا آقای پیشهوری نین سیاسی مؤوضوعلاردا و عومومی ایشلریمیز حقیقده یازدیگی مقالهلرین بویوک تاثیر اؤلوموشدور. آقای پیشهوری نین فارسی دیلینده اولدوغو کیمی آذربایجان دیلینده مخصوص سبکی واردیر، بو سبک فؤوق العاده ساده و روان اولدوغو قدرده حاوی اولدوغو ضرب اولمئلر، کینایه لر، منطیقی جوابلار و اساسلی دلیللر ایله اوخوجونو دوشوندوردو کجه ایقتناع ائدیر و اونون روحوندا درین بیر تاثیر بوراخماقلا، اونا نه قدر موخالیف اولور اولسون، مقالهنی قورتاردیقا راضی قالما یا بیلمز. بو ایسه بیزیم جوان یازیچیلاریمیزا سرمشق اولموش یازیمیزین ساده و طبیعی لیگینی تامین ائتمیشدیر. بورادا آقای پیشهوری نین تهران روزنامهلری نین بیرینه وئردیگی دیش سیندیران جوابی نمونه اوچون درج ائدیریک:

اۆلمک وار دۆنمک یوخدور

خلقیمیزین میلی آزادلیق یولوندا گۆتوردوگو بۆیوک قدیمین حقیقی معناسینی درک ائتمکدن عاجیز اولان تهران آزادیخاهاقلاری، ایکی اساسلی مسألهده بیزه اؤز عقیدهلرینجه بۆیوک ایراد تاپمیشلار. بونلاردان بیرى آذربایجان دیلی، ایکینجیسی ایسه آذربایجانلیلارین میلیتی دیر. بو ایرادی بیز اؤزلرینی آزادیخاه آدلاندیران فارس موعصییلرینین هامیسیندان انشیتیمیشیک و جوا بیمیز دا چوخ ساده اولموشدور. آذربایجانلی فارس دگیل و فارسی دیلینی ده آذربایجانلینین اکثری باشا دوشه بیلیمیر. گوج ایله او دیلی آذربایجانلیلارا تحمیل مومکون اولابیلیمیش و اولمایاجاقدیر.

آذربایجاندا انله بیر ائو تاپیلماز کی، اونون اهالیسی آذربایجانلی اولسون آما آذربایجان دیلیندن باشقا بیر دیل ایله دانیشماغا رغبت گؤسترسین. مرحوم حاجی امام جومعه خوبی قیرخ ایل تهراندا یاشادیغی حالدا اؤزونون تکیه کلامی اولان «پی اوغلان» سؤزونو ترک اندیب اونا موناسیب بیر فارس سؤزو ایشلده بیلیمیشدی. بو ایسه تهرانلیلار آراسیندا ضرب المثل دیر. تهرانین اؤزوندی حاجی امام جومعه کیمیلرین سایى یوزمندن علاوه دیر و بونلارین هامیسی اؤز آرالاریندا آذربایجان دیلی ایله دانیشماغی سئور و اوندان لذت آپارالار. آذربایجانلی یوز ایل خاربیجه قالارسا اخلاق، روحیه و طرز تفکور جهندن آذربایجانلیدیر. او اؤز یوردونو، اؤز آنا و بابا اوجاغینی سئور و اونو یاد ائتمگه ایفتیخار ائدر.

آذربایجانا دیلسوزلوق ائدن فارس آزادیخاهاقلارینا دئمک گرکدیر کی، سیزلر اگر وحشته سالیب تهرانا چکدیگیز آذربایجانلیلارین اورگینه گیره بیلسیز اورادا آذربایجانا اولان عشقی و محبتی گوردوکده حیرت ائدرسیز.

چونکی سیزده اؤز یوردوزا محبت و علاقه یوخدور. آذربایجانلی هئچ بیر جهندن سیزه بنزهمدیگی کیمی وطن محبتی، آنا عشقینده ده سیزلره اوخشاماز. سیز اونو تانیبا بیلمزسینیز. چونکی ماهیتینده اولان غرور- میلیدن سیزلرده اثر یوخدور. دوغرودور آذربایجان دموکراسی نهضتی باشلانان زمانا دک اؤزونون میلیتی حقیقده آز دانیشمیشدیر، ولی عملده همیشه او اؤزونو مستقل بیر میلّت حساب اندیب، جهت و سبب سیز عزیز اولان فارسلا یابانچی گوزویله باخیب، اونلارین تحت- حاکیمیتینده یاشاماغی اؤزونه عار بیلیمیشدیر.

گئدین تهرانین جنوبی محلهلرینده و کارگرلر یاشایان کوچهلرده بیر قدر دریندن تحقیقات ائدین! آذربایجانین موختلیف گوشهلریندن بیر پارچا چؤرک قازانماق اوچون موهاجیرت اندیب، اولاردا فقیر و یوخسول حالدا یاشایان زحمتکش و قهرمان اینسانلارین حالی ایله آشینا اولون. سونرا اونلاری همان محلهلرین قهوهخانلاریندا تیریاک منقلرینی باشیندا اینسان قیافهسینی ایتیرمیش سفیلر و یا کرج سویونون کناریندا کثافت موجههسی اولان سیرابی قازانلارین اطرافیندا چومباتما ووروب عراق زهرمار ائدن فوکولولاریز ایله موقایسه ائدین. اوندانلار سیز کی، آذربایجانلی نییه اؤزونو سیزدن حساب ائتمیر و نه سببه بیز اونو بیر میلّت تانییب اؤزونو ایداره ائتمگه حقلی بیلیریک.

تهراندا مونئشیر اولان کئیهان روزنامهسی اؤزونون «پیام به پیشهوری» عنوانی آلتیندا منه خط یازمیش اولدوغو مقالهیه شخصیم خصوصوندا اهمیت قایل اولماییب و من شخصن خودسیتالیق ایله ایشیم اولمادیغیندان اونون حقیقده یازدیغی موئیت سؤزلره انله قیمت وئرن دگیلم. اونا گوره او خصوصدا بحث ائتمک ایسته میرم. اصلن فارسلا آذربایجانلیلاری اؤز یانلاریندا آتلاماز و قابا حساب ائدر، حتا اؤزلرینه یاراشان آدلار ایله ده اونلاری آدلاندیرماقدان خجالت چکمز. «کئیهان»-دا مقاله یازان آقا دا او خیال ایله منیم باشیمی یاریب ائگیمه قوز تۆکمک ایسته میشدیر. قوی ریاکارلیق، ایکی اؤزلولوک تهرانلیلارا قالسین. بیز آجیق دانیشاق و اونلارین حیله گرلیگی بیزی آلداتماسین. پیشهورییه پیغام گؤندرمگین فایداسی یوخدور. آذربایجاندا وجودا گلن بۆیوک نهضتی پیشهوری وجودا گتیرمه میشدیر. بو خلقین روحوندان، اورگیندن قوپان بۆیوک نعره نین اثریدیر. پیشهوری و اونون مسلکداشلاری ایسه خلقی سئویب اونون سعادتینی آرزو ائندیکلرینه گوره بو نهضتدن کناردا دورا بیلمزدیلر. پیشهوری ساده بیر یازیچی دیر. لئیکن او همیشه فیکرلرینی خلقدن آلدیغی اوچون خلقین احتیاجلارینی دوشونوب، اونون دردلرینی آنلاپانلاردان اولموش، اونون سعادتینی اؤزونه مقصود و هدف قرار وئرمیشدیر.

کئیهان روزنامهسینین یازیچیسی آقای نوشادین ایشتیباهی بوندادیر کی، او پیشهورینین آذربایجانین میلی آزادلیغینا قاریشماسینی، مورتجیلر ایله آپاردیغی موبارزهده گوردوگو خسارت یا مورتجیلرین اونون شخصی حقیقده ایشله دیکلری خیانتینده آختاریر. بو پیشهورینی تحقیر ائتمک دئمکدیر. پیشهوری و اونون کیمی خلق خادیملری سیاسی موباریزملرده اؤزلرینی نین شخصی احساساتلارینی دخالت وئرمز، بو چوق کیچیک و جاهیل آدمالارین ایشیدیر.

من په‌لوی‌نین اون بیر ایلیک زیندانی ایله مجلس مورتلعلری‌نین اعتبارنامه علنییه‌یه ایشلتدی‌کلری مسخره‌آمیز اوشاقلیغی چوخدان اونوتوشام. بیز ایندی بویوک بیر ایش ایله مشغولوق. کئچمیشی خاطرلاماغا بئله وقتیمیز اولای بیلیم. حتا او قارا گونلرده بئله من شخصی اینتیقام حیسی و خصوصی عداوت ایله یاشامامیشام و بونو ایفتیخار ایله یازا بیلرم. و بجدانیم بو خصوصدا راحت و آسوده دیر. ظاهریری آزادی‌خاللارین خلقیمیزین میلی موباریزه‌سینه شخصی رنگ و نرتمه‌سینه اؤز آرشینی ایله اؤلچمک دئیرلر. بیزیم موباریزه‌میز شخصی دگیلدیر و کیمسدهن شخصی اینتیقام چکمک ایسته‌میریک. سیاستده اینتیقام ایله مشغول اولماق اولماز، صؤحبت پیشهوری‌نین شخصی اخلاقی اوستونده دگیلدیر. ناحق یئره بیزی تطمیع انتمگه چالیشان تهران یازیچیلارینا بو کیمی یازیلاری اوخودوقدا آجی‌بیریق. اونلارین روحلاری‌نین ضعیف‌لگی‌نه یازیغیمیز گلیر.

مئلان کنیهان یازیر: «سبز آذربایجان دیلی و میلتیندن صرفنظر انتسه‌نیز، بیر کوچیک‌خان، بیر ستارخان، بیر خیابانی اولای بیلرسیز.» من بویوک سیمالارین آدینی همیشه احترام ایله دیکر ائتمیشم. لئکن اونلارا هرگیز تقلید انتمک آرزوسوندا دگیلم. چونکی من شخصی آد اوچون چالیشمیرام، من آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین عادی بیر عوضویم و آرزو ائدیرم خلقیمیزین نهضتی فیرقه‌میزین آدینا تمام اولسون و من ده فیرقه‌نین بویوک آدیله ایفتیخار ائدیم. تازا، تهرانین ستارخان، خیابانی، کوچیک‌خان و محمد تقی‌خان کیمی فداکارلارا وئردیگی پاداش آرزو ائدیلملی بیر پاداش دگیلدیر. لنین و موصطفا کمال اولما فیکیری ایسه بدن منده اولای بیلیم. چونکی لنین کیمی شخصلر هر بیر موحیطده دوغا بیلیم‌لر. آتا تورک ایسه باشقا بیر شرایطه مئیدانا چیخمیشدیر.

«گلین بو کیچیک دایره‌دن کی. اؤز دؤره‌نیزده چکمیش‌سبز آیاغینیزی کنارای قویون، بو مومبیزلیک کی، آذربایجان ایله ایرانین سابر نوقطه‌لری آراسیندا چکمیش‌سبز آرادان گؤتوروز تا بیر کوچیک‌خان یا ستارخان یا خیابانی و یا لنین و یا آتاتورک اولاسیز.» بونو تهران آزادی‌خاللاریندان بیرسی یازیر. بو ثبوت ائدیر کی. اونلار چوخ عاجیز و چوخ زبون آداملاردیر، اؤز ایراده و قوه‌لرینه اعتمادلاری دا یوخدور. خاریددن بیر نیجات وئرجی اختیاریلر. بیر میلت اوچون بوندان بویوک بدبختلیک اولای بیلیم. دونن رضاخاندان نیجات گؤزله‌یلر بو گون پیشهوریدن آذربایجانین دؤره‌سینه چکیلن دایره‌نی پوزوب اؤزلری اوچون آزادلیق و یجودا گتیرمک طلب ائدیرلر. بو بئچارلیقدیر، بو ائله بیر بدبختلیک‌دیر کی، دیری و عاقیل میلتلر اونو ائشیتمکدن نیفرت ائدرلر. پیشهوری ایسه اؤزونون مسخره حالا دوشدوگوندن خجالت چکیر.

دوغرودور پیشهوری آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین آغساقاللاریندان حساب اولونور و آذربایجان مجلس میلی‌سی اونا اعتماد ائدیلمیلی حؤکومتین باشیندا قویموشدور. لئکن او هئچوقت خودسر و مطلق‌اولعیان دگیلدیر. او فیرقه و میلتین بیر سربازیدیر. او بیرنجی‌سی‌نین دستورو، ایکینجی‌سی‌نین آرزوسو اوزره حرکت ائدیر.

بئچارا تهرانلیلار گؤروکور خلق و میلتین قودرتینی هله ده درک انده بیلیمیشلر. اونلار ائله خیال ائدیرلر کی، پیشهوری‌نین شوهرتی و یا آذربایجان خلقی‌نین اونا اولان اعتمادی، اونون قاباقدان تهیه ائدیگی نقشه اوزریله و یجودا گلیمیشدیر. یا اینکه پیشهورینی آیاریلان موباریزه ده قاباغا چکن اونون قاباغا دوشمک منظوروندان ایرلی گلیمیشدیر.

بورادا آذربایجان خلقی‌نین نکاوتی و روح یوکسلیگی آشیکارا چیخیر. آذربایجانلی هرگیز حاضر اولماز تک بیر شخصدن اؤزو اوچون نیجات و آزادلیق گؤزله‌سین و اونا خطاب ائدیرمک سرحدلری آچ بیزه ستارخان و موصطفا کمال اول، دئسین. تهرانلی بئله سؤزلری دئمکدن اوتانماز. حتا اونو بیرنجی‌لیک قازانان غزت‌سینده یازیب اینتیشار وئرمگه ده جسارت ائدر. بونلار آنلاماق ایسته‌میرلر کی، بیزیم قودرت و گوجوموز موباریزه‌نین میلی خاصیتینده دیر. آذربایجان خلقینی بیرلشدیریب و اونلاری دموکرات فیرقه‌سینه باغلایان آنجاق فیرقه‌میزین مئیدانا آدیغی میلی شوعلاری دیر.

بیز بوتون ایران نامینا آز دانشمیشیق. حیزب- تودهنین تهرانا گؤنده‌دیگی سایسیز- حسابسیز تلقرافلار هنوز اونودولمامیشدیر. بونلار بیهوده سؤزلردیر. تهران آزادلیق وئرهبیلیم، تازا او آزادلیغی آدیقدان سونرا میلتیمیزین میلی اسارتی باقی قالماسینی بیز دوشونمیش دگیلیک. ۷- یاشیندا تازا دیل آچان کؤرپه بالالارین باشینی بیگانه دیل تعلیم انتمک واسیطه‌سیله ازیب، چورودوب، فاسید انتمگه بیز آزادلیق دئیهبیلیم. بنش میلیونلوق بیر خلقی زور ایله یابانچی بیر خلقین حاکیمیتینه تانغ انتمک آزادلیق دگیلدیر. قرنلر بویو قهرمانانه موباریزه آپاران بیر جمعیتین میلتینی، اوچ نفرین خوشونا گلیمکدن اؤترو اینکار انتمک اینسانلیغا یاراماز. باشالادیغیمیز بویوک حرکتین میلی رنگ و میلی خاصیتینی دگیلدیرمک ایسته‌یلر. خلقیمیزین سیلاحینی الیندن آلاماغا چالیشیرلار. بونلارین آزادیخه ماسکالاری بیزی ایغفال ائدیبیلیم. آزادیخه آداملار بو میلتین باشقا بیر میلت اوستونده حاکیمیت سورمه‌سینی طلب ائدیبیلیم‌لر. آزادیخه‌لیق حالوا دگیلدیر. آزادیخه اینسانلار گرک حق و حقیقتی اینکار ائتمه‌سینلر. حق و حقیقت ایسه آذربایجانلیلارین میلی دیل، میلی آداب و روسومی، میلی اخلاق، میلی ایستعداد و میلی تاریخلردیر.

تهران آزادیخواه‌های بیزیم میلتیمیزی اینکار ائتمکله قابا و خشین ایستیب‌داد روحونا مالیک اولوب و مورتج‌لردن داها مورتجع اولدوقلارینی ایثبات اندیرلر. آذربایجان خلقی ایسه اوزونون قودرتینی میلی بیریلیک و میلی آزادلیقدا تاپمیشدیر.

ایندی آذربایجان میلی بیر اولکهدیر. اونون قهرمان خلقی اوزونو ایداره ائتمگه لاییق اولدوقلارینی بوتون دونیا ایثبات ائتمیشدیر. تبریز مرکز مورتج‌لری‌نین خایانه سیاستینه باخما یاراق هر جهندن تهراندان ایرملیده دیر.

امنیت، آسایش، خلقی‌نین قئیدینه قالماق، اوجوزلوق، ایشیسزلیک ایله موباریزه، ایقتیصادی، سیاسی و فرهنگی تدبیرلریمیز خلقی گله‌جگه گوندن- گونه آرتیق اومیدوار ائتمکده دیر. تهران حؤکومتی‌نین قلمرووندا ایسه درین و قطعی نا اومیدلیک حؤکم سورمکده‌دیر، مایوس بیر میلت اینقیراضا محکومدور. اومیدوار میلت ایسه هر جور موشگولاتا غالیب گلیب یاشار و آرزولارینی ایجرا ائتمک یولوندا هئچ بیر فداکارلیقدان آیاق گئری قویماز.

ایندی بیز هرگون، هر ساعت ایرلی گئدیریک. تهران ایسه مورتج‌لرین و اوزلرینی آزادیخواه گؤسترمگه چالیشان یوشبو غازلارین قارا سایه‌سینده فلاکت سورمکله‌نیر. بیز موباریزه‌نی آخیرا قدر آپارماغا آند ایچمیشیک.

اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور!

«پیشه‌وری»

معاریف عالمینده اوز دلیمیزده نشر اولونان مکتب کیتابلاری و بیناسینی قویو غوموز میلی دارولفونونوموز، فیرقه تاریخینه قیزیل خط ایله قئید ائدیلمه‌لیدیر. بونولا بیز ایفتیخار ائده‌بیلریک ۱۲ شهرپور اعلامیه‌سینی حیاتا گنجیرمیشیک.

نهضتیمیز و دنیا سیاستی

نهضتیمیزین دایره‌سی گئنیشله‌ییب اهمیت کسب ائدیجکه دنیا دیپلماتلاری و دنیا آزادیخواه‌لاری‌نین اونا نسبت مارق و توجهی آرتماغا باشلادی، نهایت ایش او یئره گلیب چاتدی کی، آذربایجان مسالسه‌سی بین‌المیلیل شکیل آلاق دنیا مطبوعات‌نی‌نین گوندهلک مؤوضولاری‌نین بیرینجی‌سینی تشکیل وئردی. بوتون دنیا رادیولاری. موختلیف دیلرده اؤلکه‌میزین آدینی و نهضتیمیزین جریانین سؤیله‌مکده بیر- بیرینه سییقت ائتمگه چالیشدیلار.

بونون البته جور- بجور عیلتلری اولا بیلردی. آما بعضیلری اوندان شورالار ایتیفاقی علیینه ایستیفاده ائتمگه چالیشیردیلار. بیزیم عقیده‌میزه گوره بو غدارانه و خایانه سیاست ایدی. اولار بیزیم داخلی دوشمنلریمیزدن مودافیعه ائتمک مقصدیله مسالهنی بو شکله سالماغا جان آتیردیلار. حالبوکی آذربایجان نهضتی ایران اوچون تام معناسیله داخلی بیر ایش ایدی. ایران خلقی بو نهضتدن بؤیوک اومیدلر گؤزله‌دیگیندن داخلی و خارجی مورتج‌لر اونو بو ایفتیرالار ایله بوغماغا چالیشیردیلار. بعضی دوشمنلریمیزده بیزیم بؤیوک میلی حرکتیمیزه گولونج اولاراق تجزیه نامی وئرمکله بوتون جماعتی بیزیم علییه‌میزه تحریک ائتمک ایسته‌ییردیلر.

حالبوکی، داخلی موختاریت مسالسه‌سی تجزیه دئمک دگیلدی. فیرقه‌میز بو مسالهنی ۱۲- شهرپور اعلامیه‌سینده مؤحکم دلایلر ایله شرح وئریب، بله بیر احتمالین و توجیهین قاباغینی آلمیشدی. حتا بیزیم نظریمیزده «فدراتیو» اوصولو دا تجزیه دئمک دگیلدیر. نجه‌کی شهرپور موراجیعتنامه‌سینده گؤستریلیب‌دیر اگر فدراتیو تجزیه دئیلسه‌ایدی، اوله ایسه امرکا جومهوریتلری ایتیفاقی، سوییس مملکتی تجزیه اندیلیب مرکزیندن دوشموش مملکتلر حساب اولونمالی ایدیلر. میلی محلی موختاریت، دیل مسالسه‌سی یا انجومن ایالتی‌یه وئریلن گئنیش ایختیارارت مودعی‌لریمیزین ایفترا امیز ایدیعالاری‌نین خیلافینا اولاراق بیر مملکتین تجزیه‌سی دگیل و دوغروان دوغرویا بوتون خلقین دؤولت تشکیلاتیندا دخالتینی تامین ائدیگی اوچون مملکتده مؤحکم و سارسیلماز بیر وحدت وجودا گلمه‌سینه سبب اولان ان اساسلی و

تجروبه‌دن گنج‌میش دۆولتی بیر تشکیلاتدیر. باشقا جور تصووری بئله ماحال‌دیر. نه ائتمه‌لی کی، میلی-دموکراتیک نهضت‌لری، شرقده مستعمیره علاقه‌سی اولان بؤیوک دۆولتلرین دیپلوماتلاری گۆرمک ایسته‌میرلر. اگر بو حرکتین آذربایجاندا، آذربایجان خوددولاریندا قالماسینا اینانمیش اولسایدیلر شاید اولولهنی اورتایا سالمادیلر، نه ائتمه‌لی کی، نهضت‌لرین بیر مملکتین سرحدی داخلینده محدود قالمایاجاغینی اولار دا گون کیمی آشیکار گۆرمکده‌دیرلر. اونا گۆره اللرینده اولان حدسیز- حساب‌سیز وسیله‌لردن ایستیفاده ائهرک بیزیم اوچون حیات- مومات مساله‌سی اولان میلی حرکتیمیزی بوغوب اورتادان آپارماغا چالیشیردی‌لر. ایش گنتدیگجه مطبوعات و رادیولاردان تجاوز ائدیپ، رسمی بین‌المیلی بیغینجاق‌لارا یئتیشدی، خارجی ایمریالیست‌لرین قبالارینی یالماقدا ایمتاحان وئرن «تقی‌زاده» و «علا» کیمی جیبلرینی دولورموش خاینلر ماسکالارینی بیرتیپ ایرانین داخلی ایشی اولان نهضت مؤوضوعونو خارجی اولکلرین موداخیله‌سی ایله حل ائتمک ایسته‌دیلر.

بو ایسه ایرانی ایستقلال و تمامیتینی رخنه‌دار ائتمک و ایرانین اهالی‌سینی اجنبیلرین حیمایه‌سی آلتینا تاپشیرماق دئمک ایدی. بو ایشین بو بئره گلیب چاتماسی آذربایجان خلقینی عصبی‌لشدیریدگی قدر ده اولنلرین گۆزلرینی آچدی و اولنلار آنلادی کی، ایران هنیات حاکیمه‌سینی تشکیل ائدن طوفیلی عوصورلر، اوز حاکیمیتلری‌نین پوزولماسینی حیس ائتدیگده مملکت و میلتی ده محو و نابود ائتمکدن چکینمزلر. علا و تقی‌زاده‌نین لندن و واشینگتوندا گۆردوکلری ایشین معناسی بو ایدی.

آذربایجان خلقی بو عملدن چوخ آجی تجروبه‌لر آلدی، تهران مطبوعاتی ایسه بیر نچه موترقی روزنامه‌دن باشقا مساله‌نین ایچ اوزونو آچیب خلقه گۆسترمدن خوددارلیق ائدی‌لر. اولنلاری خلقیمیز اورگیندن قالخان دموکراتیک حرکت مرعوب ائتمیشدی. یعنی بعضی مرتجع و ساتقین تهران مطبوعاتی دا تقی‌زاده‌لر و علالار کیمی اجنبی بویونوروغو آلتینا گیرمگی، خلق حاکیمیتینه و میلت آزادلیغینا ترجیح وئریدیلر. بیزیم فیرقه‌میز گۆزل دوشونوردو کی، ایران آزاد اولمادیگی تقدیرده آذربایجان آزادلیغی تامین اولونا بیلمز، چونکی فیرقه اول گوندن ایران داخلینده اولماق شرطیله میلی نهضتی وجودا کتیرمیشدی. اونا گۆره مرتجع حؤکومت‌لرین یئرینی توتان قوام‌السلطنه کابینه‌سی‌نین باریشما دعوتینی قبول ائتدی. بو آياغا قالمیش خلق طرفیندن گۆذشت حساب اولونسا دا لازیمی بیر گۆذشت ایدی. چونکی اولن بو واسیطه ایله یابانجیلارین ایران ایستقلالینی بوغماق اومیدلری پوچا چیخدی. بو نهضتیمیزی تجزیه و و سایر ایفتیرالار ایله لک‌دار ائتمگه جان آتان خاین و پارازیت عوصورلرین سیلاحلاری دا اللریندن آلینیپ، بوتون ایران جماعتی‌نین قباغینی توتان پرده بیرتیلیب تار- مار اولماقلا نهضتیمیز بوتون ایران اوچون میلی دموکراتیک بیر شکل آلدی.

قوام‌السلطنه حؤکومتی ایله باشلادیغیمیز موافیق‌نامه‌نین ایران تاریخینده بؤیوک قیمتی وار‌دیر. بو واسیطه ایله دیر کی. آذربایجان نهضتی ایران آزادلیغی‌نین ضامینی نامی آلماق ایفتیخارینی کسب ائده‌بیلدی. بو واسیطه ایله دیر کی. بیرهدن فیل یارتماغا چالیشان ایمریالیست نؤکرلری‌نین سۆزو قورتاریب. اوز ایشلری‌نین دالینجا گنتمگه مجبور اولدولار.

دونیا‌دا ایکی طرفلی اولمایان بیر حادثه یوخ‌دور، بو اصله گۆره دونیا مرتجع‌لری‌نین علنیهمیزه قالدیردیقلاری هیاهونون دا موید طرفی وار‌دیر. بو هیاهو نتیجه‌سینده بوتون دونیا بیزی تانیدی. دیل، آداب- روسوم و میلی خصوصیاتا مالیک اولدوغوموزو درک ائتدی. آذربایجان آدی بؤیودو، دوشمنلیکدن خلقیمیز ده بؤیوک ایستیفاده ائده بیلدی.

ایش همیشه بئله‌دیر. دیری میلت، هوشیار میلت فداکارلیغا حاضر اولان میلت هر بیر تصادوفدن ایستیفاده ائده بیلر. فارس‌لارین بیر سۆزو وار‌دیر، دئییرلر کی، «عدو شود سبب خنیر اگر خدا خواهد». بو سۆز دوغرو‌دور، بیزیم دوشمنلریمیز دوشمنلیک ائدرکن بیز اولنلارین دوشمنلیکلریندن فایدالی نتیجه آلدیق.

بو مساله‌یه هئچ ده کیچیک باخماق اولماز، فارس متعصبیلری همیشه چالیشیردی‌لر دونیا‌یا بیلدیرسینلر کی، آذربایجان‌لیلارین اوزلرینه مخصوص دیل، ادبیات و خصوصیتلری یوخ‌دور. بؤیوک نهضتیمیز بو آخماق‌جاسینا اولان تبلیغاتا سون قويدو. حتا بیزه سیاسی سببلره گۆره موثبت نظرله باخماق ایسته‌مه‌ین آمریکا و اینگیلیس مطبوعاتی‌نین موهم قیسمتی حیس ائدیپ آنلادی کی، فارس متعصبیلری‌نین ایدیعاسی دوغرو دکلیدیر. آذربایجان خلقی‌نین اوزونه مخصوص دیلی وار‌دیر، بو دیل فارس دیلی‌نین بیر شؤعه‌سی اولماییب تامایله آیری بیر دیل دیر.

هابئله آذربایجان‌لیلارین طرز تفکور و آداب- معاشیرتی هنجوجه ایله فارس‌لار ایله جور گلمز. بو خلق ترقی ائدیپ دونیانین معاصیر خلق‌لرینه یئتیشمک اوچون اوز دیلی، اوز معاریفی، اوز آداب و روسومی اوزهریله ایرلی گنتمه‌لیدیر.

توپراق مسالەسى

بیزیم میلی نهضتیمیزین وئردیگی بویوک ثمرلردن بیرسی ده توپراق مسالەسىنین دوزگون حل اندیلمەسى دیر. بو مسالە ایران خلقلری اوچون حل اندیلمەسى لازیم اولان موشگول مسالەلردن ایدی. فیرقەمیز ۱۲- شهریور موراجیعتنامەسینده وئردیگی وعدملری لایقیقجه انجام وئردی.

خالیسه کند و یئرلرین ایستیتناسیز مجانی اولاراق کندلیلر و اکیچیلر آراسیندا بؤلونمەسى و آذربایجان خلقینین علییهینه چالیشان بویوک مالیکلرین یئرلرینین ده اللریندن آلینمەسى بویوک ایش ایدی. اوندان داها بویوک مالیک ایله رعیت آراسیندا اولان بهره مسالەسىنین بیر دفعەلیک حل اندیلیب، قطعی بیر چرچیوه آراسینا آلینمەسى حساب اولونا بیلر. بو ایش نه تک آذربایجاندا بلکه ایرانین بوتون ویلایتلرینده ایقتیصاد و تکامل جهتیندن بویوک تبدولات ویجودا گنیرمکدیر. تنز یا گنج گرک ایندی اولسون.

اونسوز گورولن ایشلرین هنج جورە فایداسی اولایلمزدی. یئر بؤلگوسو و مالیک ایله رعیتین خودودونو تعیین ائدن قانونلار میلی نهضتیمیزه ایقتیصادی تمل و مادی اساس وئردی. اونا گوره بیز بو موضوعو فیرقەمیزین ان بویوک، ان اساسلی و ان قیمتی موقیتلریندن حساب اندیریک.

بو خصوصدا شرح و بسط وئرمک ظنیمیزجه آرتیقیدر، چونکی خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل وئرن کندلیلراؤز خصوصی زیندگانلیقلاریندان، اونون معناسینی درک ائدیکلریندن فیرقەمیزین امری ایله اولومه حاضر اولدوقلارینی گؤستردیلر. بونولا بنله توپراق مسالەسى ایله علاقەدار اولان بیر خارجی روزنامه موخبیرینین بو خصوصدا یازدیگی مقالهسى تیلیغاتچیلاریمیز اوچون بیر معلومات منبعی اولماق قصدی ایله بورادا درج اولونور:

ایران آذربایجانى میلی حؤکومتىنین کند تصرفاتى سیاستى و تدبیرلری

ایران آذربایجانى اهالیسىنین بئشه دؤرد حیصهسیندن چوخکندده یاشاییر. اهالینین شهرلرده یاشایان قالان حیصهسىنین موهم بیر قیسمتی ده بیلاواسیطه تورپاغا باغلیدیر، باغچیلیق، بوستانچیلیقلا گنچینیر. بورادا صنایع چوخ گنریده دیر و مملکتین حیاتیندا موهم بیر رول اوینایا بیلیمیر. اونا گوره ده کند تصرفات مسالەسى ایران آذربایجانى خلقینین حیاتیندا موهم بیر یئر توتور.

آذربایجانین اولدوقجا مونبیت و زنگین تورپاقلاری، بول سویو، مؤعتدیل ایقلیمی کند تصرفاتىنین گلیرلی بیر منبع اولماسینی تامین ائتمیشدیر. ایران آذربایجانى کندلرینین یئتیشدیردیگی بول تاخیل، مئیوه، بسلهدیکلری مال-قارائین محصولو نه اینکی خلقین احتیاجینی تامین اندیر، حتا آذربایجان، تهران و اونون باشقا ویلایتلری اوچون ده بیر آذوقه منبعی رولونو اویناییر.

بورائین کند تصرفات محصوللاری (بوغدا، توتون، کیشمیش، قورو مئیوه، درى، یون، گون و سایره) ایرانین خارجی تیجارتىنین اساسینی تشکیل اندیر. بو سببند دیر کی، ایراندا آغالیق ائتمیش سولالەر، خصوصیله رضاشاه حؤکومتی ایران آذربایجانى کند تصرفاتىنی اؤزو اوچون اساس گلیر منبعی ائتمگه چالیشمیش و آذربایجان کندلیلرینین فداکار امگی و تورپاغین برکتی سایهسینده بول و اوجوز محصول الده ائتمیشدیر. لاکین ایران حؤکومتی بورادا کند تصرفاتى اوچون هنج بیر ایش گورمەمیشدی. بیرجه اونو دئمک کیفایت اندر کی، ایران آذربایجانى کندلیلری نه اینکی کومباين و تراکتورون نه اولدوغونو بیلیمیرلر، بورادا حتا ان عادى کند تصرفاتى آلتی ساییلان دمیرمالا، دمیرکوتان هله ایشلەدیلمیر، تورپاق گوبره لنمیر، بوستانچیلیق و مالدارلیق ساحلرینده ده هنج بیر یئنی اوصول اینطیباق اندیلمیر، مال-قارایا بابطارلیق کؤمگی گؤستریلمیردی. کند تصرفاتیندا یگانە موهم آلت، آغاخیش ایدی. قوشقو قوهسى اولاراق آنجاق اؤکوزدن ایستیفاده اندیلیردی.

آذربایجان غزنتی ۹۶- جی نؤمرهسینده بو خصوصدا بنله یازیر:

بیزیم اولکه میزده فلاحتین اوصولو آیدین دیر. واقعین اینسان اوتانیر دئسین کی، ایندیکی دونیادا بورادا نوح ایامیندان قالمیش خیش، گوا آهن، اؤکوز ایله یئر سورولور. کندیلیرین طرز حیاتلاری اینسانلیغا لایق اولان بئر وضعیتده دگیل. تهران حؤکومتی مسوللاری خلقلری دالیدا و ایستعمارا حاضیر بئر وضعیتده سالماق اوچون آدم عصریندن میراث قالان فلاحت سیستمیندن ال چکمیر.

تهرانین موستملکهمیه چئوریلیمیش اولدوغو ایران آذربایجان کی کند تصروفاتیندا، سو مسالهمه سی ده خصوصی اهمیته مالیکدیر. منشلرین آزلیغی، حتا یوخلوغو، بورادا قوراقلیغا سبب اولور و اکین یئرلری، باغلار حتا اوزوملوکلر همیشه سوواریلماق طلب اندیر. بورادا سو حیات منبعی دیر.

آذربایجانین همیشه باشی قارلی ساوالان، سهند و باشقا داغلاریندان موختلیف ایستیفاملره آخان قیزیل اوزن، قاراسو (جنوبدا و شیمالدا) آجی چای، قوتورچای، آغچای کیمی چایلار و آراز نهری بورانین کند تصروفاتیندا حل اندیجی روللار اویناییر. بو چایلارین آخدیغی وادیلرده گۆزل باغلار، زمیله، پامبیق و چوغوندور تارالاری واردیر. بونا باخمایاراق سووارما ایشی چوخ ایبتیدایی و چوخ بر باد شکیلده دیر.

کند تصروفاتی نین گنریده قالماسی نین و کندیلیرین آجینا قلی وضعیتده یاشاماسی نین موهوم سبیلریندن بیری و بلکه ده اساسی، توپراق اوزرینده حاکیمیت، توپراقدان ایستیفاده شرطلری نین اولدوقجا آغیر اولماسی و وئرگیلرین آغیرلیغی ایدی. تکجه اونو دنمک اولار کی. قیزیل اوزن چاییندان و اونون قوللاریندان سو آلان زنگین و مونبیت زنجان ماحالی توپراقلاری نین بؤیوک بئر قیسمتینه آنجا بئر نفر بؤیوک مورجع مولکدار آغالیق اندیردی. تهران مورجع حؤکومتیندن بیلا واسیطه کؤمک آلان و اونون موستبید اوصوللارینا آرخالانان آذربایجان خلقی نین بو دوشمنی، غصب انتمیش اولدوغو بو توپراقلاردا ایشلهین کندیلیرلی مجبور اندیردی کی، محصولون بنشده دؤرد حیصه سینی وئرسینلر.

توپراغین موهوم بئر حیصه سینه رضاشاه و اونون آلآتلاری نین، دؤولتین لینده ایدی. خالیصه آدلانان دؤولت یئرلری توپراغین ان مونبیت، ان سولو قیسمتلری ایدی.

اورومیه و خوی کیمی بئر سیرا یئرلرده ده دؤولت و آیری مولکدارلار توپراغین بئر قیسمتینی ده تاجیرلره ساتمیشدی لار.

بیلا واسیطه کندلی یه مخصوص اولان ساحه، ایران آذربایجان توپراغی نین اون فیاضینی تشکیل اندیردی. ایران آذربایجان کندهستانیندا اوزون زماندان بری حؤکم سورن بو وضعیت اولکه ده آغیر بئر فلاکت، حیاتی یوخسوللوق و ایش سیزلیک اوچون منبع تشکیل اندیردی. مینرله آذربایجان کندلیسی بئر تیکه چورک قازانماق اوچون قونشو اولکه لره و ایرانین بئر چوخ ویلا تیرینه داغیلمغا مجبور اولوردو. بو گون تهراندا، ساریدا، ایصفاهاندا و سایر شهرلرده کی فابریکا و زاوودلاردا خالچا اعمال تخیانا لاریندا، ایراندا کی اینگیلس نفت معدنلرینده، شیمشک کؤمور معدنلرینده و یول اینشاآتیندا خیلی آذربایجان کندلیسی ایشلمگه مجبور دور. ایران آذربایجانین اوزونده ده (تبریز، اورومیه، اردبیل و باشقا شهرلرده) بئر تیکه چورک دالیسینجا شهره آخیشان خیلی کندلییه راست گلکمک اولار.

هئج ده تصادوفی دگیل دیر کی. ایران آذربایجانیندا تشکیل اندیلیمیش آذربایجان دموکرات پارتیاسی نین و اونون رهبرلیگی ایله یارانمیش میلی حؤکومتین مرانامه و موراجیعتنامه لرینده کند تصروفاتی مسالهمه سی موهوم یئر توتور.

ایستر پارتیانین و ایسترسه حؤکومتین مرانامه سینه ایران آذربایجان خلقی نین ریفاه و سعادتین توریاقلا باغلی اولدوغو مسالهمه سی چوخ دوزگون قوبولموش دور. پارتیا و حؤکومت مملکتین ترقی سی اوچون ایلک نؤوبه ده تورپاقسیر کندلییه تورپاق وئریمه سی، کندیلیرین آراسیندا ایش سیزلیگین آرادان قالدیریلما سی مسالهمه سی نین بوگون تاخیره سالینماز وظیفه کیمی ایرلی سورموش دور.

بو شرفلی وظیفه نی یئرینه یئتیرمک اوچون ایران آذربایجان میلی حؤکومتی بئر سیرا دوزگون تدبیرلره ال آتمالی ایدی. بورادا کند تصروفاتی نین اساس جهتی توپراق مسالهمه سی، اونون کندلییه وئریمه سی مسالهمه سی دیر .

کندلییه تورپاق هانسی منبعدن وئریمه لی؟

ایستر پارتیانین و ایستر ایسه حؤکومتین مرانامه سینه خصوصی مالیکیتین توخونولمازلیغی تامین اندیلیر. حؤکومت مرانامه سی نین ۱۷- جی ماده سینه بو حقه دئییلیر:

«آذربایجان میلی حۆكومتىنین بوتون ساحلر اوچون خوصوصى ماليكىتى قبول ائديب مملكتين و خلق ايقتيصادياتىنين ترقى سینه و خلقين ريفاه حالينا سبب اولاييبلن هر جور خوصوصى ايقداماتا كۆمك ائدمكچكدير.»
مساله بئله بير شكيدله قويولاركن حۆكومت نه ائتملى ايدي؟ تام دموكراسى اساسلار اوزرينده قورولان میلی حۆكومت بوتون چارەسینی تاپماقدا چتینلیک چکمدی. میلی حۆكومت کندلینى تورپاق صاحیبی ائتمک اوچون ایلک نۆوبده ایکی موهم منبعه موراجیعه ائتملى اولدو: خالیسه (دۆلت) و دوشمن عونصورلرینین تورپاقلارینا.

هله میلی حۆكومت تشکيل ائدلمه مەمشدن اول آذربایجان دموکرات پارتیاسی ایران آذربایجانى خلقى نین بیرلشمه و اوز حوقوقلاری اوغروندا موباریزه یه چاغیران موراجیعتنامه سینده یازیلیمیشدی:

دموکرات فیرقه سینی عقیده سینه گۆره خالیسه یئرلری و آذربایجانى ترک ائدیپ قاچان و آذربایجان خلقى نین زحمتلری نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری (اگر اونلار تئزلیکله آذربایجانا قاییتماسالار) قئید و شرطسز اولراق کندلیلرین ایختیارینا وئریلمه لیدیر.

ایران آذربایجانى کندلی سینه نیجات یولو گۆسترن بو موراجیعتنامده ایلمری سورولن ماده سینده دئییلیر:

«ایش سیزلیگین قارشى سینی آلماق اوچون خالیسه یئرلرینی فوریتله تقسیم ائتمک، همچنین آذربایجانى ترک ائدیپ اونون خاریجینده میلی موختاریتی میزین علنیه یه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ضبط ائدیپ کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئر سیز کندلیلری آياقلاندیرمالیدیر.»

بورادا گۆروندویو کیمی میلی حۆكومت توپراق مساله سینی چوخ عادیلانه بیر یول ایله حل ائتمگه چالیشیر. بو جیدی مرانامه نین یئرینه یئتیلمه سینه آرتیق باشلانیمیشدیر. تهران حۆكومتی طرفیندن غصب ائدیلمیش «خالیسه» یئرلری آذربایجان خلقى نین مالی اعلان ائدیلمیشدیر.

میلی حۆكومت عئین زماندا آذربایجانین خاریجینده یاشایان و اوز خلقی ایله هئج بیر علاقه سی اولمایان سیلاحلی قولدور دستلری دوزلیدیپ خلق حۆكومتینه قارشى چیخان مولکدارلارین تورپاقلارینی میلی لشدیرمگه باشلامیشدیر. بو ساحده گۆرولن ایلک بۆیوک تدبیرلردن بیری زنجان مولکدارى ذولفقاری حقیقده میلی حۆكومتین چیاردیغی قرار دیر. یوخاریدا قئید ائدیلمیش کیمی، ذولفقاری بۆیوک بیر مولکدار دیر. معلوم اولدوغو اوزره آذربایجاندا یاشایان مولکدارلارین چوخ بۆیوک اکثریتی اوز آنا یوردونا، میلتینه، اونون ناموس و شرف ایشینه، باشلادیغی موقدس موباریزه یه صادیق اولراق خلق ایله ال-اله وئریب میلی حۆكومتینی قوولاندیریر. حۆكومت بئله یه قارشى مرانامه ده گۆستریلدیگی کیمی حرکت ائدیر. بئله آداملارین مالیکیت حقى دۆلت طرفیندن مودافیعه ائدیلمیشدیر.

توپراق صاحیبلری نین چوخو حۆكومت و خلق ایشینه هر طرفلی یاردیم گۆستردیکلری بیر زماندا ذولفقاریلر «... اوز فنودالیته سینی موحافیظه ائتمک اوچون و خلقی قول حالیندا ساخلاماقدان اؤترو میلی حۆكومتین علنیه یه مسلح صورتده قیام ائدیپ مورجع مرکز حۆكومتی ایله رایبته ساخالیب و قتل و غارت ه...» (آذربایجان غزتی، نومره: ۹۰) ال ائتیرلار. میلی حۆكومت آذربایجان دموکرات پارتیاسی نین و اوزونون مرانامه سینه صادیق قالاراق ذولفقاری حقیقده خوصوصی بیر قرار قبول ائتمیشدیر. بو قراردا میلی حۆكومت ذولفقارینی آذربایجان میلتی نین دوشمنی اعلان ائدیر. همین قرارین اوچونجو ماده سینده دئییلیر:

«۳- ذولفقاری نین بوتون املاکی و توپراغی ضبط اولونوب خلقین مالی اعلان ائدیلسین.

۴- میلی دۆولتین زنجان ایدارملری ذولفقاری نین تورپاقلارینی کندلیلر آراسیندا بۆلمک ایشینه ایقدام ائتسین. بو باره ده خوصوصی هئیاتلر دوزلیدیپ گوزاریشلر وئرسین.» (آذربایجان غزتی).

ایران آذربایجانى میلی حۆكومتی نین باشچی سی سید جعفر پیشه وری بو موناسیبت ایله زنجان کندلیلرینه گۆنده ردیگی خوصوصی بیر مکتوبدا یازیر: «آذربایجان میلی حۆكومتی خلقیمیزین و خوصوصیله اکیچی و زحمتکشلرین زیندگانلیغینی یاخشى بیر صورتده تامین ائتمک اوچون بۆیوک نقشلر و جیدی تدبیرلر گۆتوروب و گۆتورمکده دیر.

میلی دؤولت چالیشاجاق ماعاریف، صحیه، ایش و چؤرک هامی اوچون فراهم اولسون، هرکس چکدیگی زحمت موقابیلینده اجر و موزد آپارسین، آرتیق پول وئرلمهیهجک کی، خلقیمیزین زحمتینین بهره سینی بعضی طرفلی صیفت شخصلر آپاریب آذربایجانین خاریجینده عئیش-نوش ائتمکله میلیمیزین آزادلیغی علنیهینه تبلیغات و تحریکات ائله سین.

کندلیلری تورپاق ایله تامین ائتمک اوچون میلی حؤکومتین بیر تدبیری ده خلقه و میلی دؤولته صادیق اولان مولکدار تورپاقلارینین بیر قیسیمینی هر ایکی طرف اوچون الوئریشلی بیر قیمتله اولنلاردان آلیب کندلیلره وئرک و کندلیلر طرفیندن ایستیفاده ائدیلهجک تورپاق بهره سینی مولکدار و کندلی آراسیندا عادیلانه بؤلمکدیر.

اگر بو وقته قدر موجود قانونلارا گؤره مولکدار تورپاغینی بئجرن کندلی بهره نین بنشده دؤوردونو اونا وئرلمگه و یالینز بنشده بیرینی اؤزونه گؤتورمگه مجبور اولوردوسا، ایندی آرتیق بنله اولمایاجاقدیر. میلی حؤکومت سعی ائدیگی، بنله تورپاقلارین بهره سی کندلی و مولکدار آراسیندا عادیلانه بؤلونسون. بو تدبیر میلی مجلس طرفیندن تصدیق ائدیلمیش، دؤولت مرانامه سی نین ۱۱-جی ماده سینه تامامیه اوغون گلیر. بو ماده ده دئییلیر: کندلی ایله ارباب آراسیندا تؤولید اولان ایختیلافتی رفع ائتمک اوچون موقابیل ریضایت شرطی ایله جیدی قانون لایحه سینی تنظیم ائدیب بو یول ایله کندلی و ارباب مساله سینی حل و تصفیه ائلمک.

حؤکومت بو مساله نی حیاتا گنجیرمک اوچون مرانامه ده یازیلدیگی کیمی هر ایکی طرفین موقابیل رضایلیغینی الده ائتمگینی لازیم بیلیمیش و اونا گؤره ده کندلی و مولکدارلاردان عیبارت بیر کومیسسیون دوزملتمیشدیر. بو کومیسسیون عملی ایشه باشلامیشدیر.

ایران آذربایجان کند تصروفاتیندا موهم یئر توتان بیر ساحه ده مالدارلیقدیر. بورادا قاراداغ، چالدران، ساوالان اردبیل، خالخال، مراغا اطرافینداکی پایاقلاردا مین هکتارلارلا زنگین چمنلیکلر، اولاقلار واردیر. بو مالدارلیغین اینکیشافی اوچون چوخ زنگین شرایط یارادیر. ایران آذربایجانیندا ایندی تخمین بئددی میلیون قدر قویون و گنجی، بئددی یوز اللی مینه یاخین قره مال، یوز ایگرمی مینه یاخین آت و خئیلی دوه واردیر. مالدارلیق خصوصیه اردبیل و قاراداغ ماحاللاریندا خئیلی اینکیشاف ائتمیشدیر. لاکین بو رقم لر بؤیوک و گنجیش ایمکانلارا مالیک اولان ایران آذربایجان اوچون اولدوقجا آز دیر.

کند تصروفات وزیرلیگی ایندی حیوانلارین جینسلرینی یاخشیلشدیرماق و اولارین سایه سینی آرتیرماق ایشینده جیدی فیکیر وئرلمگه ده باشلامیشدیر. ایران آذربایجانیندا توتون و قند چوغوندورو دا تصروفاتدا موهم یئر توتور.

مراغا، آذر شهر و اوشنودا یئتیش توتون ایرانین تصروفاتیندا گؤرکملی رول اویناییر. بو توتوندن حاضر اولان «اوشنودا» آدی پایپروس بوتون ایراندا مشهور دور. بونا باخمایاراق توتون چوخ ایبتیدایی اوصوللارلا یئتیشدیریلیر و اولدوقجا آز محصول وئریردی. ایران آذربایجانین بئددی گؤزل بوچاقلاریندان اولان جیغاتی وادیسینده ده یاخشی قند چوغوندورو یئتیشیر و میاندا قند زاوودونون خام مالینی تشکیل ائدیر. گنجیش ایمکانلارینا باخمایاراق بو ساحه ده گنریده قالمیشدیر.

ایران آذربایجانیندا عئین زماندا باغچیلیق و اوزومچولوکده بؤیوک اهمیته مالیکدیر. عصرلردن بریدیر کی، ایران آذربایجانین کیشمیش، پوسته و بادامی، اریک، توت و ایگده سی دنیا بازارلاریندا شؤهرت قازانمیشدیر. بوندان باشقا بورادا خیار، آلم، شافتالی و انجیر ده یئتیشیر. مرنده، اورومیه، تبریز و مراغا اطرافیندا گنجیش اوزوم و مئویه باغلاری واردیر. لاکین چوخ زمان خسته لیک و باشقا سببلر اوزوندن، اوزوملوکلر و باغلار محو اولوب گنریر یا دا عومومیتله چوخ آز محصول وئریرلر.

ایندی آرتیق ایران آذربایجانین صنایعینی و خاریجی تیجارتینی اؤز الینه آلمیش میلی حؤکومت بو ساحه یه جیدی فیکیر وئرلمگه باشلامیشدیر و کند تصروفاتین نین قارشیسیندا دوران اساس بیر مساله نی ده حل ائتمگه گیریشمیشدیر کی، بو دا کند تصروفاتی اوچون مخصصیلر حاضر لامقدان عیبارت دیر. اوللر بورادا بنله مخصصیلر یئتیشدیرن هنج بیر اورتا و عالی مکتب یوخ ایدی، ایندی ایسه میلی حؤکومت ایران آذربایجانیندا دارولفونون تشکیلی و اونون یانیندا کند تصروفاتی فاکولته سی یارتماغا باشلامیشدیر. بو فاکولته ده بایطارلیق، تاخیل، باغچیلیق، توتون و باشقا ساحلر اوزره مخصصیلر یئتیشه جکدیر.

«آ. آذری»

مجلس میلی نین فعالیتی

خلقی میزین حق و ایختبارینی تامین ائتمک اوچون آپاریلان مردانا موباریزه نتیجه سینده هامی یا معلوم اولدوغو کیمی ۲۱- آذرده قیام معناسی ایله دموکراتیک اساسلار اوزرینده میلی مجلسیمیز تشکیل اولدو. بو مجلس (ایله) دارولشورای-میلی آراسیندا، هم تشکیلات و هم طرز عمل جهتیندن بؤیوک توفیری وار ایدی. دارولشورای-میلی همیشه عموم نومایندهلری ایشتیراکی ایله تشکیل اولدوغو اوچون اورادا داها آرتیق دانیشیغا و تبلیغاتا اهمیت وئرلییر، ایشین سورعتیه پیشرفتی نظره آلینمیر، نتیجه ده دولت تشکیلاتی فلج حالا دوشهرک یئریندن ترینه بیلیمیر و اونون تقدیم ائتدیگی لوایتچ ایلار ایله کومیسوینلاردا یاتیب قالیر. بعضن اونلارین موداکیره سیننه بئله ایمکان تاپا بیلیمیر. بیزیم مجلس میلی میزین فعالیتی ایسه چوخ ساده ایدی. اولن بوتون نومایندهلرین وقتلری مرکزده تلف اولماماق اوچون هر اوچ آیدا بیر عمومی ایجلاسا دعوت اولونوردولار.

بو واسیطه ایله عمومی و اساسی مسالهره یئتیشیر، دولتین گوزاریشینه قولاق آسیب اونا یئنی دستورلار وئریر، ایدارملرین گوردوکلری ایشلری نظردن گئچیریب اونلارین رییسلرینه دوزگون یول گوستریر، و ایمتاحان اوچون قبول ائدیلمن قانون لایحه لرین موداکیره و تصویب ائتدیکن سونرا گلجهک اوچ آی تعطیل زمانی اوچون هنیات- ریاسته لازیمی تاپشیر یقلا وئرملکه ایشلرین سورعتی اوچون زمینه حاضر لایبردی. اوچ آی تعطیل مودتینده مجلسین وظایفینه انجام وئریر، دولت ایله سیخی رابیطه ساخلاپیر و اونون گوندردیگی لایحه لری سریع بیر صورتده موداکیره ائدهرک سیناماقدان اؤترو عؤدت وئریر.

بو اصل اوستونده دیر کی، بیزیم میلی مجلسیمیز، مرکزی قووتیمیزین صدر موعاونی و فیرقه میزین بانیلریندن ساییلان آقای حاجی میرزاعلی شیبستری نین تحت ریاستینده ۲۱- آذرده ایشه باشلاپ بؤیوک فعالیت بوروزا وئرله بیلیمیشدیر. مجلس میلی نین هنیات ریاستی عمومیتله متین و بیغرض اشخاصدان تشکیل اولدوغو اوچون، میلی حؤکومت ایله مجلس آراسیندا همیشه حوسن تفاهوم اولموش، مجلس حؤکومت میلی نین ایشلرین قاباغا گنتمه سینده بؤیوک موساعیدت گؤستر میشدیر. مخصوصن آقای شیبستری نین فؤوق العاده هوشی، طبعی و ذکوتی هنیات ریاستی نین فعالیتینده آرتیق درجه موثر اولموش. بو سببه اعتراف ائتمک لازیم گلیر کی، مجلسیده فیرقه رهبرلیگی جیدی بیر صورتده نظرلری جلب ائده بیلیمیشدیر.

عمومیتله فیرقه میز ایله حؤکومت میلی و مجلس میلی میز آراسیندا اولان مؤحکم رابیطه و اساسی بیرلیک نهضتیمیزین ایرلینمه سینده آرتیق درجه تاثیر باغیشلامیشدیر. فیرقه میزین مرکزی کومیته سی نین خلق حاکیمیتی یولوندا گؤتوردوگو قده لر، مجلسیمیزین خط حرکتی نین دوزگونلوگو، مخصوصن هنیات ریاستین بیطرف و بیغرضانه بیر صورتده یورولماق سیزین فعالیتینده اولماسینا مدیوندر. بو ایسه آقای شیبستری نین حوسن نیی و ساغلام دوشونجه سی سایه سینده مئیدانا چیخا بیلدی.

«مجلس میلی میزین عمومی ایجلاساری ایسه همیشه فیرقه میزین افکار و آمالینی تعقیب ائتمک یولوندا بؤیوک ایمان و اعتماد بوروزا وئر میشدیر. ۲۲- آذرده عمومی ایجلاسین حؤکومت باشچی سی نین ایسته دیگی رای اعتمادا وئر دیگی جواب، میلی تاریخیمیزین ان موشعش ایفتخاراتیندان سایلمالی دیر. او گون حؤکومت تشکیله موقوف اولان باش وزیریمیز تیریز پادیگانی نین فرماندهی سرتیب درخشانی ایله آپاردیگی موداکیره بیر نتیجه یه یئتیشمه دیگینی گوردوکه مجلسه گلپب آچیق و آیدین صورتده موضوعو نوماینده لرین نظرینه یئتیریب، ایشین سیلاح گوجو ایله حل ائدیلمک احتیمالینی ایرلی سوروب بئله بیر احتیمالین وقوعی مونسبتیه اورادان رای اعتماد ایسته دی. اونون جوابیندا بوتون نوماینده لر بیر تک وجود کیمی آیاغا قالدیب «هامی میز میلی حؤکومتی میزین بایراغی آلتیندا سیلاح گؤتوروب موحاریبه ائتمگه حاضر یق، قوی اؤز قوردوغوموز خلق حؤکومتی بیزدن اعتماد عوضینده جانلاریمیزی قوربان وئرملگی ایسته سین، اونو آزادلیق یولوندا وئرملکن موضایقه ائدن دکلیک» دندیلر. بو قورو تعاروف دکلیدی. باشدا مجلس ریسی آقای شیبستری اولماق اوزره نوماینده لر عمومیتله آیاغا قالدیب سیلاح گؤتورمک اوچون فیرقه میزین مرکزی کومیته سیننه گلپب اورادا باش وزیر و مجلس ریسی نین سرتیب درخشانی ایله یئنی تجدید ائتدیکلری موداکیره نین نتیجه سیننه مونظیر اولدولار. بو تاریخلرده میثلی چوخ نادیر ایئتفاق دوشه بیلن بیر حادثه دیر.

دوغرودور محمد علی میرزا ایران مجلس شورای میلی سینی توپا باغلا دیقدا نوماینده لرین بیر نجه سی اوردا قالیب شهید اولدولار، لاکین اونلاردان اله سیلاح آلیب موحاریبه ائتمک فداکارلیغینی تاریخ نیشان وئر میر. بیزیم میلی

مجلسی میز بو فداکارلیق نتیجہ سینه دوغرودان دوغرویا فداایلر مجلسی اولدوغونو ایثبات ائتدی. بوندان علاوه مجلسی میزین بویوک ایفتیخاراتیندان بیرسی ده اورادا فدایی تشکیلاتلارینا رهبرلیک ائندلردن نوماینده صیفتیله ده ایشتیراک ائدن وار ایدی. آقای غلام دانشیان، جعفر کاویان، کبیری و غیرلری مستقیم جیبه لردن اینتیخاب اولونوب گلمیشلردی. فیرقه میز ده بنله بیر مجلس وجودا گتیرمکله اوزونون یارادیجیلیغینی بوتون دونیا ایثبات ائتمکله و میلیمیزین ایستعداد و قابیلیتینی ده بوروزا وئرمگه سبب اولموشدو. بیزده مجلس میلی سابقه سی یوخ ایدی. میلی حؤکومت داخی بیسابقه ایدی. بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگی نین ایبتیکاری نتیجہ سینه مئیدانا چیخان بویوک تشکیلاتلار دیر کی، تاریخ اونلارین باره سینه هنج وقت ساکیت قالا بیلمز. بو موسیسه لرین یارادیلما سی گله جکده بوتون ایران خلقی، بلکه شرق مملکتلری اوچون سرمشق اولماغا لایق ایشلردن دیر. فیرقه میز بو تشکیلاتلاری یاراتماقلا گنجمیش هدفیسز و تشکیلاتسیز قیاملارین تکرارینا خاتیمه وئریب، آزادیا هلالر اوچون موفقیت قازانماق یولوندا یینی بیر جیغیر آجدی کی، بو اوزلوگونه شایان ایفتیخار بیر ایشدی.

فیرقه نین تشکیلات ایشلری

ایگیرمی بیر آزرده آقای پیشهوری، آقای بادکانین موعاونتی ایله شخصن تشکیلات قورماق ایشی ایله مشغول اولوردو. بو وقت تشکیلاتا توجه ائتمک ایمکانی آرتیق ایدی. اوندان اوترو کی، فیرقه کادرلاری نین اوندان باشقا ایشلری یوخ ایدی. اونا گوره ایشلر چوخ سورعتله پیشرفت ائدیپ، اوچ آی مودتینده آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده فیرقه تشکیلاتی یارادیلیب جیدی بیر صورتده فعالیت ائدیردی. بو سازمانلارین فعالیتی نتیجہ سینه ایدی کی، بوتون آذربایجان خلقی فیرقه بایراغی آلتینا توپلانیب بویوک نهضتی و اونون موصلح قوه سی اولان فدایی دستلرینی وجودا گتیردی.

بو اوچ آی عرضینده ایستر مرکزی کومیتہ ایستر یئرلی فیرقه اوچاقلاری تشکیلات و تبلیغات ساحه سینه بویوک ایشلر گؤرمگه موفق اولدولار. بنله کی، حؤکومت فیرقه نین رهبرلیگی آلتینا گلن زمان بوتون دؤولت ایدارلرینی نظارت آلتینا آماغا حتا ایداره ائتمک اوچون فیرقه سیرالاریندان کیفایت ائده جک قدر ده چوخلو موجب و اینانیمیش ایشچی وئرله بیلدی.

بو ایسه اوچ آیدان آرتیق تاریخه مالیک اولمایان بیر تشکیلات اوچون بویوک موفقیت حساب اولونوردو. اگرکی او گون دؤولت ایدارلرینه گؤندمریلن اشخاصین آراسیندا اوزون مودت سیاسی مباریزه آپاریب سیاسی فیرقه لرده فعالیت گؤسترن موجب یولداشلاریمیز دا آز دگیل ایدیلر. بونولا برابر اونلاری تاپیب اعتمادلارینی جلب ائتمک، مسولیتلی ایشلره قویماق اوزو اوزلوگونه بویوک موفقیت حساب اولونا بیلردی.

۲۱-آزدن سونرا فیرقه کادرلاری نین دؤولت ایدارلرینه گؤندمریلدیگینه گوره تشکیلاتین ایچریسینه او جهتن چوخ موشگولات مئیدانا چیخدی. مخصوصن مرکزی کومیتہ نین مسولیتی اغیرلاشدیغی حالدا ایشچی ایشچیلری نین موهوم بیر حیصه سی ایستر- ایستهمز دؤولت ایشلرینه مشغول اولدوقلاری اوچون فیرقه ایشلرینه لازیمینجه یئتیشه بیلمدیلر.

بو طرفدن بویوک موفقیتلریمیزی گورن خلق آخین- آخین تشکیلاتا وارید اولماغا باشلادی. بونلاری مونظم صورتده تشکیلات آلتینا آلیب کادرسیز ایداره ائتمک چوخ موشگول بیر ایش ایدی. بو ایشلرین هامیسی فیرقه نین صدر موعاونی آقای بادکانین عؤده سینه موحول اولدوغوندان اونون وظیفه سی فووق العاده بیر صورتده اغیرلاشمیشدی. بونا باخمایاراق او اوزونون یورولماز بونیه سینه و قوتلی ایرادسینه دایانیب بو اغیر وظیفه نی قهرمانلارا یاراشان جیدیت و هیمت ایله انجام وئرمگه موفق اولدو.

آقای بادکان آلتی آی تمام مرکزی کومیتہ نین جاری ایشلرینی جیدیتله انجام وئریب اورادان دؤولت ایشلرینه آپاریلان کادرلارین یئرینه تازا کادرلار تهیه ائتمکله تشکیلاتین دوام و بقاسینی تامین ائتدی. بو ایشده تبریز شهر تشکیلاتی نین جوان صدر موعاونی آقای ولای نین فعالیتی ده تقدیره شایاندیر. بوندان علاوه، باشقا یئرلرده داخی یازیلان فیرقه تشکیلاتچیلاری نین اوز نؤوبه لرینده بویوک فعالیتلر ایبراز ائتمیشلر کی، یئری گلدیکجه اونلارین دا فعالیتلری تقدیر ائدیلمه لیدیر.

یوخاریدا سؤیلهدیگیمیز کیمی بو نهضتی وجودا گتیریب اونو دوزگون یولا آپارماق اوچون فیرقه آراسیندا ایش بؤلگوسونون فؤوقالعاده تاثیری اولدو. فیرقه‌نین عمومی سیاستینه آقای پیشه‌وری رهبرلیک ائتدیگی حالدا اونون داخلی ایشلرینی آقای بادکان و مجلس میلی کیمی موهم تشکیلاتی آقای شبستری، همکارلار ایتیفاقینی آقای بیری و سایر تشکیلاتلاری مرکزی کومیته‌نین باشقا عوضولری عؤده‌مدار اولوب موفقیتله اینجام وئریرلردی. فیرقه‌میزین تاریخینده بو ایشین آرتیق درجه‌ده اهمیتی اولدوغونو قئید ائتمک لازیمدیر.

فیرقه باشچیلاری عؤده‌ملرینه دوشن آغیر وظیفه‌لرینه باخمایاراق فیرقه تشکیلاتی ابدن اونودولمامیش، وقتی وقتینده عمومی ایجلاسار، گئنیش بیغینجاقلار دعوت اولونوب بوتون فیرقه افرادی فیرقه‌نین سیاستی ایله آشینا اولموش و بو واسیطه ایله تشکیلاتدا اولان فیرقه‌چیلر بیر عالیله‌نین افرادی کیمی ال-اله وئرمرک بؤیوک نهضتی وجودا گتیریب اونون ایستینیلن هدفه یئتیرمگه کمال ایتیحار ایله موفق اولموشدور.

فیرقه‌میزده بیرلیگه آرتیق درجه‌ده اهمیت وئرلمیش تک-تک افرادین خیردا و خصوصی رنجیشلرینه باخمایاراق افراد آغیر دقیقه‌لرده قارداش کیمی چالیشیب فداکارلیغا حاضر اولدوقلارینی ثوبوتا یئتیرمیشلر. اگر بعضی اوزونو بگهن آداملار فیرقه‌نین عمومی سیاستینه موخالیف گوزو ایله باخمیش اولسالار دا ایشین سورعتله ایرلی گنتمه‌سی، فیرقه افرادی‌نین فداکارلیغی اونلارا «اوبژکتیف» نیتلرینی ایجرا ائتمک ایمکانینی وئرهمیش، اونلاری فیرقه ایچریسینده ایکی‌تیره‌لیک سالیب اوندان خصوصی ایستیفاده ائده بیلیمک آرزولارینی اورکلرینده قالماسینا محکوم ائتمیشدیر.

فیرقه‌نین حقیقی رهبرلرین بیغرضانه بیر صورتده جانفشانلیغی اولماسا ایدی قطعن بو بؤیوک موفقیتلری ائده ائده بیلیمه‌یجک ایدی. اونا گوره بیز رهبرلریمیزدن همیشه بیرلیک، صمیمیت، صداقت، فداکارلیق و بیغرضلیک طلب ائدیریک. مخصوصن ایسته‌بیریک کی، بو وقته تک اولدوغو کیمی بیرلیگیمیز ابدی و پایدار اولوب فیرقه ایچریسینه ایختیلاف سالماق ایله نهضتیمیزی پوزماق فیکیرینه دوشن آچاقلارین پیس نیتلرینه ایمکان وئرلمه‌سین. بیز باشچیلاریمیزدان بونو طلب ائدیریک.

بیرلیک، بیرلیک، یئنه ده بیرلیک لازیمدیر!

فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی

فیرقه‌میز فعالیتیه باشلارکن همکارلار ایتیفاقی تشکیلاتیندان جیدی کؤمکلیکلر آلمیشدیر. فیرقه رهبرلیگی ایله فعالیت ائدن بو تشکیلات، مخصوصن تبریز شهرینده نهضتیمیزین قاباغا گنتمه‌سینده بؤیوک فعالیت گؤستریمیشدیر. فیرقه‌میزین کارگرلر کولتله‌سی‌نین تشکیلاتی، موفقیتیمیزی تامین ائدن موهم عامیللردن ان موهمی اول بیلیمیشدیر.

فیرقه‌میز خلق تشکیلاتی اولدوغو اوچون زحمتکش طبقه‌سینه آرتیق درجه اهمیت وئریمش و اونلارین حیاتی‌نین یاخشیشماسی اوغروندا بؤیوک و جیدی قدملر گؤتورمگه موفق اولموشدور. مخصوصن آقای پیشه‌وری میلی حؤکومتیمیز و میلی نهضتیمیزی ایداره ائدیرکن ان چوخ اهمیت وئردیگی مساله کارخانالارین ایشه دوشمه‌سی و اونلارین تعطیلی‌نین قاباغینی آلماق مساله‌سی اولموشدور.

بو واسیطه ایله یوزلرجه کارگرلرین حیاتی‌نین ته‌دید ائدن ایشسیزلیگه مردانا بیر صورتده موباریزه آپاریمیشدیر. پشمینه کارخاناسی‌نین ایشه سالینماسی، بوستان و ایران کارخانالاری‌نین ایشلرینه یاخیندان نظارت ائتمک اوچون اونلارین ایداره‌لرینده مستقیم بیر صورتده کارگرلر ایتیحاده‌سی طرفیندن مخصوص نوامینده‌لر تعیینی، ایشسیزلیک موباریزه‌سینده ان جیدی قدملردن حساب اولونالمیشدیر. آقای پیشه‌وری فیرقه‌نین سیاستینی دوشونهرک مینلردن زیاده کارگر عالیله‌سینه چؤرک وئریمک اوچون بو کارخانالاری بیر آن نظرده اوزاق توتمامیش، مینلرجه آغیر سیاسی مسالهلر ایله اوز-اوزه گلدیگی حالدا وقتین موهم قیسمتینی اونلارلا صرف ائتمیشدیر. بو ایسه فیرقه‌نین کارگرلر طبقه‌سینه اولان علاقه‌سی‌نین بؤیوک بیر دللیی دیر.

بوندان علاوه زیندگانلیغین وسایلی‌نین گوندن-گونه آشاغی دوشمه‌سی و بازارین کاسادلیغینا باخمایاراق فیرقه، کارگر موزدونون آشاغی دوشمه‌سینه ایمکان وئرهمیش، آلتی آی دوام ائدن میلی حؤکومت دؤورونده بیر نفر ده اولسون

بۆيوك كارخانالاردان كارگر ايخراجى ايتىفاق دوشمه ميشدير. بلكه بوستانين ايشه دوشمه سى و يئنى توخوجولوق كارخاناسى نين تاسيسى سايه سينده ميندن زياده ايشچيلر اوچون فعاليت و چؤرك قازانماق منيعى تهيه ائدلميشدير. بونلاردان علاوه شهرين آبادلاشماسى، تازا تاسيسات، هابئله يول ايشلرى، نيظام وظيفه مدرسه لرى كيمي يئنى ايشلرين باشلانماسى سايه سينده مين لرجه جوان و ياشلى كارگرلره ايش دوشوب بو واسيطه ايله زحمتكش طبقه سى نين حياتتى تهديد ائدن ايشسيزليگين قاباغى آينميشدير. نهايت كارگر ايله كارفرما آراسيندا مئيدانا چيخا بيلن ايختيلافلارين قاباغيني آلماق اوچون بو ايكي طبقه نين وظيفه و ايختيار اتيني موعين ائدن ايش قانونى تهيه و تصويب اولوندوقدان سونرا مؤوقع اجر ايا قوبولموشدور كى، اينديكى شرايطده كارگر اوچون بۆيوك موفقيت حساب اولونا بيلير.

اگر گوندن-گونه آرتماقدا اولان ايشسيزليگى و كاسادليغى نظره آلساق او وقت فيرقه ميزين كارگر طبقه سینه انتديگى خدماتين بۆيوكلوگو تمام معناسى ايله نظرده موجسم اولاجاقدير.

نهايت دئمك لازيمدير كى، آذربايجان دموكرات فيرقه سى همكارلار ايتىفاقينا رهبرليك ائتمكله هميشه كارگر طبقه سى نين جيدي رهبرى اولوب، اونون منافعيني حيفظ ائتمك يولوندا هنج بير فداكارليقدان چكينمه ميشدير. دئمك اولور كى، همكارلار ايتىفاق ائنين صدرى آقاي بېريا گنچن شهريور آينندا بو تشكيلاتين دموكرات فيرقه سى نين رهبرليگيني قبول ائتمه سيني رسمن و كتبن اعلام ائنديكده ايشتيايه ائتمه ميشدير. فيرقه ايارديغى آغير موباريزه ده، كارگرى بيرينجى صفده گوردوگو كيمي اونون منافعيني حيفظ ائتمگى ده اوزونون ان بيرينجى وظيفه لر يندن حساب ائتميش و انده جكدير. البته كارگر طبقه سى و اونون رهبرلرى ده چوخ گوزل بيليرلر كى، اگر فيرقه نين دوزگون رهبرليگى اولماسايدى، آذربايجان خلقى نين ان مظلوم طبقه سيني تشكيل ائدن كارگرلر ده آزاد اولوب ايسته ديكلرى كيمي دردرسيز اوز طلبلرينى الده انده بيلمه يه جكلرايدى. بو نوقطه نظرده دئمك اولور كى، آذربايجان كارگرلرى دموكرات فيرقه سى نين رهبرليگى سايه سينده ايكي آزادليغا نايل اولدولار: بيرينجى سى عموم آذربايجان خلقى كيمي ميلى آزادليق، ايكنجى سى عموم كارگرلرين منافعيني تامين ائتمك واسيطه سى ايله صينفى آزادليقدير كى، هر ايكى سى ده كارگر صينفى نين موباريزه تاريخينده جلى خطر ايله يازيلاجادير.

میلی حؤكومت خلقه حساب وئريركن

میلی حؤكومت فيرقه ميزين رهبرليگى آلتيندا ايشله ديگى اوچون اونون گؤسترديگى خاروق العاده فعاليتى نين ايتيخارى دا فيرقه ميزه عايددير.

بيزيم يوخاريدا قئيد ائندگيميز كيمي ميلى حؤكومت گوردوگو ايشلر نه تك آذربايجاندا بلكه ايراندا سايقه سيز ايدى. اونا گوره چوخ بير تنز زماندا فيرقه ميزين و نهضتيميزين نوفوذو سرحدلريميزدن گنجيب ايراندان خارجى اولكلرده سس سالماقلا، دونيادا بنين الميلى بير مساله شكيلي آلدى.

بو كيتابچا تعجيلي صورتده يازيلديغى اوچون بو ساحه ده گورولن ايشلرى شرح وئرمدن صرفنظر ائديب، حؤكومت باشچى سى آقاي پيشه مورى نين آذربايجان مجلس ميلى سى نين ايكنجى عمومى ايجلاسيندا وئرديگى گوزاريشى (راپورت) عنينن بور ايا نقل ائتمگى كافي حساب ائدير يك:

میلی مجلسین ایکینجی عمومی ایجلاسی نین ۲- جی جلسہ سیندہ اولونموش دانیشتیقار آقای پیشہوری نین آذربایجان میلی حؤکومتی نین ایندیہ قدر گوردوگو ایشلر حقیندہ وئردیگی گوزاریش

جومعه گونو فروردین آیین ۱۶- دا ساعات دو ققوز یاریدا آذربایجان مجلس میلی سنین ایکینجی ایجلاسی
نومایندهلرین حوزورو و آقای شبستری نین ریاستی ایله تشکیل اولدو، بو جلسہ ده دؤولت هئیاتی ده حاضر ایدی.

آقای شبستری: من ایکینجی دؤوره ایجلاسی نین ۲- جی جلسہ سینی رسمن آرتیق اعلام اندیرم. آقای محمد عظیم
دونکی جلسہ نین صورت جلسہ سینی مختصرن راپورت وئرمکدیر. آقای محمد عظیم بیرینجی جلسہ نین صورت
جلسہ سینی مختصر وجهیلہ اوخودو.

آقای شبستری: بیرینجی جلسہ ده اوخونان پروگرام موجیبینجه آقای پیشہوری آذربایجان دؤولت هئیاتی نین ایندیہ
قدر گوردوکلری ایشلری باره سینده بیر راپورت وئرمکدیر.

آقای پیشہوری: من ائله فیکیر اندیرم کی، دنیہ جگیم سؤزلر چوخ موفصل اولا بیلمز، چونکی دؤولتین بوتون
گوردوکلری ایشلر خلقین ایطیلاعی ایله، مخصوصن مجلس میلی عوضولری نین نظارتی ایله اولموشدور. اونا گؤره
منیم دنیہ جگیم سؤزلر گومان اندیرم کی، نومایندهلر اوچون تازا سؤزلر اولمایا جاقدر و فقط بونلار مختصر صورتده
تذکور کیمی اولا بیلر. سیز چوخ گؤزل بیلیر سینز کی، بیزیم میلی دؤولتیمیز موباریزده دوغولوب، دؤولت و مجلس
موسلسلرین و توفنگلرین و باشقا اسلہلرین گورولتوسو آلتیندا تشکیل تاپیدیر. بیزیم وزیرلریمیز و دؤولت ایشچیلریمیز
آزادیاھلاردان سنجیلیب دؤولت ایشلرینہ وارید اولموشلار سا دا، لاکین کیفیت قدر موجب دگیلدیلر. ایستیبیادی
دؤولتدن پیس یادیگارلار و منفور ایرتئر، اوغورلوق، ایختیلاس، تنبلیک و دؤولت مقاماتیندان سوا ایستیفاده ائتمک و
دواییرین بر بادلیغیندان باشقا بیر شئی قالمامیشدی. ایشچیلردن بیر عیدہ سی فقط ماعاشلارینی تامین اندیب، گونلرینی
گنجیریب، ساعات سایماق و اوندان سونرا خصوصی ایشلری نین دالینجا گنتمکدن باشقا فیکیرلری یوخ ایدی. من
اونلاری سرزنیش ائتمک ایستہ میرم، چونکی تشکیلاتین ایقتیصاصی او ایدی، بنش نفر، اوچ نفر صادق آدم اولسایدی دا
یا ایشدن چکیلدی یا ایشده قالیردیس مو حیط ایله سازیش ائتمگه مجبور اولوردو و بئله لیکله بیر جور ایمرار ماعاش
اندیردی. میلی دؤولت تشکیلاتینده ایدارہلرین وضعی بو ایدی. حتا من سابق اوستاندارلیق بیناسینا گنتمکده ایستیفاده
ائتمک اوچون بیر کاغذ تاپا بیلمہ دیدیم، خصوصن او وقت کی، اوستاندار بویوک ایختیار اتلا گلمیشدی کی، آذربایجان
نہضت میلی سینی یاتیرتسین، فارسلا رنمیشکن «در باغ سبز» نیشان وئرسین.

بیز حؤکومتی الہ آلدیغیمیزدا وضعیت چوخ آغیر ایدی، من ایندی الہ مالی جہتدن بئیرم، هر حالدا حؤکومتی الہ
آلدیغیمیز زمان بیز پروگرام ایله ایشہ باشلادیق و او پروگرامی تصویب اوچون مجلسه گنیردیک. بیز قاباغیمیزدا
قویدو غوموز پروگرام ایران دؤولتی نین عادی پروگراملاری نظیری دگیلدی.

بو پروگرام میلی بیر پروگرام ایدی، بیز بیلیردیک کی، بو دؤولت موعین بیر مودتده بو ایشلری گؤرمک من
بئله گومان اندیرم کی، او پروگرام نومایندهلرین نظرینده دیر. پروگراما بیرینجی مسالہ میلی حؤکومتین قورولوشدور.
میلی حؤکومت بئله قورولمالی ایدی کی، خلق حیس ائتسین کی، بو حؤکومت اونون قوردوغو حوکومتدیر و اونا یاخین
دخالتی واردیر. بو ایش سؤزده چوخ آسان گورونسہ ده، لئیکن عملده چوخ چتیندیر. چونکی گنچ حؤکومت خلقی
دؤولتدن آیری اولماغا عادت وئرمیشدیر. دؤولت خلقین باشی اوستونده بیر یوموروق کیمی اولوب، میلٹ ایسه عذاب و
فیشار آلتیندا دؤولت چرخلرینی دولاندیرمالی ایدی. میلٹین دؤولتی اومور اتدا دخالتی یوخ ایدی. بیز بو عادت دگیشمہ
ایدیک، دؤولت میلٹین سعادتینی تامین ائتمہ لی ایدی.

بیز پروگرامدا گؤنترمیشیک کی، بو نئجه اولمالیدیر. بو ایشچیلرین شخصن دموکرات اولمالاری ایله انجام تاپا
بیلمز، بلکه عملده بئله اولمالی ایدی کی، خلقین ایستہ دیگی عملہ گل سین. بیز تشکیلات اوزریله دؤولتی تشکیل وئریب
ویلایت و بؤلوک انجومنلری واسیطہ سی ایله ایدارہ ایشلرینده مالیہ و صحیہ ایشلرینده خلقه نظارت ائتمگه ایمکان
وئردیک.

ایکینجی سی بلدیہلر مسالہسیدیر. گنچن دؤورده شهرداری انجومنلری دؤولت تشکیلاتینا تبدیل اولوب، بلدیہ ریجیسی دؤولت طرفیندن تعیین اولوردو. ظاهیرسازلیق اوچون اونا انجومن آدی قویموشدولار. بیز خلقی مستقیم صورتده بو انجومی سنجیب و بلدیہ ایشلرینده دخالت انتمهسینه ایمکان وئردیک. البته بو تازا بیر ایشدیر. بیر میلت لازیمدیر کی، دوزگون صورتده چالیشسین و بیز قطعی صورتده بونو اندهیلهجگیک. من یادیم گلیر کی، (آقای یکانی بورادادیر یا خنیر؟) گنچن ایل بایرامدان قاباق «خویا» گنتمیشدیم. بلدیہ سوپورلرینین پالتاری یوخ ایدی و ایللیق دا آلمامیشدیلا، ایستهییردیلا شهرین کوچهلرینده اولان آعاجلارین باشینی کسبب و ساتماقلا اولارین ایللیقلارینی تامین انتسینلر، من ایندی باشاوجالیقلا دئییهیلرم کی، بلدیہنین ایشی او قدر یاخشیشیب، نه اینکی حوققلارینی دا وئریرلر بلکه شهرین ایچریسینده ده ایصلاحات باشلانیدیر.

مراغا شهری ایرانین مشهور شهری حساب اولونماییب، دنمک اولار، موتوسیط شهرلریندننیر و موترقی شهر دگیلدیر. بونولا برابر مراغادا بلدیہ انجومی مالی وضعیتین یاخشیلیغینا ایستینادن تصمیم توتوب کی، بیر دؤولت تئاتریسی بیبا انتسین. بو چوخ اهمیتلی بیر ایشدیر، چونکی ایران حؤکومتی ایندییه قدر حتا تهراندا دولت تئاتریسی عمله گنیره بیلیمیبیدیر. لاکین ایندی خلق، انجومی اوز ائیوی و اوز عایلهسی بیلیر. میانابدا بلدیہ اوروپا اوصولو ایله بؤیوک بیر حمام دوزلمک ایستهییر. بو فیکیری بیز و مجلس اولارلا وئرمهیشیک، خلق اوزو احساس اندیر کی، بورادا حمام مسالہسی موشگولور، گرک موعاصیر بیر شکیلده بو مسالہنی ایصلاح و حل اتمک. البته بو کیمی ایشلر آسان ایشلر دگیلدیر، بنله بیر حمام نچه مین تومن، شاید ۸۰-۹۰ مین تومن باشاگلن بیر ایشدیر. بودا میانداب اوچون بؤیوک بیر پولدور.

تبریزده بلدیہنی تحویل آلندا اورانین صاندیغیندا پول یوخ ایدی. لاکین ایندی بیز باجارا بیلہجگیک کی، یاخین زماندا تبریزده سو لولهکنشلیگی عمله گنیریب و خیابانلاریمیزی آسفالت اندک. بیز اولارین وسیلهلرینی ده آلمیشیق. تبریز بیرنجی ایران شهریدیر کی، اونا سو لولهکنشلیگی اولور. من دنمک ایستهییرم کی، حؤکومتین خلقه یاخینلاشماسینین نتیجہسی و منفعتی بودور. هله آذربایجاندا انجومنلر مسالہسی تازادیر، لاکین بونا باخمایاراق چوخ آز بیر یئر واردیر کی، اورادا انجومن تشکیل وئرمگه موفق اولمامیشیق. چونکی ایندی بیلیرسینیز کی قیشدیر، سوپوقدور، گندیب-گلمه وسیلهلری ده یوخدور. هله ایندی ده اهردن نومایندهلر گلنده شاید آت وسیلهسی ایله گلیدیر، ایندی انجومن تشکیلاتی قورولوب و طرحی ده وجودا گلیدیر. اونی یاواش-یاواش مونظم حالا سالماق لازیمدیر. من فیکیر اندیرم کی، اوچ-دؤرد آی بوندان آرتیق ایش گؤرمک اولماز و البته مؤحترم نومایندهلرین و دؤولت ایشچیلرین فعالیتینی و حوسن نیی اوزرینده بو نتیجہلر اله اندیلیدیر، اوندان سونرا بخشدارلیق و فرماندارلیقدیر. البته اونی بو تنزلیکده مونظم بیر شکیلده سالماق اولماز دی. دؤولت مامورلارینین ایچریسینده هنوز آشینا اولمایانلاریمیز آز دگیلدیر. من، منیمله همکارلیق ائدن وزیرلره مکرر دئییشم کی، بیز دیوانخانا قورموروق، بلکه ایدارلریمیز قانونو ایجرا اتمک اوچوندور. فرماندارلاریمیز دا گرک قانون ناطیری و موجدیسی اولسونلار. آما بوجور آدمالار کی، بونو لایقیقجه باشا دوشسونلر چوخ آز دیر. چونکی کؤهنهلر باشا دوشمورلر، تازالار دا ایداره ایشلرینه آشینا دگیللر. اونا گؤره ده ایدارلرده بعضی یئرلرده کؤهنه آدمالار و بعضی یئرلرده ده تازا آدمالار لایقیقجه مقصودوموزو ایجرا انده بیلیرلر. بیزیم اومیدیمز بودور کی، گلن دؤورده بخشدار، هدار و کدخودالاری اوز ایدئالیمیز اوزریله تربیت اندیب و ایش باشینا قویاجاییق، بعضی موترقی یئرلرده دؤولت ایشچیلری تربیت اتمک اوچون موسیسهلر آچیلیر، لاکین ایندی بو ایشدن اؤترو بیزده موشگولات چوخدور. بونا گؤره دیر کی، ایندی بیز ایناندیغیمیز آدمای ایش باشینا قویوروق. چوخ یئرلرده گؤرورسن کی، او ایشچیلر بیر پارا ایشلرده وزیره موراجیعت اتمک یئرینه فیرقهیه موراجیعه اندیر، یا اینکی فیرقهیه موراجیعه اتمک یئرینه حؤکومه موراجیعه اندیر.

مورور زمان لازیمدیر کی، بیز ایداره ایشچیلریمیزی باشا سالاق کی، دموکرات فیرقهسی سیاسی بیر رهبردیر، گرک اونون دندیگی سؤزه قولاق آساق و لاکین حؤکومت ایشی باشقا بیر ایشدیر و گرک بو ایکسی قاریشیلما سین. متلن چوخ وقت اولور کی، بیر ایشچی منه مربوط اولمایان ایشلرده اون دانا تلقراف بیری-بیرینین دالینجا منه گؤندهریر. من مذمت اتمیرم و دنمک ایستهییرم کی، خلق هنوز میلی حؤکومتین حقیقی معناسینا پئی آپارماییبدیر. گرک خلقی مورور زمانلا حاضیرلاماق و اولاری تربیه اتمک. البته مثله موناقیشه یوخدور، بو ایش بیر وحشی آتی توتوب مینمک و یا ایشه سالماق کیمی دیر. آدمای آتا تشبئه اتمک اولماز، آما من بونو دنمک ایستهییرم کی، گرک تازا آدمالاری ایشه آلیشدیراق. آما بو بیر گون و یا ایکی گونده اولان بیر ایش دگیلدیر. سیاسی جهندن علاوه، تعلیم و تربیت مسالہسینین ده بورادا دخالتی واردیر. بیز مین جور چتینلیکلره باخمایاراق بو آز زماندا بیئه ده بیر قدر ایشچی تربیت انده بیلیمیشیک. بیز اومید اندیریک کی، اولار نئز بیر زماندا دموکراتیک وضعیته آشینا اولاجاقلار، چونکی نیت خالیص اولوب، خلقه خیدمت اتمک فیکیری اولورسا، اول دفعهده اولار ایشتیباه انتسهرلر ده، اولار آخیرده حقیقی تاپاجاقلار.

حۆكومت قورولوشوندا سونرا انجومن تشكىلى، بخشدارلارى و فرماندارلارى ايجتىماعى آداملار تربيت ائتمك ايله ياواش-ياواش خلقى مىلى حۆكومتە ياخينلاشديرا بيلهچك.

بونولا علاقەدار اولان مسالەلردن بىرىسى دە امنيت مسالەسىدۇر. بىز اولىندىن ئىشلىتىشكە، وار قوۋمىزە چالاشماقچى، خلقىن مالى، جانى، ناموسى حىفظ اولسون، چونكى امنيت اولمادىقا بىزىم ھىچ بىر تىبىرىمىز نىتىجە وئرمەيچك ايدى. بونا گۆرە مىلى حۆكومت تشكىلىندە ھامىمىز چالاشدىقكى، امنيت اولدوغو كىمى تامىن اولسون، من كىنارلاردا كىنلىلەرلە دانىشىردىم، حتا چوخوسو منى تانىمىردىكى، كىمىم و امنىتىن راضىلىق اندىردىلەر. حتا مراغادا بىر پارا آداملار ئىبىردىلەركى، داستانلاردا ئىبىلن كىمى امنيت او قدر ياخشى اولموشدوركى، گرگ گىجەلەر دوكانلارى آچىق قويلاق تا خلق گۆرسونكى، بو ايش افسانە دىگىلدىر، بلكە حقىقتىدۇر. بىز مىلى حۆكومتى اساس امنيت اوچون قورموشوق و امنىتە اىثبات اندە بىلدىكىكى، دوشمنلرىمىز اولدە بىزە دىكىلر سۆزلر كى، آذربايجان نەھىتىنى عملە گىتىرلەر اوغرودلار، جانىدىلەر، يالانچىدىلەر، بىز بونو دا اىثبات ائىدىك و عملە دە گۆستردىككى، امنيت ايجاد ائتمك و خلقى راحتلىغا چاتدىرماق اولار.

البتە نواقىص چوخدور، تىك-تىك فداىلرىمىز فىرقە عوضولرىمىز و ايدارلرىمىزە بىر پارا نوقسانلار واردىر. قوى بعضى يولداشلارىمىز بىلسىنكى، ھر كس اۆز گوناھىنىن جواىبىنى شىخىن وئرمەلدىر.

بىز اھردە اىگىرمى بلكە قىرخ ايل قولدورلوق انلەين صمدخان و عبدالەخانلارى موزات ائىدىك، خلق بىزى آقىشلادى، بىلدىكىكى، مىلى حۆكومت اونون راحتلىغى اوچون چالاشىر، سىد ضيا روزناملرى قارنى بىرتىق كاظمى شھىد راھ آزادى آدى قويدولارسا خلق اونلار گولود.

مىلى حۆكومتىمىزە بو جور آداملار حيات اولمايىلەر. گرگ اونلار قانون موقابىلىندە چوخ مۆحكىم بىر صورتە موحاكىمە اولسونلار. ھر كس اۆز جورمونون موزاتىنى گرگ چكىسىن. آبرى بىر آدام اونون موزاتىنى چكىمىلەر، اوغول ددەنىن جورمىلە موزات اولماز. بىز بىرىنى موزوم اولدوغو صورتە موزات ائىدىرىكەسە لاكىن اوغونو تربىيە ائتمەللىك.

گرگ مجلس نومائىندەلرى وىلايتى و بۆلوك انجوملرى واسىطەسى ايله اونلار بىلدىرىسىنكى، مىلى حۆكومتە بىر آدامىن بىر شاھىسىنى قانونسوز الماق اولماز. بىز آز ادلىق و خلق دوشمنلرىنى ماللارنى موصادىرە اندىردىك. البتە آز ادلىق علئىھىنە اولان آداملار گرگ مطرود اولسونلار، لاكىن بو قانون موحىبىنچە و موعىن اولونموش كومىسيون واسىطەسى ايله عمل اولونور و اونلار ماللارى موصادىرە و دۆلت اوچون ياردىم اولور و البتە بو ماللار نە حسن، نە حوسن، نە جعفر، نە تقىيە دىگىل بلكە خلق يولوندا مصرف اولمايدىر.

مومكوندور ايتىفاق دوشسونكى، تىك-تىك آداملار موصادىرە اولونان ماللاردان ايتىفادە ائتمىش اولسونلار، لاكىن بو چوخ نادىردۇر. او ايشلرى گۆرەنلر شىدىد صورتە موزات اولمايدىلەر، اونلار دوستلوغو آبى دوستلوغودور و بىزە دوشمنلىكدۇر. گرگ كامىلن تامىن قضاىى اولسون، تىك-تىك آداملاردا بىلە ايشلر گۆرموش اولسالار دا گرگ مجلس مىلىدە اونلار قباغى آلىسىن. قوى خلق آزاد ياشاسىن، خلق نە قدر آزاد ياشارسا داھا آرتىق حۆكومتىمىزىن دالىندا دورار. لاكىن بىلە اولمادىقا تشكىلاتىمىز تىزلىكلە آرادان گىئەر. بىز گرگ خلقىن اعتمادىنى اوزوموزە جلب اندكىكى، خلق ھىچ تصوور ائتمەسىنكى، دموكرات فىرقەسىندە و مىلى حۆكومت ايدارلرىندە پىس ايش گۆرن آدام اولمايدۇر، بو فلسفەلر ھاوادان دىگىل مىن ايللرە ايمتاجان اولونوبدور، ھر يىردە قانون وار ياشايش وار، ھر يىردە ظولم وار ايتىرسە اورادا اولان دۆلتىن عونوانى دموكرات ايتىرسە مورتجع آدىلە آدلانسىن، ايشانلار سعادتە يىتىشە بىلمىلەر، مىلى حۆكومت بو ايشە بۆيوك اھمىت وئرىر.

بىزىم مىلى دۆلتىمىز امنيت جەتتىندىن چوخ ايشلر گۆروب. فىكىر ائىدىمكى، شەر امنىتى و اطرافداكى امنيت آز-چوخ ياخشىلاشيدۇر. كىچن حۆكومتلردە خلقىن اكترىتىنى تشكىل وئرن كىنلىلەر اوچون ھىچ جور جانى و مالى تضمىن بوخ ايدى، بونلار نە تىك اوغرو و قولدورلار بلكە دۆلت مامورلارى و ژاندارملار طرفىندىن دە تىبىق اولونوردولار.

مىلى حۆكومت زمانىندا ھىچوقت بىر مامور قانونسوز بىرىنىن ائوئىنە گىئە بىلمىز، بىلە ايشلر گۆرونورسە گىئە-گىئە قباغى آلىنمايدۇر.

گىچن زمان كىنلىلەر بىر تىمىز پالتارلى گۆروردوسە اوزونو گىزلىتمك ايتىمىردى. لاكىن اىندى بىلە دىگىل. اونلار باشلارنى بوخارى توتورلار. اىندى كامىل امنيت اولونوبدو. اىندى قاچاق-قولدورلار قباغى آلىنىدىر.

دوشمن نه قدر چالیشرسا کی، بیزیمله کوردوستان خلقی نین موناسیباتینی بولاندیرسین، لئیکن بیز بونون قاباغینی آلیریق و حقن کوردوستان فیرقهچیلری ده دوستلوغا چالیشرلار. بیزیمله کوردلر آراسیندا ایختیلاف سالماغا چالیشانلارین پیس حرکتلری ده معلوم اولدو کی، «ارفع» الیه اولوب. بیز عیده مراغادا و چاردولودا کورد پالتاریندا تجهیز اولونموشدور و بعدن میانادا و مراغا حودودو آراسیندا ۳۰۰ نفر بیزیم علئیهیمیزه تجهیز اولونموشدور، بیز تنزلیکله اولناری آرادان آپاریب آز زماندا فداییلریمیزین خیدمتی سایهسینده ساده بیز صورتده اولناری برطرف انتمگه مووفق اولدوق و بو آذربایجاندا گورونمیین اهمیتلی بیز ایشلردندیر. ایندی اهر و مراغا اطرافیندا میلی دؤولته نیسبت موخالیف هئچ بیز حرکت یوخدور. اردبیل و گنر می ماحاللاریندا بعضی آنتریکلر اولموشدو، بیز اونو دا آرادان آپارمیشیق. خلقین گوناھسیز اوشاغی نین باشینی کسن حوکومه هئچ کیم طرفدار اولماز. عدالت و قانون دوزگون صورتده ایجرا اولونمالیدیر.

سونرا من ایستهبیردیم بونو دئیم کی، دؤولت قورولوشوندا سونرا امنیت مسالهسینده خلقیمیز کؤهنه ژاندارملاری آرادان آپاریب و قانونی نظمیه تشکیلاتی وجودا گنیرمیشیک. اومیدواریق کی، بیز-ایکی آیا قدر نظمیه نین بو تشکیلاتی چوخ مونظم بیز حالا دوشهجک و ژاندارم تشکیلاتیندا اثر قالمایاجادیر.

سونرا ایقتیصاد و مالییه مؤوضوعودور. میلی حوکومت وجودا گلدیکدن اوچ آی قاباق بیز ساده بیز تدبیرلر گورموش ایدی کی، حوکومت دگیشدیکده بورجا یا اعانه بیغماغا مجبور اولمایاق. گنچن اینقیلابلاردا چوخ اینتیفاق دوشموشدو کی، اینقیلابی عمله گنیرنلر مجبور اولموشدولار مومویلردن بویوک اعانلر بیغسینلار. بیز بانکلاری توتمالی ایدی، لاکین بیز اگر بیز آز عجله انده ایدی مومکون ایدی کی، ۲۱-آذرده میلی تشکیلاتیمیزی قورماغا مووفق اولای بیلیمه ایدی. چونکی تهران چالیشردی کی، بیزی تحریک و عصبانی ائتسین و ایش بیتمه میشدن بیزی بوغسون. اونا گوره ده بیز بانکلاری تنز توتا بیلیمه دیک و بیز هفته ۲۱-آذر قالمیش توندوق.

بیز بانکلاری ایشغال ائندن سونرا معلوم اولدو کی، تهران حوکومتی آنلامازلیقدان یا عمدی صورتده اوزون مودتدن بری تبریز بانکینا بیز شاهی دا اولسا پول گوندرمه میشدیر، بلکه عوضینده حواله گوندرمیشدیر. تبریز بانک کی دا اوزو اسکیناس چاپ انتمیر کی، دؤولت ایشچیلرینه وئرسین، بلکه تاجیرلر و باشقا آدمالار بانکا اعتیبار اندیب قویدوقلاری پوللاری دؤولت ایشچیلرینه خرج ائیردی. بورادان چیخان مالیاتلار تهرانا گوندریلیب و ۱۴- میلیون تومن پرداختی تهرانان آنجاق حواله گوندریلیبیر.

بانکی تحویل آلدیغیمیز زمان ایکی میلیون ایکی یوز تومن دؤولت بانکیندا و یاریم میلیون دا آیری بانکلاردا وار ایدی. موقابیلینده ۱۵- میلیون تومن خلقه بورجلو ایدی. بوندان باشقا بیز مجبور ایدی کی، اقلن دؤولت ایشچیلری نین آذر حوقوقونو وئرک و بو حوقوق دا ۳- میلیوندان آرتیق اولوردو، دنمک گرک مالیات بیغیب اولنارا و خلقین بورجلارینا وئره ایدی. میلی حوکومت هر شئین آرتیق ایقتیصادا، پولا باخیبیر.

ایندی دنمک اولار کی، دونیادا پول مسالهسی اینسان بدنینده اولان قان کیمی دیر. بیز ایجتیماعدا پول اولمازسا مومکونور کی او ایجتیماع سوقوت ائتسین. بونا گوره ده بیز پول باره سینده آشاغیدا گؤستره مجیم جیدی تئیرلری گؤتوردوک.

اولن بیز قداغان انندی کی: بانکلار موقتی حالدا آدمالارا پول وئرمه سینلر، چونکی بیز پارا آدمالار بانکلاردان پول آلیب تهرانا آپاردیلار و ایکی میلیون موجود اولان پولدا بو ترتیب ایله کیفایت انتمزدی. اولده بئله نظره گلیردی کی بازاردا بویوک بوحران عمله گله جکدیر. من ایشده موطالیعه انتمیشم، منیمله ایشلین وزیرلر بیلیرلر کی، من اول بانک، مالییه، ایقتیصاد و سونرا باشقا ایشلره باخیرام. ایندی اولای بیلیر کی، اوزلری بونا اعتیراف انتمه سینلر لاکین بیزیم بو ایشیمیز باعیث اولدو کی، آذربایجاندا تاجیرلر ورشیکست اولمادیلار. الحمدولاله بیزده ورشیکست اولان یوخدور. بیز اگر او وقت ایکی میلیون تومنی پایلاسایدیق، خلق بانکا توکولوب بیز هر ج-مرج عمله گلیردی. لاکین تدبیرلریمیز نتیجه سینده ایکی میلیون موجود عوضینده ایندی بیز ایکی میلیوندان یوخاری و بلکه ده ۳- میلیون خلقه طلبلری بابتیندن وئرمیشیک. مالیاتدان یوزده ایگیرمی بئش تهرانا وئرمک عوضینه اونو طلبکارلارا وئریرک. بیز بیز میلیون پس انداز بابتیندن خلقه وئرمیشیک. البته بو مورور زمانلا اولوبدور، ایندی بیز حیس اندیریک کی، مالی وضعیتیمیز یاخشیشیر. ایندی بلدییه ایدارلرینده بیز اینقیلاب کیمی وجودا گلیدیر. البته بو اینقیلاب فقط دؤولتین مالی تدبیرلری وسیله سی ایله اولونان بیز ایشدیر. ایندی بلدییه وضعیتی ده دوزملیر و بوتون آذربایجاندا یاواش-یاواش بلدیملر فلاکت حالیندا قورتاریرلار.

بس دئمک کی، مالی تدبیرلریمیز بانکلاری و باشقا ایداری ایشلریمیزی ده دیر یلندی.

گلیردن وئرگی مالیاتینا گلدیکده، بو مالیات دوزگون قورولسایدی عادیلانه بیر ایش ایدی. موحاریبه زمانیندا بیر نفر مالی الیردی، صاباح اون برابر قیمتینه ساتیردی. دونیادا مالی ایشده ایشلهینلر بئله مصلحت گورموش ایدیلر کی، داعوا زمانیندا بو قانونی قویسونلار و بیر آدام کی، بیر گونده، جوزیی بیر ماعامیلده ۱۰- مین تومنی دؤولته وئرملی اولسون کی، دؤولت قووهتلنسن، مامورلارینا و باشقا ایداری ایشلرینه خرج اولسون.

البته تیجارتده یوزده دوققوز یوز عادیلانه دگیلدیر. تازا گلیردن وئرگی مالیاتی قانونی قویولاندا دوکتورمیلیسپونون نظری شاید اول درجهده دوزگون ایدی، لاکین تهران مجلسینی تشکیل وئرلر بویوک تاجیرلر و مومتویلردن ایدیلر کی، بویوک مالیاتلار علاقه توتوردو. بونا گوره اونلار ایشکاللار چیخارتدیلا و مالیاتین نقشهسینی بیر آیری یولا سالدیلر کی، نتیجهده قارما-قاریشیق بیر شکله دوشدو و بئله اولدو کی، تاجیرلر دفترلرینی دگیشدیلر و بیر تیجارتخانادان موهم تیجارتخانا وجودا گتیردیلر. بورادا بویوک تاجیرلریمیز واردیلر کی، بویوک قازانجلاری اولموشدو و ایندی آند ایچیرلر کی، عایداتیمیز یوخدور. لاکین عملده هامی بیلیر و گورور کی، اونلارین نه قدر عایداتلاری وار ایمیش. بونا گوره مالیات ایدارلری ده چوخ مالیات ویصول ائده بیلمیردیلر. تشخیص وئرلن مالیاتین قاباغینا بیر صیفیر قویوردولار تا بلکه بیر شئی ویصول ائده بیلسینلر و بئلهلیکله هر-مرج تولید اولوردو.

معلوماتور کی، میلی حؤکومت تشکیل تاپدیقا بیزیم مالی مخصصیلریمیز یوخ ایدی کی، مالیاتی تشخیص وئریمک اوچون بیر کومیسسیون سئچلسین. تهران مجلسی تروتمند آداملاردان تشکیل اولوندوغونا گوره اورادا ائله بیر اوصول گوتورموشدولر کی، ایللرله مالیات ویصول ائتمک اولمازدی. مثلاً اگر بیر آدام تشخیص وئرلن مالیاتا اعتیراض ائتسه ایدی، گرک عالی کومیسسیوندا اونا رسیدهلیک اولایدی کی، بو کومیسسیون دا تهراندا دیر. بئلهلیکله بویوک تاجیرلر و بویوک مالیاتلارا شامل اولانلار کی، اوزلری بو قانونو گنچیرمیشدیلر نچه ایللر ایدی کی، بو قانوندان ایستیفاده ائدیبلر مالیاتلارینی تاخیره سالیردیلر.

بیز مونتظیر اولای بیلیمز ایدیک کی، تهران عالی کومیسسیونو ایللر بویو اعتیراضلارا باخمایاراق مالیات کومیسسیونو سوروندورسون و بیزی ایقتیصادی فیشارا سالیسن. بونا گوره بو ایشی محلی شرایطه اویغون بیر طرزده ایجرا ائتمگه قرار وئریدیک. عادیلانه صورتده بیز بیر قدر مالیات ویصولونا دا موقوف اولدوق کی، مالیات ایجرا سینا اعتیراضلاری اولانلار او محکمهیه موراجیعه ائتسینلر و بو محکمهده رسیدهلیک اولوندوقدان سونرا آرتیق مالیات آلینمیش اولسا صاحبیلرینه قایتاریلسین. بیز بئلهلیکله تهران حؤکومتین مالیات ویصولوندا اوز الیه یاراتدیغی ایشکالی اورتادان گوتورموش اولدوق.

بیز غنیر مستقیم ایشلرله قویونچولارین قاباغینی آماق، قند-شکرین قیمتینی عادیلانه بیر حالا سالماقلا ایقتیصاد ایشینه کؤمک ائتدیک و بو ماللارین قیمتینی موعتدیلر بیر شکله سالدیق. بو ایشیمیزین حتا تهرانین بازاریندا دا شدید تاثیر ایلدی.

البته بو ماللاردان چیخان سرمایانی آیری یئره خرج ائده بیلیمزدیک. چونکی اوندان مؤوجودی پولدا آرادن گنیدی، دؤولته ضرر اولاردی. مثلاً گرک ایدی کی، چای آلینیب یئرینه قویولایدی.

بیز غلط قانون-ایستخدامی آرادان آپاردیق. گنچ زماندا غلط قانون-ایستخدام اوصولی ایله مثلاً بیر نفر ظابط بویوک بیر حقوق الیردی. موقابیلنده بیر نفر تحصیل ائتمیش ایکی یوز تومن حقوقلا ایستخدام اولونوردو. اونا گوره بیز لیاقتلی اولمایان آداملارین حقوقلارین آزلتدیک و اوز یولداشلاریمیزا دا دندیک کی، آز حقوق آلسینلر. البته موحاریبه زمانیندا قویولان حقوقلار ایندی اولای بیلیمز و بو ایش ده غنیر عادیلانه دگیلدیر. چونکی سطح زیندگانلیق آشاغی گلیردی. مثلاً بیر آدامین اوتوز تومن حقوقو و یتمیش تومن مدد خرج و فؤوق العادهسی ایدی، ایندی کی، سطح زیندگانلیق آشاغی دوشوب و یوزده قیرخ جینسلر آشاغی گلیر: دئمک اولار کی، بیزیم بو ایشیمیز کامیلن عادیلانه دیر. ایندی مثلاً تبریزده یاغین قیمتی ۲۵ تومندیر، در صورتیکه گنچ ایللرده ائتمیش تومن ایدی. ایکی قیرالیق یومورتا ایندی ۱۲-شاهی یا ساتیلیر. ایندی هر پارچا کی بازاردا مثلاً اون تومنه ساتیلیردی دؤولت ماغازلاریندا ۳-تومنه ساتیلیر. بیز داعوا زمانی نین حقوقونو وئرسه ایدیک اوندان هم عادیلانه اولمازدی هم ده خلقی سویمایا مجبور ایدیک، هم ده سطح زیندگانلیق یوخاری گنردی.

سونرا بویوک بدبختلیک کی، ایرانین باشیندا واردیلر بو دور کی، ایشچینی ایشه گوره قویموردولار و قدیمدن سوندیلر و بلژیکلیر نجه اوصول قویموشلار سا ائله ده قالیردی. مثلاً بیزیم ایدارلریمیزده ۱۰ نفر آداما ۱۲ نفر

پنشن‌دهی ایشلیک. سیزین نظریه بئله گلمه‌سین کی، پنشن‌ده‌مین حقوقو آز اولوب، دولت بودجه‌سینده انله تاثیر یوخدور. لاکین آذربایجان دوا بیره‌نده پنشن‌ده‌مین عیده‌سی ایکی میندن زیاده دیر. آیدا اولارین حقوقی ایکی یوز مین تومن اولور. بیز بو پوللا یاخشی قوشون ساخالایا بیلریک. البته مقصودوموز پنشن‌ده‌مینریله موخالیفت ائتمک دگیلدیر. لاکین ایدارنن هر بیر کیچیک ایشی ایله بیر شوعه ابرماق کی، بو شوعه‌لر ایلین باشیندا شاید یوز مین تومنیلیک دولت نفعی یوخدور، لاکین دئمک اولار کی، ایش‌قورانلار قاباق‌دادان بونو فیکیر ائتمه‌بیلر.

بیز بیرنجی دفعه تمام ایداری تشکیلاتی دگیشه بیلزدیک. بونا گوره ده بیر آز ایشچیلرین عیده‌سینی تخفیف وئردیک و بیر قدرده اول اوج آیدا او آدمین حقوقلارین دا کی، ویجودو زاید دیر آزالندیق. ایندی ایسه بئکارلیغین قاباغینی ساخالماق مجبوریتینده‌بیک. بو آدم‌لارا باشقا بئرلرده موفید ایشلر وئرجه‌بیک. بونولا برابر ناچارلیق کی، اولار ی بیر مودت ده ایدارلرده ساخالایب کوچله توکمکن پرهیز ائدک. بو ایلیکی بودجه‌میزده بیر نفر ده ایداره ایشچی‌سینی ایداردن چیاریلما‌سینا یول وئرمه‌میشیک. برعکس بعضی تازا موسیسلر تشکیل ائتمکله ایشچیلریمیزین عیده‌سینی آرتیرمیشیق.

ایندی حساب بیزیم الیمیزده وار دیر، بودجه‌میز ده تنظیم اولونوبدور. هامینیز بیلیرسینیز کی، ایران دولت نچه ایلدیر کی، کامیل بیر بودجه تصویب ائده بیلیمیشدیر، آنجاق بیر ایلیق و ایکی ایلیق ناقص بودجه مجلسه گتیرمیشدیر. لاکین بیز بو دورده کامیل بودجه‌میزی مجلس میلی‌میزه گتیرمیشیک. هله بو گرک بوندان دا تنز مجلسه وئریله ایدی، لاکین تاخیرینه سبب بیر پارا عیلتلر وار دیر کی، اولار ی سیزه گؤستر مجم.

بیز گلردن وئرگی مالیاتینی دگیشدیردیک، چونکی بیلردیک کی، ایندی گنچ ایللر کیمی ایستیفاده ائتمک اولماز و عادی بیر حالدا بوندان ایستیفاده ائتمک چتیندیر و آنجاق گوجلو تاجرلر بازاردا ایستیفاده ائده بیلرلر. بیز بو اوج آیین ایچینده مالی جهندن ایشلره موسلط اولدوقجا یوز مین تومن فقط میانا و زجان دمیر یول ایداره‌سینه وئردیک. بونو وئرمه‌سه ایدیک ده اولماز دی. ایندی بو جهندن میلی حؤکومتین وضعیت-مالی‌سی یاخشیدیر.

تدبیرین بیرسی ده بودور کی، بیر میلیون خزانه قیضی چاپ ائتمیشیک. بوندان اؤترو دور کی، جینسی اوجوز وئرک. مثلاً اون تومن جینس موقابیلینده دوققوز تومن آلینیر. بونون فایداسی بودور کی، اولن خلقدن بیر میلیون تومن بوج ائتمک مجبور اولما‌دیق، البته بو پول بوج اولسایدی ایستهلک اولوناجاق ایدی. بویوک مقدار دا گرک فایض وئریله ایدی. بوندان باشقا جینس ده ساتدیق و بو بیر میلیون ایلین آخیرینه قدر نچه دفعه دولانار و نچه برابر اولار.

بو گون کی آیین اون آلتی‌سی دیر مالی جهندن داها وحشتیمیز یوخدور. بیز بیلریک کی، پولوموز وار. بو بویوک بیر موفقتیدیر کی، بودجه‌میزی تنظیم ائتمیشیک و کسر-بودجه‌میز ده یوخدور. بو ایش حتا اروپا دولت‌لرینده ده چوخ چتیندیر. بیزیم بودجه‌میز کنچمیش دولتین طرفیندن یازیلان بودجه‌دن ده نچه قات آرتیدیر. بودجه‌میزده مین نفر آرتیق ایشچی ایستخدام ائتمیشیک، بیز ایداره ایشچیلرینی ساخلیریق تا ایش تاپیلدوقدا اولار باشقا ایش وئرک. البته بو ایش مالی سیاستیمیزین دوزگونلوگو نتیجه‌سینده دیر.

آقای شبستری: اون بئش دقیقه تنفوس وئرلیر.
تنفوسدن سورا:

آقای شبستری: آقای پشه‌وری اؤز بیاناتینا ایدامه وئر سینلر!

آقای پشه‌وری: بو مسالهدن سونرا فیکیریمیزی مشغول ائدن ایقتیصاد مساله‌سیدیر. بیز هله فیکیر ائدیردیک کی، میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا آذربایجاندا بویوک احتیکارلر باشلانیب، مومکوندور کی، آزوقه آز اولاندان سونرا موخالیفلری‌میزین تنلیغاتلارین نتیجه‌سینده وحشته دوشوموش تاجرلر خارجه آزوقه آپارالار و اؤزلرینه سرمایا ائدملر. بو قورخو حؤکومت میلی‌دن قاباق دا وار ایدی. اونا گوره بیز همیشه شهرین آزوقه‌سینی کونترول ائدیردک. فیرقه‌نین اینانیمیشلاری ایقتیصاد ایشلرینی نچه مودت تامین ائدیردیلر. فیرقه‌نین تشکیلات یولو ایله درخشانی‌نین شهر انبارلاریندان نیظامیه‌یه آزوقه اینتیقال وئرلمه‌سی‌نین قاباغی الینما‌سینا چالیشیردیق. بیز بیلیردیک کی، سیاسی ناراضیلیقلار، بؤحرانلار اغلب چؤرک مساله‌سیندن دیر.

بیز چالیشدیق آزوقه‌نین یولونو آذربایجاندا خارجه مسدود ائدک. بیلردیک کی، بو ایش بعضی اشخاصا ضررلی‌دیر. لاکین قوی بئش نفر- اون نفر ضرر گؤرسون، اهالی وحشته دوشمه‌سین و میلی حؤکومتدن باهالیق گؤرمه‌سین. نجه‌کی دندیم بو ایشدن بیز یاخشی نتیجه آلدیق، چؤرک وسایر شئیلر اوجوزلانندی، لاکین تهراندا عکسینه

اولدو، حتا دندیلر کی، آذربایجان آزوقه وئرمریر، آجلیق اولور. درصورتیکه بو فریادلار لا او بیررسی طرفدن چالیشیردی کی، مالی بؤحرانلار بیزی بوغسون و پوللاریمیزی چکیب آپارسین. موتوحیش اولان وارلی آداملار پوللاری آپاریردیلار، بیزی فیشاردا قویماق ایستهبیردیلر. بو ایش سبب اولدو کی، بازاردا جینسلر داها اوجوز اولسون. خلقتین اکثریتی اوجوز لوفدان راضی اولوردو، ایداره ایشچیلری، زحمتکش و کارگرلر راضی قالیردیلار. بو اوزون مودت دوام ائده بیلمزدی. محصولون باهالیغی پیس اولدوغو کیمی، حددن آرتیق اوجوزلوغو دا بئله ضررلی دیر. گرک کندلی اوز ایشینه اوزگی قیزسین و محصولونو عادیلانه قیمتده ساتا بیلسین. بیز جور بجور بونون قاباغین آدیق.

بیرینجی سی صادیراتا عواررض تعیین ائتمک مساله سی ایدی، چونکی جینس آذربایجاندا خارجه گئتسه ایدی، بیردن سریع صورتده باهالیق تولید اولوردو. بونا گوره چوخلو موداکیره دن سونرا اینقیلابی بیر تدبیر گوتوردوک و بئله قرار وئریدیک کی، صادیرات موقابیلینده عواررض آلیسین. آذربایجاندا گندن جینسلر بیر میقدار کیرایه و بیر میقدار دا نفع اوستونه گلیر و بئله لیکله بو جینسلر همیشه تهراندا اوجوز اولور.

بیز اول خوشگه بارین صادیر اولماسینا اجازه وئریدیک. اولده بیز صادیراتا اجازه وئریدیک، لاکین ایندی وئریمیشیک. بونولا برابر یئنه لاییقی قدر صادیر اولونمور. دئمک اولار کی، بو وضعیت دونیا وضعیتینه باغلی دیر. گله جکده بیز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائتمگه یول تاپاجاییق. عومومیتله دئمک اولار کی، ایران دولتی نین خارجهی و تیجارتی سیاستی بوخورد. تهران حؤکومتی خارجه دن گلن ماللارین قاباغینی آلماق و اوز ماللارینا دونیادا بازار تاپماق باچارمیر. ایندی مثلن تیکیلی پالتار و اوتوموبیل سنل کیمی ایران بازارینا تۆکولور، دسته دسته تاجیرلری ورشیکست ائدیر. خارجه دن گلن کؤهنه پالتارلاری گئیمک بیزه تحقیر و توهیندیر. بیز اولناری گئیه بیلیمریک، ایران حؤکومتی اوزو بیلر نه ائدرسه ائتسین. لاکین بیز اوز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائدیب و عوضینده بیزه لازیم اولان شئیلردن مثلن لاستیک، شهرلریمیزین آبدلیغی اوچون لوله، آسفالت و باشقا شئیلر وارید ائده بییک. ایران دولتی اوزونه لازیم اولان شئیلری احتیاجی قدر وارید ائده بیلیمردی و بیلیمیر. چونکی تهران ایشلری اوغرولا ائنده دیر. بیر تاجیر یوز مین تومن وئریر واردات اجازه سی آلیر، بئله لیکله من دئیهبیلرم کی، بیز خارجهی تیجارت مساله سینده ده موسلط اولموشوق.

اومید ائدیرم بئله بیر مؤحکم ایقتیصادی سیستمه مالیک اولان بیر حؤکومت ترقی ائدر و هر بیر موشگولاتا فاییق گلیر. موحاریبه زمانی تجهیزات و سیلاح قاییران کارخانالار، ایندی هامیسی تیجارتدن اوترو ایشلیمیر، بو خطرناکدیر. بونلار خلقتین قاتینی سوراجاق. ایندی بونون نتیجه سینده بیزیم صنعتکارلاریمیزدان موهوم بیر حیصه سی بئکار قالماغا مجبور اولموشدور. اگر مؤحکم ایقتیصادی تدبیرلر گوره بیلیمزسک صنعتکارلاریمیز آرادان گندر. بئکارلیق دونیانی تهدید ائدن بیر بؤیوک بلادیر. بوندان بؤیوک اعتیصابلار، بؤیوک ایقتیصادی بؤحرانلار عمله گلیر. البته اولکهمین دؤورسینه حصار چکمک اولماز. لاکین واردات و صادیرات ایشلرینه بئله ترتیب وئریمک اولار کی، ایستهدیگیمیز شئی آلیب و ایستهمدیگیمیزی آلمایاق. نجه کی سووت اولکهمینده بنش ایلیک نقشلر اوزره بو چتینلیکلری آرادان آپاریرلار.

گئچن دؤورده بیزده احصایه موضوعو چوخ پیس شکیلده ایدی. مثلن بعضی ائولره نچه دانا آرتیق سیجیل تاپیلیردی. هله ایندی ده واریدیر. ایندی بیز دوزگون احصایه تهیه ائدیریک. بیلیریک کی، مثلن خارجه دن گتیریلن کبیریته احتیاجیمیز بوخورد و بلکه کارخانالاریمیزدا تهیه ائدیلن آرتیق کبیرته گرک بازار تاپاق. بیرده بونو بیلیمه لی بیک کی، میلی حؤکومت دیوانخانا دگیل، اونون وظیفه سی خلقتین حیاتی تئامین ائتمک اوچون پوللار تاپماقدان عیبارتدیر. بؤحران سنلی نین قاباغینی آلماق بو وظیفه نین گونده لیک ایجاباتیندان ان موهومی حساب اولونا بیلیر. بیز چالیشیریق کی، تیجارت ساحه سینده اوز محصولوموزو خارجه یئتیرمیلک و او شئی کی تیجارتیمیزه ضررلیدیر، اونون وارید اولماسیندان جیلو و گیرلیک ائدک. بیز بو یولدا چوخ موفقیتلره نایل اولموشوق، لاکین هله بعضی شئیلرده حداکثر ایستیفاده نی ائده بیلیمریک. مومکوندور کی، بیر نفر ۳-۴ اوتوموبیلی اولسون و بیعوررضه اولسون و اونلاردان هنجگونه ایستیفاده ائده بیلیمسین، لاکین ۳-۴ قاتیری اولان بیر آدم ائلییه بیله او قاتیرلاردان کیفیت قدر ایستیفاده ائدیب، اولکی شخصدن قاباغا دوشسون. آقای رسولی ایله میاندا ب قند کارخاناسینا گئتدیکده، ایران ایرتیجای حؤکومتی نین هنجوقت اوزونون الینده اولان ایمکانلاردان خلقتین آسایشی اوچون لازیمی ایستیفاده فیکیرینده اولمادیغینی بیئه ده گوردوم، گوردوم کی، ۷-دانا تراکتور ایش سیز و ایستیفاده سیز حالدا ساخلانیبیدیر. بیلدیگیمیزه گوره هر تراکتور ایکی هکتار یئر سوره بیلر، من گوردوم کی، بو تراکتورلاری کامیونو چایدان چیخارماق اوچون ساخلانیبلار، حالبوکی بو تراکتورلار هر بیررسی ۲۰- مین تومنه باشا گلیر و بؤیوک بیر ثروتدیر.

بیز گرک چالیشاق کی ایقتیصادی ایمکانلاردان یاخشی ایستیفاده اولونسون. مثلن چوخ یئرده چاپلار واریدیر کی، اگر سد باغلانا اولنلاردان بؤیوک ایستیفادلر اولونا بیلر. بیز گرک صنعتی فلاحت عمله گتیریک. مثلن پامبیق، باراما، کتان، قند چوغوندور و یئتیریک. بیزیم ایقتیصادی و تیجارتی ایشچیمیز آز دیر. اغلب دولت مامورلاری فیرقه قوی و

سیاسی ایشچی دیرلر، گرک مورور زمانلا بو ایشچیلر ایقتیصادی و تیجارتی ایشلره آشینا اولای بیلسینلر، بیزیم ایقتیصادی تدبیرلریمیزدن ان موهمی یئر بؤلگوسودور. بو واسیطه ایله بیر میلیون کندلی یئر صاحیبی اولاجاقلار.

البته بو تئزلیکله او یئرلردن کیفیت قدر ایستیفاده ائتمک اولماز. لاکین بیز اینانیریک کی، دولت فلاحت بانکینی قووهتلندیریب، دورد-بئش ایلدن سونرا فلاحت محصوللاریمیزین یوز قات آرتماسینا ایمکان وئریمکدیر. یئر بؤلگوسو بارهسینده ایندی اولابیلر کی، هامپا و قارا آراسیندا ایختیلاف اولسون، لاکین یئرلی مامورلارا دستور وئرلیبر کی، اونلاری بیر-بیرله یاخینلاشدیرماغا چالیشسینلار تا بیر-بیرینه کومک ائتسینلر کی، قارا آیاغا قالخسین و هامپا ایله ده ایختیلاف چیخماسین.

آذربایجاندا یئر چوخدور و آذربایجان جماعتی ده زحمتکش و چالیشقان بیر جماعتدیر. خالصه یئرلرین بؤلومہسی و یئر بؤلگوسو چوخ بؤیوک ایقتیصادی کومک اولاجاقدیر و بوندان بئله مازنداران و باشقا یئرلرده اولان آذربایجانلیلار وطنلرینه قایدیب، زیراعت ایشینه باخاقلار. البته بو ایشین سیاسی نتیجہسی ده چوخ بؤیوکدور. سیاست ایله ایقتیصاد بیر-بیرینه مربوطور. اگر بیر حؤکومت ایقتیصادی جهتجه قووهتلنسه سیاسی جهتجه ده قووهتلنیر.

تهران حؤکومتی خلقی قووهتلندیرمکدن قورخور. من فیکیر ائدیرم کی، خلقی آج ساخلاماقدان تموم وار ایدی. بیزیم حؤکومتی میز خلق حؤکومتی اولدوغونا گوره گرک بیز خلقی آیقاندیراق. مثلن گرک بئله اولای کی، بیر نفر خلق قوشونلاری سیراسینا گنتیکده عایلهسیندن نیگاران قالماسین. لئیکن آج اولدوقدا او گرک گنجہ-گوندوز ماعاش فیکیرینده اولسون و بئله آدامان فدایی و نیظامی چیخماز.

باشقا ایقتیصادی مؤوضوع دا صنایع مسالہسی دیر. میلی حؤکومت قورولمادان اول بیزیم موهم کارخانالاریمیز تعطیل و یا اینکی تعطیل اولماق خطینده ایدی. بیز دورد ایدا اونلارین ایشه سالماسینی تامین ائتدیک. ایندی هامپا ایشلہمیر. بو بیر منفعت و موهم بیر ایشدیر. بو یاخین زماندا بو کارخانالار انده بیلہجکلر کی، بئله پارچا وئرسلر کی، موهم قیسمت لیباسیمیزی تامین ائتسین. بو کارخانالار خیانت و اوغورلوق نتیجہسینده باتمیشدیلا. مثلن یونو بنش تومنه آیب و کارخانایا اون بنش تومنه ساتمیشدیلا، خلق سهملرینی بیر تومن قیزیل پول آلیمیشدیلا. لاکین میلی حؤکومت قورولمادان قاباق ایکی قیران پول اونلارا وئریردیلا. ایندی او خیانتلری گورنلر قاچیرلار لاکین موزاجاتدان قاچا بیلہمہجکلر. حاجی غولام جوراچی و باشقالاری اوز گوردوگو بیس ایشلرین پاداشینی گورهجکلر. میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا مسالہ ساده بیر وجهله حل اولوندو.

ایندی کارخانالاردا ۴۰۰ نفر ایشچی ۸۰۰ نفرین گوردوگو ایشی گورمکده موفق اولور. ایندی هم کثیفیت هم ده میقدار جهتینجه گنچن زماندان چوخ ارتیق محصول گتیریرلر. بو مسالہ عئین زماندا سیاسی بیر مسالہ دیر. سربازلاریمیز چوخ یاخشی تعلیمات آلیرلار، لاکین پالتارلاری یوخ ایدی. ایندی بیز اونلارا پالتار وئریمگه موفق اولموشوق. بیز چالیشیریک کی، بیرینجی درجده صنعتی ماشین ایشینه و سونرا ایکینجی درجده ال ایشلرینه باخاق، آما بو آغیر ایشدیر. دولت گرک بو چتینلیکله فایق گلسمین و بیز فایق گلہجگیک.

بئکارلارین مسالہسی بیزیم اوچون آغیر یوکدور. بیز گرک بونو آرادان گوتورک. بیز بونا دا تدبیرلر گورموشوک، بوللاریمیز کی، ایندی چوق بیس حالدادیر، اونلاری دوزلمتمک اوچون ایقدام اولونور. مثلن آستارا-اردبیل، سابین-قالا-میانداب، زنجان-میانا و میانا-تبریز یوللاری دوزلمهلیدیر، و بو صورتده نچہ مین عمله ایشلہمہ بیلر.

باغچیلیق و زیراعت زمانی گلیب چاتیبیدیر. کندلیلر اوز زیراعتلرینه گندہجکلر. بوندان باشقا بلدیہ ده شهرین آباد اولماسی اوچون بیر چوخ عمله ایشلده بیلیر.

بیزیم آرزوموز بودور کی، ایشسزلیک آرادان گنتسین، بیر ده چالیشیریک کی، ایشسزلیک سبب سبب توتاق. ایندی ایشسزلیک داد-فریادی چوخدور، لاکین هله ائله بیر احصاییه الده یوخدور. بعضی آداملار واردیر کی، آنجاق میز باشیندا اوتورماق ایستہمیرلر و آیری ایشی گورمگه حاضر دگیلر. بونلار پارازیتدیرلر. البته حقیقی ایشسزلیک واردیر کی، کارخانالار باغلی اولماق نتیجہسینده وضعیتلری یاخشی دگیلیر.

باشقا مسالہلر ده عومومیتله میلی حؤکومتین دوام و بقاسی اوچوندور. میلی حؤکومت تاسیس اولدوقدا شو عاریمیز ایالت و ویلایت انجومنتلری اطرافیندا ایدی. لاکین عمله گوردوک کی، بو میلی حیاتیتمیزی تامین انده بیلہمہجکلر. بیز مجبور اولدوق کی، میلی مجلس و میلی حؤکومت یارالداق. ایندی گرک بو میلی تشکیلاتی ساخلاپاق. چونکی بو

تشکیلات خلقین احتیاجی و ایستدیگی اوزرینه عمله گلیدیر. خلق میلی حؤکومتی اوزونونکی بیلیر و اونو ساخلاماگی اوزونه بورج بیلیر. اولده بیر پارا موغریض آداملار دئدیله کی، گویا بیز ایران آذربایجانینی شورا آذربایجانینا یاپیشدیرماق ایستیمیریک یا اینکی دموکرات فیرقهسی آذربایجان سوننت حؤکومتینه ساتیبیدیر، لاکین بیز گؤستردیک کی، اونلار هامیسی یالاندیر. عملده ده اونو ایثبات ائتدیک. ایندی قیزیل اوردو بورادان گئدیر. هامی بیلیر کی، قیزیل اوردونون ووردو سبب اولدو کی، ایستیداد حؤکومتی بیخیلدی. بونا گؤره گرک اوندان تشکور ائدک کی، رضاخانین ایستیدادی اونون گلمه سیله بیخیلدی. بو دا قیزیل اوردونون بیزه اولان بؤیوک خیدمتی دیر که میلی اسارتی سیندیردی. هله من دنمیرم کی، اگر آلمانلار غالب اولوب آذربایجانا گلسه ایدیلر بورادا حتا بیر ائوده قالمزادی. قیزیل اوردو ایستالینقیراد، موسکوا، لنینقراد دا ایستیداد قوه سینی سیندیرماقلا دنیا خلقلری ایله برابر خلقیمیزین آزادلیغینی تامین ائله دی و اولکه میز قان دریاسینا دؤنمکن خیلاص اولدو و ایندی بو اوردو گئندنه گرک آقیشلارلا اونو یولا سالاق. بیز بو مودتده گوردوک کی، قیزیل اوردو چوخ نجابت، متانت و اخلاقا رفتار ائتدی. اونلارین رفتار و اخلاقای هامییا سرمشق اولدو. فیکیر ائدین اگر آرتش-شاهنشاهی! اولسایدی نه ایشلر چیخارداردی! و بیر شهره قیزیل اوردو کیمی داخل اولسایدی خلقین باشینا نه کیمی فلاکتلر گئیرردی؟

قیزیل اوردونون گئتمه سی بیزیم اوچون ناگهانی دگیلدیر. بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، او اوردو توپراق آلماق و یا شهر ایشغال ائتمکن اؤترو سرحدلریمیزی گئچمه میشدیر. اونون مقصدی دونیانی اسارت آلتینا آلماق ایستیمین فاشیزمین ایراندا اولان آثارینی ریشه دن کسمک ایدی و بونا دا ایفتیخارلا موفق اولوبدور. ایران خلقی مخصوصن آذربایجان جماعتی او اوردونون معنوی کؤمکلیگینه همیشه مینتدار قالا جاقدیر. بیز آرزو ائدیریک کی، قیزیل اوردو همیشه دنیا دموکراتلیغی نین نیگهبانلیق وظیفه سینی عؤده سینده ساخلا سین.

قیزیل اوردونون گئتمه سینی بیز مورتجملر کیمی ایستیقبال ائتمیریک. بیز اونو احتیرام و عزیت ایله یولا سالیریک، ایرتیجاع ایسه اونون گئتمه سینده اوزونون ال-قولونون آچیلما سینی آختاریر. بیز آچیق دئییریک کی، قیزیل اوردونون گئتمه سیله مورتجملر چوخ دا اومیدوار اولماسینلار. آذربایجان خلقی آلدیغی آزادلیغی ساخلا ماغا قادیر دیر. قیزیل اوردونون گئتمه سی بیزیم میلتمیزین ایراده سی ایله ائده ائدیلن آزادلیغی خللدار ائتمه یه جکدیر. ایندی میلی حؤکومتیمیزی گرک ساخلاق. آذربایجان خلقی حتا چوخ آز جمعیتی اولسا دا آزادلیقدان دیفاع ائده جکدیر. بونا گؤره من سیزدن رای-اعتیماد ایستیمیرم، (وکیللر: بیز رای-اعتیماد یوخ جانیمیز و مالیمیزی دا وئرمه ییک) بیز ایندییه قدر میلی آزادلیغیمیزی ساخلامیشیق، بونون بیرینجی ضامینی فیرقه تشکیلاتیمیزدیر. ایندی تیریزده چوخ آز بیر ائو واردیر کی، ائو اهلیندن هئچ اولماز سا بیر نفر دموکرات فیرقه سیندن اولماسین، گرک او فیرقه نین رهبرلیگینه اعتبار ائدک. بونون ایکینجی ضامینی ده بیزیم فداییلریمیزدیر. اونلار آز بیر مودتده قیام ائتدیلر و ایندی ده آزادلیغیمیزین ضامینی دیرلر. بیزیم فداییلریمیزین تاریخی چوخ یاخین بیر تاریخدیر، مصنوعی تشکیلات دگیلدیر و اونون تشکیل تاپماسی گئچن حؤکومتین فیشارلاری نتیجه سینده اولوب و ایندیسه بونلار میلی حؤکومتیمیزین دالیندا دورماغا حاضر دیرلار. اونلار زنجاندا دولفقاری، اردبیلده، اهرده و باشقا یئرلرده اولان موخالیف دستلرینی از دیلر. ایندی بیز فداییلریمیزه ایمکان وئرمه ییک کی، کوتان و خیش دالیسیندا ایشله یه-ایشله یه عئین زماندا توفنگی اللریندن یئره قویماسینلار. تا آذربایجان وار فدایی وار، چونکی او آزادلیغی قوروبدور. لاکین بو تشکیلاقی ساخلاماق بیر تک فداییلرله اولماز، بیزیم مونظم قوشونوموز دا گرک اولسون. بیز آز بیر زماندا مونظم و قودرتلی بیر قوشون تشکیل ائتمیشیک، اگر ایندی بیر نقصی اولسا دا تئزلیکله دوزملده جیه ییک. قوشونو و فدایی سی اولمایان بیر میلّت هئچ وقت آزادلیغی حیفظ ائده بیلمز. بیز هر بیر شئیدن کسک، فداییلریمیزی و قوشونلاریمیزی قوتلندیرک.

مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری

مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری نین تبریز شهری نین ان عالی خیابانلاریندا نصب ائدیلمه سی، فیرقه میزین گوردوگو بؤیوک تاریخی ایشلردن حساب اولونور. مخصوصن سردار میلی ستارخانین هنیکلی نین رضاخان موجسمه سی نین یئرینده قورولماسی فؤوق العاده جیدی و موهوم بیر قدم ایدی.

سونرادا تاریخی بیرگونده مشروطه اینقیلابی نین فیرخ بیرینجی ایلدؤنومو موناسبتیله سالار میلی موجسمه سی نین انجومن ایالتی مئیدانیندا برپا ائدیلمه سی، او قدمی تکمیل ائتدی. بو ایکی بؤیوک مشروطه چی نین تجدید نامی ایله فیرقه میز فداکار مشروطه چی لرین خئیر-خلف واریثی اولدوغونو ایثبات ائتمکله فیرقه افرادینا و عوموم خلقه آزادلیق یولوندا

جانفشانلیق ائدن بؤیوک شخصیتلرین تاریخده توندوقلاری مقامی بیلدیریب، فیرقه ایچریسینده رهبرلره نیسبت علاقه و محبت یار ادیلماسینی سرمشق وئردی.

بشر اؤز تاریخینی وجودا کتیردیگینی کیمسه اینکار انده بیلیمدیگی کیمی، بو تاریخده شخصیتلرین رولونو دا اینکار ائتمک حقیقتی دانماق دئمکدیر. باشچیلارین دوزگون دوشونوب جریانا دوزگون خط سئیر و یول گؤسترملری ایشین گنیشینه آرتیق درجهده موثر واقع اولابیلر.

روبسپیرین ایشتیباھلاری ناپولئون دیکتاتورلوغونو مؤیدانا چیخارماقدا بؤیوک فرانسایا اینقیلابینی طبیعی مجراسیندان دؤندردی. بر عکس بؤیوک ایستالینین ساغلام دوشونجه و دوزگون خط حرکتی اوکتیابر اینقیلابینی یانلیش مجرایا چکمگه جان آتان موخالیفلرین حاضیرلادیقلاری اولدوروجو خطرندن نیجات وئردی.

اگر رضاخان مؤیدانا چیخدیگی وقت ایراندا گوندن-گونه گنیشلنمکده اولان میلی نهضتینی باشیندا دوزگون دوشونجهلی شخصیتلر اولسایدی و بو شخصیتلر هر بیرینی ازیب بدنام ائتمک هوسینده بیر شخصین رهبرلیگی آلتیندا حرکت ائتمیش اولسا ایدیلر، رضاخان ۲۰- ایل تمام ایراندا خلقی اسارت آلتیندا ساخلایا بیلمزدی.

اگر مشروطه نهضتینده ستارخان داخی باشقا مشروطه باشچیلاری کیمی مرعوب اولوب سیلاحینی تسلیم ائتمیش اولسایدی، شاید قیرخ ایل بوندان قاباق مشروطه بساطی بیغیشیلیب اورتادان گنتمیشدی. دئمک شخصیتلرین تاریخده بؤیوک رولو واردیر. و هم اونلارین معنا و تاثیر چوق بؤیوکدور. بیزیم فیرقه‌میزین پیشرفتی ده چوروموش و ضررلی افکارا بیر دفعه‌لیک سون قویوب اوزو اوچون شاخیس یعنی رهبر اینتیخاب ائتمه‌سیدیر. بو او دئمک دگیلدیر کی، فیرقه عوضولری و سایر رهبرلر از ایش گؤرموشلر یا اونلارا احتیرام لازیم دگیلدیر. البته بوتون فیرقه باشچیلاری هر کس اؤز ائتدیگی خیدمت و گؤستردیگی فداکارلیق موقابیلینده حؤرمت، سیتایشه لایبقدیر. لاکین یونونلا بنله فیرقه رهبرلری نین رولونو اینکار ائتمکله فیرقه‌نین باشینی ازیب لیدرسیز بیر جمعیت حالینا سالماغا ایمکان وئرمک اولماز. دونیادا هئچ بیر جمعیت باشچی‌سیز، لیدرسیز ایشی قابقدان آپارا بیلیمیشدیر. بو جهتدن دیر کی، بیز مشروطه اینقیلابینی بؤیوک باشچی‌سی اولان سردار میلی‌نین آدینی ابدیشدیرمگه ایفدام ائتدیگ. سالار میلی ایسه البته اؤز نؤوبه‌سینده اینقیلابا بؤیوک خیدمت ائتدیگی اوچون اونون آدینی نین دا ابدیشمسه‌سی لازیم ایدی. بو مؤوضوعو داها آیدین بیر صورتده آچیب گؤسترمک اوچون سردار میلی موجه‌سی نصب اولونان تاریخده آذربایجان روزنامه‌سینده یازیلان معنالی بیر مقاله‌نی بورایا درج اندیریک.

اونودولماز تاریخی بیر گون

آذربایجاندا دموکرات فیرقه‌سی تشکیل تاپدیقدان سونرا آذربایجانین مرکزی اولان تبریز شهری چوخ موهوم و تاریخی حادیثلرین شاهیدی اولموشدور. بو حادیثلر تک آذربایجان خلقی نین سیاسی حیاتیندا دگیل بوتون ایران و شرق اولکلری نین تاریخینده پارلاق بیر یئر توتاجقدیر.

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی آز بیر مودتده گنچمیش چوروک رژیمین ایزلرینی تاممیله آرادان آپاریب، یئنی دموکراسی بیر اوصول و خلقیمیز اوچون خوشبخت بیر حیات یاراتدی. جومعه گونو اوردیبه‌یشت آیین ۲۷-ده دموکراسی حرکتیمیز تاریخینده یئنی پارلاق بیر صحیفه آچیدی. تاریخلر بویو اؤز قهرمانلیق و رشادتینی ایثبات ائتمیش اولان خلقیمیز بیرینجی دفعه اولاراق یاخین شرق اولکلرینده حقیقی دموکراسییه لایبق اولان شرفلی بیر ایش انجام وئردی. بو ایش قان تۆکن شاهلارین، خلقین آرزو و اومیدلرین آت آیقلاری آلتیندا پامال ائدن حؤکمرانلارین، میلنلرین اسارتیندن قهقهه ایله گولن ظالیم اینسانلارین گنچمیشده اولدوغو کیمی سیتایش ائتمگیندن عیبارت دگیلدیر. بو ایش غضبکارلارین پارلاق سونگولری نین، زهرلی خنجرلری نین مدیحه‌سی دگیلدیر.

بو خلقیمیزین نیفرتینی قازانان، ۲۰- ایل ایران میلنلرینی سیاسی روشد و تکاملدن، ایجتیماعی حیاتدان محروم اندیب، میلیمیزین قانی نین قیمتینه الده ائتدیگیمیز مشروطیتی تعطیل ائدن رضاخانین منحوس موجه‌سینی میلنلرین قارشیسیندا سرنیگون آندیب، اونون یئرینده نصب اولونموش اولدولار اولکسه‌سی نین قهرمان اولغو، تاریخی بیر سیمانین، بؤیوک ستارخانین موجه‌سی نین ایفتیتاحی ایدی. خلقیمیز بو شرفلی ایقداملا ایثبات ائتدی کی، گنچمیش نیفرتلی رژیمین

یادگار لاری بوندان سونرا تماميله آرادان گندیب و اونون یئرینده میلتمیزین آلولو مباریزملرده الده ائتدیگی آزادلیق و دموکراسی قانونلاری حؤکمسونلیک ائدهجکدیر.

بو تاریخی گون اونودولماز بیر گوندور!

قوی ایران میلتری بیلسینلر کی، آذربایجان میلی او چوروموش فاسید دستگاها نیفرتله باخیر. قوی خام خیال ائدن مورتجعلر بیلسینلر کی، داها بوندان سونرا هنجوجه ایله حقیقی آزادلیق اوصوللارینا موغاییر اولان منحوس اثرلر بو اولکده قالماییب و داها او گنجمیش دؤوره تازالانمایاجاقدیر.

خلقیمیز بوندان سونرا یاد ایشغالچیلارا فقط یوخلوق طلب اندیر، بوندان سونرا میلترین آزادلیغینی آیقلاری آلتینا سالیب و اولارین میلترین تحقیر ائدن عونصورلر داها هنجوجه ایله اوز مؤوقعتلرین حیفظ ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقلار.

یاشاسین خلقیمیزین سارسیلماز ایرادهسی!
یاشاسین بوتون ایران آزادلیغینی تمثیل ائدن آذربایجانین قهرمان خلقی!

۱۲-شهریور موناسبتیله موجسملر مؤوضوعنا عاید داها آرتیق معلومات آماق ایستین تبلیغاتچیلار آقای پیشهوری نین بو موناسبتیله سؤیلهدیگی آشاغیداکي سؤزلریندن ایستیفاده ائده بیلرلر.

مؤحترم هموطنلر!

بو گون بیرینجی دفعه اولراق تبریزین و آذربایجانین حیاتیندا تاریخی بیر صحیفه آچیلیر. آذربایجان خلقی ۲۰- ایل میلترین حوقوقونو آرادان آپاران، ۲۰- ایل مشروطیتی تعطیل ائدن، ۲۰- ایل ایرانی ترقی و تکاملدن گئری قویان بیر غصبکارین هئیکلینی آشاغی اندیریب و اونون یئرینده ایران مشروطهسی نین اساسینی قوران آذربایجان خلقی نین قهرمان و رشید اوغلونون موجسمسینی پایدار اندیر (گورولتولو آقیشلار).

بیز بونولا او ۲۰- ایللیک فاجیعه نین بساطینی قوران آداملارا بیلدیردیک کی، اولارین خایانه سیاستلری مشروطیتی داها بوندان آرتیق تعطیل ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقدیر. آذربایجان خلقی رشید و قهرمان اوغللاری نین قانی باهاسینا مشروطیتی آلیب و او مشروطیت یاشایاجاقدیر (گورولتولو آقیشلار). بیز بو موجسمه نین قارشیسیندا آند ایچیریک کی، مشروطیتی و آزادلیغی بوتون ایران اوزرینده حیاتا گنجیریب و ایرانین مظلوم خلقلری نین حقیقی آزادلیقلارین تامین اندک (آقیشلار). بیز سون قطره قانیمیز قالانا قدر بو یولدا فداکارلیق ائدهجیمیک، بیز مخصوصن بو موجسمه نی اوندان اؤترو بو گون نصب ائتدیک کی، هله ده ایرتیجاع طرفدارلاری خیال اندیرلر کی، اگر سیلاح ایله آذربایجانین آزادلیغینی آرادان آپارا بیلمهسلر، حیل و نیرنگ ایله آپارا بیلرلر. قوی اولار بیلسینلر کی، آذربایجان خلقی اوز آزادلیغین و ایران خلقی نین آزادلیغین مؤحترم ساییب و اونو ساخلاماغی ایسه اوزو تضمین ائتمیشدیر. بیز نه تکجه آذربایجاندا بلکه بوتون ایراندا آزادلیغی حیاتا گنجیریمجهیمیک. بیز ایندیکی هؤرومچک تورو کیمی ایران خلقی نی تورا سالیب و اولاری سیخان منحوس رژیم آرادان آپاریب و اونون عوضینده خلقه آزادلیق و سعادت وئریمجهیمیک.

تهراندا او چوروک باشلار، فاسید بنیینلر بیلمه لیدیرلر کی، نه وقته قدر او قورخولو ظولم و اسارت نیشانهسی اولان موجسملر آرادان گنتمه ییبیدیر، نه وقته قدر اولار میلترین ایله گؤتورولوب سرنیگون اولماییبیدیر، ایراندا آزادلیق اول بیلمز، تهران حؤکومتی آذربایجان ایله یاناشا بیلمز. تهران حقیقی آزادلیق و دموکراسی اوصوللاری ایله ایداره اولونان صورتده آذربایجان ایله یاناشا جاقدیر. آذربایجان اوزونو هنجوقیتینده مورتجعله تسلیم ائتمه یه جکدیر. بونو بیر دفعه لیک هامی بیلیب قولایغیندا ساخلامالیدیر.

تصادوقن بورادا اولان ایران مطبوعاتی نین گؤرکملی نوماینده لری بندن آقای ملکی و عمیدی نوری نین حوضورلاری منیم خاطریمه گئیردی کی، نچه ایل بوندان قابق آقای ملکی یازیردی کی، خلقی اسارتده ساخالیان و حوقوقون پایمال ائدن بو رضاخان موجسملری نه وقته قدر بو حالدا دوروبدورسا، بیزیم آزادلیغیمیز تامین اولمایاجاقدیر. بو دوزدور، او موجسملر تیکان کیمی خلقین اورگینه باتیر. من خاهیش اندیرم کی، آقای ملکی تهران دئسینلر کی، «دو صد گفته چون نیم کردار نیست!» ایکی یوز سؤزون بیر عملجه قیمتی یوخدور. بیز دندیک و دندیکیمیزی عمل ائتدیک،

خلقین آرزولارین بیلیم و اونلاری حیاتا گنجیردیک. عزیز یولداشیمیز آقای پنهیمی دندگی کیمی قوی خلق اوچون خو-خورتدان اولان و خلقین اورگینی سیخان موجسهلر گوتورولسون و ایران خلقی بیزدن سرمشق آلیب بو چوروک موجسهلرین یئرینده ایران آزادلیغی نین و مشروطهسی نین یولوندا شهید اولانلارین، ملک الموتکلیمین، صور ایسرافیل، میرزا رضا کیرمانی و سایرلری نین موجسهلرینی قویسونلار.

ایراندا اول دفعه ظولم-اسارت نیشانسهی اولان رضاخان موجسهسینی گوتورمک و یئرینده آزادلیق و قهرمانلیق نومونهسی اولان ستارخان موجسهسینی قویماق ایفتیخاری آذربایجان خلقی و اونون رهبری اولان آذربایجان دموکرات فیرقهسینه نصیب اولدو. من ایفتیخار اندیرم کی، بو موجسهمنی آچیرام.

آقای پیشهوری گورولتولو آقیشلار ایچریسینده موجسهمین یانینا گندیب و موجسهمین پردهسینی گوتوردو. بو مؤوقعه اوررا و موزیک سسی سردار باغی نین موحوطهسینده طنین انداز اولاراق بو تاریخی گونده تاماشاچیلار آذربایجان خلقی نین قهرمان اوغلو ستارخانین هئیکلینی گنجمیش رژیمین یادیگاری اولان رضاخانین منحوس موجسهسینی یئرینده تاماشا ائتدیلر.

آقای پیشهوری نیطقینی قورتاردیقدا سونرا ستارخانین موجسهسینی قارشیسیندا رژه وئریدی. او نیطقین تکمیلینده سالار میلی موجسهسی نصبی مونا سبتیله آیری نیطقلرین تفصیلی ده شایان دیقیدیر.

سۆز یوخ، عمل گؤستریمک لازیمدیر

مشروطه اینقیلابی آذربایجان خلقی نین قهرمانلاری نین مظهری اولاراق بو ایل خلقیمیزین تام غالبیت شرایطینده گنجدی. خصوصیه مشروطه نهضتی نین ایکنجی قهرمانی باقیرخانین موجسهسینی ایفتیتاحی بیزه گنجمیش شانلی تاریخمیزی خاطرلاداراق، بویوک بابالاریمیزین ایران آزادلیغی اوغروندا ائتدیگی فداکارلیقلارینی خلقیمیزین نظرینده موجسم ائتدی.

آذربایجان خلقی ۲۱- آذر نهضتی نین اثرینده، ایران اوزرینده درین بیر دگیشکلیک عمله گتیرمگه ایمکان تاپاراق ۴۱- ایلدن آرتیق تعطیل اولونموش مشروطیت قانونلارینی بییدن حیاتا گنجیردی.

خلقیمیزین قیامی سایهسینده مورتجملر دالی اوتوروب و تهران حؤکومتی آزادیخواه بیر رویه توتماغا باشلادی. گوردوگوموز کیمی بو سون زماندا آز-چوخ دموکراتیک نهضتلر، حؤکومت طرفیندن تقویت اولونان کیمی نظره گلدی. بونا گوره دیر کی، بیز اولدن اوزوموزو، آقای قوام اولسلطنه حؤکومتینه خوشبین نیشان وئردیک. آقای قوام اولسلطنه چوخ چنین مسالهلری قارداش قانی تۆکولمهدن، موسالیمت یولو ایله حلی ائتمگه موافیق اولدو. لاکین هله ده قوام اولسلطنه دؤولتی ایراندا، ایران ملتی نین اینتیظاری اولدوغو کیمی ایرانلیلارین طلباتینی لایقینجه تامین ائده بیلیمهیبیدیر. آقای قوام اولسلطنه نین حؤکومتی ده ایندیبه کیمی میلت دوشمنلری اولان ایرتیجای پارازیترلین نوفوذندان کناردا قالمامیشدیر.

اینتیخاباتین بو قدر یوباندیریلماسی ایران خلقلری نین ضررینه اولاراق، اولنلاردا حؤکومه قارشی نیفرت تورتمگه باعیث اولور. بو دا دنمک اولار کی، ایران آزادلیغینی نین موخالیفی اولان شخصلرین نوفوذو تاثیرینده دیر.

ایندی ده گورونور کی، دانشیلان سؤزلر یالینز دانشیقیدیر و اولنلارین بارهسینده هنج بیر عمل گورسنمهیر. ایران خلقلری ایندیبه کیمی ایش باشینا گلیمیش دؤولتلرین بو کیمی عمللریندن سون درجه اینجیکدیر و داها هنج کسده اوتوروب گوزه تلمگه و صبیر ائتمگه طاقت قالماییدیر.

میلت سۆز یوخ، داها دوغروسو حقیقی دموکراسی طلب اندیر!

آذربایجان خلقی گنجمیش تاریخدان آجی تجروبلر گورموش و سیاسی شوعورا مالیک اولان بیر خلقدیر. مشروطیت قانونلارینی نقض ائدن مورتجع عونصورلر، ایندی اگر یئنه ده خام خیالار بلسهیب و ۲۱- آذر نهضتیمیزی

ده ایغفال سیاستی ایله نتیجه‌سبز قویماق فیکیرینده اولسالار، بیر دفعه‌لیک بیلمه‌لیدیر لر کی، آذربایجان خلقی بوندان سونرا هئج کسه آلدانماپاجاقدیر.

خلقیمیز اوز تاریخی موباریزملرینی خاطرلادیقجا اوز قودرتینی دوشونور، ائتدیگی موباریزملردن نتیجه آلماق ایسته‌بیر. آذربایجان ایران اوزرینده حقیقی آزادلیغین تامینی عملن طلب ائدیپ، ایدی ده ائتمکده دیر. خلقیمیز مورتجعله‌ر داها بوندان سونرا فعالیت ائتمک اوچون ایمکان وئرمله‌یب و اوز آزادلیغینی آدیگی کیمی اونو ساخلاماغا قادیر اولوب، بوتون ایران اوزرینده ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین تامین اولماسی اوغروندا هر جور فداکارلیغا همیشه حاضر دیر.

موافیق‌نامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری

معلوم اولدوغو اوزره میلی نهضتیمیزین اثرینده، ایران خلقینی فلاکته سووق ائدن هئیات حاکیمه بیناسیندا بویوک رخنه و تزلزل اولدوغو نتیجه‌ده ایرتیجایی مجلس مجبور اولدو کی، فقط بیر سس آرتیق اولماق اوزره آقای قوام‌ولسلطنه‌نین کابینه‌سینی ایش باشینا کتیرسین. بو ایسه ظاهرده آزادیخه طبقه‌یه بویوک بیر گودشت ایدی. آقای قوام‌ولسلطنه‌نین نهضتیمیزه نسبت طرفدار اولماسا دا، بیطرف اولدوغو مشهور ایدی. اونا گوره تهران بو شوهرتدن ایستیفاده ائدیرک اوز مغلوبیتینی اورتوب-باسدیرماق مقصدی ایله صولحه و باریشیغا تشبوت ائتدی.

قارداش قانینی تۆکمهدن ۱۲-شهریور موراجیعت‌نامه‌سینده طلب ائتدیکلریمیزی تحصیل ائتمک اوچون بیز ده بو تصادوفی شادلیقلا ایستقبال ائتدیگ. آقای قوام ایش باشینا گلیب-گلمز ایکی موهوم مسالهنی حل ائتمگه ایقدا ائتدی. اونلاردان بیری «ساعده»، «صدر» و «حکیمی» کابینه‌لری و «سید ضیا» باندی‌نین بویوک آزادیخه قونشوموز شورالار ایتفافی ایله ایران آراسیندا تولید ائتدیکلری عداوت و سوتقاهومو اورتادان قالدیرماغا، اکینجیسی ایسه بیزیم حق سؤزلریمیزی ائشیدیب مشروع تقاضالاریمیزی انجام وئرمله یاخینلاشماقدا اولان وطنداش موحاریبه‌سی‌نین قارشیسینی آلماق ایدی.

بیز بیرنجی مسالهده بورادا بحث ائتمگه لوزوم گۆرموروک. اکینجی مسالهنی حلی اوچون آقای قوام شخصن ایقدا ائدیرک فیرقهنین باشچی‌سی آقای پیشهوری باشدا اولماق اوزره بیر هئیات تهران گنتمه‌سینه ایجازه وئردی. بو هئیاتین تهران گنتمه‌سی نهضتیمیزین تاریخینده بویوک بیر مسله اولدوغو اوچون اونلار بویوک نوماییش و طنطنه ایله موشایعت (اولوب) تهران، بلکه بوتون دنیا بو مسالهدن ماراقلانماغا باشلادی. هر کس اونو اوز ایسته‌دیگی کیمی تفسیر ائدیردی. حتا آذربایجانین داخیلینده داخی نیگار انجیلیق حیس اولونوردو. آقای پیشهوری‌نین شخصن تهران گنتمه‌سی گۆزله‌نیلمه‌ین بیر ایش ایدی. بو واسیطه ایله فیرقه‌میز صولح و موسالیمتی حیفظ ائتمک اوچون هر بیر فداکارلیغا حاضر اولدوغونو ایثبات ائتدی.

خلقین افکاریندان بیر نمونه اولماق اوزره آذربایجان روزنامه‌سینده «رضا آذری» ایمضاسی ایله بیر مقاله‌نین خولاصه‌سینی بورایا درج ائدیریک:

آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیق‌لاندر اجاجدیر

میلتیمیزین حقیقی نوماینده‌لری تهراندا اون بئش گون موعطل‌چیلیقدان سونرا بیر نتیجه آلمادان تیریزه قاییتماغا مجبور اولدولار. آذربایجان میلیت رشید بیر میلیت اولدوغو کیمی عئین زماندا مرد، عالیجناب و صمیمی دیر، قلبی تمیز و ویجدانی پاکدیر. کیمسه‌یه قارشی کین و عداوت بسلهمز، لاکین تاریخلرین گۆستریدیگی کیمی اونون میلی ناموسو اولان یوردونا تجاویز ائدنلردن اینتیقام آلماقدا چوخ آمانسیر و رحم‌سیر دیر.

بنله بیر گۆزل و عالی خیصلتله مالیک اولان میلتیمیز تهرانین اوز ائتدیگی الی رد ائله‌مهدی.

بویوک رهبریمیزین باشچیلیغینا، اینقیلابیمیزین دگرلی شخصیتلریندن مورکب بیر هئیاتی، اختیار تام ایله تهرانا گؤندردی. تهراندا ایرتیجاعین کؤک سالدیغیندا، اورادان نتیجه آیینمایاجاگی معلوم ایدی. لاکین ایرانلی قارداشلاریمیزا و بوتون دونیاا گؤسترن و اثبات ائتمک ایسته‌دیک کی، قورخماز و جسور آذربایجان میلی هر احتمالا قارشی حاضر اولدوغو حالدا بئله موسالیمت اهلیدیر. جهت سیز و سبب سیز بئره فقط ایرتیجاع جاناوری نین ایشناهاسی و میلی یئرینه گلکدن اؤترو، قارداش قانی نین آخماسیندان نیفرتی واردیر.

یوخسا بیز آدیغیمیز موسلم حقیقیز اولان آزادلیغا تهراندان ایجازه ایسته‌یه‌جک دگیلدیک و تهرانیندا بیزده اونا قایتاریلاجاق بیر حقی یوخ ایدی. اما ایکی مقصدله تهرانا گئدیلدی. بیرینجی سی: مشروطیت اینقیلابیندا ایمتاحان وئردیگیمیز کیمی، بو آزادلیق اینقیلابیمیزدا دا صمیمیتیمیزی عالمه گؤستریمک ایسته‌دیک. ایسته‌دیک کی، اوزون ایللردن بری ایستیب‌داد، ظولم و سیم آلتیندا ازین، گؤزلری بیزده و روحلاری بیزیم ایله اولان بوتون مظلوم ایرانلی و تهرانلی قارداشلاریمیزا ثابت ائدک کی، آزادلیغی یالینیز بیز اوزوموز اوچون آلامیشیق و اوزوموزه اینحصار ائتمه‌میشیک. بیر ائوده ایکی هاوا اولای بیلیمز. بونون اوچون ده مؤحترم نوماینده‌لریمیز میلیتمیزین آرزوسونو یئرینه یئتیرمکدن اؤترو تمام ایران میلی نین نوماینده‌سی کیمی موداکیرمه باشلادی. مظلوم قارداشلاریمیزی یاددان چیخارتمادیقلارینی عملن ثبوت ائدیلر. آزادلیق یولوندا ایندییه قدر وئردیگیمیز شهیدلرین موقدس قانلاریله بوتون ایرانین دا آزادلیق فرمانی یازیلیمشیدیر. عصیرلر بویو قارداشجاسینا بیر یئرده یاشادیغیمیز سایر ایرانلی قارداشلاریمیز دا گرک آزادلیق نعمتیندن بهره‌مند اولسونلار.

ایکینجی مساله ایسه آذربایجان میلی، ایللر بویو گؤردوگو دهشتلی ظولم و ایشکنجه‌دن و اونون نتیجه‌سینده ائندیگی موکرر قیاملار و اینقیلابلاردان سونرا صلح و صفایا احتیاج حیس ائتمه‌سیدیر. بیز کیمسه ایله عداوتیمیز اولمادیگی کیمی مورتعولرین و دوشمنلریمیزین یالان و ایفترا و بؤهتانلار اویدوردوقلاری کیمی ده، تجزیه فیکیری بئله ایندییه قدر قلیمیزدن خوطور ائتمه‌میشدیر.

بیزیم بو موقدس قیامی میزی، شواعت و فداکارلیغینی اینکار ائتمکله، اونو توهین ائتمک ایسته‌ییردیلر.

بیزیم قودرت منبعیمیز حق و حقیقت، تکیه‌میز ده سیلاحیمیز لا رشادتیمیزدیر.

بیزیم ایسته‌دیگیمیز یالینیز ایران خودودی داخیلینده اؤز آنا یوردوموزدا ایندیگی کیمی دموکراسی اوصولی اوزرینه آزاد یاشاماقدیر.

تمام دنیا میلی نین قبول ائندیگی آتلانتیک بیانیه‌سی نین میرکی هنوز قورومامیشدیر. هامییا معلوم دور کی، اونون صراحتلی و اساسلی مادلریندن بیرسی ده بودور کی، هر میل اؤز اولکەسینده آرزو ائندیگی طرزده و ایسته‌دیگی شکیلده یاشاماغا حقی و اختیار و واردیر.

دئدیگیمیز کیمی آسودهلک و موسالیمت دؤورسینه قاوشماق ایسته‌ییریک تا کی، اولکەمیزین ایجتیماعی، ایقتیصادی بونیه‌سینه ایللر بویو، خصوصیله رضاخان دؤورسینده وارید اولان آغیر یارالاری اؤز الیمیزله ساغالتماق ایمکانی الیه بیلک. یوخسا بو گئندیگیمیز حق یولوندا چوخدان موفوق اولموشوق و موفقیتمیزین ابدی‌لیگی ده ایکی موهم حقیقت اوزرینه اساسلانیر. بیرینجی سی بودور کی، بوتون آذربایجان میلی، کچیکن بویوگه، آروادان کیشی‌یه قدر، آزادلیغیمیزدان سون نفسه قدر دیفاع ائتمکله، او یولدا قیزار-قیزارا اولمگه تصمیم توموشوق. میلیتمیزین شوکاری، رهبریمیزین دئدیگی، ایلک و سون سؤزوموز بودور.

اولمک وار، دؤنمک یوخدور!

ایکنجی حقیقت ایسه بوتون موفیق میلی نین قبول و ایضا ائندیگی و یوخاریدا شرح وئرین آتلانتیک بیانیه‌سیدیر کی، عموم میلی نین اؤزلرینی ایسته‌دیقلری کیمی ایداره ائتمگه مؤحکم و متین بیر حق قایل اولموشلاردیر.

اونا علاوه اولاراق آذربایجان مدرسەلرینده یالینیز آذربایجان دیلینده تحصیل اولونماسی نین تهران حؤکومتی طرفیندن اؤز بیانیه‌سینده قبول ائتمه‌سیدیر. بو او دئمکدیر کی، بیزیم میلیتمیزی و موخص بیر میل ائولدوغوموز حقیقتینی، رسمی صورتده تصدیق ائتمگه مجبور اولموشدور. او حالدا ایندیگی شرایطده و آتلانتیک بیانیه‌سینه اساسلاناراق هانسی میل ائولورسا اؤز ایداره‌سی و دموکراسی اصولو ایله اوزونو ایداره ائتمگه کیم مانع اولای بیلر؟

بیز بیلیریک کی، هر میلته یالنیز اوز لیاقتی ساحه‌سینده آزادلیغا مالیک اولای بیلر و بونا گۆره ده هر زاردان اول اوز میلی قودرتیمیزه دایاناراق آزادلیغیمیزی ساخلایاجاییق. بیزیم میلتمیزی و دیلیمیزی رسمن تصدیق ائدن تهران حؤکومتی، نوماینده‌لریمز ایله تهرانداکی موذاکیرملر ائناسیندا گؤستردیگی عیناد حئیرتلی و تعجوبلی دگیلدیرمی؟

تهران و دونیا آیدیندیر کی، موفقیت اولدن آخیره قدر بیزیمدیر، چونکی گنتدیگیمیز یول حق و حقیقت یولودور. بوتون آذربایجان میلتمینده نیفرت حیسی اویاندیران بیر قضیه‌نی بورادا قئید ائتمکدن گنجه‌بیلیمه‌جگیک. تهرانداکی، موذاکیرملر ائناسیندا، تهران سیاستمدارلاریندان (!) بیرسی مؤحترم نوماینده‌لریمیزه: «سیزدهکی والی اولای بیلن بیر آدم یوخدور»، دئییه جهالتله میلی غوروروموزا توخوندوقدا، اگرچی رهبریمیزدن چوخ یاغلی و دیش سیندیران جواب آلمیشدیر، اما آذربایجان میلته ده اوز نؤوبه‌سینده بو نزاکتسیز گوبود سوزو جوابسیز قویا بیلمز:

آقای سیاستمدار!... اوخودوغون یا اوخومادیغین تاریخله موراجیعه ائله‌سن، گۆره‌سن کی، بیز ایله سیزین سیاسی موقدراتیمیزی بیر-بیرینه ربط ائدن صفوی پادشاهلاری زمانیندان بو گونه قدر ایرانی ایداره ائندلرین ده آذربایجان میلته‌نین ایچیندن یئنیشمیش آدمالار اولموشدور.

حتا بو گون ده یاخشی یا پیس، ایستر ایرانین داخیلینده ایسترسه خاریجینده حساس پوستلاری ایداره ائندلرین چوخلاری یئنه ده آذربایجان میلتمیندن دیر.

بنش آی کیمی بیر قیسا مودتدن بری قورولان میلی حؤکومتیمیزین دوزگون و لیاقتلی ایداری مامورلاری آنا یوردوموزو بیر اولاد محبتیله و میلتمیزه خاص اولان صداقت و لیاقتله ایداره ائندیکلرینی بوتون دونیا گۆرمکده دیر. بونو اینکار ائده‌نلره جهالت و عیناد گۆزو دئییلزمی؟

«رضا آذری»

تهران ایله دانیشیق چوخ چتین شرایط آلتیندا ایدامه تاپدی. حؤکومت باشچیلاری بیزیم میلی نهضتیمیزین معناسینی و خلقین بو نهضته شیرکتنینی درک ائده‌بیلیمدیگری اوچون مسالهنی چوخ سهل تلقی ائدیردیلر. شاید تجاهول ائدیپ عومومیتله نهضتی قیمتدن سالماق ایسته‌بیردیلر.

آقای پیشهوری شخص نهضته باشچیلیق ائدیگی اوچون، اونون بو سهولتله کیچیلیمه‌سینه، قانی سویوقلوقلا باخا بیلمزدی.

آقای پادگان و سایر نوماینده‌لر شخص نهضتین یارادیلما‌سیندا جان قویدیوقلاری اوچون، تهرانین بیزیم نهضتیمیزه کیچیک گۆز ایله باخماسینا هنجوجه ایله راضی اولای بیلمزدیلر. اونا گۆره دانیشیق‌لار اون بنش گون طول چکدی. نهایت نتیجه آلمادان گندن هئیات تبریزه موراجیعت ائتمه‌لی اولدو.

دانیشیغین تفصیل و جریانینی مؤحترم اوخوجولارین و موبلیغلرین دسترسینده قویماق مقصدی ایله آقای پیشهوری‌نین تهراندان موراجیعت ائندیکدن سونرا سؤیله‌دیگی نیطقی، تهراندا آپاریلان دانیشیغا عاید قسمتیه هئیاتین مونتشر ائدیگی اعلامیه‌نین عئینلری بورادا قئید اولونمالیدیر.

آذربایجان نوماینده‌لری‌نین تهران حؤکومتی ایله آپار دیقلاری موذاکیرملر باره‌سینده اعلامیه

ایران باش وزیری آقای قوام‌اولسلطنه‌نین دعوتینه گۆره، تاریخ ۸/۲۵/۲۵ - ده آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین باش وزیری آقای پیشهوری‌نین ریاستی آلتیندا، بیر هئیات آذربایجان مسالهمسینی موسالیمت یولو ایله حل ائدیپ، قارداش قانی تۆکولمه‌دن جیلووگیرلیق ائتمک اوچون تهرانا گئندی.

بو هئيات تهران حؤكومتىنين صلاحيتدار مقاماتى و نومايندهلرى ايله دانيشيغا گيريشيب و بير مووافيقتنامه باغلامالى و بو مووافيقتنامه گؤندريليميش هئياته وئريلميش اعتبارنامهنين موجيبيبنجه، آذربايجان مىلى مجلسىنين و آقاي قوام اولسلطنهنين دؤولتى طرفيندن تصويب اولدوقدان سونرا، رسميت تاپماليدير.

دوشنبه گونو ۹/۲/۲۵ - ساعات ۵- دن اعتبارن، آذربايجان نومايندهلرىنين هئياتى ايله آقاين موستشار ولدوله، لنكرانى و ايپكچياندان عيبارت اولان تهران حؤكومتىنين نومايندهلرى آراسيندا دانيشيقلارين بيرنجى جلسسى، عمومى مسالهلر باره سينده آخيرا يئتيشدى. همين گونون صاباحى ايكنجى جلسده، تهران حؤكومتىنين نومايندهلر هئياتى آقاي قوام اولسلطنهنين دؤولتىنين ۲۵/۲/۱ - تاريخلى ايلاغه سينى گؤستريب، دانيشيقلاردان اوترو موعرفليك انتديلر. ايلاغه نين متنى بو قرار ايله دير:

«دؤولتین آذربايجان باره سينده ايلاغه سى»

«ايندىكى دؤولتین تشكىل تاپديغى گوندن آذربايجان ايشلرى، خصوصى بير توجه جلب ائدرک، او عزيز هموطنلريميزين نيئلرينى موطاليعه ائندن سونرا وزيرلر هئياتى تصميم توتدو كى، قانون اساسى و آيرى وضع اولونموش قانولار موجريه قوه سينه ايجازه وئرديكى حودوددا، او ايالتين اهالىسىنين آرزولارى تامين اولونوب و اونلارى قارداشلىق و وحدته دعوت ائتسين. بونا گوره هئيات دؤولتین بو باره ده صادير اولونموش تصويبنامه سى عومومون ايطلبلاعيندان اوترو نشر اولونور،

۱۳۲۵- قمرىنين ربيع الثانى آييندا تصويب اولونموش قانوندا، قانون اساسىنين مومتمىنين ۹۱/۹۰/۲۹ جى اصللرىنين موجيبيبنجه، ايالتى و ويلايتى انجومنلره وئريلميش ايختيارات، آذربايجاندا اشاغيداكى قرار ايله تصحيح و تاييد اولونور.

۱- فلاح، تيجارت، صنعت، محلى حمل و نقل، ماعاريف، صحيه، نظيه، عدليه و مودعى اولعوموملوق دايرملرىنين رييسلىرى و ماليه ناظيرى ايالتى و ويلايتى انجومنلر وسيله سيله سئچيليب و موقرراتين موجيبيبنجه اونلارين رسمى حؤكملرى دؤولت طرفيندن طهراندا صادير اولاجاقدير.

۲- والى ايالتى انجومنين نظرينى جلب ائتمكله دؤولت طرفيندن تعيين اولوب و نيظامى و ژاندارمرى قوملرى فرماندهلرىنين اينتيصابى دؤولت طرفيندن عمله گلجكدير.

۳- آذربايجان رسمى دىلى ايرانين او بيرى ناحيه لرى كيمي فارس ديليدير. محلى ايدارملرين و عدليه دايرملرينين دفترى ايشلرى فارسى و آذربايجان (توركى) ديللرينده اولور. اما درس مدرسلرده بنش (۵) ايبتيدايى كيلاساردا آذربايجان ديلينده اولاجاقدير.

۴- مالياتى عايدلىرى و اولكه نين بودجه سيني تعيين ائدن وقت، دؤولت آذربايجان شهرلرىنين ابادليغيني صحيه و ماعاريف ايشلرىنين ايصلاحىنين لوزومونو نظرده توتاجاقدير.

۵- دموراتيك تشكىلاتلارين و ايتيحاديملرين فعاليتى، آذربايجاندا ايرانين او بيرى يئرلرى كيمي آزاددير.

۶- آذربايجانين اهالى سينه و دموراسى اوچون ايشچيلرينه، كنجميشده دموراتيك نهضتینده ايشتيراك ائتملىرى اوچون هنج بير سيخينتى عمله گلهميه جكدير.

۷- آذربايجان نومايندهلر عيده سىنين او ايالتين حقيقى جمعيتىنين تناسوبو ايله آرتماسينا مووافيقت اولونور و ۱۵- جى تقنينيه دؤورهمى تشكىل تاپيدقا، بو باره ده لازيمى پيشناهادلار مجلسه تقديم اولوناجاقدير كى، تصويب اولدوقدان سونرا همان دؤوره اوچون وكيللرين قالميشى اينتخاب اولونسون.»

«باش وزير قوام اولسلطنه»

آذربایجان نومایندهلر هیئاتی ایسه اوز نظرلری نین بیر قیسمتینی ۳۳- مادهده تهران حؤکومتی نین نومایندهلر هیئاتینه پیشناهاد اتندیلر تا اوز حؤکومتی نین نظرینه چاتدیر سینلار.

آذربایجان نومایندهلر هیئاتی بو ۳۳-مادهنین ضمیمینده، آذربایجاندا ایندیکی وضعیتین ساخلانیماسینی و دموکراسی اساسلاری نین بوتون ایران اوزرینده مؤحکملشمهسی و گنیشلشمهسینی آشاغیداکی قرار اوزره طلب اتندیلر:

آذربایجان مسالهسی نین موسالیمت و صلوح یولو ایله حل و مؤوجود اولان ایختیلافلارین رفع اولماسی و بوتون ایران اوزرینده دموکراسی اساسلاری نین مؤحکملشمهسی اوچون تاریخ ۲۵/۲/۹- دن تهران مرکزی حؤکومتی نین صلاحیتدار نومایندهلری آقایان صادق-صادق (مؤستشار اولدوله)، فرمانفرمایان، اییکچیان، لنگرانی، سپهر (مورخ اولدوله) و مظفر فیروز آراسیندا بیر طرفدن، آذربایجان میلیتی نین موختار نولایندهلری آقایان پیشهوری، صادق بادکان، دوکتور جهانشاهلو، فریدون ابراهیمی، صادق دیلمقانی و آقای محمد حسین خان سیف قاضی آذربایجان کوردوستانی نین نومایندهسی او بیری طرفدن دانشیق عمله گلدی. یوخاریدا فئید اولونموش نومایندهلر اوز نقص سیز و ایراد سیز اعتبار لارینی موباديله اتدیگدن سونرا آشاغیداکی مادهلرین باره سینده مووافیقت اتندیلر:

۱- کنچمیش موسستید حؤکومتین لشگری و کیشوری مامورلاری نین فیشاری، آزادلیق و دموکراسی دوشمنلری نین تحریکاتی نتیجه سینده ۱۳۲۴- جی ایلین شهریور آی نین ۱۲- ده وجودا گلیمیش نهضت موتزقی دموکراتیک و ایرانی حقیقی ایستقلالیت و تمامیتین سامینی اولان بیر نهضت تانیلیر.

۲- آذربایجان کی، کنچمیش ۳ و ۴- جو اوستانلار و خمه ویلایتینه شامیلدیر، موعین اراضی بیر واحد صورتده خودموختار حؤکومت آدی ایله ایران مملکتی نین جوزوی و مرکزی ایسه «تبریز» شهریدیر.

تبصیره- آذربایجان کوردوستانی نین مرکزی «ماهاباد» شهریدیر.

۳- آذربایجانین پولو و بایراگی، ایراندا رایج اولان پول و ایران بایراغیدیر. مملکتده جاری اولان قانونلار آذربایجان خلقی نین ایختیاراتی و آزادلیغی ایله موغایرتی اولمایان شرط ایله آذربایجاندا جاری اولاجاقدیر.

۴- آخیرینجی ایکی مادهنی نظرده توتماقلا، آذربایجان داخلی ایشلرینی ایداره و نظارت ائتمک و بودجه تصویبیدن اوترو «هئیات میلی» آدیندا بیر هیئات، دموکراتیک اصول و مخصوص نیظامنامه اوزره اینتیخاب اولاجاقدیر.

۵- بوتون لشگری و کیشوری ایداره رییسلری نین اینتیخابی، آذربایجان هیئات میلیسی عؤده سینده دیر. بو مامورلار کی، هیئات میلی طرفیندن اینتیخاب اولاندان سونرا مرکزی حؤکومه موعرفلیک اولاجاقلار، عومه قانونلارین ایجرا سیندا مرکزی حؤکومت و هیئات میلی تصمیملری نین ایجرا سیندا، هیئات میلییه تابع اولاجاقدیر.

۶- آذربایجان هیئات میلیسی بوتون لشگری و کیشوری مامورلارین نصب، تغیر و تبدیلینده موختاردیر. بو جور تغیر- تبدیلر مرکزی حؤکومتین ده ابطیلا عینا ینتیریله جکدیر.

۷- آذربایجاندا هیئات میلی دن علاوه محال، بؤلوک و ویلایتی انجومنلر ده، دموکراسی اصول اوزره یعنی موسقیم، عمومی رای ایله (ایستر آرواد، ایستر کیشی و ایستر سه قوشون افرادی) سئچیلیب و بو انجومنلر اوز عمل حییطه لری، یعنی ویلایت، محال، بؤلوکلرده ایشلرین قاباغا گنتمه سینده نظارت ائده جکلر.

۸- فداییلر و میلی قوشون تشکیلاتی اولدوغو کیمی قالمالی و اوز ماموریت و وظیفه لری نی آزادلیق و دموکراسی اوصولوندان موذافیعه ائتمک و مربوط سرحدلری حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان هیئات میلی سینه تابع اولاجاقدیر.

۹- ایندییه تک آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن وئرین کیشوری و لشگری درجه لر و تر فیعلر رسمیتله تانیلیر. کیچیک افسرلرین تر فیعاتی و درجه لری موسقیم حالدا آذربایجان میلی قوشون فرمانده لیگی طرفیندن وئرله جک. ولی ارشد افسرلرین و ژنراللارین درجه لری آذربایجان میلی قوشونلاری فرماندهی نین پیشناهادی و هیئت میلی نین تصویبی اوزره وئرله جکدیر.

۱۰- آذربایجان دؤولتی ایدارلرینده و هئیات میلیده، یازیلار آذربایجان دیلینده و آذربایجان کوردوستانیندا کورد دیلینده اولاجاقدیر. لئیکن فارس دیلی ایرانین دؤولتی دیلی اولدوغو اوچون مرکزی دؤولت ایله آذربایجان و آذربایجان کوردوستانی ایدارلری و هئیات میلیسی آراسیندا یازیلان فارس دیلینده اولماسینین ایشکالی اولمایاجاقدیر.

۱۱- درس و تحصیلات آذربایجاندا ایتیدایی مدرسelerde آذربایجان دیلینده و آذربایجان و فارس یا کورد و فارس دیلرینده اولاجاقدیر.

۱۲- آذربایجان میلی مجلسی ایندییه تک تصویب ائتدیگی قانونلار کی، آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلب، آذربایجان هئیات میلیسی طرفیندن نقض اولمایینجا اوز اعتباریندا قالاچاقدیر. (بو ماده آذربایجان کوردوستانی خصوصوندا دا صیدق ائدیر).

۱۳- خالیصهجات، آزادلیق و مشروطیت دوشمنلرینین یئرلری و وارلارینین آذربایجاندا و هابئله آذربایجان کوردوستانینداکی کندلیلر آراسیندا بؤلونمسی رسمیتله تانیلیر و هنج وقت نقض ائدیلب و قایتاریلماچاقدیر.

۱۴- تیریاک، آکول، ایختیلاس و ریشوه و فحشا و سایر اخلاقی فسادلارلا مباریزه تصویب اولونموش قانونلار اوزره دوام ائدهجکدیر.

۱۵- هئیات میلی تصویب ائتمدن هر جور لوکس و تجمولی متاعلار و هابئله آذربایجان داخیلینده عمله گلن متاعلاری وارید ائتمک قاداغاندیر.

۱۶- هر جور مالیات و عواریضلر، هئیات میلی تصویب ائتمیش بیر سیستم اوصولونا ویصول اولمالیدیر و دؤولتی عایدلرین آرتماسی اوچون، ایندییه دک آذربایجان مجلس میلیسینده تصویب اولوب و آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلن قانونلار اوز اعتبارلاریندا قالاچاقدیر.

۱۷- آذربایجان و آذربایجان کوردوستانینا حق وئرلیرکی، اوز جمعیتلری نیستیجه کی، تقریبین بوتون ایران جمعیتینین اوچده بیرینی تشکیل وئریرلر، وکیل سنچیب و مجلس شورای میلییه گؤندرسینلر. آذربایجان و کوردوستان نوزار انجومنی طرفیندن صادیر و اولارین هئیات میلیسینین تصویبینه یئتمیش اعتبارنامه، مجلس شورای میلییه رد ائدیله بیلمز.

۱۸- ایرانین بوتون نوقطهلهرینده اینتیخابات بیر شکیلده اولماق اوچون دؤولت موتهید اولور کی، ۱۵- جی ایل اینتیخابات دؤرهسینده ایران مجلس شورای میلیسی، آذربایجان میلی حؤکومتی قادیلار و جوانلار و قوشون ایشچیلرینه وئردیگی حق مؤحترم ساییب و بوتون ایراندا عومومیت وئرسین.

۱۹- مجلس شورای میلینین اینتیخاباتی بوتون ایراندا حداکثر اون گون بیرینجی اینتیخابات اعلامیهسیندن سونرا باشلانیب و حداکثر بیر هفتهنین مودتینده خاتیمه تاپاچاقدیر.

۲۰- آذربایجان و کوردوستان مالیاتینین یوزده ایگیرمی بنشی (۲۵%) مرکز وئرلهجکدیر. ولی بو ایل آذربایجان و کورد خلقینین دموکراسی و آزادلیغی اله ائتمک اوچون آغیر خرجلره موتمیل اولدوقلارینا گؤره بو مبلغی وئرمدن ماعاف اولاجاقلار.

۲۱- مرکزی دؤولت عؤدهدار اولور کی، تنزلیکله تهران ایله تبریز آرسینداکی دمیر یولو کی، قاباقچادان میانیا دک بئتییبیدیر، تبریزه چاتدیرسین.

۲۲- دؤولت هنج بیر صورتده لشگری و کیشوری مامورلارین عزل و هابئله دگیشمهسینده دخالت ائتمگه حقلی دگیل.

۲۳- آذربایجان و کوردوستان هئیات میلیسی گرک معاریف، فلاحت و حیفظاولصحه اصلاحاتینی آزادانه حیاتا کنچیرسین.

۲۴- آذربایجان و کوردوستان طبیعی ثروت و معدنلری یالیز آذربایجان و کوردوستانین احتیاجاتینی رفع ائتمگه تخصیص وئرلیبر و او ناحیهلرین کارخانالارینی ایدارہسی اؤز عؤدهلرینه قویولور.

۲۵- لازیمی مؤوقعلرده خصوصی و شخصی کارخانالارین نظارتی آذربایجان و کوردوستان حؤکومتی و هئیات میلیسی ایله اولاجاقدير.

۲۶- آذربایجاندا و کوردوستاندا بوتون مطبوعاتین نشری میلی هئیاتلرینین تصویبی ایله اولاجاقدير. تئاتر و سیناما و رادیو، آذربایجان و کورد ديللرینده اولوناجاقدير. بو سایر ديللر باره سینده ده موزاجاز و قابیل ایجرادير.

۲۷- بوتون صنعتی، فلاحتی، میلی و دؤولتی بانکلارین ایداره اندیلمهسی آذربایجاندا و کوردوستاندا هئیات میلیلرین عؤدهسینه دیر.

۲۸- بوتون مالیاتی عایدات و عواریز، آذربایجان و کوردوستان محلی خزانهدارلیقلاریندا توپلانیب و مستقیم لازیمی مصرفه یئتیشهجکدير.

۲۹- مرکزی دؤولت متعهید اولور کی، آذربایجان خلقینین موطالیباتین فؤوریتله بانک میلیدن پرداخت ائتسین و بو بانکین اینتیقال وئر میس سرمایالارینی دوباره قایتارسین.

۳۰- مرکزی دؤولت متعهید اولور ۳- جو و ۴- جو اوستانلارین و خمسہ ویلایتینین آزادلیق دوشمنلرینین الی آلتیندا اولان تیکاب، ساقیز، بیجار، سردشت کیمی یئرلرینی تخلیه، آذربایجان و کوردوستانین صلاحیتدار مقاماتینا تحویل وئرسین.

۳۱- مرکزی دؤولت متعهید اولور کی، ایلر بویو میلتنین حوقوقونا تجاوز ائدن و قانلی فاجیعهلر تورهمن ژاندارمری تشکیلاتینی لغو اندیب و اونون موقابیلینده قضایی دستگاهین ضابطی اولان نظمیه تشکیلاتینا بوتون قصبهلرده و ماحال و بؤلوکلرده وسعت وئرسین.

۳۲- مرکزی دؤولت متعهید اولور کی، ایالتی، بؤلوک و ماحال انجومنلرینی ایندی آذربایجاندا اولدوغو کیمی دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا تشکیل وئرسین.

۳۳- بلدیہ تشکیلاتلاری بوتون ایراندا، دؤولت خادیملری دخالت ائتمهمن دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا قورولمالیدیر.

سه شنبه گونو ۱۰ / ۲ / ۱۳۲۵ ساعات ۸- ده آقايان مورخ اولدوله سپهر، پیشه و هنر و تجارت وزیر ی و آقای قوام اولسلطنهین سیاسی موعاوینی آقای موزفر فیروز اوززلرینی صلاحیتدار نوماینده موعریفلیک ائتدیلر، ۳۳- ماده اولنلاردا گؤستریلدی. او گونون صاباحی، آقای پیشهوری و آقای قوام اولسلطنه آراسیندا ایکی فقره خصوصی مولاتات و موزاکیره عمله گلدی و بو موزاکیراتین تعقیبینه آشاغیداکی ایبلایه آذربایجان نومایندهلری هئیاتی طرفیندن تهیه و آقای قوام اولسلطنهین دؤولتینه وئریلدی. ایبلایهین متنی بودور:

آقای قوام اولسلطنهین حوسن نیتی و صادیر ائتدیگی بیانیه اثرینده مرکزی دؤولت نومایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هئیاتی آراسیندا تبادل افکار و درین موطالیعهمن سونرا بنله نتیجه اله گلدی کی، آذربایجان دموکراتیک نهضتی، آذربایجانی ایراندان تجزیه ائتمک قصدیه یوخ بلکه مشروطیت و دموکراسی اساسلارینی ایراندا تثبیت و تقویت ائتمکدن اؤترو عمله گلیمشیدیر. هر جور سوتفاهوم و قارداش قانی تۆکمکدن جیلووگیرلیق ائتمکدن اؤترو، توافوق حاصل اولدو کی، مرکزی حؤکومت و آذربایجان خلقی آراسیندا ایختیلاف یوخدور. فرعی مسالهلری حل ائتمکدن اؤترو آذربایجان نومایندهلریندن بیر هئیات تهراندا اولاجاقدير تا مرکزی دؤولت نومایندهلری ایله ایشلری بیر طرزده کی، مشروطیت و دموکراسی اوصولونا، خصوصیه آذربایجان خلقینین آزادلیغینا لطمه یئتیرمهسین، حل و تصفیہ ائدملر. بوتون مسالهلرین حلی و مرکزی دؤولت ایله ایداری رابیطهلرین یارانماسی، آقای قوام اولسلطنهین هئیات دؤولتی آذربایجان مجلسینی (کی، فعلم ایالتی انجومن یئرینه دیر) و مجلس شورای میلینین تصویبینه باغلیدیر.

اوچونجو مولاقتادا آقای پیشهوری و آقای قوام اولسلطنه نین آراسیندا یئر بؤلگوسونه مربوط اولان ماده خصوصوندا ایختیلاف نظر اوز وئردی. بو مساله باعیث اولدو کی، ایکی گون موداکیراتدا وقفه اولسون. اوندان سونرا آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی، موداکیراتی باشلاماقدان اؤترو، او ایصلاحاتی کی، اییلاغیهده منظور انده بیلردی، صلاحیتدار نومایندهلری نین توسطی ایله بو قرار اوزره آذربایجان نومایندهلری هیئاتینه وئردی. اییلاغیه نین متنی بودور:

- ۱- آذربایجان ایالتی شوراسی، میلی مجلس عوضینه.
- ۲- آذربایجان هیئات مودیرهسی، وزیرلر هیئاتی عوضینه.
- ۳- آذربایجان ایدارلری ریسی، محلی وزیرلر عوضینه.

۱- دؤولتین عئینی مادهسی قبول اولونور ولی مالیه ریسی محلی مامورلاردان اولمالی، مالیه ناظیری ایسه دؤولت طرفیندن تعیین اندیلمه لیدیر.

۲- والی (اوستاندار)، آذربایجان ایالتی شوراسی نین پیشناهادی ایله تعیین اولونوب، حؤکم دؤولت طرفیندن صادر اولاجاقدیر. بوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو، موسلح بیر قوه نیگهبان آدیله تشکیل اولونور. بو قوه نین فرماندهی ایالتی شورا طرفیندن تعیین و حؤکم صادر اولماقدان اؤترو ویزارت کیشوره پیشناهاد اولونور. لشگری قوه لر، محلی نظام وظیفه افرادیندان عیبارت اولاجاقدیر. سرحدلری حیفظ ائتمک بو تشکیلاتین عؤدهسینه اولوب و لازیم اولان مرکز لرده ساخلولاری اولاجاقدیر. بو قوه لرین فرماندهلری صالح و تحصیلات گؤرموش محلی افسرلردن، هیئات مودیره طرفیندن تعیین و اونلارین حؤکملری مرکز دن صادر اولور و کولیه یی لازیم اولان گوزاریشلر فرمانده لیک طرفیندن مرکز وئریلیر.

۳- دؤولتین اوچونجو مادهسی عئین تصویب اولونور.

۴- مملکتی قانونلار اوزره ویصول اولان مالیاتلارین یوزده یئتمیش بنش فایضی، محلی ایدارلر مستخدیملری نین و نیگهبان قوه سی نین حوقوقونو پرداخت ائتمکدن اؤترو ایالتی شورا نظارتی آلتیندا مصرف اولاجاقدیر.

ایالتی شورا عام اولمنفعه مصرفلردن اؤترو ویصول اولان مالیاتی عمومی مالیاتین یوزده اون فایضیندن آرتیق اولماماق شرطی ایله بعضی عوارض وضع و مصرف انده بیلر.

۵- دؤولت مادهسی نین عئینی تصویب اولونور.

آذربایجان نومایندهلری هیئاتی بو پیشناهادی ۱، ۶، ۸، ۱۰- جو ماده لرده مونعکس اولان ایصلاحاتلا قبول و دؤولته وئردی.

(آذربایجان نومایندهلری هیئاتی نین پیشناهادی)

آذربایجان مساله سینی موسالیمت یولو ایله حل ائتمک و دموکراسی اوصولونو ایراندا مؤحکم لندیرمک اوچون تاریخ

۲۵/ ۲/ ۸- دن ایران دؤولتی نین رسمی نیمایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هیئاتی آراسیندا موداکیره عمله گلیب، درین موطالیعه و تبادل افکاردان سونرا بئله نتیجه آلیندی کی، آذربایجانین دموکراتیک نهضتی آذربایجان ایراندا تجزیه ائتمک قصدیله اولمامیش بلکه دموکراسی و مشروطیت اوصوللارین ایراندا مؤحکم لندیرمک و قوه تئندیرمدن اؤترو اولموشدور. ایران دؤولتی نین رسمی نومایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هیئاتی آشاغیدا قنید اولان ماده لرده موافیق نظر حاصل ائدیله:

۱- آذربایجان ایالتی گنچمیش ۳-جو و ۴- جو اوستانلارا و خمس و ییلایتینه شاملیدیر.

۲- بوندان سونرا مجلس میلی ایصطیلاهی عوضینه ایالتی شورا و وزیرلر هئیاتی عوضینه هئیات مودیره و وزیرلر عوضینه محلی ایدارلر ریسی ایصطیلاهی ایشلهدیلهجکدیر.

۳- آذربایجان والیسی ایلتی شورانین پیشناهادی ایله تعیین اولوب و حؤکم دؤولت طرفیندن صادر اولاجاقدیر.

۴- دؤولتی ایدارلر، بانکلار و محاکیم رییسلیری، مودعی اولعوموملار و حمل و نقل ایدارلری رییسلیری، ایالتی شورا طرفیندن اینتیخاب و رسمی حؤکملر دؤولت طرفیندن صادر اولاجاقدیر.

تبصیره: مالیه ناظیری دؤولت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر.

۵- بوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو نیگهبان آدیله مسلح بیر قوه تشکیل اولونور. بو قوهنین فرماندهی ایالت شوراسی طرفیندن تعیین و حؤکم صادر اولماقدان اؤترو داخله وزیرلیگینه پیشناهاد اولونور.

لشگری قوهلر محلی نظام وظیفه افرادیندن تشکیل تاپیر و سرحدلرین حیفظی بو تشکیلاتین عؤدهسینه اولور. بو تشکیلاتین ساخلوولارینین فرماندهلری آذربایجان هئیات مودیرهسی واسیطهسی ایله محلی صالح افسرلردن تعیین و اوللارین حؤکملری مرکزین صادر اولاجاقدیر و کولیهی لازیمی گوزاریشلر فرمانده هنگ طرفیندن مرکز وئریلهجکدیر.

۶- ایبتیدایی مدرسلرده تحصیل آذربایجان دیلینده و موتوسیظه مدرسلرده ایسه درس لر هر ایکی آذربایجان و فارس دیلرینده اولاجاقدیر. محلی ایدارلرده دقتری ایشلر و عدلیه و او بیری ایشلری، فارس و آذربایجان دیلرینده صورت تاپاجاقدیر.

۷- مملکت قانونلاری موجیبینجه، آلینان مالیاتین یوزده ۷۵- فایضی ایداره مستخدیملرنین حوققلارینا و نیگهبان تشکیلاتینا و باشقا ایصلاحتا، ایالت شوراسینین نظارتی آلتیندا مصرف اولوناجاق.

ایالت شوراسی ویصول اولونان عمومی مالیاتین یوزده ۱۰- فایضیندن تجاوز ائتمهک شرطیله، بعضی عواریض وضع و مصرف انده بیلر.

۸- آذربایجاندا دموکراتیک نهضتی طرفیندن عمله گلیمیش بوتون ایقتیصادی، ایجتیماعی، مالی و یئر ایصلاحتی رسمیتله تانیلیر.

۹- آذربایجانین حقیقی جمعیتینین تناسوبو ایله آذربایجان نومایندهلرنین آرتیریلماسینا مووافیقت اولونور. ۱۵- جی قانونگوزارلیق دؤورهسی تشکیل تاپدیقا، بو بارده لازیمی پیشناهاد مجلسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، یئنی تصویب اولونان عیده همان دؤوره اوچون اینتیخاب اولونسون.

۱۰- دؤولت تعهود اندیر مجلس شورای ملینین اینتیخابات قانونوندا تجدید نظر اندیب و تازا قانونی ایندیکی موترقی شرایط و حقیقی دموکراسی اصولی اساسیندا (عمومی، مستقیم، گیزی، موساوی و موتناسیب) تنظیم اندهرک تصویب اوچون مجلس شورای ملییه تقدیم ائتسین.

۱۱- بو قرارداد ایران هئیاتی دؤولتی و آذربایجان میلی مجلسینین تصویبینه چاتدیقدان سونرا رسمی اولاجاقدیر.

۱۲- بو قرار دادین مادهلری آذربایجان کوردوستانینا دا شامیلدیر. بو پیشناهاد تازا دانیشیقلا رین مبناسی اولدو. آقاییان پیشهوری و قوام اولسلطنه آراسیندا ۴- جو موذاکیراتدان سونرا دئمک اولار کی، ایکی طرف آراسیندا توافوق نظر عمله گلیب و قرار اولدو کی، آقای قوام اولسلطنهین سیاسی موعاونینی آقای موظفر فیروزون ایشتیراکی ایله یئنی بیر لایحه تنظیم اولونسون. پنجشنبه گونو ۲۵/۲/۱۹ - ساعات ۲۳- ده باش وزیرین سیاسی موعاونینی آقای موظفر فیروز آشاغیداکي لایحهنی حاضر لایاراق آذربایجان نومایندهلری هئیاتینه گؤستردی.

لايحه نين متنى

سون زمانلاردا آذربايجاندا عمله گلن دموكراتيك نهضت نتيجه سينده كي، اونون مقصدى بوتون ايران اولكه سينده دموكراسى و آزادلىق اوصولونو مؤحكملنديرمك اولموشدور، دؤولت و آذربايجان نوماینده لرى آراسيندا دانیشيق باشلانمیش و آذربايجان نوماینده لرى دؤولتین ۷- ماده دن عیبارت اولان ایلاغيه سینی قبول ائده رك تبادل افكار نتيجه سينده توافق نظر الدهه ائدیلدی. آشاغیداكى ماده لر كي، ۷- ماده نین موكمیلی عونوانیله تنظيم اولوب قبول و ایجرا ئدیلسین.

۱- ایلاغيه نین بیرینجی ماده سینده مالی ناظیری کلیمه سی مالیه رییسى کلیمه سینه چئوریلمله ایقتیصاد و تیجارت ایشلری ایداره سی نین رییسى آرتیرماقلا عئین قبول اولونور.

۲- آذربايجان والی سی آذربايجان ایالت انجومنی نین پیشناهادی اوزره، دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاقدیر.

۳- سون زمانلاردا آذربايجاندا عمله گلن دگیشیکلیكلره اساسلاناراق، دؤولت آذربايجاندا میلی مجلس آدی ایله اینتیخاب و یاردلمیش تشکیلاتی آذربايجان ایالت انجومنی کیمی تانی یاجاق و ۱۵- جی مجلس تشکیل تاپدیقا، دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یئنی ایالت و ویلايت انجومنلری قانونی تصویب ائدیلدیکدن سونرا، تصویب اولونموش قانون اوزره آذربايجان ایالتی نین یئنی ایالتی انجومنی سنچگیلری تنزلیکله باشلاناجاقدیر.

۴- ایالت انجومنی نین قرار و تصمیملرینی ایجرا ائتمک و ایشلرین گئدیشتاتی نین یاخشی لیغینی تامین ائتمک و خصوصیه آلیان مالیاتین (۷۵%) یئتمیش بنش فایضی نین دوزگون خرج اولونماسینا نظارت ائتمک اوچون، والی دواير رییس لری و ایالت انجومنی نین هیات رییسه سیندن مورکب ایالت شوراسی تشکیل تاپاراق، انجومنین تصمیملرینی حیانا گنجیرمکدیر.

۵- آذربايجان نهضتی نتيجه سينده نظام وظیفه افرادیندان چاغریلان یئرلی قوملرین تکلیفینی تعیین ائتمک اوچون موافیقت اولدو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربايجان ایالت انجومنی نوماینده لری نین محله بیر کومیسون تشکیل تاپیب و اونون حل یولونو تصویبیدن اؤترو مرکزی دؤولت و ایالت انجومنینه پیشناهاد ائده جکدیر.

۶- آذربايجان مالی وضعیتى خصوصوندا موافیقت اولدو، آذربايجانین گلیری نین (۷۵%) یئتمیش بنش فایضی یئرلی خرج لره ایختیصاص وئریلسین و ۲۵% - ده ایران اولکه سی نین عمومی مخاریجینی تامین ائتمک اوچون مرکزه گؤندریلسین.

تصیره: پوست و تلقراف و دمیر یولو و اورومیه گؤلونون گمی چیلیک ایداره لری نین خرج و گلیرلری موستثنا و اولارین خرج و گلیرلری دؤولت عؤده سینه و اونا مونحصیر اولاجاقدیر. بنله تؤولیخ وئریلیر کی، آذربايجان ایالت و ویلايت انجومنلری و دؤولت ایداره لری نین تلقرافلاری مجانی اولاراق موخابیره اولوناجاق.

۷- دؤولت قبول ائدیر کی، جاری ایل عرضینده میانا دمیر یولونو تیریزه چاتدیرسین. بو ایش تنز بیر زماندا حیانا کنجیر یلسین. بو ایشین انجامی اوچون آذربايجان کارگر و موخصیلرینی نین تقووم حقلری اولماسی آیدیندیر.

۸- اساسی شوسه یوللارین چکمه سی و تعمیر ائتمه سی دؤولت عؤده سینه و فرعی یوللاری ایالت انجومنینه مربوطور.

۹- نظام وظیفه دن آیری اولاراق فدایی آدی ایله تشکیل تاپان داوطلب قوملر، کندلر نظمیه سینه تبدیل اولونور و اونون رییسى آذربايجان ایالت انجومنی نین اینتیخابی و دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاق.

۱۰- آذربايجان دموكراتيك نهضتی نتيجه سينده، آذربايجان کندلیلری آراسیندا بؤلونن یئرلردن دؤولت خالیصه سینه مربوط اولانلارین بؤلونمه سیله دؤولت اوصولن موافیقدیر و تعهود ائدیر کی، تصویب اوچون بیرینجی فورصتده اونون لایحه سینی مجلس شورای ملی یه پیشناهاد ائده رك، دؤولت خالیصه لری نین مملکتین باشقا نوقطه لرینده

یاشایان کندچیلر آراسیندا بولونمسی او لایحهده پیشبینلیک ائتسین. آذربایجان نهضتی نتیجهسینده عملن و عوضسیر اولاراق اکیچیلر آراسیندا بولون باشقا یئرلر بارهسینده، مالیکلری قانع ائتمکدن اوترو، او مولکلرین تعویض ترتیبینی مجلس شورای میلییه پیشناهاد ائدهجکدیر.

۱۱- دؤولت اییلاغیهسینین ۳- جو مادهسی موجبینجه قرارا آلیندی کی، آذربایجاندا فارس دیلی رسمی و دؤولتی دیلدر، ایدارلرین و عدلیهنین دفتری ایشلری و موحاکیمه لر آذربایجان و فارس دؤولتی دیلرینده اولور، ۵- کیلاسا قدر تدریس آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر و موافیقت اولدو کی، ۵- کیلاسدان یوخاری معاریف ویزارتینین پروقرامی اوزره مکتبلرده درس آذربایجان و فارس دیلرینده اولسون.

۱۲- دؤولت تعهود اندیر، ۵- جی مجلس آچیلدیقا، اینتیخابات قانونین لایحهسی کی، آزادلیق و دموکراسی اساسلاری اوزره یعنی عمومی، گیزلی، مستقیم، متناسب و متساوی کی، قادیلارا دا شامل اولور، مجلس شورای میلییه تقدیم و اونون تصویبینی فوریتله درخاست ائده.

۱۳- دؤولت موظفدیر کی، بلدییه انجمنلرینین سئچگی قانونینی دموکراسی اصولو ایله (عمومی، گیزلی، متناسب، مستقل و مساوی) کی، بوتون بلدییه انجمنلرینین ایستقلالین تامین ائده، چوخ تزلیکله انجمن مجلسه تقدیم ائتسین. بو لایحه تصویب اولونا قدر آذربایجان شهرلرینین انجمنلری رسمیتله قالاجاقدیر.

۱۴- آذربایجاندا، اقلیتده واقع اولان میلتر، کورد، اثرمنی، آسوری - بو موافیقنامهنین ۱۱- جی مادهسی اوزره ایبتدایی مکتبهده ۵- جی کیلاسا قدر اوزر آنا دیلرینده درس اوخویاقلار.

۱۵- آذربایجان ایالتی سابق ۳ و ۴- جو اوستانلارا و خمس و یلاتینه شاملیدیر.

۱۶- بو موافیقنامهنین قرارلارینین ایجراسی، جناب آقای قوام اولسلطنهنین هیات دؤولتی و آذربایجان مجلس میلیسین کی، بو موافیقنامه تصویب اولدوقدان سونرا ۲- جی ماده موجبینجه انجمن ایالتی اذلاناچاقدیر، تصویبینه مؤکول اولاجاقدیر).

قرار ایدی کی، جومعه گونو سحر ساعات ۱۰- دا هیات دؤولتین فؤوق اولعاده جلسهسی تشکیل تاپیب و آذربایجان نوماینده هیاتیندن ده بو جلسه ده حاضر اولسونلار. بو فؤوق اولعاده ایجلاس آذربایجان نومایندهلری شیرکت ائتمه دن ساعات ۱۱- دن الی ساعات اوچ یاریم قدر موداکیره و موباحیته عمله گلدی، نتیجه ده آذربایجان نومایندهلری هیاتی ائدیگی پیشناهادی کی، نوماینده هیاتینین چوخلو گوزشتیندن حکایت اندیردی، آقای قوام اولسلطنهنین کابینهسینده اولان موخالیف و غیر متجانسی عونسورلرین دسیسه بازلیغی نتیجهسینده اکثریت رای ایله رد اولدو، و دؤولتین تصمیمی اول آقایان فرمانفرمایان و اییکچیان، سونرا آقای مظهر فیروز توسطی ایله نوماینده هیاتینه اییلاغ اولدو کی، هیات دؤولت تصمیم توتوب کی، ۲۵/۲/۱- تاریخلی ۷- ماده دن عیبارت اولان اییلاغیهنین مادهلریندن قیراغا چیخماییب و اوندان هنج بیر تفسیر و ئرمه سین. بو ترتیب ایله آذربایجان نومایندهلری هیاتی تهران حؤکومتی رسمی مقاماتی آراسیندا اولان موداکیر اتدان هنج بیر نتیجه الینمیش و موداکیر اتدا وقفه حاصل اولدو. آذربایجان نومایندهلری ۲۵/۲/۲۳- ده تیریزه قاییتدیلا. تهران حؤکومتینین رسمی و موافیق مقاماتینین ایظهار ائدیگینه گوره موداکیره نین دایناماسینین عیلت و عامللرینین بیر یسی ده غیر مسول مقامات و عونسورلرین فؤوق اولعاده نوفوذو ایدی کی، موخالیف یوللارلا دؤولت هیاتینین ایچریسینده و خاریجینده اعمال اولونوردو.

آیدین دیر کی، اولارین اساسی هدفی دموکرات نهضتین اینکیشافینین و حقیقی آزادلیغین بوتون ایران اوزرینده قباغین آلماق ایدی.

ایرانین باش وزیری آقای قوام اولسلطنه و اونون بعضی همکارلارینین حوسن نیتینی نظرده توتماقلا تصور اندیریک کی، هله ایش- ایشدن گنجهسینده و هله اومید ائتمک اولار کی، آذربایجان مسالهسینین صولح یولو ایله حل ائدیلمهسی و قارداش قانی تۆکولمه دن جیلووگیرلیک ائتمک اوچون باشلانان موداکیره لره، تهراندا بعضی مورجع و ایران میلیتین آزادلیغی نین دشمنی اولان عونسورلرین دسیسهسی نتیجهسینده متوقف اولدو، یئیندن باشلا سین. چونکی بیز آذربایجان نهضتین بوتون ایران سعادت و آزادلیغی و اورادا وجودا گلن دموکراسی بیر اصولون ضامینی

بیلیریک. آذربایجان نهضتی بوتون ایران آزادیخواه‌لارینین اومیدی دیر و بیلاخره موفق اولاجاقدیرکی، آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا اینکیشاف ائتدیریب و عومومیت وئرسین. ولی موتاسیفا نه گورونور کی، تهرانین مورتجع هنیات حاکیم‌سی، ژاندارم و نیظامی سوتونلارینی بیزیم سرحدیمیزه توپلاییر و کله‌سینده بیر پارا نقشه‌لر بئجریر کی، هئج وجهیله ایرانین صلاحینا دگیلدیر.

بیز اونو ایستدیریک کی، بیزیمله تهران آراسیندا اولان ایختیلاف‌لار صلوح یولو ایله حل اولسون، بیز بو نظریه‌نی اعلام ائتدیکده آشیکار دئییریک کی، اگر ژاندارم یا نیظامی قووملری طرفیندن بیزیم اولکه‌میزه نیسبت کیچیک بیر تجاویز و تعرض اولورسا، وار قوومیزله دیفاع ائده‌جیک. آذربایجان میلیتی اوز آزادلیغیندان دیفاع ائتمک اوچون آخیر نفره تک فداکارلیغا حاضریدیر. بیز اینانیریک کی، بو موقدس هدفه بئتیشمک و حقیقی آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا برقرار ائتمک اوچون، عوموم ایران آزادیخواه‌لاری دا بیز ایله بیر صفده مباریزه‌یه حاضریدیرلار. تصور ائتدیریک کی، شخص آقای قوام اولسلطنه‌ده اولان حوسن نیت اثرینده، ایش بو یئره چاتماسین.

آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین باش وزیر - سید جعفر پیشه‌وری
تبریز ۲۳ اوردیبه‌یشت ۱۳۲۵

آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان خلقی‌نین صلاحیتدار شخصیتلری‌نین کونفرانسیندا ائتدیگی بیانات

بیز تهرانا وارید اولدوقدا ژاندارم وساییر مستحق‌ظلرین چنگیندن خیلاص اولوب اوزلرینی بیزه یاخینلاشدیران اشخاصین سیماسیندا و حرکتینده بونو آشیکار صورتده گوردوک. طیاره منیدانینا گلیب چیخماغا موفق اولان تهران آزادیخواه‌لاری‌نین شو‌عارلاری بیزیم روحوموزو تیتیردیردی:

سبز بیزه نیجات وئر دیز، سبز ایران خلقینی اسارتدن خیلاص ائتدیز، آماندی ایشتیباہ ائتمه‌یین! آزادلیغیمیز سیزین دوزگون حرکت ائتمگینیزه باغلیدیر.

باشاسین آذربایجانین قهرمان خلقی!
باشاسین آزادلیغیمیزین مشعلداري اولان آذربایجان آزادیخواه‌لاری!

بو شو‌عارلار آذربایجان خلقی‌نین باشلاری‌نین اوچالماسینا، اونلارین تک اوزونو ایداره ائتمک دگیل، بلکه، بوتون ایران خلقینه نیجات وئریمک ایستعدادینا مالیک اولدوغونو بیر داها ایثبات ائتمیش اولدو. هله نهضتیمیز باشلانان گوندن تهران و ساییر ایران شهرلرینده مونتشر اولان روزنامه‌لرین «گلین بیزه ده نیجات وئرین!» شو‌عارلارینی بیز هنوز اونوتمامیشیق. من موتاسیفم بورادا ایران زیمامدارلاریندان بیرینی سوزونو دئمگه مجبور اولورام. دانشیغیمیزین جیدی و شیرین بیر یئرینده سوز آذربایجان والیسی‌نین تعینی اطرافینا گلدی. آقای زیمامدار «سیزده‌کی والی اولابیلن بیر آدم یوخدور» دندی. منیم اونا وئردیگیم جوابی یقین ائدیرم سیز چوخ گوزل حیس ائدیرسیز، اونو تکرار ائتمگه احتیاج یوخدور. بونونلا ایستدیریم تهران حؤکومتی‌نین نه کیمی آدم‌لار الینده اولدوغونو گؤستریم و ایستدیریم بیله‌سیز کی، شاید او زیمامدار سهون بو سوزو دئمهمیشدیر، اونون دوشونجه‌سی و آنلاغی بوندان یوخاری اولابیلیمز. تهران جماعتی ایسه بو کیمی زیمامدارلاری اوز باشیندان کنار ائتمگه قادیر دگیلدیر. بو کیمیلرین بیزه: «سبز باشلادیغیز بویوک ایشلری یاربمچیلیق قویوب، گلین بیزیم بویوندور و غوموزون آلتینا گیرین!» دئمه‌سی، آیا بویوک حقسبزیلیک دگیلدیر؟ چون بیز ایرانین مرکزی حساب اولونوروق، اونا گوره ده اشرف مخلوقاتیق، دئمک ان ساده بیر اینسانین روحونو عوصیانا وادار ائتمگه کیفایت ائتمزمی؟

بونونلا بئله مشهور ریاضیدان و عالمین سوزونو تکرار ائدیب دئمک لازیمدیر کی، «با ویجودی این یئر دولانیر» یعنی آذربایجان خلقی موتمدین، فداکار و لاییق بیر میلئتدیر، او اوزونو ایداره ائتدیگی کیمی بوتون ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین علمداریدیر.

سوز، بیزیم تهران ایله دانشدیغیمیز باره سینده ایدی. بیلدیگینیز کیمی صدر وحکیمی کابینه لری ککلیک کیمی باشلارینی قارا قویلابیب دونیادان خیرلری اولمادیقلاری اوچون میلی نهضتیمیزی سیلاح گوجو ایله دایاندیرماق فیکیرینده ایدیلر. اونلارین نظرینده آذربایجان خلقی ذولفقاری، کور میرجواد، ابولقاسیم جوان، امیر نصرت و صادق مجتهدی کیمی خلق دوشمنلریندن عیبارت ایدی. اونا گوره بیزیم حق سوزلریمیزی ائشیتیمک عوضینده اونلارین بارماغی ایله رقص اندیب، بیزیم ایچریمیزده عوصیان تولید ائتمک کیمی احمقانه اومید اوزرینده حرکت اندیردیلر. نهایت فداییلریمیزین ضرب شصتی اونلارین آرزولارینی پوچا چیخاردی. بیلاخره تهران آنلادی کی، زور ایله آذربایجان خلقی نین ایراده سینی سیندیرماق اولماز. نهایت اونا گوره ابرتجاج ارکانیندا مختصر تزلزل عمله گلدی، نهایت آزادیخواه عونصورلرین کؤمگی ایله حکیمی حؤکومتی بیخلیب چوخ آز بیر اکثریتله ابرتجاجی مجلس قوام اولسلطنه کابینه سین وجودا گئیردی. قوام اولسلطنه کابینه سی زور و گوج سیاستینی دگیشدیریب صلوح یولو ایله جواب وئرمه لی اولدوغودان اونون رسمی دعوتینی قبول اندیب مجلس میلی و میلی حؤکومتیمیزین دستوری ایله ایستدیگیمیزی صلوح و موسالیمت یولو ایله الده ائتمک اوچون تهرانا گئتدیک.

بونو گرک هامی بیلسین کی، بیز تهراندان یئنی بیر شئی طلب ائتمیردیک. چونکی بیز ایستدیگیمیزی آماغا مووفق اولموشوق، قارشیمیزدا دوران مسأله آداملاریمیزی قان توکمه دن ساخلماق مسأله سیدیر. بیر ده بیز ایستدیگیمیزی ایران حودودوندا حیاتا کئچیرمگی هدف قرار وئردیگیمیزی ده اونوتما میشدیک. بیلیرسیز کی، هنوز ایندییه قدر بیز خاریجه و جنگ ویزارتخانالاری تشکیل ائتمه میشیک. قوشونلاریمیز خلق قوشونلاری آدلانیر. خلق قوشونون وظیفه و مقصدی رسمی دولت قوشونون تامیله باشقادیر، خلق قوشونو داخلی امنیت و میلی آزادلیغیمیزی تأمین ائتمک مقصدی ایله تشکیل ایدیلن بیر قوه دیر. پولوموز، بایداغیمیز و عونوانیمیز ایسه بیلاخره عموم ایران اساسیندایر، بینابراین بو وضعیت اوزون مدت دوام انده بیلمزدی، بالآخره گرک مرکزی حؤکومت ایله تکلیفیمیز معلوم اولایدی. بو تکلیفی مو عین ائتمک اوچون آقایی قوام اولسلطنه نین صلوح الینی ردا نتمه ییب تهرانا گئتدیک، حتا من اوزوم شدید مریض اولدوغوما باخمایاراق مسأله نین دها تنز حل اولونماسی مقصدی ایله صمیمی یولداشلاریمین و طبیلرین تئوصیه سینه باخمایاراق شخص آقایی قوامین دعوتینی قبول اندیب هئیات ایله برابر موسافیرت ائتدیم. ایستر خصوصی گؤروشلریمیزده، ایستر سه رسمی گؤروشلرده بیز خلقیمیزین آسایش و صلوح یولو ایله ایختیلافاتی حل ائتمگه حاضر اولدوغونو سوبله دیک. آقایی قوام اولسلطنه و ساییر دولت نوماینده لری عمومیتله بیزیم فیکیریمیزه موافقت ایظهار اندیردیلر، لاکین عملده دؤلتنین ۷-ماده دن عیبارت اولان تصویبنامه سیندن تجاوز ائتمگه حاضر اولماق ایستمه یردیلر. سیز البته نوماینده لر هئیاتی نین موذاکیرملر حقیقده وئردیگی رسمی اعلامیه نی ائشیتیمسیر. بیزیم گیزلی سیاستیمیز اولمادیغینا گوره موذاکیره نین تفصیلی نی دونیایا اعلام ائتدیک و بیلدیردیک کی، تهران حؤکومتی بیزدن مغلوب بیر قوه کیمی قئید شرطسیر تسلیم اولماق طلب ائدیر. بو ایسه گولونج وضعیت مؤیدانا چیخاریردی. بیز دندیک وقتی کی، دولت تصویبنامه سی آیه یی آسیمانی کیمی تغییرنا پذیر ایمیش، بو ایصرار ایله بیزی تهرانا دعوت ائتمک نه یه گوره ایدی؟

تهران رسمی مقاماتی نین سوزلری تبریزده آقایی بیات طرفیندن دانشیلان سوزلرین عینی ایدی، اونلار همیشه اولدوغو کیمی قانون اساسیدن و اوصولدان بحث اندیب سفسطه ایله موضوعی اؤرت - باسدیر ائتمگه چالیشیردیلر.

بیز اول گون دندیک بیز دیپلومات دگیلیک، ولی قانون اساسی و ساییر قانونلاردان اوزوموزه گوره ایطیلاعیمیز واردیر. بیز ایندییه قدر قانون اساسی نین اساس مسأله لری نین مسکوت قالماسینی دا بیلیریک، بیز قانون اساسی نین رضاخانین دیکتاتورلوغو اوچون تغییر وئریمه سیندن بیخبر دگیلیک. بیز ایرانی بوروموش بیقانونلوقلارین سرمنشاینی ده بیلیریک، بیز امریکادان کلمه میشیک، ایرانلی بیق و ایراندا قانونلارین نه شکیلده ایجرا ائیلدیگیندن خبریمیز واردیر. ایندی ده ایراندا کیملرین حؤکومت ائندیگینی و ایران میلی نین بو اشخاصا اولان نظری نی ده بیلیریک. گلین ساده دانشاق، آذربایجان خلقی بیر گون ایستیداد علییه نه قیام اندیب قانون اساسینی وجودا گئیردی و میلی حؤکومت بیناسینی قوردو. تهران مورتعلمی ایسه یاریم قرن مودتینده اونو مسکوت قویوب جورجور واسیطه لر ایله خلقی حاکیمیندن محروم ائتدیلر. ایندی ایسه آذربایجان ایکینجی حرکتی ایله او حقی دیریلتمک ایستیمیر، فقط بونا جواب وئرمک لازیمدیر. خالیسه یئرلری نین بؤلونمه سی و دولت یئرلری نین غاصبیلر الیندن آلینب و اکینچیلر آراسیندا تقسیمینی قانون اساسی منع ائتمه میشدیر. قانون خلقین ایراده سیدیر. آذربایجان کندلیسی آرتیق اوز حقیقی آلمیشدیر، اوز ایراده سی ایله بو کندلری بؤلومشور. دولت ایسه بوتون ایران آذربایجان ایله همرنگ اولماق اوچون بو ایشی بوتون ایالت و ویلایتلرده عملی ائتمه لیدیر.

بیز حتی ایختیلافی رفع ائتمک اوچون بویوک گؤدشترله حاضر اولوب دندیک: آنجاق بیزه ایمکان وئرین آذربایجان خلقی اوز ایالت انجومی واسیطه سیله دولت ایدارهلری نین مأمورلارینی و ایالتین والی سینی دؤولته پیشناهاد

انتسین و بونلارین حوكمی مرکزی دؤولت طرفیندن صادیر اولسون و بونلار ساده بیر سؤز ایله دئسک آذربایجان ایداره انتسینلر.

تهران حوكمی تکی ملک مدنی، تکی امیر نصرت، تکی صمصام بختیاری اوچون قاییل اولان بو حقی آذربایجانلیلار اوچون قاییل اولماق ایستهمدی. قانون اساسییه موغاییر اولان ایدارهیی کول ژاندارمرینی بئله بیزه قانونی موسیسه آدلاندیریب اونون وحشت تؤولید ائدن نیفوذونو آذربایجانا قایتارماق ایستهدی. خلق قوشونلارینی عادی نیظام وظیفه حساب اندیب اونون فرماندهلرینی ده تهراندان کؤندرکیمی پیشناهادلاری مئیدانا سوردو.

بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، آذربایجان خلقی شهر یورین اوچونده اؤزلری نین حقیقی سیمالارینی گؤسترن افسر پالتاری گنیمیش یالانچی پهلو انلارا نه جور باخیر ویننه ده بیلیردیک کی، ستارخان اولادی تهرانین تیریکی سرهنکلی نین معشوقه لری نین بوچاسینی حاما دا شیماغا آرتیق تحمول انده بیلمز. اونا گوره ده اونلارین بو خصوصدا آنتدیگری پیشناهادی رد اندیب دئیک: دؤولت طرفیندن بیرنچه نفر آذربایجانا گل سین، بورادا مسأله طرفینین ریضایتی ایله حل اندیل سین و بیر ده بیز تهران حوكمی تینه بیلیردیک کی، آذربایجان قوشونو خلق قوشونو و آزادلیق قوشونودور. اونا ایران خلقی نین آزادلیغینی محو ائتمگه مجبور ائتمک اولماز. خلقیمیز اؤز قوشونونو ایداره ائتمکدن عاجیز دگیل دیر. اگر تهران دوغرو داندان آذربایجانلینی ایرانلی بیلیرسه بیزیم پیشناهاد آنتدیگیمیز اشخاصی قوشونون فرماندهلیگینه تعیین انتسین. بو ایسه اونلارین خوشونا گن دگیل ایدی، اونلار ایران تهراندان عیبارت بیلیر و ایراندان حاکیمیتی فقط بنش اوچ نفره مונحصیر حساب اندیرلر.

بیز ده بیزه فرمانده کول قوانین و بعضی غیرمسول مقاماتین بو ایسه راضی اولابیلیمه جگینی آندیرماق ایسته دیرلر.

بیز فرمانده کول قوا مسأله سینی مشروطه اساسی موجیبینجه تفسیر اندیریک. بیزجه فرمانده کول قوا فقط مجلس شورای ملی نین خاریجیلره اعلان ائتمک ایسته دیگی حری فرماتی ایضا اندر. اونون جاری ایشلره قاریشما سی غیرمسول اولدوغونا گوره آزادلیق و مشروطه قانونونا موغاییر دیر.

رضاخان همین فرمانده لیک ایختیاریندان ایستیفاده اندیب ایراندان آزادلیغین ریشه سینی کسدی و ایرانی بیلیدگیمیز کیمی فلاکتلره سؤوق ائله دی. ایندی ده فرمانده کول قوا ای موطلق یاراتماق ایران خلقی نین، ایران آزادلیغی نین خیلا فینادیر و غیرمسول مقاملار اگر بو ایشده ایصرار اندرلر ایسه ایراندان بویوک حادیثه لر ویجوده گلر و معلوم دگیل بو طاماح غیرمسول مقاماتین نفعینه تمام اولایله.

ظاهیرده ساده گؤرونن سازیش مسأله سینی بو نحو ایله سفسطیه دؤندریب بیزی اون بنش گون تهراندا معطل آنتدیکن سونرا نتیجه سیز آذربایجانا قاییتماغا مجبور آنتدیرلر.

سوزون قیساسی بودور کی، تهران هنیأت حاکیمه سی بیزیم باشلادیغیمیز بویوک ایشلری تمامیله اورتادان آپاریب، بنش آ بوندان اولکی کیمی شهرلریمیزی کؤهنه قبریستانلارا، ضلالت و فیشاردان تازا خیلاص اولموش خلقیمیزی، ژاندارملار، اوغرو، موخنٹ و جانی مأمورلارین آیقارلری آلتینا سالماغا چالیشیرلار. سوزون جانی دا بورا سیندیر کی، قانون اساسی و ساییر قانونلاری دا بدبختانه بو مقصد اوچون آلت قرار و نر میشدیلر.

بیز ده مسأله تکی آذربایجان مسأله سی دگیل دیر، سوز بوتون ایراندان آزادلیق، دموکراتلیق اوصولونون یاییلماسی اوستونده دیر. تهران هنیأت حاکیمه سینی و تهران بویوک فنودال و یئر صاحبیلرینی قورخویا سالان دا بورا سیندیر. اونلار قانون اساسی عونوانی آلتیندا بوتون خلقین حوقوقونو محو ائتمگه چالیشیرلار.

بیز چوخ ساده آداملاریق، لئیکن ساده لیگیمیز او قدر دگیل دیر کی، کاسانین آلتیندا گیزله دین یاریم کاسانی گؤرمبیلیمیک. بیز دیپلومات دگیلیک، لاکین خوروزین قویروغونو گؤرمکدن عیجزیمیز یوخدور.

داعوا هامیسی موللا نصرالدینی نین یورغانی، یعنی کندلی نین آلدیغی توپراق و خلقین آلدیغی حاکیمیت اوستونده دیر.

بونو ایرتیجاج عونصورلری نین بوشقابلاری نین دیبینی یالایان تهران ایرتیجایی مطبوعاتی نین زوزه چکمه سینه باخمی اراق بوتون ایران خلقی دوشونوب آنلامیشدیر، سوز آذربایجانین ایراندان ایریلماسی باره سینده دگیل دیر، بونو ایدعا

اُندنده یوخدور. بیز هرگیز بو ایدیعانی ایرلی سورمه‌میشیک. سؤز مشروطه‌نین، دموکراسی اوصولونون ایراندا ایجرا ائدیلمه‌سی و بیزیم باشلادیغیمیز بؤیوک ایصلاحات پروقرامی‌نین بوتون مملکت حودودیندا حیاتا کئچیریلمه‌سی اوستونده‌دیر...

بیزیم آرتیق آیری یولوموز یوخدور، باشلادیغیمیز ایصلاحاتی پوزا بیلیمه‌ریک، تهران ایسه بوتون ایران خلقی‌نین حق حاکیمینی تصدیق ائدیپ مملکتی فلاکت و هر ج - مرجدن نیجات وئریمک یولوندا جیدی قدماتر گؤتورمه‌لیدیر.

آقای قوام‌ولسلطنه گرک بیلسین کی، دنیا دگیشیب، حتا ایراندا یئنی نسلی وجودا گلیمشیدیر.

بو نسلی یاریم قرن بوندان ایرلی کی طرز تفکور و اوصول ایله ایداره ائتمک اولماز. بیر ده حییس اولونوردو کی، هئیأت ووزرا آراسیندا توافوق نظر یوخدور. اصلن وزیرلرین اکثری تصادوفی آدمالاردیر کی، شخص آقای قوام‌ولسلطنه خصوصی دوستانه مونااسیبات مولا حیطه‌سیله کابینه‌یه دعوت ائتمیشدیر.

بونلارین دا هر بیرسی‌نین باشی بیر یئره باغلیدیر، حتا شایعات وار ایدی کی، بعضی تازا عرصه‌یه گلیمش «قوجا» دربار خانیملاری‌نین دا دؤلت اعضاسینا تأثیرلری واردیر.

تهران واقیعن مخوف، واقیعن خطرناک، واقیعن ایرانی فلاکته و ایران خلقینی آجلیغا، بنچارالیغا، گدالیغا سؤوق ائدن بیر مرکز فساددیر.

بیز جیدن صولح و سازیشه و ایرانین تمامیت ارضی‌سینه طالب و طرفدار اولدوغوموز حالدا تهراندان بیر نیجات گؤزله‌یه بیلیمه‌ریک. آقای قوام‌ولسلطنه‌نین کابینه‌سی دواملی بیر کابینه او وقت اولا بیلردی کی، آذربایجان خلقی ایله کنارا گله‌ایدی، موتأسیفانه بو گونه قدر بو خصوصدا جیدی بیر قدم گؤتورمگه موفق اولابیلیمه‌میشدیر.

بیزیم حوسن ظن و فداکارلیغیمیز، کابینه اوچون بؤیوک بیر شانس ایدی کی، موتأسیفانه آقای قوام اوندان هنوز ایستیفاده انده بیلیمیر.

ایسته‌بیرم سیزی ایناندیرام کی، کابینه اعضاسیندان بعضی‌سی‌نین خصوصی و شخصی نظرلری آقای قوام‌ولسلطنه‌نین رفتاریندا بئله درین بیر تأثیر باغیشلامیشدیر. مثلن شاید وزیرلردن بیر پاراسی بیزده تیرپاک قانونونون ایجراسی سببیه آذربایجانلیلارا قانلی و غدار دشمن کسلیمیش اونون نظری آقای قوام‌ولسلطنه‌نین رفتاریندا مونعکس اولموشدور.

موتأسیفانه آقای قوام‌ولسلطنه‌نین آذربایجان مسأله‌سی حقیقده صادر ائدیگی ایبلاغی‌نی تجزیه ائتمگه فرصت یوخدور. بو رسمی سنده بیزی حئیره سالان نفت و اینتیخابات موضوعونون اورتالیغا چکیلمه‌سی و حقیقته اونلارین گوروو ساخالنیلما‌سیدیر.

اولن نفت مسأله‌سی ساده ایقتیصادی و خارجی سیاسته عابید بیر مسأله‌دیر. بونو آذربایجان مسأله‌سینه قاریشیدیرماق هنج بیر منطیق ایله دوز گلیمیر.

بیلاخره آذربایجان مسأله‌سی‌نین داخلی بیر مسأله اولدوغونو حتی آقای قوام‌ولسلطنه اؤزو ده تصدیق و اعلان ائتمیشدیر.

اینتیخاباتین اعلانی و اونون عوموم ایراندا آزاد بیر صورتده عمله گلمه‌سینه کیسه مانع دگیلدیر. مگر اینکی تصور ائدک دؤلت کئچمیش صحنه‌لری تکرار ائتمک ایسته‌بیر.

مثلن ایسته‌بیر کی، آذربایجاندا هر یئرده اولدوغو کیمی پول، گوج، تهدید و تطمیع ایله بیر عیده اوغرو، خایین، مورتجع، میلت نوماینده‌سی نامینه مجلس کورسولرینی ایشغال ائتسینلر.

اگر مقصد بو ایسه آذربایجانلی بئله بیر مجلسه نیفرت و اینزجار ایله باخار و آقای قوامین اتحاد جماهیر شوروی مقابیلده ائدیگی تعهده همین بو مجلسین بؤیوک انگل اولابیلیمه‌سینی حتی اونون اؤزده اینکار انده بیلیمز. بونلارین هامی‌سینی نظره آلاق بیز دؤولته مصلحت گوروروک کی، آذربایجان خلقی ایله ساده و صمیمی صورتده دانیشیغا

باشلابیب اونلاردان او گودشتلری طلب ائتمه سین کی، اونون قبولی بو خلق اوچون اولوم - دیریم مسأله سیدیر. بونا آذربایجانلی هنج بیر وجهیله حاضر اولایا بیلیمز و اولمایا جاقدیر.

بونلارین هامیسی ایله برابر، ایشین صولح یولو ایله حل ائدیلمه سیندن هنوز مایوس دگیلیک و بیزیم طرفیمیزدن ایندیکی آرامیسی پوزماق اوچون قدم گؤتورولمیه جکدیر. حتا سرحدلریمیزه گؤندریلن سرباز و ژاندارم دستهلری ده بیزی تحریک ائده بیلیمز. قورخماق مسأله سینیه گلدیکده گومان ائدیریم بوتون تهران مرتجعلری و کور میرجواد و امیر نصرت و ساییر فراری خلق دوشمنلری مثلن، ذولفقاری ایله برابر بو ایشی تجروبه دن کئچیرمیشلردیر. بیز حکیمی و صدر کابینه سی زمانی دئدیگیمیز سؤزو یئنه ده تکرار ائدیریک:

آذربایجانا سیلاح ایله گلک اود ایله اویناماق دنمکدیر! بیز آقای قوامی اوندان عاقیل بیلیریک کی، اوز ایله بو حریقی موشتعیل ائتمگه ایقدام ائتسین، اگر بو ایش قاباغا گلرسه خلقیمیز، ائلیمیز و جماعتیمیز، آروادلی - کیشیلی بیرتن واحید کیمی آیاغا قالداجاق و توپراغیمیزا اوزانان خایین و موردار اللری همیشه لیک قطع ائده جکدیر!

یاشاسین آذربایجان خلقی نین میلی بیرلیگی!
یاشاسین بو بیرلیگی وجودا گئیرن فیرقه میز!
یاشاسین ایران خلقی نین اوزونه آدلیق قاپوسو آچان قهرمان فدایی و رشید قوشونلاریمیز!

چارشنبه گونو آخشم ساعات ۸- ده آذربایجان دؤولت تئاتریسی سالونوندا موختلیف طبقه لرین ایشتیراکی ایله بؤیوک طنطنه لی بیر کونفرانس تشکیل تاپدی.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین صدری آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیر و خلقیمیزین سئویملی رهبری آقای پیشه وری آذربایجان نوماینده لری هئیاتی نین تهران حؤکومتی ایله آپاردیغی موذاکیره لر خصوصوندا تفصیلن دانیشدیار.

آقای پیشه وری نین بیاناتی احساساتلا قارشیلانیب و حاضرلر طرفیندن دفعه لرله آقیشلاندی.

سونرا آقای پیشه وری نین بیاناتی فارس دیلینده وئریلدی. نهایت کونفرانسدا ایشتیراک ائندلر آقای پیشه وری نین گوزاریش و معروضه سینین ائشیندیکدن سونرا بو قطعنامه نی عومومیتله تصویب ائدیله ر.

قطعنامه

چارشنبه گونو اوردیبه یشت آبی نین ۲۵- آخشم ساعات سکیز تامادا، تبریز دؤولت تئاتریسی بیناسیندا موختلیف طبقه لریندن تشکیل اولونموش عومومی کونفرانسدا، آذربایجان خلقی نین تهران گؤندریلن نوماینده لری نین ریسی و آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین صدری آقای پیشه وری نین تهراندا آپاریلان موذاکیره نین گوزاریشینین ائشیده رک آشاغیداکی قرارا گلدیک:

نوماینده هئیاتی نین تهران حؤکومتی و مخصوصن شخص آقای قوام اولسلطنه ایله آپاردیغی دانیشیق لاردا ایظهار ائدیگی نظریه سینین بیر رای ایله تصویب ائدیله ر اونلارین آذربایجان خلقی نین آزادلیغینی و میلی منافعی نی شهامتله دیفاع ائدیله رینی تقدیر و تمجید ائدیریک.

بیز آذربایجان خلقی اومید ائدیریک کی، تهران حؤکومتی ایله آپاریلان دانیشیق لار آذربایجان مساله سینین صولح یولو ایله حل ائده جکدیر.

بیزیم نومایندهلریمیز تهران حؤکومتیندن اولان عادیلانه درخاستلاری بیر داها آذربایجان خلقی نین صلوح طلب بیر خلق اولدوغونو ایثبات ائتدی. آذربایجان خلقی، بوتون ایران میلّتی نین حقیقی دموکراسی و آزادلیغینی حیفظ ائتمکله برابر ایران داخیلینده اولماغا و اونون حقیقی ایستیقلا لینی حیفظ ائتمکله برابر اوزونون آزادلیغینی حیفظ ائده جکدیر.

اگر تهران حؤکومتین بعضی مورّجع عناصرون تحریکی نتیجه سینده آذربایجان میلّتی بیر داها اؤز اسارتی آلتینا آماق و یا خلقیمیزین آزادلیغینا تجاوز ائتمک ایسترسه بیز آذربایجان خلقی و احدی بیر تن کیمی آخیرینجی قطره قانیمیز قالانا قدر موباریزه حاضیریق.

آقای پیشهوری نین یوخاریدا یازدیغیمیز تاریخی نیطقی بئش دقیقه فاصیله ایله بوتون دونیا رادیولاریندا تکرار ائدیلدی. بونونلا تهران حؤکومتی نین گیزلی ساخلاماغا چالیشدیغی موداکیرات تامایله آشیکارا چیخدی. آقای پیشهوری نین نیطقیندن سونرا ایسترسه بوتون دونیا بیلدی کی، تهران حؤکومتی نهضتیمیزین ان اساسلی ثمره سی اولان توپراق رفورمونو قبول ائتمه میس، آقای پیشهوری نین ریاستی آلتیندا گؤندردیگیمیز هئیات، تهران حؤکومتی نین اولناری ساخلاماق اوچون ایصرار ایله گؤستردیگی تشبوتلره باخما یاراق تبریزه موراجیعت ائتمیشدیر.

بونونلا بئله فیرقه سوتفا هومه یول وئرمه مک نیتی ایله موداکیراتی تجدید ائتمک اوچون حاضیر اولدوغونو موختلیف واسیطه لر ایله تهران حؤکومتینه بیلدیرمیش، لاکین هئج وقت آذربایجان خلقی نین نهضت نتیجه سینده اله ائدیگی ایختیاراتین پوزولماسینا ایمکان وئرمه یه جگینی ده اینکار ائتمه میشدیر. نهایت خورداد آیین ۲۳- ده مرکزی دؤولت باش وزیر ی نین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروزون ریاستی آلتیندا آذربایجانا بیر هئیات گؤندریلدی. ایکی گون شیدتلی موباحیثه دن سونرا تهراندا ناتمام قالان مووافیقت نامه اشاعیداکی تفسیر اوزره تکمیل و ایضا ائدیلدی.

مرکزی دؤولتن ۱۲- اوردیبه یشت تاریخی اعلامیه سی نومایندهلریمیز تهراندا موراجیعت ائدرکن مونئشیر ائدیکلری اعلامیه ضمیمه قئید ائدیلمیشدیر. بورادا اونون تکراریندان صرف نظر ائدیپ ۲۵/۳/۳۳ تاریخده اونون تکمیلینده ایضا ائدیلمه مووافیقت نامه نی عئین بورایا درج ائدریک.

دؤولت و آذربایجان نومایندهلری آراسیندا مووافیقت اولونموش قراردادین متنی

دؤولت و آذربایجان نومایندهلری آراسیندا اولان موداکیراتین تعقیبینه و دؤولتین ایکی اوردیبه یشت ۱۳۲۵ تاریخی، ۷ ماده دن عیبارت و همین نوماینده لر طرفیندن قبول ائدیلمیش ایبلاغیه نی نظره آماق و تبادل افکار نتیجه سینده توافق نظر حاصل اولدو کی، اشاعیداکی ماده لر توضح و موکمیل عونوان ایله تنظیم اولونوب و ایجریه قویلسون:

۱- جی ماده: دؤولت ایبلاغیه سی نین بیرینجی ماده سی باره سینده مووافیقت حاصل اولدو کی، بو جومله اونا آرتیریلین: مالیه رئیس ده ایالتی انجومنین پیشناهادی و دؤولتین تصویبی ایله تعیین اولاجاقدیر.

۲- جی ماده: چون دؤولت ایبلاغیه سی نین ایکینجی ماده سینده موقرر اولموشدور اوستاندار، انجومن ایالتی نین نظرینی جلب ائتمک شرطی ایله، دؤولت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر، بو اصلین ایجراسی اوچون مووافیقت حاصل اولدو کی، وزارت کیشور، اوستاندار ایالتی انجومنین پیشناهاد ائدیگی نچه نفرین آراسیندا اینتیخاب ائدیپ و تصویب اوچون دؤولته پیشناهاد ائتسین.

۳- جو ماده: آذربایجاندا اولان آخیر تحولاتی نظره آراق، دؤولت ایندیکی مجلس ملینی ایالتی انجومن منزله سینده تانییاجاقدیر. ۱۵- جی مجلس تشکیل تاپیب دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یئنی ایالتی و ویلایتی انجومن قانونو تصویب ائدیلمه کن سونرا، آذربایجان ایالتی انجومنی نین اینتیخابی، تصویب اولموش قانون اوزره تئزلیکله باشلاناجاقدیر.

۴ - جو ماده: آذربایجان تحولو و نهضتی نتیجه‌سینده نیظام وظیفه افرادیندان احضار اولونان قوشون کی، بو قراردادین ایضاسیله ایران ارتشی جوزونده اولور و بو قوشون و فرماندهلرینین تکلیفینی تعیین ائتمکدن اؤترو موافیقت حاصل اولدو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجمنی نوماینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و بو کومیسیون مسالهنی حل ائتمک یولونو تئزلیکله تصویب اولماقدان اؤترو، پیشناهاد ائتسین.

۵ - جی ماده: موافیقت حاصل اولدو کی، آذربایجانین عوایدیندن یوزده ۷۵ فایضی محلی مخاریج اوچون ایختیصاص وئرلیب و یوزده ۲۵ فایضی ده ایران مملکتی‌نین عموم مخاریجی اوچون مرکزہ گوندریلیسین.

تبصیره ۱- پوست و تلقراف، گؤمروک و دمیر یول و ارومیه دریاچه‌سی‌نین کئشتیرانلیق مخاریجی و عوایدی کوللن دؤولت عؤده‌سینه و دؤولته مונحصیر اولاجاقدر و ضیمن قنید ائدیلمی کی، ایالتی و ویلایتی انجمنلر و دؤولتی دوایرین تلقرافی مجانن موخابیره اولوناجاقدر.

تبصیره ۲ - اساسی شوسه یوللاری‌نین ساختمانی و تعمیری دؤولتین و فرعی، محلی یوللارین احداثی و تعمیری ایسه ایالتی انجمنین عؤده‌سینه اولور.

تبصیره ۳ - آذربایجان اهالیسی‌نین ایران مشروطیتینه ائتدیگی بؤیوک خیدمتلری و آذربایجانین غیور خلقی‌نین آزادلیق و دموکراسی قورماق یولوندا فداکارلیغیندان قدردانلیق و حق‌شوناسلیق ائتمکدن اؤترو دؤولت قبول ائدیلمی کی، آذربایجانین گؤمروکی عایداتی‌نین یوزده ۲۵ فایضی آذربایجان داراولفونونی‌نین مصاریفینی تامین ائتمکدن اؤترو ایختیصاص وئرلیسین.

۶ - جی ماده: دؤولت قبول ائدیلمی کی، میانا ایله تبریز آراسینداکی دمیر یول خطی‌نین چکیلمه‌سینه تئزلیکله باشلایب و سورعتله انجام وئرسین. معلومدور کی، بو ایشده آذربایجان کارگرلری و موتخصیصلری موقدم توتولاجاقدر.

۷ - جی ماده: نیظام وظیفه‌دن باشقا «فدایی» ادیله تشکیل تاپان داوطلب قوشونلار ژاندارم‌ری‌یه تبدیل اولونورلار و بو اینتیظامی قورولم‌لرین تکلیفینی تعیین ائتمک و همچنین اونون فرماندهلری‌نین تعیینی اوچون موافیقت حاصل اولدو کی، جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجمنی نوماینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون محله تشکیل تاپیب و تئزلیکله بو مسالهنی حل ائتمک یولونو تصویبدن اؤترو پیشناهاد ائتسین.

تبصیره - چون اخیر ایللرده بعضی ناموناسیب عملر نتیجه‌سینده امنیه و ژاندارم‌ری آدی ایران عمومی افکاری موقابیلینده، خصوصیه آذربایجاندا موخالیف و ناموناسیب احساسات تولید ائدیلمی و چون اخیر وقتلرده دؤولت رئیس شخص بو تشکیلاتین فرماندهلیگینی عؤده‌سینه آلیب و بو ایدارده ایصلاحات و ناصالح عنصورلردن تصفیہ اینتیظاری کندیر، بونا گؤره موافیقت اولوندو کی ژاندارم‌ری‌یه نیسبت عمومی احساسات، خصوصیه آذربایجان اهالیسی‌نین احساساتی دؤولت رئیسینه یئتیریلیسین تا بو تشکیلاتین آدینی دگیشمک و اونون اوچون موناسیب بیر آد اینتیخاب ائتمکدن اؤترو لازیمی قرارلار آلسینلار.

۸ - جی ماده: آذربایجان دموکراتیک نهضتی‌نین نتیجه‌سینده کندچیلر آراسیندا بؤلونن یئرلرین خصوصوندا، او قیسمت کی دؤولتی خالیسه‌جاتا مربوطدور، دؤولت بوتون مملکتده اولان خالیسه‌لرین کندچیلر آراسیندا بؤلونمه‌سیله اصولن موافیق اولدوغو اوچون بو ایشین اجراسینی مانع‌سیز ییلیر و بو مسالهنه مربوط اولان لایحه‌نی، بیرنجی فورصتده تصویب اولماقدان اؤترو مجلس شورای ملییه پیشناهاد ائده‌جکدیر. آذربایجانین اخیر تحولاتی نتیجه‌سینده کندچیلر آراسیندا بؤلونن باشقا یئرلر باره‌سینده موافیقت حاصل اولدو کی، مالیکلرین خسارتلرین جویران ائتمک و یا اولارین املاکی‌نین تعویضیندن اؤترو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجمنی نوماینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و بو کومیسیون مسالهنه راه حلینی تصویبدن اؤترو پیشناهاد ائتسین.

۹ - جو ماده: دؤولت موافیقت ائدیلمی کی، ۱۵ - جی مجلس آچیلان کیمی آزادلیق و دموکراسی اصولو اوزره، یعنی عمومی، گیزلی، مستقیم، مونتاسیب، برابر و قادینلار دا شامل اولماق شرطیله تنظیم اولونان اینتیخابات قانونو لایحه‌سینی مجلسه تقدیم ائدیلمی و اونون تصویبینی فؤوریتله ایسته‌سین و همچنین دؤولت قبول ائدیلمی آذربایجان و اولکهنین باشقا نقطه‌لری نوماینده‌لری‌نین سایینی، اهالی‌سی‌نین تناسوبی ایله آرتیرماقدان اؤترو ۱۵ - جی مجلس آچیلان

گونو قانونی لایحه‌نی پیشناهاد اندیب ایکی فؤوریتله اونون تصویب‌نی ایسته‌سین تا تصویبدن سونرا، اینتیخابات وسیله‌سی ایله همان نوقطه‌لرین نوماینده‌لری‌نین کسری‌نی تعیین و مجلسه گوندرسینلر.

۱۰ - جو ماده: آذربایجان ایالتی ۳ و ۴- جو اوستانلاردان عیبارت اولاجاقدیر.

۱۱ - جی ماده: دؤولت مووافیقت اندیر کی، آذربایجان ایشلری‌نین یاخشی قاباغا گنتمه‌سی اوچون اوستاندار، ایداره رئیس‌لری و ایالتی انجومنین هئیات ریسه‌سیندن عیبارت بیر ایداری شورا دوزلسین و بو شورا ایالتی انجومنی‌نین نظارتی آلتیندا وظیفه‌سینی انجام وئرسین.

۱۲ - جی ماده: ایکی اوردیبه‌یشت ۱۳۲۵ تاریخلی دؤولت اییلاغیه‌سی‌نین ۳- جو ماده‌سینه، موتوسیظه و عالی مدرس‌لرین تکلیف‌ینی تعیین ائتمک لحاظیندان موبهم اولدوغو اوچون، بو جومله ایضافه اولونور: «موتوسیظه و عالی مدرس‌لرده تدریس فارسی و آذربایجانی دیل‌لرینده، ویزارت فرهنگ طرفیندن اولونان ایصلاح، زمان و مکان شرایطی و دموکراتیک اصول‌لارلا مووافیق و اویغون بیر صورتده تنظیم اولونان پروقرام اوزره عملی اولاجاقدیر.»

۱۳ - جو ماده: دؤولت مووافیقت اندیر کی، آذربایجاندا اولان کوردلر ده بو مووافیقت‌نامه‌نین مزایاسیندان ایستیفاده اندیب و دؤولت اییلاغیه‌سی‌نین ۳- جو ماده‌سی اوزره ۵- جی ایبتدایی کیلاسینا قدر اؤز دیل‌لرینده تدریس ائتسینلر.

تبصیره - آذربایجاندا اولان آسوری و اثرمنی کیمی اقلیت‌لرین ده حق‌لری اولاجاقدیر کی، ۵- جی کیلاسا قدر اوزر آنا دیل‌لرینده تدریس ائتسینلر.

۱۴ - جو ماده: دؤولت نظرده توتوبدور کی، بوتون ایران اوچون دموکراسی اصولو اوزره، یعنی عمومی و گیزلی، مستقیم و متوسطی رای ایله تنظیم اولونان شهر انجومن‌لری قانونو تصویب اولماقدان اؤترو، ۱۵- جی مجلسه پیشناهاد ائتسین. بو قانون تصویب اولان کیمی، آذربایجان و بوتون ایران نوقطه‌لرینده شهر انجومن‌لری‌نین سئچگی‌سینه باشلاناجاقدیر. بو قانون تصویب اولانا دک و تازا سئچگی‌لر انجام تاپانا قدر آذربایجاندا اولان ایندیکی شهر انجومن‌لری اؤز وظیفه‌لرینه ایدامه وئرمجکلر.

۱۵- جی ماده: بو مووافیقت‌نامه ایکی نسخه ده تنظیم و موبادله اولوب، دؤولت هئیاتی و آذربایجان ایالتی انجومنی‌نین تصویب‌ندن سونرا اجرا یا قوبولور.

تبریز شهری ۲۳ خرداد ۱۳۲۵- ایل
پیشه وری - مظفر فیروز

مووافیقت‌نامه خصوصوندا فیرقه‌نین نظری‌نی ده بیلدیرمک اوچون آقای پیشه‌وری‌نین ایکی نیطقی‌نی بورادا نقل ائتمه‌لی‌بیگ:

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین صدری و آذربایجان خلقی‌نین سئوملی رهبری آقای پیشه‌وری‌نین دونن گنجه رادیو موقابیلینده سؤیله‌دیگی تاریخی نیطقی

عزیز هموطنلر، مؤحترم آزادیخواه‌لار!

تهراندا آپاریلان دانشیقلارین نتیجه‌سینی اورادان موراجیعت ائتدیکدن سونرا موفصل صورتده سیزین نظری‌نیزه بیئتشدیردیم. او گوندن ایندی ۳۵- گون گنچیر. بو مودتده تهران موحیطینده ظاهری ده اولسا، نظری جلب ائتمگه بیلن چوخلو تبدولات وجودا گل‌میش، آقای قوام‌اولسلطنه نامینا اینتیشار وئرین موعیدد بیانیه‌لر واسیطه‌سی ایله ایرتیجایی عونصورلره قارشی شدید مباریزه اعلان ائدیلمیشدیر. نتیجه‌ده کابینه‌نین ایچریسینده یئر توتوب اونون ایضمیحلال و

محوينه چالیشان ايرتيجاعی عونصورلر مرعوب اولماقلا دؤولت رييسينين بيزيمله ياخينلاشماق اوچون ال-قولو آچيلماغا باشلاميشدير.

بنله ليكله فاسيد و ضررلی عونصورلرين منيدان-فعاليتيني مووقتی اولسا دا محدود ائدن دؤولت رييسی آذربايجان خلقي نين باشلاديعی بؤيوک ايصلاحات نقشه لریندن ان اساسی اولان توپراق مساله سيني کندلی و زحمتکشلر نفعينه ايرلی چکمله بيزيم موحيطيميزده درين تائير ايجاد ائتديگی اوچون يئنی دانیشیقلا رين داها صميمانه بير صورتده باشلانيب داها تئز بير زماندا موثبت نتيجه ايله قورتارماسيني ايمكان وئر ميشدير.

بوخاريدا ايشاره ائتديگيم دانیشیقلا ردا ايلهار ائتديگيم جومله لری مخصوصن تکرار ائديرم:

داعوا هامیسی موللا نصرالدين نين يورقانی، یعنی کندلی نين آلدیعی توپراق اوستونده دير. خالیصه يئرلری نين دهقان و اكينچی آراسيندا بؤلونمه سيني قانون اساسی منع ائتمه ميشدير. آذربايجان کندلیسی اؤز ایراده سی ايله بو يئرلری بؤلوموشدور، دؤولت ايسه بوتون ايران، آذربايجان ايله هم رنگ اولماق اوچون بو ايشی ايالت و ويلايترلرده عملی ائتمه ليدير.

بو جومله لر آيدین بير صورتده گؤسترير کی، او وقت بيزيم فيکير يميزی ايشغال ائديب، سوظنيميزه سبب اولان ان موهوم مساله همان کند و توپراق مساله سی ايميش. بو گون اعتراف ائتمک لازيمدير کی، بو بؤيوک و بو اساسی مساله نين حلی اوچون آقاي قوام اولسلطنه چوق جیدی بير قدم گؤتورمگه مووفق اولموش و بو واسيطه ايله آرادا اولان فاصيله آزالماغا باشلاميش، اورتادا جیدی بير حوسن تفاهوم زمينه سی تهيه ائديلميشدير. اگر دؤولت طرفيندن ائدين آيری گؤنشلر اولماسا ایدی بنله، يئنه بيز بو بؤيوک ايش خاطره سينه اورگيميزی سيخيب فيکير يميزی ناراحات ائدن سوظنی، موحيطيميزدن اوزاقلاديرمالی ايدیک. خوشبختانه بيرنجی قدمی جورات ايله گؤتورمگه مووفق اولان موجب دؤولت رييسی ايکينجی بؤيوک قدم ايله اونو داها دا مؤحکم لنديرمگه مووفق اولدو. او ايسه بيزيم ديليميزه اولان احتيرام و اونون تکمیلی اوچون منيدانا سوردوگوموز تقاضانين صميميته قبولو ایدی.

آقاي قوام اولسلطنه عومرونده هئچ بير ايش گؤرمه ميش اولسا بنله بو بير ايش اونا نيسبت آذربايجان خلقي نين قلوبنده درين بير احتيرام حيسی تؤوليد ائده جک. میلی مدرسه لر يميز دوردوقجا اونون آدی دا فيرقه ميزين و خلقي ميزين قهرمان باشچيلاری کیمی گله جک نسيل لر يميزين ديلينده تکرار ائديله جکدير.

دوغرودور خلقي ميز، فدا بيلر يميز، قهرمان فيرقه ميز بو حقی اوزونون مؤحکم ایراده سی و تزلزل ناپذير ايمانی و خطا ائتمه ين سيلاحی واسيطه سيله تحصيل ائتميشدير. بونولا بنله آقاي قوام اولسلطنه نين بو خصوصدا کؤمک و موساعيدتی فؤوق العاده دگرلی اولموشدور.

اگر تهران موحيطيني زهرلەين فاسيد موتعصیلرین گؤيلره اوجالتيقلا ری هياھونی نظره آلا رفاق، او وقت آقاي قوام اولسلطنه نين دقيق و مودبير بير دؤولت باشچيسي اولدوغو داها برجسته بير صورتده منيدانا چيخار.

هامينيز چوخ گؤزل بيلير سينيز کی، آذربايجانلار اوچون ديل مساله سی حيات و مومات مساله سيدير. لاکين ايران ليليگی فارسليغا قاريشديران جاهيللر بونو دوشونمک ايسته مه ييب آذربايجانلارین قلوبيني ديللری نين زهرلی خنجرى ايله مجروح ائتمگه چاليشميش و چاليشيرلار. بيز هنوز اونوتاماميشيق کی، دوققوز آی بوندان اول اعلاميه ميزده ديل آزادليگی باره سينده منيدانا سوردوگوموز شو عار موناسيتيله بو آخماق موتعصیلر نه اندازه ده هياھو سالميش و نه آدلار ايله بيزی تؤهمنلنديريب منيدان چيخار ماغا جان آتماقدا ايديلر.

بو گون باشيميزی اوجا توتوب ايفتيخار ايله دئيه بيليریک کی، خلقي ميزين مؤحکم ايمان و سارسيلماز ایراده سی سايه سينده او طيلیسی سينديريپ، ديليميزين نه تک ايتيدايی مدرسه لرده بلکه اورتا و عالی علمی اوجاقلاردا بنله رسمی اولراق تدريسينه يول آچميش، ايدار طريميزده دؤولت ديلي اولان فارسی ديلي ايله آنا ديليميزين ياناشی ايشله ديلمه سينه رسميت وئر مگه مووفق اولموشوق. البته بو بؤيوک ايشين ايفتيخاری اساسن فيرقه ميزه و خلقي ميزه عايد دير. لاکين اونوتماق اولماز کی آقاي قوام اولسلطنه نين حوسن نيتی، مؤوقع شوناسليگی و قورو تعصوبدن اوزاق اولوب حقيقتی اولدوغو کیمی گؤرمگه اولان قودرتی بو مساله نين حلوبنده فؤوق العاده موثير اولموشدور.

اوچونجو بؤيوک مووقيتي ميز آذربايجاندا دؤولت مامورلاری نين اؤز طرفيميزدن اينتيخاب ائديلمه سيدير. بو يولدا خلقي ميز اوزون مودت موباريزه ائتميشدير.

شهرلریمیزین خرابازار حالدا قالماسی، ائل و خلقیمیزین فرهنگ و بهداشت و ساده یاشایش و سایبیلندن محرومیتی، قطع بو سببندیر کی، تهراندان گلن مامورلارین بیزه اورگی یانماییب فقط جبیلرینی دولدوروب گنری قابیتماق مقصدلری اولموشدور. بوندان سونرا بونا مطلوب رسم قطعن اورتادان گدهجک، خلقیمیز اوزونون اینتیخاب ایندیگی انجمنلر واسیطه سیله اوز سرنویشتینی تعیین ائتمک و اوز ایداره ایشچیلرینی فعالیتی نظارت آلتینا آلماق، اوز گوجو ایله فرهنگ، بهداشت، ایقتیصاد و مالیه ایشلرینی دوزگون اساس اوزرینده قویماغا ایمکان تاپاجاقدیر. بو موافیقین معناسی اولدوقجا درین و اولدوقجا بؤیوکدور.

حقیقت حالدا، آدیغیمیز بو حق، هنوز ائله ده کامل حساب اندیله یلمیر و آپاردیغیمیز شدید مباریزه نین ارزیشی ده بوندان بؤیوکدور. بونولا بئله موحیط زمانی و مکانی نظره آلاساق گورریک کی، چوخ بؤیوک ایش گورموشوک و آقای قوام اولسلطنه حوکومتی ایسه بو حد اقل حقی بیزه قایل اولماقلا گوزلغینلن بؤیوک وطنداش موحاریبه سی نین قباغینی آلمیش و بو واسیطه ایله آذربایجانا و عوموم ایرانا دگرلی بیر خیدمت گؤستر میشدیر.

من جوزبیاتا وارید اولماق ایسته میرم، لابود سیز دؤولتین اینتیشار و نردیگی ۷ ماده دن عیبارت اولان ایلاغیه سینی و بیزیم اونون تکمیلینده ایضا اندیغیمیز موافیقنامه نی هامینیز اوخوموسونوز. ۹- آی آپاردیغیمیز مباریزه البته آغیر، شدید و طاقتفرسا اولموشدور.

خاهیش اندیرم بو یولدا شهید اولان قهرمان فداییلرین احتیرامینا آیاغا قالخب بیر دقیقه سوکوت انده سینیز!

اعتیراف ائتمه لی بیگ کی، دوققوز آیلیق مباریزه میز فووق العاده آغیر و چتین اولموشدور. و نردیغیمیز قوربانلار ایسه بیزی شدید بیر صورتده موتاثر اندیر، لئیکن الده اندیغیمیز موافیقنلر داها قیمتلیدیر. ائله قیمتلیدیر کی، اولنارین معناسینی دوشوندوکده چکدیغیمیز زحمتلرین آجی سی یادیمیزدان چیخیر. آزادلیق شوهداسی نین روحوموزدا قویدوقلاری تاثیر یونگوللشیر و تاریخی خاطرهلر حالی آلیر.

بیر ده منیم ظنیمجه بودجه آزادلیغی دیقته شایاندیر. بیز چوخ گوزل بیلیریک کی، پول اولمازسا هنج بیر ایشی قباقدان آپارماق اولماز. بو وقته دک آذربایجانین گلیری مرکز گندیب، اورادا اگر موختلیس و اوغرو لاردان آرتیق قالسا ایدی غیر ضروری ایشلره مصرف اولونوردو. بوندان سونرا گلیریمیزین یوزده یئتمیش بنشی (۷۵%) اوز داخلی ایشلریمیزه مصرف اندیله جکدیر. گلیریمیز البته چوخ بؤیوک دگیلدیر. لئیکن صنایع و فلاحتی ترقی و نرملکه بیز اونو چوخ سریع بیر صورتده آرتیرماغا موفق اولاجاییق.

بو واسیطه ایله دیر کی، بیز امید اندیریک باشلادیغیمیز بو بؤیوک ایصلاحاتا انجام و نریب خلقیمیزی فلاکت و بدبختلیکدن قورتاریب سعادت مند و موعاصیر بیر خلق حالینا سالماغا موفق اولاجاییق.

تکرار اندیرم چکدیغیمیز زحمتلر نه قدر آغیر و طاقتفرسا اولسا بئله آدیغیمیز نتیجه اوندان داها بؤیوکدور. مخصوصن او جهتن بؤیوکدور کی، بیز بو نتیجه نی داعواسیز و قان تۆکولمه دن الده انده بیلمیشیک.

ایندی موخالیفلریمیزین، مورتجملرین آراسیندا جور- بجور دانیشیقلا و دندی- قودو واردیر. بعضیلری دئییه بیلیر کی، آقای قوام اولسلطنه دموکراتلای آلداتمیش، بعضی سی ده چالیشیرلار ایثبات ائتسینلر کی، آقای قوام اولسلطنه اله آدیغی حوکومتی ساخلاماق اوچون دموکراتلارین اتگینه دوشموش آذربایجانا پناه گتیر میشدیر.

بیز بو کیمی سؤزلره ابدن اهمیت و نرهمه لی بیگ، نه آقای قوام اولسلطنه بیزیم باشیمیزا بورک قویموش نه ده بیز اونو آلداتماق فیکیرینده اولموشوق. بونلار هامیسی بوش سؤزلردیر. حتا بیزیم ایضالادیغیمیز موتقاییل موافیقنامه نی تسلیمه تعبیر ائندلر اولموشدور، بلکه بعضیلری ده قومپوز گؤستمک اوچون آذربایجانلی فتح اندیکلرینی ایدیعا انده بیلیر. بیز اوز نؤوبه میزده بو سؤزلره گولوب اولناری سؤیله ینلری مسخره اندیریک.

بورادا هنجکس - هنجکسه تسلیم اولمامیش و کیمسه ده آذربایجانلی تسخیر ائتمه میشدیر. بیز ده آقای قوام اولسلطنه ایله برابر تشخیص و نریشیک کی، خلقین قلیبندن قالخان بؤیوک دموکراتیک نهضتیمیز او وقت نتیجه و نره بیلیر کی، بوتون ایرانا سیرایت اندهرک قانونی شکل آلسین. ایضالادیغیمیز موافیقنامه نین بوندان باشقا بیر تعبیر و تفسیری اولایلمز.

خارجی سیاستده ایسه بیزیم مرکزی دؤولت ایله سازیشیمیز آزادلیق دوشمنلرینی خلع سیلاح ائتدی. آرتیق ایستعمار سیاستینی کچییک و بؤیوک عامیللری آذربایجان نهضتینی باهانا ائدیپ ایران ایستقلالینا کج باخا بیلیمهچکلر.

آخیرده بیر نچه کلیمه خمه و زجان مسالہسی حقیقده دانیشماغا مجبورام. هامینیز بیلیرسینیز کی، بو ویلایتین اهالیسی دیل و آداب و روسوم جهتیندن تاممیله آذربایجانلیدیرلار. حتا آخیر و قتلره قدر اورانین حاکیمی تبریزدن تعیین اولوناردی. بوندان علاوه میلی نهضتیمیز باشلانان زمان زجان بیزیم موداخیلهمیز اولمادان قیام اندیب ژاندارم جلالدارین و خمه جماعتینی ایلر بویو ظولم و اسارت آلتیندا ساخالایب اولنارین قانینی سوران ذولفقاری و اونون قویروقلارینی اورادان قووب چیخارماقلا نهضتیمیزین پیشرفتینه سبب اولموش، آذربایجانین آیری نوقطه لریندن داها بؤیوک فداکارلیقلا ایرتیجاع قوولرینین اولکهمیزده ریخنه تاپماسینی نین قاباغینی آماغا چالیشمیشدیر.

بیزه معلوم دگیل نه سببه دؤولت نوامیندهلری خمه نین آذربایجاندا آیریلما سیندا ایصرار ائدیپلر. هنوز بیلیمریک آقای قوام اولسلطنه هانسی عامیللرین تاثیرینده زجان اهالیسی نین بو مشروع حقن محروم ائتمگه تصمیم توتموشدور.

هر حالدا بیز دانیشیق زمانی بو خصوصدا اوزون- اوزادی موناقیشهیه و موباحیثیه معروض اولدوقدان سونرا عمومی ایش خاطرہسی اوچون آقای موظف فیروزون مووافیقتنامهده منیم آدیما یازدیگی رسمی مکتوبا ایستینادن مووقتی اولسادا خمه سببه تبریزدن حاکیم تعیین ائدیلمهیهچکینه ایمکان وئردیک.

آقای موظف فیروز آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاونینی زجاندا دموراتیک نهضتینده شیرکت ائدنلرین هر نؤوع تعرضلردن مصون اولمالاری و اورانین امنیتینی تامین ائتمک اوچون یئرلی فدایلردن ایستیفاده اولونماسی، همچنین ذولفقاری و یمنی و اسلحه دارباشی کیمی خلق دوشمنلرینی خمه سببه یول وئریلمهیهیب اولنارین هر نؤوع تحریکاتینی نین قاباغی آینماسینی کتب و رسمن تعهود ائتمیشدیر.

البته بیزیم نوقطه نظریمیزجه بو کافی دگیلدر. من تلقرافخانایا توپلانان زجان اهالیسنه امنیت حیفظ ائدیپ و نهضتیمیزی ایداره ائدنلرین حوسن نیتینه اینانمالارینی تئوصیه ائدیم. بیز بوتون ایراندا آزادلیق و امنیتین دوام و بقاسی یولوندا موباریزه ائدیگیمیزه گوره خمه و زجاندا قاباغی چیخا بیلن حادثه لره بیز بیطرفانه بیر گوز ایله باخا بیلیمهچکیمیز. اونا گوره ده دانیشیق هر نحو ایله قورتاریب- قورتارسین، خمه و زجاندا اولان فیرقه تشکیلاتیمیز گونی- گوندن فعالیتی آرتیریپ باش قالدیرا بیلن ایرتیجاعی عونصورلر ایله اساسلی بیر صورتده موباریزه ائدهچکدیر.

خمه دموراتلارین اینجیتیمک اوچون! اوزادیلان اللر کیمین طرفیندن اولور- اولسون ابدی اولاراق کسپلهچکدیر.

بیز هنوز مایوس دگیلیک، امید ائدیریک آقای قوام اولسلطنه بو خصوصدا بیر قدر موطالیعه دن سونرا رایینی دگیشمگه مووفق اولاجاقدیر.

بو اولماسا دا مادام کی، بیزیم دیلیمیز، احساساتیمیز و آداب و روسوم، بیلاخره سرنیویشتیمیز بیردیر هنج مووقتی تدبیر بیزی بیر- بیریمیزدن آیرماغا سبب اولمایاجقدیر. مؤحترم هموطنلر!.. بو سوزلری دانیشماقدان منیم مقصودوم خودسیتالیق، حماسه گولوق دگیلدر. ایندی بیزیم سوز و عیبارتپردارلیق ایله مشغول اولماغا وقتیمیز یوخدور. من حال قضیهنی اولدوغو کیمی سیزه شرح وئر مکله گلهچک وظیفه میزی آیدینلاشدیرماق ایمکانینی ظن ائدیرم ائده بیلدیم.

گلهچک وظیفه، آدیقلاریمیزی ساخلاماق و اوندان خلقیمیزین سعادت اوجون ایستیفاده ائتمکدیر.

بو مقصده چاتمق اوچون قاباغیمیزدا دوران ان موهم وظیفه مجلس شورای ملی اینتیخاباتینی آزادیاھلار نفعینه انجام تاپماسیدیر. بو ایشده مووقیت تاپا بیلمزسه من دئمیرم قازاندیقلاریمیزی ساخالایا بیلیمریک، لاکین ایشیمیز چوخ چتین اولار. اوندا ناچار اولاریق بئنه ده سیلاحی اله آلیب و وروشما و چارپیشما ایله مقصدیمیزی ائده ائدک. دنمک مساله هنوز خاتیمه تاپمامیش، فقط موباریزه نین شکلی دگیشمیشدیر. بو موباریزه ده هانکی طرفین فعالیتی- تدبیری داها آرتیق، تشکیلاتی داها مونظم ایسه غلبه اونونلا اولاجاقدیر. ظن ائدیرم فیرقه و خلقیمیز بو ایشده ایمتاحتان وئریش اولدوغونا دا، مووقیتیمیزه شوبه یئر قالمیر.

بونونلا بئله يئننه ده فعاليت، يئننه ده گؤزو آچيقلىق، يئننه ده فداكارلىق لازيمدير. مونتاسيفانه سؤز چوخ، وقت ايسه آز دير. بونونلا كيفايتلىق بوتون ايران آزادىخاهلارينا بيرلىك، موفقيت آرزو ائتمكله اونون علمدارى اولان آذربايجان خلقينه ابدى سعادت تمنا ائدرك ساده بير ديل ايله دئييرم:

محو اولسون اونون آزادليغيني محدود ائتمك ايستهين خايين و مورتج ايستعمار نؤكرلى!
ياشاسين آذربايجان!

فداييلر آتاسى و آذربايجان مىلى حؤكومتى نين باش وزيرى آقاي پيشهورى نين آذربايجان مجلس مىلى سى نين آخيري نجي ايجلاسىنداكى نيطقين خولاصهسى

مؤحترم آقار! منيم بو گونكو دانشيغيم ائله فيكير انديرم كى، خلقيميزين موباريزه تاريخينده بير صفحهنى قورتايب ايكينجي بير صفحه نين باشلانماسى تاريخيدير. او وقت كى، سيز منه اعتماد انديب مىلى نهضتيميزى ايداره ائتمك اوچون وزيرلر هئياتىنى اينتيخاب و مجلسه موعريفليك ائتمگى منه تاپشيرديز، او وقت آذربايجاندا دؤولت نامينه هئچ بير شئي يوخ ايدى. دؤولت تشكىلى و ويزارتخانا ايداره ائتمك بيزيم هاميميز اوچون سايقه سيز بير ايش ايدى، من آذربايجاندا دموراكاتيك نهضتينه ايشتيراك ائندلردن و خلقيميزين سعادتى يولوندا چالیشان آدمالردان بير نفر تاپا بيلمديم كى، اونون وزيرلىك سايقهسى اولسون. اونا گوره فيرقه نين گؤسترشنى ايله جاوان آدمالارى اينتيخاب ائديب اولنلارى وزير مقامينا يئتيرمك اوچون مجلسه پيشناهاد ائتديم.

فيرقه ميزين گئنيش و مونظم تشكىلاتى و موباريزه مئيدانيندا آلدغي ميز تجروبه لر بيزه ايمكان وئردى فيكير ائتك كى، وزير اولماق اشرافيتدن و اوزون مودت ايدارلرده چاليشماقدان آسيلي دگيلدير. اونا گوره مولا حظه و موحافيه كارلىغى كنارا قويوب جسورانه قدم گؤتورمكدن پرهيز ائتمه ديك، من وزيرلر هئياتينه دعوت ائتديگيميز اشخاصين دموراكله غينا و آزادىخاهليغينا اينانميشديم، بونا بينان اولنلارى ايرلى چكيب و مملكتين سرنويشتينى اولنلارا تاپشيرماقدان قورخمامدیم. بو، گؤرولمه ميس بير ايش اولدوغو اوچون تهراندا و باشقا يئرلرده نظره بعيد گله بيلردى. لاکين بيز بونا اعتينا ائتمه ييب حؤكومتى تشكىل وئرديك. اونوتاماليدير كى، بو حؤكومت معمولي بير حؤكومت دگيلدى. او، حقيقتده بير اينقىلابى كوميته يه بنزميدير. عادتت اينقىلاب مؤوقعينده ايمكان اولمور كى، معمولي بير دؤولت تشكىلاتى ايش باشينا گلسين، اونا گوره ده اينقىلابچيلار ايشى ايداره ائتمك و قانونى دؤولت زمينه سى دوزلتمك مقصدى ايله معمولن موقتى بير اينقىلابى كوميته اينتيخاب ائدرلر. اما بيز بونو ائتمه ديك. بونا گوره مىلى حؤكومتيميز اينقىلابى كوميته دگيلدى. او، مجلس مىلى طرفيندن اينتيخاب اولوندوغونا گوره اينقىلابى اولدوغو حالدا قانونى بير حؤكومت ايدى.

تاريخين جور بجور مؤعجزه لرى واردير. بير وقت اولور كى، تاريخ ائله بير موسيسه ويجودا گئيرير كى، اونون دونيادا هئچ سايقه سى اولاييلمير. مثلن روسيه ده بؤيوك اوكتوبر اينقىلابى نين نتيجه سينده ائله بير حؤكومت مئيدانا چيخدى كى، دونيادا اونون سايقه سى و نظيرى يوخ ايدى. او، فعله، كندلى ايتفاقيني تامين ائدن بير حؤكومت ايدى. فرانساي اينقىلابى دا اؤزونه مخصوص حؤكومت شكلىنى ويجودا گئيردى. بيزيم بو مىلى حؤكومتيميزين نظيرى ايسه تاريخده دئمك اولار كى، چوخ آزدير. بيزيم حؤكومتيميزين گؤردوگو ايشلر و حياتا كنجيرديگى تدبيرلر قانونى يول ايله اولموشدور. لاکين اينقىلابى تشكىلاتدا و تحوول زمانيندا بو كيمي سازمان چوخ آز گؤرولموشدور.

بونا دا سبب فيرقه ميزين دوزگون رهبرليگيدر، مجلس داخى فيرقه ميزين رهبرليگى آلتيندا تشكىل اولوندوغو اوچون بو ايشى گؤرمك نيسبتن سهولت ايله مومكون اولدو. بوندان علاوه هميشه مجلس ايله فيرقه و دؤولت آراسيندا مؤحكم توافق نظر و صميميت وار ايدى. مثلا هئيات دؤولت گنجه ساعات ۴- ده ايجلاس ائديردى و مجلس ده بير ساعات اوندان سونرا او ايجلاسين پيشناهاد ائتديگى لايحه نى تصويبه يئتيريب همان گون او قانون ايجرا اولونوردو. خلق ايسه بو ايشده بؤيوك احساسات نيشان وئردى، بيزيم ايشلر يميزين سريخ بير صورتده پيشرفت ائتمه سى نين اساسى سببلريندن بيريسى ده بودور. بو منيم هئچ ياديدمان چيخماز كى، ۲۱- آذر گونو من ۲۰- دن زياده موهوم ايشلر حلينده تصميم توتوب برق آسا صورتده اولنلارى انجام وئرمگه موفق اولموشدوم. او گون آقاي بيريا ايله برابر دولانديغيم يئرلرى او منه سؤيله ديكده اوزوم ده حئيرته قاليرام. مجلس ميليميز آچيلاندا بيرنچه ساعات اول اونون نيظامنامه سيني يازيب، سونرا مجلسى ايتيتاح ائدرك نيظامنامه نين تمام ماده لرى اطرافيندا ايضاحات وئريب تصويبه يئتيرديكن

سونرا همین گون مجلسین هیئات رئیسه‌سینی نیظامنامه اوزره اینتیخاب ائتدیک. نهایت میلی دؤولتی قوروب اونون برنامہ‌سینی تنظیم ائده‌رک مجلسیسه تقدیم ائتمکله ایشه باشلادیق. او گون هنوز بوتون آذربایجاندا ایرتیجاعین بارماغی ایله اوینایان قوولر موجود ایدی. مثلن تبریز، اورومیه، اردبیل، شاهیندر و غیر یئرلرده قوشون ساخلولاری بیز ایله دست و پنجه نرم ائتمگه حاضر لانیردیلار. او گون کی، مجلس و دؤولت تشکیلی ایله مشغول ایدیک داعوا و جنگ قورخوسو هر آن شیدت تاپیردی و مجلس میلی ائشیکده گورولدایان موسلسل و توفنگ سسلری آلتیندا اؤز فعالیتینه ایدامه وئریردی. اگر اونوتامیش اولساز سرتیب درخسانی ایله آپاریلان دانیسیقلارین بون‌بسته یئتیشدیگی جهندن سیزدن موخاریبه ائتمگ مقصدی ایله رای-اعتماد ایستدیم و سیزلر هامینیز آیغا قالیخ و آزادلیغیمیزدان مودافیعه ائتمک اوچون سیلاح طلب ائتدیز. بونلار هامیسی داستانلاردا و قهرمانلیق افسانه‌لرینده یازیلان ایشلردیر، عاغل بونا اینانا بیلمز. من بو سؤزلری آغزیم آلیب دانیسانلاردان دگلم. لاکین، مجلسین آخیر دؤره‌سی اولدوغو اوچون ایستهبیردیم گوردوگوموز ایشلر تاریخده ثبت اولونسون. قوی تاریخ یازسین کی، قان تۆکولمه‌نین قاباغینی آلماق اوچون بوقدر آغیر ایشلر گوردوگوم حالدا من آتی ساعات تمام سرتیب درخسانی ایله دانیسیق آپارماغا مجبور اولوب بیلاخره خلقین آرزوسونون انجام وئریمگه موفقییت تاپدیم. من اؤزومدن تعریف ائتمک ایستهمیرم، بو منیم شخصییه عاید دگلدیر، من بیر نفر فدایی کیمی تاپیشیریلان وظیفه‌لری انجام وئریمشم. بو، بلکه خلقیمیزین قودرتی و فیرقه‌میزین فعالیتیندن بیر نمونه اول بیلر. بونلار خلقیمیزین و فیرقه‌میزین قودرتینی، وحدتینی و فعالیتینی ایثبات ائدیر. بو ایش کی. آذربایجاندا باشلانیب بوتون ایراندا آزادلیق و دمورکراسی اوصولونون برپاسی اوچون مؤحکم بیر پایا اولموشدور. یوزلرجه دلیللر واردر کی، بو ایش بوتون ایراندا تۆوسیعه تاپاجاقدیر.

بو ایسه آنجاق او کیمی قهرمانانه فعالیتین محصولو و نتیجه‌سیدیر. اوگون بوتون فیرقه‌میز آیغا قالمیشدی. اونا گۆره ده بیز اونون آرزولارینی حیاتا کنجیرمک اوچون حثیرت‌آور بیر قودرته مالیک اولدوغوموزو حیفظ ائدیب مؤعجوزملر یاراتماغا نایل اول بیلردیک و بیز بیلدیگینیز کیمی ۲۱- آزرده یازدیغیمیز برنامه اوزرینده ایشه باشلادیق. بیرگونون عرضینده کؤهنه حؤکومتی بیخدیق و یئنی تشکیلات وجودا کتیردیک. ایندی ایسه او برنامه‌دن چوخ بؤیوک مسافده ایرلی گئتمگه موفوق اولموشوق. ایجرا ائتدیگیمیز برنامه‌دن علاوه آز زمانین ایچریسینده بنش بؤیوک بینا تیکدیرمگی قرارا آلمیشیق کی، بونلارین دا هر بیرسی بیر میلیون تومن باشا گلجکدیر و اونلار باشلاماقلا تمام ایشسیرلریمزه ایش تاپیلا بیلجکدیر. اگر یادینیزدا دیرسا بیر واخت آذربایجانا اوچ یوز مین تومن عطیه‌یی مولوکانه وئریمیشدیر کی، هنج کس بیلمدی او هارایا خرجلندی. آما ایندی ایسه بیز یوخاریدا دئدیگیمیز ساختمانلاری وجودا کتیرمک اوچون ۵- میلیون تومن اونلار تخصیص وئریمیشیک.

بو یوللاری بیز فیرقه‌میزین فعالیتی سایه‌سینده و خلقیمیزین ایراده‌سینین گوجو اثرینده توپراقلارین آلتیندان چکیب چیخارمیشیق. بیز هنج بیر کسین نظرینده اولمایان ثروتی اورتایا چیخاردیق. بو فقط خلقیمیزین ایراده‌سینین تؤولیدی اولان فیرقه و حؤکومتیمیزین گوجو ایدی. بو ایثبات ائدیر کی، خلق گرک اؤز ایشلرینی اؤزو اینتیخاب ائله‌دیگی شخصلره تاپشرسین.

تهران دؤولتی بیزه پول قویمامیشدی. بیز حؤکومتی اله آلان مؤوعده بانکدا ایکی میلیون تومن پول وار ایدی کی، دؤولت ایدارملرین حوقوقونو تأمین ائتمک اوچون همان آذر آییندا بیز ایکی او میقداردا پول تهیه ائتمک مجبور یئتنده قالدیق. او واخت مورتعلمر بیزیم اوستوموزه مطبوعات و اسلحه و اسیطه‌سیله حمله ائتمکده ایدی. بیز مجبور ایدیک کی، آلدیغیمیز آزادلیغی و قوردوغوموز حؤکومتی ساخلایق. بیز حؤکومتی مودافیعه ائتمکدن اؤترو اوچ آق فقط فداییلرین قودرتیندن ایستیفاده ائتدیک. بیلاخره مونظم آرتش موقابیلینده تک فداییلر گوجونه موقاویمت مومکون اولمازدی. ناچار ایدیک کی، میلی قوشون تشکیل وئرک. بوندان اؤترو ده پول لازیم ایدی. اوللرده موشگولاتا تصادوف ائتدیک. ولی چوخ تئز بیر زماندا ایشه موسلط اولوب پول تهیه‌سی ایشکالینی دا اورتادان آپاردیق. بونلارین هامیسی ایله برابر موباریزه بیزیم اوچون چوخ چتین ایدی. حؤکومت ایکی تمایولون آراسیندا قالمیشدی. بونلاردان بیر یی ساغلار و ایکینجی‌سی سوللار ایدی. اگر اول طبقه یعنی مومتمکین و وارلیلار آرتیق تمایول گؤسترسیدیک، او واخت کارگر و اکینچیلر بیزدن رنجیده اولاردیلار. برعکس اگر کارگر و اکینچیلرین طرفینی ساخلاسایدیق وارلیلار بیزیمله موباریزه چیخیب بیر عیده یوخسوللارسا اونلار آلت اولاردیلار. اونا گۆره اورتا بیر خط حرکت اینتیخاب ائدیب هر ایکی طرفین منافعی‌نین حیفظ اولونماسینا چالیشدیق. ساغ و سول حیزبی‌نین هر ایکیسی بیزیم سیاستیمیزه اینانیب اونو قبول ائتدی و نهایت، اونلارین هر ایکیسینه ده ثابت اولدو کی، میلی حؤکومتین گؤتوردوگو اورتا خط حرکت داها دوزگون ایمیش. مخصوصن کندلی عمده گوردو کی، دمورات فیرقه‌سیندن سیوای اونا یاخین و اورگی یانان یوخدور.

میلی حؤکومت یئگانه موسیسه‌دیر کی، کندلی و زحمتکشلرین ایستکلرینی یئرینه یئتیرمگه چالیشیر. بیز نه زار عین حقیقی مالیکه و نه ده مالیکین حقیقی زارعه ساندیق. بیز فقط خلقین مالی اولان خالیسه یئرلرین حقیقی صاحیبی اولان اکینچیلرین آراسیندا بؤلوک. بیز مالیکیت اساسینی مؤحکم ساخلادیق و مالیکلری ایناندردیک کی، اونلارین

حقلرینی پایمال ائتمک خیالیندا دگیلیک. بیز بیر دقیقه بئله راحت دورمامیشیق. همیشه ایش گوروب ایشین پیشرفتی اوچون تشکیلات یاراتمیشیق. هر بیر ساحده بویوک قدملر گؤتورمگه مخصوصن خلقیمیزین اخلاقیندا بویوک تغییرات عمله گتیرمگه سبب اولموشوق. خالقیمیز مدنیلشمیش و عالیجناب بیر خلق اولموشدور. مثلن، میتینقلر و ایجتیماعلاردا آنلاقلی و متانتلی بیر اینتیظام حیس اولونور. حتا خیردا اوشاقلار کی، توزون - تورپاغین ایچینده بیر بیرله ساواشماقلا واخت گنچیریردیله، اونلار دا ایندی ایصلاح اولونوب مونظم صورتده دستلر تشکیل ائدیر، موفید ایشلر ایله مشغول اولورلار.

یوخاریدا دئدیم کی، میلی حؤکومت بیر موقتی اینقیلابی کومپته ایدی. لاکین آیری نوقطه نظردن بو حؤکومتی تام معناسی ایله قانونی، رسمی و دموکراتیک بیرحؤکومت تانیمالی بیق. چونکی بیز اولینجی قدمده مجلس میلی نین و نردیگی قانون اوزره رفتار ائتمگه اهمیت و نریب بیر قدم ده اولسون قانوندان کنارا چیخماق ایسته ممدیک و هنج بیر نفرین ده اولسون حقی نین ضایع اولماسینا چالیشمادیق و همیشه سعی ائتدیک کی، تدبیرلریمیز صلوح و صفا بولیله حیاتا گنجسین. بو نوقطه بی نظردن میلی حؤکومت اینقیلابی کومپته دگیل ایدی. او فقط قانونی بیر حؤکومت ایدی...

بئله بیر حؤکومتین نظیری تاریخده آز ایتیفاق دوشه بیله و دئمک اولار کی، بو، تاریخین انله مؤعجوز ملریندنیر کی، فقط اینقیلاب مؤوقعینده ناگهانی اولراق تاپیلیب خلقی حئیرته غرق ائدر. آذربایجانین خارچیینه یاشایان اشخاصه بیزیم ایشلریمیز چوخ تعجیلی گلیردی. بیز اوزوموز ایشین ایچینده اولدوغوموز اوچون گوردوگوموز ایشلر گوزوموزه انله بویوک گورسنمیر، لاکین بونلار خارچیدن باخانلاری حئیرته سالیر. بیر آز مودت ایچریسینده بوش ایله بویوک ایشلر مئیدانا چیخارمیشیق. مثلن میلی بانک، داراولفونون، رادیو تشکیلاتی، شهرین لوله کشیلیگی، میلی قوشون و بو کیمی عومومون منفعتینی تامین ائدن بویوک ایشلر فقط خارق العاده شهامت و فداکارلیق نتیجه سینده اولایبیر.

ماعاریف، فلاحت و صحیه خصوصوندا دانشماق ایسته میرم، چونکی وزیرلر بو باره ده لازیمی قدر ایضاحات و نردیلر. بیزیم ایشلریمیز ایبتیکار اوزره اولموشدور و اونلارین هنج بیریری تهران ایشلرینه بنزه میر. بیزیم مجلسیمیز تهران مجلسینه اوخشامیر. من و منیم یولداشلاریم هنج بیریمیز سابقده وزیر اولمامیشیق. ایندی کی، آقای شبستری مجلسه رییسلیک ائدیر او اونون فقط اوز ایبتیکاریدیر.

بونلار هامیسی خلقیمیزین ایبتیکاری سایه سینده وجودا گلیمشیدیر. بیزیم گوردوگوموز ایشلرین نتیجه سی نین ایرانین آیری یئرلرینده ده اینعیکاسی وار. ایندی تهران بیزیم ایشلریمیزی تقلید ائدیر. آذربایجاندا یئر بؤلگوسو حیاتا گنچیریلدیگی اوچون بوتون ایراندا دا عملی اولاجاقدیر.

ایندی ایرانین آیری نوقطه لری نین خلقلری آذربایجاندا گورولن ایشلرین آرزوسونو چکیرلر. اگر اونلار ایسته ییر کی، بیزیم نایل اولدوغوموز موفقیتلره نایل اولسونلار گرک بویوک زحمتلر صرف ائتسینلر. اگر اونلار ایسته سلر آذربایجاندا اولان جریانلا اوزلرینی هماهنگ ائتسینلر و بورادا گورولن ایصلاحتاتی اوز یئرلرینده عملی ائتسینلر، گرک اونلاری احاطه ائدن گندابلاردان کثافتلری مورتفع ائتسینلر.

یعنی تبریزده آمریکا موخبیرلری منیمله مواصحبه ائدرکن اونلارا دئدیم اگر منه ایمکان اولسایدی من آذربایجان نهضتی نین حقیقی ماهیتینی و آذربایجان خلقی نین پاک و حرارتلی احساساتینی بوتون اوروپایا و آمریکایا گندیپ اورانین ساکینلرینه بیلدیردیم. بیلاخره شورالار ایتیفاقی نین دوزگون سیاستی سایه سینده مورتجکلرین اوخو داشا دگدی. آذربایجان نهضتینی شورالار ایتیفاقی نین حسابینا یازا بیلمه دیلر. من بو آخیر وقتلرده تماس ائتدیگیم خارچی دیپلوماتلارین حرکات و رفتارینی گوردوکه بو عقیده مه گلیم کی، موستملیکه صاحبی اولان دولتلر ایچریسینده حقیقت یوخدور. اونلار ایسته ییرلر نچه میلیونلوق بیر خلقی اوز منفعتلری نین و شوم مقصدلری نین قوربانی ائتسینلر. اونلارین مقصدلری فقط قازانماق، قازانماق، قازانماقدیر.

بئله بیر زهر آلود و توفانلی دریادا میلی حؤکومت موفوق اولدو اوز خلقی نین منافعینی و حقیقی تشخیص و نریب اونو حیفظ ائتسین. بیز او فیتنه کار توهمتلرین قاباغیندا مؤحکم دایاندیق. خارچی سیاست مئیدانیندا جیدی و اساسلی قدملر گوتوروب عاقیلانه و دوزگون تدبیرلر گورمگه موفوق اولدوق. بیز بورادا بیر آز توند گنئسه ایدیک اودوزموش اولاردیق. اونا گوره ده نهایت درجه ده متانت ایله رفتار ائتدیک.

بیز ایران ایستیقلا لیتینه خیدمت ائدیب اونو تآمین ائتمیشیک. بیزیم نهضتیمیزین قودرتی چوخ بویوکدور. اونا گوره بیز انله مه بیلدیک کی، ایسته دیکلریمیزی اله ائدک. مرکزی حؤکومتی قورخودان شئی فقط آذربایجان نهضتی

ایدی. حتی بیزیم علئیهیمیزه ۹ آی جیدی موباریزه آپاران شخصلر ایندی بیزیم دموکراتیک نهضتیمیزی تحسین اندیرلر و اونون بوتون ایرانا یاییلماسینا چالیشیرلار. بو دا بیزیم عاقیلانه سیاست و دوزگون ایقدماتیمیزین اثرینده اولموشدور.

بیزیم قوردوغوموز حؤکومت موقدس و پاک سیاست اوزرینده اساسلانمیشدیر. خلقین آسایش و امنیتی ده اونون نتیجهسینده عمله گلیمشدر.

ایرانین ایستقلالیتی نین حیفظ اولونماسیندا اؤترو گرک ایرانین باشقا نوقطه لرینده یاشایان خلقلر ده آذربایجانلیلارین ایشیدن نومونه گؤتورسونلر. بیزیم نهضتیمیز قورتارما ییب بلکه موباریزه میزین شکیلی دگیشیلیبدر. اونا گؤره ده هرکس بو سازیشن سو ایستیفاده خیالیندا اولوب و فیکیر انده کی، گرک خلقه زور دئسین، بوکیمی اشخاصلا جیدن موباریزه اولوناجاقدیر. اونلار قانون و خلق موجازاتیندان قاچابیلمز لر. بیز بوتون ایران اهالیسینی اینقیلابا دعوت ائتمک ایسته میزیک. بلکه مملکنده دموکراسی اوصولونو عملن ایجرا ائتمگه چاغیریریق.

بیر قدر ده ایرانین عمومی وضعیتیندن دانیشماق لازیمدیر

بیزیم میلی نهضتیمیزین باشلانغیچیندا تهران روزنامه لری شیطنت نوقطه یی نظر ایله یازیردی لار کی، اگر تهران آذربایجانا یاخشی باخسایدی و اورا عادل حاکیم گؤندرسایدی آذربایجان نهضتی قاباغا چیخمازدی. لاکین ایشین حقیقتی بنله دگیل. نهضتیمیز فقط آذربایجان خلقی نین ایرادهمی و ایمانی اوزرینده وجودا گلیمشدر.

آذربایجانلیلارین اوزلرینه گؤره دیلی، آداب و روسومو، تاریخی، میلیتی و خصوصیتی وار دیر.

آذربایجان خلقینی خوزیستانلیا، خوراسانلیا، و باشقالارینا بنزمتک اولماز. او عمومینده ایرانلی اولدوغو کیمی خصوصیتده ده آذربایجانلیدیر. او سیاست کی، خوزیستاندا ایجرا اندیلیر بورادا اولایلمز. آذربایجانلی قرنلر بویو آزاد یاشاماقتا ایسته میزدی، آذربایجان خلقی ایسته میزدی کی، اوز سر نیویشتینده دخالتی اولسون. ایران تهران عیبارت دگیل. گرک تهران سیاستینده بوتون ایرانین تأثیری اولای. آذربایجان هر شکل ایله اولورسا اولسون اوز خصوصیتینی حیفظ انده جکدیر. آلتی یاشلی آذربایجان بالاسی نین آغزینا اوزگه بیر دیلی، جبرن سوخماق اولماز. داعوا چؤرک و یاخشی حاکیم داعواسی دگیلیدر. دئمک میلی نهضتیمیز داها درین و عمیق سبیلدن مئیدانا چیخمیشدیر.

بو نهضت فقط آذربایجانلی لبق تعصوبو اثرینده وجودا گلیمشدر. بونو آیری دونا گئیدیرمک و آیری جور تعبیر ائتمک سفاهندیر. بیلیرسیز کی، موحارینه نین نتیجه سینده ایراندا ایستیداد حؤکومتی بیخیلیدی و اوندان سونرا ظاهرده دموکراسی بیر حؤکومت عمله گلدی. لاکین اونا هنج دموکراسی دئمک اولمازدی. اونون ایش باشینا گلیمسینه دؤلت دستگاهیندا هنج بیر دگیشیکلیک عمله گلهدی. بیز بوظاهیری دموکراسی هنیات حاکیمیه ایتمینان انده بیلمزدیک، اوندان اؤترو کی، ۱۳-جو مجلس اساسی نین هامیسی و ۱۴-جو مجلسه سچیلنلرین اکثریتی اونلار ایدی کی، رضاخان اوزو اونلارا قاباقتی مجلسلرده یئر وئرمیشدیر.

حقیقتده ایراندا رضاخانان سونرا هنج بیر تغییرات عمله گلیمشدی. فقط ایستیدادین شکیلی دگیشیمشدر. واقعه رضاخانین یئرینی اوندان داها کیچیک، داها حریرص اولان سهیلی لر و تدین لر، حکیمی لر. ساعدلر و صدرالاشرافلار توتوموشدولار.

بنله لیکلده ایراندا خلق آزادلیغی اوچون بؤیوک بیر خطر حیس اولونوردو. قورخو گوندن گونه آرتیردی.

چونکی موحاریبه قورتارانان سونرا موتقیقلر ایراندان خارج اولاجاق ایدیلر. اونلار ایراندا اولارکن مورتجعلر بیر قدر ظاهری گؤزلمگه مجبور اولوردولار. بنله لیکله ایراندا ایکی قوه آراسیندا کسگین موباریزه گئیدردی. بو ایکی قوومدن بیری قالمالی ایدی. خلق قووملری گونوگوندن ضعیف لنیردی.

ایرتیجایی قووملرین لینده حؤکومت و پول و سیلاح اولدوغونا گؤره اونلار قوتو تاپیردی لار. اونلار یئرلرده کندیلیری اینجیتمگه، آزادیاخ روزنامه لری توقیف ائتمگه، ایتحاده و آزادیاخ تشکیلاتلاری باغلاماغا باشلامیشدی لار.

بنه بیر زماندا ایران خلقی نین آزادلیغی نین اورتادان گنتمه سی اوچون بیر یول فیکیر ائتمک لازیم ایدی. آزادلیق موباریزه سی حیات و مومات موباریزه سی ایدی. او واخت بیز یولداشلاریمیزلا فیکیرلشیب و هر جوره صؤحبت اندیردیک نتیجه الهگلمیردی.

نهایت، بیز گوردوک کی، دانشماق ایله بیر نتیجه الده ائتمک اولماز. گرک گوجون قاباغینا گوج ایله چیخماق. اونا گوره ده ۱۲- شهر یورده آز عیده ایله جسورانه قدم گوتوروب قاباغا چیخدیق و آذربایجاندا آزادلیغی حیاتا کئچیرمکله بوتون ایراندا آزادلیغین تأمین اولونماسینی نظرده توتدوق. او واخت بیز آشیکار صورتده یازمیشدیق کی، بوتون ایران آزادلیغینی تأمین ائتمک اوچون آذربایجاندا بویوک بیر نهضت یاراتماق لازیمدیر.

ایران ایرتیجای آذربایجان خلقی نین ایله بیخیلمالیدیر. اونا گوره بوگون دنیریک کی، آذربایجان ایران آزادلیغی نین ضامیندیر. اگر بوندان سونرا مورتجملر قوه تاپیب ایمضا ائتدیگیمیز موافیقئتامه نین تک بیر ماده سینه ال وورسالار یئنه آیاغا قالخیب اونو مودافیعه ائدهجیبیک.

بیز بیر ده ایرتیجاع بویوندوروغو آلتینا گیرمه یه جگیک. گرک ایرتیجاعین قاباغی آلینسن. بیزیم اعلامیه میز نشر اولونان گونهدک ایرتیجاع تلقراف و ایجتیماعدان قورخما ییب خلقین سوزونه اهمیت وئریمیردی. بیزیم اعلامیه میز اول دفعه اونلارین کورکونه بیره سالدیسدا اونا اهمیت وئریمه ییب دندیلر کی، بو اعلامیه ده دنیلیمیش سوزلردن بیریدیر.

بیز بو مؤوقعدن ایستیفاده اندیب فیرقه تشکیلاتینی برق آسا بیر صورتده ویجودا کئتیریب محلی حزب توده تشکیلاتی ایله بیرلشیب واحد قودرتلی بیر فیرقه ویجودا کئتیردیک. مراغا، سراپ، میانا و زجاندا فداییلریمیزین توفنگلری نین سسی انشیدیلن گونهدک مورتجع حوکومتلر بیزیم اعلامیه لریمیزین حقیقی قودرتینی درک ائده بیلمه میشلردی. او واختدان بری آذربایجان قودرتلی بیر عامل تانیندی.

مورتجملر اولجه ایستهبیردیلر جورجور یوللار ایله بیزیم تشکیلاتیمیزین و نهضتیمیزین قاباغینی آلسینلار. اونا گوره ده آذربایجانا کاتوزیان، زنگنه و ورهرام کیمی ساتقینلاری گوندرمیشدیلر. ولی نتیجه ده اومیدلری کسیدلی و ثابت اولدو کی، خلق نهضتینی آرادان آپارماق اولماز.

تجروبه اونلار اوچون یاس آور اولدو، ثوبوت ائتدی کی، بو نهضت آذربایجان خلقی نین قلبیندن قوپان بیر توفان ایمیش. بیزیم موباریزه میز ایرتیجاعین ظولم و اسارتیندن قورتارماق موباریزه سی ایدی. بو موباریزه ده میلنت بیزیم آرخامیزدا دایانمیشدی. عئین زماندا ایران آزادیا هالاری دا آذربایجان نهضتینی دوشونوب و اونو تقویت اندیردیلر. بورادا ایرتیجاع ال-آیاغینی ایتیریب خاریجیلره موتوسیل اولماغا باشلادی و ایستهدی کی، بیزیم نهضتیمیزین رنگین دگیشدیریب های-کوی ایله اونو آرادان آپارسینلار. لاکین خلقیمیزین مؤحکم ایمان و عقیده سی اونلارا فایق گلدی. اونا گوره ده مجبور اولدولار، فقط بیر رای اکثریتی ایله آقای قوام اولسلطنه نی حوکومت باشینا کئتیرسینلر و اونون واسیطه سیله آذربایجانین دموکراتیک نهضتی ایله حسابلاشسینلار. بو، گونشت دگیل ایدی. بلکه اونلار مجبور ایدیلر. مورتجملر بیلیردیلر کی، آقای قوام اولسلطنه اوزون-اوزادی تجروبه سی نین سایه سینده ائیله یه بیله جک آذربایجان ایله راضیلاشماغا یول تاپسین. البته آقای قوام اولسلطنه نین ایش باشینا گلمه سی بیزیم اوچون موفقیقت ایدی. لاکین اونون کابینه سینده یئنه ده ایران مورتجملری بیرلشمیشدی. اونلاری کابینه یه دعوت ائتمگه آقای قوام مجبور ایدی. بو ایشی گورمه سه ییدی اکثریت قازانا بیلمزدی. بو دا آقای قوام اولسلطنه نین اوستادلیغینا دلیل اولای بیلر ایدی. ایران مجلسینده ایرتیجاعی هدفلردن باشقا بیر ده خصوصی هدفلر واردیر کی، هر کس چالیشار اوز آداملارینی ایش باشینا کئتیرسین.

آقای قوام نو ماینده لرین روحیه سینه بلد اولدوغو اوچون بوندان ایستیفاده ائتمگه موفوق اولدو. اوندان باشقا آیری جور بیر یول یوخ ایدی.

البته آقای قوام اولسلطنه گله جکده او آداملاردان یاخاسینی قورتاراجاقدیر. بو ایشی گورمزسه تکیه ائتمک ایستهدیگی آزادیخا هالارین اعتیمادینی جلب ائده بیلمه یه جکدیر. بو کابینه کیریلوفون معروف بالیق، اوردک و خرچنگین عرابا چکمک حکایه سینی خاطره کئتیریر. بونولا بنه کابینه هرکسدن تشکیل اولورسا اولسون آذربایجان نهضتی نین تکاملو اثرلرینده مئیدانا چیخمیش و بیزیم ایله حسابلاشماق مجبوریتینده قالمیشدیر. حتا کابینه ده ائله آداملار واردیر کی، آذربایجان دیلی اوندان اوترو اولومدن بدتردیر. باویجود این او، بو دلیلن آذربایجاندا تدریس و اینکیشافینا انگل تورده بیلمه میشدیر.

ایندی بیز نه اینکی اینتیدایی مکتبلرده حتی موتوسیطه و عالی مکتبلریمیزده ده اؤز آنا دیلیمیزده تحصیل ائتمک حقیقی آماغا موفوق اولموشوق. بوندان باشقا اساس مسألهلردن بیرری ده تورپاق مسألهسیدیر. بیز ۱۲- شهرپور بیاننامهسینده فقط خالیصه و خلق دوشمنلری یئرلرینین اکیچیپلر آراسیندا بؤلونمهسینی ایرلی سورموشدوک. ایندی موباریزه نتیجهسینده بو ساحده داها آرتیق موفقییت قازانمیشیق و تهران ایسه بیزیم دالیمیزجا گلگه مجبور اولموشدور.

البته اونلاری بو ایشلره وادار ائدن بیزیم قودرتلی نهضتیمیز و دوزگون سیاستیمیزدیر. بونولا دا ایرتیجاعین ارکانینا بویوک رخنه دوشموشدور. بو واسیطه ایله ۴۰ ایل تمام مشروطه اینقیلابینین نهالینین اوستونده قالان آغیر داش بیر آز دا اولسون کنار چکیلدی. مشروطه اینقیلابی اوندان اوترو ایدی کی، خلق حاکیمیتی اؤز الینه آسین. لاکین داخلی و خارجی مورتجعلر اونو بوغوشدو. حاکیمیت مستبید شاهین الیندن مستبید آداملارین الینه دوشموشدو. بیزیم نهضتیمیز ۴۰ ایل راکید قالمیش مشروطه نهضتینی دیریلندی. ایندی البته ایرتیجاع تامایله اولوب آرادان گنتمهیبیدیر. بلکه اونلار ۱۵-جی مجلسده بننه ده نوفوذ تاپماق ایسته بیرلر. اونلار فیرقه تشکیلاتیمیزدان قورخورلار. بیزیم نهضتیمیز ایراند بویوک بیر زمینه حاضرلادی. آذربایجان نهضتی بویوک بیر فیرقهیه و خلقه تکیه ائدییدیر کی، بودا بویوک بیر عامیلدیر. آیری بیر عامیل گوندن - گونه آزادیخواه تشکیلاتلارین گوجلنمهسی و تورپاق بؤلگوسو نتیجهسینده ایران کندلیلرینین نظرینین جلب ائتمهسی و اونلاری نهضتیمیزه طرفدار حالینا سالماسیدیر. دندیکیم کیمی تاریخین مؤعجزه لریندن بیرری ده قوام اولسلطنه حؤکومتینین تشکیلی ایله بیزیم خلق قوشونلاریمیزین تشکیلینین بیرر وقته تصادوف ائتمهسیدیر.

بیر نچه کلیمه ده مووافیقتنامه حقیقده دئمک لازیمدیر

سیزه تقدیم ائدیگیمیز مووافیقتنامه بو سادهلیکله منیدانا چیخامیشدیر. اونون هر بیر مادهسینده موکرر حلاجلیق اولونموشدور. میلی حؤکومت اؤزونو خلقین و تاریخین قاباغیندا مسول گؤروردو کی، ایشی سهل توتامیش وار قوهوسيله خلقین حوقوقوندان مودافیعه ائتمیشدیر. ایجازه وئرین باغلانان مووافیقتنامهنی اوخوماقدان قاباق اونون ضامین ایجراسی بارهسینده بیر نچه سؤز دئییم. اولن بونو بیلمهلی سیز کی، بیز بو ایشی باشلایان زمان ضامین ایجرا اولاییلن هنج بیر قودرته مالیک دگیلدیک.

او واخت بیز هنج نؤوع واهیمیه یول وئرمهیب ایسته دیگیمیزی آماغا موووفق اولدوق. ایندی ده اونو ساخلایا بیله جگیمیزه ایمانیمیز واردیر. بیر ده بو مووافیقتنامهنین بیرینجی ضامین ایجراسی خلقیمیز و میلی مجلسیمیز دیر. بو مجلسیمیز همیشه آدیقلاریمیزین ضامین ایجراسی اولاجاقدیر. آذربایجان همیشه اؤز مجلسینین دالینجا گنده جکدیر.

خلقیمیز و مجلسیمیزین ضامین ایجراسی ایسه فیرقه میزدیر. فیرقه هنجوجه ایله مورتجعلره ایمکان وئرمهیه جک کی، آدیقلاریمیزی اورتادان آپارسینلار. مجلسیمیزی یارادان فیرقه میز اونون دا ضامین ایجراسیدیر. دیگر ضامین ایجرامیز آذربایجانین خارجیجینده و ایران داخلینده کی آزادیخواه قوهلردیر. اونلار بیلیرلر کی، بیز اولماساق اونلاری آرادان آپاراجاقلار. اونلار بیزدن حیمایت ائدیپ و بیزدن ده کؤمکلیک گؤزله بیرلر. بو ایسه قووتلی بیر ضامین ایجرادیر.

آذربایجان آزادلیغینین دیگر بیر ضامین ایجراسی گلجهک مجلس شورای ملی دیر. اونا گوره گرک بیز انله نومایندهلر اینتیخاب ائدک کی، اونلار خلق طرفدارلاری اولسونلار. شوبه سیز کی، بیز اونا دا نایل اولاجاغیز.

بیز گرک گلجهک مجلسی انله حالا قویاق کی، او آزادلیغین مرکز ثقلی اولابلسین. هرگاه بیز موفوق اولاق کی، آذربایجانان و ایرانین باشقا نوقطه لریندن آزادیخواه عونصورلر مجلسیه اینتیخاب اولونسون اوند ایرتیجاعین قوهوسینی سیندیریب ایراند آزادلیغی ابدی صورتده تأمین ائتمیش اولاریق.

ایندی بیزیم قارشیمیزدا ایکی یول وار، یا گرک مجلسده اکثریتی وجودا گئیرک و یا گرک اؤز قوهومیزله آدیقلاریمیزی حیفظ ائدک. اگر ایسته یملر کی، آدیقلاریمیزا ال اوزادالار اوند خلقیمیز اؤز گوجو ایله ایسته دیکلرینی اولاجاقدیر.

من اؤز فیرقه‌میز و تشکیلاتیمیزین گوجونه اینانمیشام. بیزیم فیرقه‌میز مشروطه کؤتوگو اوستونده گؤیرمیش بیر ناهالدير. من فیکیر ائدیرم کی، آذربایجاندا گندن نوماینده‌لرین هامیسی آزادیخواه اولاجاقلار. بونا هنج شوبهه یوخدور کی، فیرقه‌میز ایمانلی آدمالاری نامزد ائدهجک. خلقیمیز آرتیق دوشونوب و بیلیر کی، آذربایجانلیلارین منافعی حیفظ ائدن یئگانه بیر قوه وارسا او دا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سیدیر. گرک خلقیمیزین ایچینده ایتیحاده، ایمان و قارداشلیق اولسون. ایرتیجای فیکیرلرین ضامین اجرایی دا بیزیم بیر-بیرلریمیزه عدم اعتماد و عدم ایتیحادیمیز اولایلر. بیز گرک وار قوه‌میزله ایتیحادیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه‌یک. هر او آدم کی، آذربایجانلیلارین ایتیحاد و ایتیفاقینا ضید اولسا، بیرحمانه اولراق آرادان آپاریلاجاقدیر. بو مووافیقتنامه بیزیم موباریزه‌میزین نتیجه‌سینده اله ائدیلبیدیر. بونولا دا بیزیم موباریزه تاریخیمیزده یئنی بیر صحیفه آچیلیر. نهضتیمیز آدیقلارینی بورادا ثبت ائدیر و موباریزه‌میزین ایکنجی دؤورسینه قدم قویور.

سونرا آقای پیشه‌وری مرکزی دؤولتین ۷ ماده‌لی اییلاغیه‌سینی و ۱۵ ماده‌دن عیبارت اولان مووافیقتنامه‌نی اوخویارق هر ماده‌نین اطرافیندا موافصل صورتده شرح وئردیلر.

یئنی دؤور ، یئنی شوعارلار

تهران ایله مووافیقتنامه باغلانديقدان سونرا فیرقه‌میز یئنی بیر دؤوریه قدم قويدو. بو دؤوره قارشیمیزدا دوران وظیفه‌لره گؤره فیرقه‌مین خط حرکتینی دگیشدیرمک لازیم گلدی. اگرچی مووافیقتنامه واسیطه‌سیله بوتون مسالهلر حل اولونمیشدیر، مخصوصن اینتیظامات قوه‌سی و قوشون تشکیلاتی مسالهلری بیلا تکلیف حالدا دیر و بو سطرلری یازان گون همان مسالهلری قطعی صورتده حل ائتمک اوچون تهرانا، آذربایجان ایالتی انجونی ریسی‌نین تحت ریاستینده بیر هیات گؤندریلمیشدیر، بونولا بنله موباریزه‌میزین گئدیشینده بؤیوک بیر دؤنوش حیص اولونماقدیر.

بو دؤنوش مونسبتله فیرقه اؤز خط حرکتینه تغییر وئریب شوعارلارینی دگیشدیرمیشدیر. دونه قدر بیز آذربایجان خلقینی اسارت آلتیندا ساخلایان ایستیداد و ایرتیجای قوه‌لرینی ازیب اورتادان چیخارماقلا، اؤز حاکیمیتیمیزی، میلیمیزی، اؤزوموزون میلی دیل و میلی خصوصیاتا مالیک بیر میلّت اولدوغوموزو ثبوت ائتمگه و بو حقی اینکار ائدیب نهضتیمیزه قارشی دورانلاری سیلاح گوجو ایله یولوموزون اوستوندن گؤتورمگه چالیشیر، عئین زماندا خلقیمیزین سعادتینی تامین ائتمک اوچون بؤیوک ایصلاحات نقشه‌لری تهیه و اونو فؤوریتله شروع ائدیردیک.

فیرقه‌مین دوزگون رهبرلیگی سایه‌سینده آیاغا قالمیش خلق ایسه آلیغیا، سوسوزلوعا و محرومیته باخمایارق فیرقه‌میزین شوعارلارینی عملی ائتمک اوغروندا هر جور فداکارلیغا حاضر اولدوغونو عملن ایثبات ائتمکده ایدی. بو ایسه بیزه مونسقیل بیر صورتده حرکت ائتمک اوچون گئنیش فعالیت مؤیدانی و بؤیوک ایمکانلار یارادا بیلردی. بو گون ایسه شرایط دگیشمیشدیر. ایندی آدیغیمیز حقی و ایثبات ائدیگیمیز میلیمیزی ساخلاماقتا خلقین سعادت اوچون باشلادیغیمیز ایصلاحاتا ایدامه وئرمک وظیفه‌سی مؤیدانا چیخمیشدیر. بونو ایسه فیرقه یارادیب موسلح فدایی دستهلری تشکیل ائتمک، ژاندارم و ایرتیجای قوشون دستهلرینی سوروب آذربایجان توپراغیندا چیخارتماقدان داها چتین بیر مساله دیر. بو ایشده قانی سویوقلوق، مؤحکم عزم و ایراده، تشکیلاتی اینتیظاما سالماق، فیرقه افرادی و خلقین روحیه‌سینی حیفظ ائتمک کیمی اغیر و موشگول مسالهلر مؤیدانا چیخیر. دونه قدر حاکیمیت یولوندا موباریزه ائدیگیمیز اوچون احساساتی تحریک اولونموش خلق آسانلیق ایله آردیمیزجا گلیردی. بو گون اونو گتیرمک اوچون مونسق تشکیلات و اساسلی تبلیغاتا احتیاج واردير. او ایندی گرک دوشونجه و بیللیک اوزرینده ایرلی چکیلسین، احساسات آنی ایشلرده فایدالی اولایلر. اوزون و تدریجی موباریزه‌لرین سیلاحی ایسه بیلگی و تشکیلاتدیر.

اونا گؤره دیر کی، فیرقه تشکیلاتی‌نین اهمیتی مؤیدانا چیخیر. اونا گؤره دیر کی، خلقین آنلاقلی و دوشونجه‌لی طبقه‌سی دؤولت تشکیلاتیندان زیاده فیرقه اطرافیندا داها آرتیق دوشونوب اونون ایشلری‌نین گئدیشینه داها آرتیق توجه ائدیر.

فیرقه‌میزین باشچیسی موکرر دنمیشدیر کی، بیز صدر مشروطیت آزادی‌ها‌لاری‌نین سهولرینی بیر داها تکرار انتمه‌یه‌جگیز. بو بؤیوک سیمالار، چوخ معلوماتلی رهبرلر آز دگیل ایدی. اونلارین گؤسترده‌یکلری ایستقامت و نیشان و نردیکلری قهرمانلیقلار دا چوخ بؤیوکدور. ولی اونلارین الدهه ائتدیکلری آزادیلیغی ساخلاماق اوچون دوشونه‌بیللملری سهو و ایشتیبا‌ه حساب اولونور. آقای پیشهوری‌نین همیشه ایصرار ایله تکرار ائتدیگی مساله بودور. او همین جهندن دیر کی، اؤز نیطقلرینده و یازیلاریندا فیرقه عوضولرینه الدهه ائدیلمن بؤیوک موفقیتلره گوه‌نیب صاباحی اونوتمالارینی همیشه تاپشیری‌دیر، «آزادیلیغی آلماق کافی دگیل اونو ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت‌ی اوچون ایستیفاده ائتمک شرط‌دیر!» شوعارینی تکرار ائدیر. بؤیوک مشروطه‌چیلر مشروطه‌نی آدی‌لار ولی اونون ساخلانماسی اوچون بیر تدبیر گنجیرمه‌ییب، بیر تشکیلات و یجودا گنجیرمه‌دیلر. آقای پیشهوری بونو اونلار اوچون بؤیوک سهو حساب ائدیر و بونون تکرار اولونماماسینی تاپشیریر. و فیرقه‌میز ایسه بو مساله‌یه توجه ائتدیگی اوچوندور کی، تشکیلات‌یمیزی گوندن گونه قووتلندیرمک و خلقی اونون اطرافینا توپلاماق مساله‌سینه هر بیر ایشدن آرتیق اهمیت وئریر.

هرگاه پولادان مؤحکم اینتیظام و بیرلیگه مالیک اولان فیرقه تشکیلات‌یمیز اولمازسا موفقیتلریمیز مشروطه‌چیلرین موفقیتلری کیمی موقتی اولوب ایرتیجای عونسورلر آیقلا‌ناراق اونو اؤز ایستیفاده‌لری اوچون یئنی بیر واسیطه اولماق درجه‌سینه تنزول وئرله‌بیلجکلر.

بو خطری حیس ائتدیگی اوچوندور کی، فیرقه‌میزین صدری بوتون فیرقه عوضولرینی، بوتون خلقی و بوتون آزادی‌ها‌لاری فیرقه‌یه توجه گؤسترمگه، فیرقه‌نین دالینجا گنتمگه، فیرقه ایشلرینی هر بیر آیری ایشه ترجیح وئرلمگه دعوت ائتمیشدیر.

هر بیر ناموسلی آذربایجانلی ایستر کیشی، ایستر آرواد، ایستر قوجا، ایستر جوان کیم اولورسا اولسون بیرنجی نؤوبده اؤزونو دموکرات فیرقه‌سی‌نین فدایی‌سی و سربازی حساب ائتمه‌لیدیر.

او هر ایشه ایقدام ائتدیکده دوشونمه‌لیدیر کی، بو ایشه فیرقه نه جور باخیر و بو ایشین بیزیم گونده‌لیک شوعاریمیز ایله نه کیمی علاقه و تماسی اولایبیلر.

بنله اولمازسا آیینان آزادیلیغی ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت‌ی اوچون ایستیفاده ائتمک اولماز.

هنوز خلق فیرقه‌میزه اینانیر. اوندان اؤز آتی‌ه‌سی اوچون بؤیوک اومیدلر گؤزله‌ییر. هنوز قوجا آروادلاردان باشلا‌ییب کیچیک یاشلی قیزلارا قدر، قوجا کیشیلردن جوان اوشاقلارا کیمی هامیلیقلا صاباحین قورخولو ناومیدلیگیندن خیلاص اولوب فیرقه‌میزین اومیدیه یاشاماق‌دیرلار.

هنوز خلق اورگینده دئییر، بیزیم فیرقه‌میز وار، بیزه دوزگون رهبرلیک ائدن بؤیوکلریمیز وار. اونلار بیزی آجیندان تلف اولماغا، فلاکته دوشمگه، یولچولوق و گدالیغا محکوم اولماغا مئیدان وئرله‌بیلجکلر. خلق بیزه، بیزیم فیرقه‌میزه، بیزیم باشچی‌لاریمیزا، بیزیم فیرقه‌میزین صدرینه بو نظر ایله باخیر.

آذربایجان کندلی قیزلاری‌نین جاهازی، آذربایجان کندلی جوانلاری‌نین دیریلیک سرمایاسی بیلاخره آذربایجان زحمتکشلری‌نین گله‌جکده اولان اومید منبعی بودور.

بونا گؤره دیر کی، خلق اولکده اولان هر بیر دگیشیکلیگه و هر جور تبدولاتا قورخو و اومید ایله باخیر. چونکی هامی اونون دوزگون رهبرلیگینه عادت ائتمیش اونون صداقتینه و قودرتینه اینانمیش اونو اؤزو اوچون اورگی یانان آتا حساب و اینتیخاب ائتمیشدیر. او حیس ائدیر کی، اگر فیرقه‌یه بیر طرفدن صدمه وارید اولارسا اونون شخصی و ایجتیماعی زیندگانلیغی پوزولاجاق، بونولا دا عوموم خلقین گله‌جگی محو اولاجاق‌دیر.

بو گونه قدر خلق فیرقه‌میزه او گؤز ایله باخمیشدیر. شهر یورین آذربایجان خلقینه و نردیگی بؤیوک سعادت واسیطه‌سی و بؤیوک اومید چیراغی دا بودور، یعنی فیرقه‌میز دیر. ایکنجی ایله قدم قویارکن بو مؤحکم پایا اوستونده ایشله‌ملی و خلقین سعادت‌ی خلقین آزادیلیغی‌نین عظمت‌ی بیناسینی همین اساسین یعنی خلق اعتیمادی‌نین اوزرینده قورمالی‌بیق.

البته خلق بیزیم قارا قاش-گؤزوموزه عاشیق دگیلدیر. خلقین اکثریتینی تشکیل ائدن کند و شهر زحمتکشلری بیزی شکل و صورتیمیزه گؤره بگنمه‌میشدیر. بیزیم گوردوگوموز ایشلر، گؤسترده‌گیمیز ایستعداد و بوروزا و نردیگیمیز

حقیقتدیر کی، اونلارین بیزه اولان محبتینی تؤلید ائتمیشدیر. بو محبتی ابدیلشدیرمک اوچون ایندی داها آرتیق فعالیت گؤسترمک و داها آرتیق ایستعداد بوروزا وئریمک لازیمدیر.

اون ایکی شهریور موراجعتنامهسینی یازارکن، فیرقه‌میزین رهبری آقای پیشهوری فقط ایکی نفر یعنی آقای شبستری و آقای بادکان ایله راضیلاشمیش و بوگون فیرقه‌میزه رهبرلیک ائدن بو اوچ فدایی، ال‌بیرلیکده ایشه باشلامیشلار. ایدی ایسه آقای پیشهوری ایکی یوز مینه بالیغ اولان فیرقه‌نین صدری حساب اولونور. آقای شبستری ایسه خلقین موباریزه‌سی نتیجه‌سینده اله ائدین ایالتی انجمنی‌نین باشیندا دورور. آقای بادکان ایسه هر ایکی رییسین موعاونت مقامینی درک ائتمکله فیرقه رهبرلیگی و انجمنین فعالیتینده بؤیوک وظیفه‌لر انجام وئریر.

ایندی فیرقه‌میز ایچریسینده یوزلرجه قهرمان رهبرلر مئیدانا چیخمیشدی.

بیر ابللیک موباریزه‌نین نتیجه‌سینده دوننه قدر آدی-سانی خلقه مجهول اولان ساده اینسانلار آراسیندا لیاقتلی حربی افسرلر ده یئنتیشدیریلیمیشدیر: ژنرال دانشیان، ژنرال کبیری، ژنرال کویان، سرهنگ آرام، سرهنگ جاویدان، سرهنگ قولی صبحی، و سایر فدایی باشچیلاری بو گون بؤیوک لیاقت و یارارلیق گؤسترمکله نه تک آذربایجان، بلکه بوتون ایراندا اوز لیاقت و ایستعدادلاری سایه‌سینده شؤهرت قازانمیش و خلقیمیزین دایاقلاری اولماق مقامینا گلیمیشلر.

ایندی بیزیم فیرقه تشکیلاتلاریمیزین باشیندا جیدی و فداکار جوانلاریمیز واردیر کی، بیر ایل بوندان اول اولنلارین وجودی موثیر - ثمر (یعنی فایدا وئریمی و وجود) حساب اولونا بیلیمزدی.

بیز آقای پیشهوری‌نین دئدیگی کیمی چوخ ایش گؤرموشوک، عاغیلا گلیمین مووفقیتره نایل اولموشوق، لاکین بو هنج ده کافی دگیلدیر. ایندی وظیفه‌میز داها آغیر و ایشیمیز داها چتیندیر.

بیز گرک آلدیقاریمیزین ساخانیماسی وسایلینی تامین ائدک و باشلادیغیمیز ایصلاحاتین ایدامه‌سی اوچون قانونی یوللار تاپاق. خلقیمیزین آزادلیق و سعادتینی تامین ائتمک اوچون اطرافیمیزدا اولان کثیف محیطین تمیزلنمه‌سی وسیله‌لرینی تهیه ائدک. بو ایسه داها آغیر و ایشیمیز داها موشگول بیر ایشدیر.

اگر بینا اولسایدی ایران مورجع عونصرلری تحت حاکیمیتینده قالسین، او حالدا بیزیم مووفقیترلریمیزین الیمیزده قالماسینا هنجوجهیله اومید باغلاماق اولماز. بیر بو ایشی دایمن نظرده توتمالی‌بیق، اونا گؤره ایکینجی ایله فعالیتیمیزی آذربایجان داخیلینده محدود ائتمه‌یبب عموم ایران آزادیخاهلاری‌نین آپاردیقلاری آغیر و شدید موباریزه ده ایشتیراک ائتمه‌لی‌بیق.

بیر ابللیک موباریزه بیزیم اوچون ایران خلقی آراسیندا بؤیوک نوفوذ، شؤهرت و اعتبار وجودا گتیریمیشدیر. بوندان ایستیفاده ائدیپ ایران ایرتیجاعینی سرنیگون ائتمک بولوندا بؤیوک قدماتر گؤتورمه‌لی‌بیق. ایندی بوتون ایران آزادیخاهلاری بیزه قارداشلیق الی اوزادیر، بیز اولارین اللرینی سیخیب بیرلیکده موباریزه‌میزه ایدامه وئرمله‌لی‌بیق. ایران آزادیخاهلاری اعتبار ائدیپ کی، بیزیم میلی دموکراتیک نهضتیمیزین اثری آذربایجان حودوندا محدود اولماییب بوتون ایرانی ایشیقلاندیرمیش و بوتون ایران آزادیغینی تضمین ائتمیشدیر. بیزیم غفلتیمیز اولورسا بوتون ایران آزادیغینی ایضمحلالینا سبب اولا بیلر.

بو مسالمنی آقای پیشهوری تهراندا اولارکن حزب توده تشکیلاتی‌نین رهبرلرینه آچیق بیر صورتده بیلدیرمیشدی. اولار آذربایجان ایله حؤکومت آراسیندا مورید موداکیره اولان مووافیقتنامه‌نین بیر نوع قورتاریب ایشینه خاتیمه وئریمه‌سینی ایرلی سورموشلردی. آقای پیشهوری اوزونه مخصوص صاف و ساده‌گولوق ایله جواب وئریمیشدی کی، عزیز آزادیخاهلار، سیز چوخ تلمه‌یین، بیزیم بوینوموزدا اولان وظیفه‌نین آغیرلیغینی دوشونون! بیز اگر یانلیش بیر خط حرکت گؤتوروب جیدی بیر ایشتیباها پول وئریرسک، تک آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی دگیل بوتون ایران خلقی‌نین آزادیغینی‌نین اورتادان گنتمه‌سینه باعث اولا بیلیریک.

آقای پیشهوری او گون چوخ یاخشی حیس ائتمیشدی کی، بو گونه تک آذربایجان خلقی‌نین و بلکه بوتون ایران خلقی‌نین سعادتینی اونون ایضاسینا باغلیدیر. او سیاست ایله آشینا اولان اورکلرین دؤگونتوسونو بلله، حیس ائتمه‌میش دگیلیدی. اونا گؤره اون بنش گونلوک دانشیق نتیجه‌سینده تنظیم اولونان مووافیقتنامه‌نی ایضا ائتمه‌دن تبریزه موراجیعت ائدی. اوز دوغما خلقینی، اوز فیرقه یولداشلارینی مستقیم مشورت و ایتیفاقی ایله مسالمنی حل ائتمک ایستهدی.

بیزیم فیرقه عوضولریمیز و فیرقه باشچیلاریمیزین هامیسی بو مسولیتی حیس و درک ائتمه‌لیدیرلر. میلیونلارجا اینسانلارین سعادتلی بیزیم دوزگون رفتاتیمیزدان، دوزگون دوشونمه‌گیمیزدن و دوزگون ایشله‌مگیمیزدن آسیلیدیر.

ایندی بیر ایراندیر، بیر دموکرات فیرقه‌سی

بیز اینانیریق کی، فیرقه‌میز اوندان گۆزله‌نیلن بؤیوک وظیفه‌نی شرافتله انجام وئرجهک و تاریخین قیزیل صحیفه‌لری ده اونون آدینی قهرمان فیرقه‌لرین سیراسیندا ثبت ائده‌جکدیر.

(سون)

تبریز، ۱۲ شهریور ۱۳۲۵